

**МИНИСТЕРСТВО НА РЕГИОНАЛНОТО
РАЗВИТИЕ**

РЕГИОНАЛЕН ПЛАН ЗА РАЗВИТИЕ

**НА
ЮЖЕН ЦЕНТРАЛЕН РАЙОН 2014-2020 г.**

**София
2013**

СЪДЪРЖАНИЕ

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ	7
ВЪВЕДЕНИЕ	9
I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА РАЙОНА	12
II. СЪСТОЯНИЕ НА РЕГИОНАЛНАТА ИКОНОМИКА И ТЕНДЕНЦИИ	16
2.1 Структура на икономиката	20
2.2 Инвестиции	22
2.2.1. Разходи за придобиване на ДМА.....	22
2.2.2. Преки чуждестранни инвестиции.....	27
2.3 Заетост и производителност на труда.....	29
2.4 Иновации и технологично развитие, изследвания и развойна дейност	32
2.5 Развитие на бизнес услугите.....	37
2.6 Предприемачество	38
2.7 Туризм	43
2.8 Свързаност и достъпност	48
2.8.1 Транспортна инфраструктура и достъпност.....	48
2.8.1.1.Пътна мрежа	48
2.8.1.2.Железопътна инфраструктура.....	53
2.8.1.3.Въздушен транспорт.....	55
2.8.1.4.Воден транспорт	56
2.8.2 Енергийни мрежи, използване на възобновяеми енергийни източници и енергийна ефективност.....	58
2.8.2.1.Възобновяеми енергийни източници	60
2.8.2.2.Енергийна ефективност.....	61
2.8.3 Електронни съобщения и широколентов достъп	64
2.9 Опазване и подобряване на околната среда.....	68
2.9.1 Състояние на компонентите на околната среда	68
2.9.1.1.Въздух	68
2.9.1.2.Води	70
2.9.1.3.Почви и земни недра.....	72
2.9.1.4.Биоразнообразие.....	74
2.9.2 Инвестиции за опазване и подобряване на околната среда	76
2.9.3 Екологична инфраструктура	78

2.9.4.	Климатична сигурност на района.....	83
2.9.4.1.	Температура, слънце и вятър.....	83
2.9.4.2.	Климатични промени.....	85
2.9.4.3.	Парникови газове.....	87
2.10	Развитие на човешките ресурси.....	90
2.10.1	Демографско състояние и тенденции.....	90
2.10.2	Образование и здравеопазване.....	98
2.10.2.1.	Образование.....	98
2.10.2.2.	Висше образование.....	103
2.10.2.3.	Здравеопазване.....	105
2.10.3	Култура.....	109
2.10.4	Социални услуги.....	111
2.10.4.1.	Социални услуги, извършвани в общността.....	112
2.10.4.2.	Специализирани институции за предоставяне на социални услуги.....	112
2.10.5	Трудов пазар и безработица.....	113
2.10.6	Доходи на населението.....	117
2.11	Териториално развитие и перспективи.....	121
2.11.1	Използване на земята.....	123
2.11.2	Интегрирано градско възстановяване и развитие.....	123
2.11.3	Периферност.....	124
2.11.4	Центрове и оси на пространствено развитие.....	125
2.12	Резултатите от извършената междинна оценка на Регионалния план за развитие на Южен централен район за периода 2007-2013 г.....	128
III.	SWOT АНАЛИЗ.....	129
IV.	СТРАТЕГИЯ.....	131
4.1	Визия за бъдещо развитие на района.....	131
4.1.1	Обосновка за стратегическата рамка.....	131
4.1.2	Визия за бъдещо развитие на района.....	134
4.2	Стратегически цели.....	135
4.3	Приоритети.....	136
4.3.1	Приоритети по СЦ1.....	136
4.3.2	Приоритети по СЦ2.....	151
4.3.3	Приоритети по СЦ3.....	158

4.3.4	Приоритети по СЦ4.....	161
V.	ОБЩА ОЦЕНКА НА НЕОБХОДИМИТЕ РЕСУРСИ	166
VI.	СИСТЕМА ОТ ИНДИКАТОРИ И ДЕЙСТВИЯ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА	174
6.1.	Наблюдение на РПР	174
6.2.	Оценка на РПР	176
6.3	Мерки за наблюдение и контрол при прилагане на РПР на ЮЦР 2014-2020г.....	178
VII.	ПРИЛАГАНЕ НА ПРИНЦИПА НА ПАРТНЬОРСТВО И ОСИГУРЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ПУБЛИЧНОСТ	183
VIII.	РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРЕДВАРИТЕЛНАТА ОЦЕНКА	185
8.1	Мерки и условия за предотвратяване, намаляване или възможно най-пълно отстраняване на предполагаемите неблагоприятни последствия на РПР на ЮЦР.....	187
8.2	Мерки за наблюдение и контрол при прилагане на РПР на ЮЦР 2014-2020г.....	189
IX.	ПРИЛОЖЕНИЯ	190

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ

Таблица 1: Създаден Брутен вътрешен продукт по райони от ниво 2	16
Таблица 2 Създаден Брутен вътрешен продукт по райони от ниво 2 на България, спрямо водещия и последния в подреждането по райони от ниво 2 на ЕС.....	17
Таблица 3 Сравнителен регионален БВП/човек от нас. (PPS) (в %, ЕС 27=100%)	18
Таблица 4 Брутен вътрешен продукт по области на ЮЦР за 2007- 2009 г.	19
Таблица 5 Структура на БДС по икономически сектори в ЮЦР спрямо общото за страната	20
Таблица 6 Относителен дял на БДС на областите, спрямо БДС на ЮЦР и страната по икономически сектори.....	21
Таблица 7 Разходи за придобиване на ДМА по области на ЮЦР	25
Таблица 8 ПЧИ в нефинансовите предприятия по райони от ниво 2.....	27
Таблица 9 Производителност на труда по текущи цени, по райони от ниво 2	30
Таблица 10 Производителност на труда по области на ЮЦР	31
Таблица 11 Разходи за НИРД по райони от ниво 2	33
Таблица 12 Разходи за НИРД към БВП, в % по райони от ниво 2.....	34
Таблица 13 Относителен дял на районите от ниво 2 по категории предприятия спрямо страната	39
Таблица 14 Основни характеристики на предприятията от нефинансовия сектор в ЮЦР	40
Таблица 15 Средна гъстота на РПМ в км/хил. кв. км. за 2008 г.....	50
Таблица 16 Гъстота на пътна мрежа към 31.12. 2010 г.....	50
Таблица 17 Дължина на железопътните линии в километри към 31.12.2010 г	54
Таблица 18 Пощенски, телеграфни и телефонни станции и агентства през 2010 г.....	64
Таблица 19 Дял на загубите на питейна вода при преноса (НСИ)	70
Таблица 20 Дял на разходите за опазване на околната среда в БВП.....	76
Таблица 21 Разходи за опазване на околната среда в хил. лв.за периода 2007г -2009г.....	77
Таблица 22 Разходи за опазване и възстановяване на околната среда на 1 жител (лв.)	77
Таблица 23 Пречиствателни станции за отпадъчни води.....	78
Таблица 24 Депа, на които се извозват битови отпадъци чрез системата на организирано сметосъбиране	80
Таблица 25 Емисии на парникови газове на човек.....	87
Таблица 26 Интензитет на емисиите на парниковите газове.....	87
Таблица 27 Брой и гъстота на населението (НСИ, 2011 г.)	90
Таблица 28 Коефициент на естествен прираст (‰)	92
Таблица 29 Коефициент на възрастова зависимост-% (Евростат, НСИ)	94
Таблица 30 Брой деца в една ДГ	98

Таблица 31 Брой деца на един учител.....	98
Таблица 32 Коефициент на достъпност на услугата ДГ.....	99
Таблица 33 Структура на основното и средно образование (НСИ).....	99
Таблица 34 Сравнение на дела на завършилите средно и висше образование.....	100
Таблица 35 Дял на напуснали ученици от 1-8 клас.....	101
Таблица 36 Структура на висшето образование.....	102
Таблица 37 Показател „Студент/население”.....	103
Таблица 38 Вътрешнорегионално разпределение на болничните заведения.....	105
Таблица 39 Брой болнични заведения на 100 хил. жители в ЕС-27. избрани страни от ЕС и райони в България.....	107
Таблица 40 Образователна структура на заетите.....	114
Таблица 41 Структура на безработните по възраст и продължителност на регистрация.....	115
Таблица 42 Реален брутен разполагаем доход на член от домакинство (в Паритет на покупателната способност- ППС).....	117
Таблица 43 Равнище на бедност.....	118
Таблица 44 Средна работна заплата.....	119
Таблица 45 Индикативно разпределение на необходимите ресурси (млн. лева).....	166
Таблица 46 Дялово разпределение на необходимите ресурси по стратегически цели и приоритети на РПР (в проценти).....	168
Таблица 47 Индикативно разпределение на ресурсите по години (млн. лева).....	170
Таблица 48 Срокове за разработване и одобряване на Годишните доклади за наблюдение на изпълнението на РПР.....	173
Таблица 49 Индикатори по целите на Стратегия „Европа 2020”.....	177
Таблица 50 Ключови индикатори за наблюдение.....	177
Таблица 51 Специфични индикатори за наблюдение.....	178
Таблица 52 Глобални екологични индикатори и Регионален индекс за климатична сигурност.....	180

СПИСЪК НА ГРАФИКИТЕ

Графика 1 Разходи за придобиване на ДМА по райони от ниво 2 в хил. лв.....	23
Графика 2 Относителен дял на разходите за придобиване на ДМА извършени в частния сектор по области на ЮЦР.....	25
Графика 3 ПЧИ в нефинансовите предприятия по области на ЮЦР в хил. евро.....	28
Графика 4 Производителност на труда, по райони от ниво 2, изразена чрез индекс на физически обем, 2007 = 100,%.....	30
Графика 5 Персонал, зает с НИРД, по райони от ниво 2.....	35

Графика 6 Разпределение на предприятията от нефинансовия сектор на икономиката по групи според броя на заетите в тях, в страната и по райони от ниво 2	39
Графика 7 Относителен дял на предприятията по основни отрасли в ЮЦР	41
Графика 8 Средства за подслон, реализирани нощувки и приходи от нощувки по райони от ниво 2 за 2011 г.	44
Графика 9 Средства за подслон, реализирани нощувки и приходи от нощувки по области на ЮЦР за 2011 г.	47
Графика 10 Относителен дял на пътищата от РПМ с национално и международно значение	49
Графика 11 Относителен дял на пътищата от РПМ с регионално значение (пътища втори и трети клас)	49
Графика 12 Достъп на домакинствата до интернет	65
Графика 13 Лица, които никога не са използвали интернет	65
Графика 14 Вътрешнорегионални различия по пречиствателни станции за отпадъчни води	78
Графика 15 Битови отпадъци	80
Графика 16 Динамика на средногодишната температура по райони	83
Графика 17 Динамика на валежи в л/м ² (НИМХ, БАН)	84
Графика 18 Намаляване на населението в областите на ЮЦР	91
Графика 19 Естествен прираст за периода 2007-2010 г.	91
График 20 Възрастова структура на населението в ЮЦР	93
Графика 21 Динамика на коефициент на зависимост на възрастното население	94
Графика 22 Сравнение на дела на завършилите основно, средно и висше образование в България и ЮЦР	100
Графика 23 Вътрешнорегионално разпределение на населението с висше образование	102
Графика 24 Разходи за НИРД	104
Графика 25 Осигуреност от болнични заведения по райони	105
Графика 26 Осигуреност от лечебни заведения за извънболнична помощ	106
Графика 27 Показател „население на един лекар” и показател „население на един лекар по дентална медицина”	107
Графика 28 Брой издавани вестници	109
Графика 29 Коефициент на икономическа активност	113
Графика 30 Коефициент на заетост	113
Графика 31 Коефициент на безработица	114
Графика 32 Общ доход на лице от домакинство през 2010 г.	117
Графика 33 Отношение „Общ разход на лице от домакинството към общ доход на лице от домакинството”	118

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ

АМ	Автомагистрали
БАН	Българска академия на науките
БВП	Брутен вътрешен продукт
БДС	Брутна добавена стойност
БИ	Биотичен индекс
БПК	Биохимична потребност от кислород
БСК	Българска стопанска камара
БТПП	Българска търговско промишлена палата
БФП	Безвъзмездна финансова помощ
ВЕИ	Възобновяеми енергийни източници
ВЕЦ	Водоелектрическа централа
ГКПП	Граничен контролно-пропускателен пункт
ДГ	Детска градина
ДМА	Дълготрайни материални активи
ЕБВР	Европейска банка за възстановяване и развитие
ЕВРОСТАТ	Статистическа служба към Европейската комисия
ЕЕ	Енергийна ефективност
ЕИБ	Европейска инвестиционна банка
ЕК	Европейската комисия
ЕО	Екологична оценка
ЕС	Европейски съюз
ЕТК	Европейски транспортен коридор
ЕФРР	Европейски фонд за регионално развитие
ЗЗТ	Закон за защитените територии
ЗРР	Закон за регионалното развитие
ЗТ	Защитени територии
ИАОС	Изпълнителната агенция по околната среда
ИКТ	Информационни и комуникационни технологии
ИСУН	Информационна система за управление и наблюдение
КАВ	Качество на атмосферния въздух
КЦМ	Комбинат за цветни метали
МИЕ	Министерство на икономиката и енергетиката
МК	Министерство на културата
МОМН	Министерство на образованието, младежта и науката
МРР	Министерство на регионалното развитие
МС	Министерски съвет
МСП	Малки и средни предприятия
МТСП	Министерство на труда и социалната политика
НЕМ	Националната екологична мрежа
НИМХ	Национален институт по метеорология и хидрология
НИРД	Научноизследователска и развойна дейност
НИЦ	Научно-изследователски център
НМБР	Национална мрежа за бизнес развитие
НПО	Неправителствени организации
НПР	Национална програма за реформи

НПУДО	Национална програма за управление на дейностите по отпадъците
НСИ	Национален статистически институт
НСРР	Национална стратегия за регионално развитие
ООН	Организация на обединените нации
ОП	Оперативна програма
ОПОС	Оперативна програма „Околна среда”
ОПРКБИ	Оперативна програма „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика”
ОПИК	Оперативна програма за иновации и конкурентоспособност
ОПРР	Оперативна програма „Регионално развитие”
ОПРЧР	Оперативна програма ”Развитие на човешките ресурси”
ОЦК	Оловно – цинков комбинат
ПАВ	Полициклични ароматни въглеводороди
ПАВЕЦ	Помпено-акумулаторни водноелектрически централи
ПГ	Парникови газове
ППЗРР	Правилник за прилагане на закона за регионалното развитие
ПРООН	Програма на ООН за развитие
ПРСР	Програма за развитие на селските райони
ПСОВ	Пречиствателна станция за отпадъчни води
ПУДООС	Предприятие за управление на дейностите по опазване на околната среда
ПУРБ	Планове за управление на речните басейни
ПЧИ	Преки чуждестранни инвестиции
РЗИ	Регионална здравна инспекция
РИОСВ	Регионална инспекция по околната среда и водите
РИКС	Индекс за регионална климатична сигурност
РОУКАВ	Райони и агломерации за оценка и управление на качеството на атмосферния въздух
РПМ	Републиканска пътна мрежа
РПР	Регионален план за развитие
РСР	Регионален съвет за развитие
СГН	Средногодишна норма
СДН	Среднодневна норма
СЗР	Северозападен район
СИР	Североизточен район
СПМН	Средства за подслон и места за настаняване
СЦР	Северен централен район
ТЕЦ	Топлоелектрическа централа
УХТ	Университет по хранителни технологии
ФПЧ	Фини прахови ч астици
ХПК	Химична потребност от кислород
ЮЗР	Югозападен район
ЮИР	Югоизточен район
ЮЦР	Южен централен район
IUCN	International Union for Conservation of Nature Международен съюз за защита на природата и природните ресурси
NUTS	Обща класификация на териториалните единици за статистически цели
PPS	Стандарт на покупателна способност

ВЪВЕДЕНИЕ

В Закона за регионалното развитие¹ (ЗРР) се определя териториалният обхват на районите в България, в съответствие с изискванията на регламентите² за Общата класификация на териториалните единици за статистически цели (NUTS), прилагана от ЕВРОСТАТ за регионите в ЕС. Като териториална основа за провеждане на държавната политика за регионално развитие са представени 3 нива райони: райони от ниво 1, ниво 2 и ниво 3. В България само районите от ниво 3 са административно-териториални единици и обхващат територията на отделните области. За районите от ниво 1 се събира обобщена статистическа информация по определен набор общоприети от Националния статистически институт (НСИ) и ЕВРОСТАТ индикатори и те на практика не участват в процеса на планиране и програмиране на регионалното развитие. Районите от ниво 2, които не представляват обособени административно-териториално единици, както и районите от ниво 3 са обект на стратегически планови интервенции, насочени към постигане на балансирано и устойчиво развитие и преодоляване на неравенствата в степента на социално-икономическото и териториалното развитие, в контекста на общоевропейската политика за сближаване и постигане на интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж.

Регионалният план за развитие (РПР) на Южен централен район (ЮЦР), като един от шестте плана за развитие на ниво 2 за периода 2014–2020 г., е съществен елемент в йерархичната система от документи за стратегическо планиране на регионалното развитие. Той определя средносрочните цели и приоритети за устойчиво интегрирано регионално и местно развитие на територията на района, отчитайки специфичните му характеристики и потенциал за развитие.

РПР е разработен на основата на интегриран подход и като планов документ от междинно йерархично ниво, осъществява връзката и координацията между стратегическите документи за регионално развитие от другите териториални нива – Националната стратегия за регионално развитие, Областните стратегии за развитие и Общинските планове за развитие. Важна задача на РПР е да следва зададената в Националната стратегия за регионално развитие 2012–2022 г. (НСРР) обща стратегическа платформа, като същевременно я пренесе на по-ниските териториални нива.

¹ Обн. ДВ. бр.50 от 30 Май 2008г., изм. ДВ. бр.47 от 23 Юни 2009г., изм. ДВ. бр.82 от 16 Октомври 2009г., изм. ДВ. бр.93 от 24 Ноември 2009г.

² Регламент (ЕО) № 176/2008г. от 20 февруари 2008г. за изменение и допълнение на Регламент (ЕС) № 1059/2003 г.

Изготвянето на РПР е осъществено при установени приоритети за страната, отразяващи основните постановки от важни политически и стратегически документи на ЕС, чрез Националната програма за реформи 2012-2015 г. и Националната програма за развитие “България 2020”, която като главен стратегически документ, интегрира приоритетите от различните секторни стратегии и определя насоките за постигането на заложените цели и приоритети за развитие на страната до 2020 г.

Водещ мотив в процеса на разработване на РПР на Южен централен район е новата роля на политиката на сближаване, ориентацията към изпълнение на целите на Стратегия “Европа 2020” с по-активното участие на регионите, и в същото време - със засилен акцент за териториално сътрудничество и подход, изискващ резултати и добавена стойност. Икономическото, социалното и териториалното сближаване са разгледани като равнопоставени, взаимно допълващи се и подкрепящи се компоненти на единната интегрирана концепция за регионално развитие, която изключва секторното фрагментиране.

Национален ангажимент е и изпълнението на една от водещите инициативи на стратегията „Европа 2020” - „Цифрова програма за Европа”, чиито цели са: изграждането на единен цифров пазар; увеличаването на достъпа на европейците до бърз и свръхбърз интернет; подобряването на стандартизацията и оперативната съвместимост в областта на ИКТ и увеличаването на доверието и сигурността в интернет; стимулирането на изследователската и развойна дейност в областта на ИКТ; осигуряването на умения за боравене с цифрови технологии и на достъпни онлайн услуги за всички европейци и разгръщането на потенциала на ИКТ в полза на обществото

РПР е изготвен в съответствие с изискванията на ЗРР, Правилника за прилагането му, Техническото задание, предоставено от Възложителя, Министерство на регионалното развитие (МРР) и Методическите указания за разработване на регионални планове за развитие на районите от ниво 2³. Определеното в посочените документи съдържание на РПР е допълнително разширено с анализи, прогнози и предвиждания за специфичното териториално и урбанистичното развитие на района, в отговор на залегналите в редица европейски документи принципи и подходи, изискващи засилване на териториалните измерения на сближаването.

³ Методически указания за разработване на Национална стратегия за регионално развитие на Република България (2012-2022), Регионални планове за развитие на районите от ниво 2 (2014-2020), Областни стратегии за развитие (2014-2020) и Общински планове за развитие (2014-2020), м. септември 2011 г., одобрени със Заповед № РД-02-14-2402/22.11.2011 г. на Министъра на регионалното развитие.

В процеса на разработване на РПР са взети предвид: Актуализирания документ за изпълнение на плана за развитие на Южен централен район 2011 – 2013 г., Годишните доклади за наблюдение на изпълнението на Регионалния план за развитие (2007 - 2013 г.), както и Междинната оценка на Регионалния план за развитие (2007 – 2013 г.). Отчетени са препоръките и насоките, съдържащи се в тези документи за разработване на РПР за периода след 2013 г.

При анализа на социално-икономическото развитие и екологическото състояние на района е използвана официална статистическа информация от: Национален статистически институт, Евростат, министерства, държавни и регионални агенции, държавни комисии, териториални и регионални служби на органите на изпълнителната власт и други официални източници.

РПР на ЮЦР 2014-2020 г. е разработен в сътрудничество с Регионалния съвет за развитие и при прилагане принципа на партньорство на всички негови етапи. Идентифицирани са ключовите заинтересовани страни и са проведени консултации с областните управители на територията на района, с представители на местната власт, на деконцентрирани структури на централната държавна администрация, синдикални и браншови организации, неправителствени организации и обединения на бизнеса.

Съгласно чл.19, ал.1, т.1 от Закона за регионалното развитие и чл.17, ал.1 от Правилника за прилагане на Закона за регионалното развитие, проектът на Регионалния план за развитие на Южен централен район 2014-2020 г. е обсъден и одобрен от Регионалния съвет за развитие на Южен централен район, с протокол № 13.

В съответствие с чл.32, ал.1 от Закона за регионалното развитие, за разработения проект на РПР на ЮЦР е извършена предварителна оценка, която включва оценка за социално-икономическото въздействие и екологична оценка по реда на Закона за опазване на околната среда.

В съответствие с изискванията на чл. 26, ал. 1, т. 1 на Наредбата за условията и реда за извършване на екологична оценка на планове и програми, Министерство на околната среда и водите съгласува РПР на ЮЦР със становище № 3-1/2013 г. от дата 15.05.2013 г.

Съгласно чл. 49, ал. 4 от Правилника за прилагане на Закона за регионалното развитие, Регионалният съвет за развитие на ЮЦР одобри на заседание, проведено през м.май 2013 г. проекта на Регионалния план за развитие на Южен централен район 2014-2020 г., в съответствие със становището по екологичната оценка на Министерството на околната среда и водите.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА РАЙОНА

Южен централен район обхваща териториите на **областите** Пловдив, Пазарджик, Смолян, Кърджали и Хасково и 57 общини.

Районът обхваща западната половина на Горнотракийската низина, южната част на Централна Стара планина, част от Средна гора, подбалканските полета и голяма част от Родопите.

Площта на района е 22 365.1 км² или 20.1% от територията на страната.

Териториалната структура е следната: земеделските територии са 48.1%, горските – 45.1%, а урбанизираните територии заемат само 3.9%. Южният централен район е сред най-богатите на биоразнообразие райони в страната. В него попада голяма част от Национален парк “Централен Балкан”, част от Национален парк “Рила” и целият масив на Родопите. На територията на района се намират 11 природни резервата, 9 поддържани резервата, 155 защитени местности и 98 природни забележителности. Тук попадат и най-много от защитените зони по Натура 2000 – 44.5% от тези за страната.

Населението по актуални данни на НСИ към 31.12.2012 г. е 1 462 252 души, отговарящо на 20.08% от населението на страната, с което районът се нарежда на второ място в България след Югозападен район. С най-голям брой население в рамките на района се откроява област Пловдив – 678 818 души, а с най-малък – област Смолян – 118 778 души.

Гъстотата на населението е 65.3 д/км², малко по-ниска от средната за страната, която е 65.6%. С най-висока гъстота на населението е област Пловдив – 113.6 д/ км², която е много над средната за страната. По показатели за общо демографско развитие Южен централен район се доближава до средните стойности за страната и негативните тенденции имат сравнително умерен характер.

Степента на урбанизация (градското население) е 66,9%, при средна стойност за страната 72,9%, като районът се нарежда в групата на районите с по-слаба урбанизираност. На територията на района има 54 градски центъра (най-много от всички райони), но само 9 от тях са с население над 20 хил.души. Най-големият град на територията на района е град Пловдив (втори по големина в страната) с население 339 077 д., Има четири средни града над 30 хил. д., центрове на области – Хасково – 75 336 д., Пазарджик – 71 174 д., Кърджали – 43 670 д., и Смолян – 30 068 д. Има още четири града

над 20 хил.д., които допълват и балансират областните центрове – Асеновград (50 317д.), Димитровград (37 816д.), Карлово (22 853 д.), Велинград (22 316д.).

Населението на всички градове (с изключение на Джебел) намалява в периода 2000 – 2010г.

Районът има ясно изразени **оси на урбанизационно развитие** с национално значение по направлението на Европейския транспортен коридор № 4 (София – Пловдив – Хасково – Свиленград) и Русе – Велико Търново – Стара Загора – Хасково – Кърджали по направлението на ЕТК № 9.

От 57 общини, 22 са с малко население и без изявен град-център, които могат да бъдат отнесени към категорията на **райони за целенасочена подкрепа** по 5 и над 5 показателя от 8-те, посочени в чл. 6 на ЗРР за определяне на райони за целенасочена подкрепа. Те са локализиращи предимно в крайграничната и планинска част на района в Родопите.

Икономическото развитие на Южния централен район е сравнително стабилно. В него преобладава приносът на сектора на услугите с дял от 54.1 % в регионалната БДС (НСИ, 2010 г.), с над 10 процентни пункта по-нисък от средния дял за страната 65.6 %. Индустриалният сектор има важно значение и принос към регионалната (и националната) икономика с дял от 38.1 % при средно ниво за страната 29.4 %. В аграрния сектор се формира 7.8 % от БДС за района, което представлява значително по-високо ниво от средното за страната 4.9 %. Развитието на **туризма** в района има все по-голямо значение за икономиката и заетостта.

Средната стойност на БВП на човек за 2009 г. е 6 256 лв. при среден показател за страната 9 007 лв., но това е само 31.0 % от средния БВП за регионите на ЕС-27. Южният централен район има 14.1 % принос в БДС на страната за 2010 г. Предприятията в ЮЦР са 65 666 броя. Големите фирми (с над 250 заети лица) през 2010 г. са 120 броя, а реализираните приходи от тяхната дейност възлизат на 9.11% от общия обем за страната. Делът на ПЧИ в района за 2010 г. е 7.5 % от този за страната.

Средният коефициент на безработица на населението през 2011 г. в района е 12.8%, по-висок от средния за страната (11.2%). **Средният коефициент на заетост** на населението на 15 -64 навършени години за 2011 г. е 55.8%, под средния за страната (58.5%).

Системата на здравеопазването в Южен централен район е сравнително добре развита и покрива нуждите от здравна помощ на населението в съответствие със

стандартите за страната. Болничната помощ разполага с 67 болнични заведения с капацитет общо 9 620 легла към 31.12.2011 г.

Предоставянето на **образователни услуги** и осигуреността с високо професионално и специализирано образование за нуждите на регионалната икономика са на нива, близки до средните показатели за страната. В района функционират пет университета и осем колежа.

Недвижимите културни ценности са 5 275, от които се отличават известните манастири – Бачковски, Сопотски, Калоферски, Манастирският комплекс “Кръстова гора – Св. Троица” (Българският Йерусалим) като поклоннически център, тракийските култови храмове в Старосел, Перперикон, археологическите резервати “Старинен Пловдив” и Хисаря, Тракийската гробница край с. Александрово, Тракийската гробница и византийска крепост в с. Мезек, Античният театър в Пловдив и др.

На територията на района са разположени 35 музея. От тях регионални са 8, общински 18 и 1 национален. Има и 8 художествени галерии. Значими културни прояви са: в гр. Пловдив - Международният фестивал на камерната музика, “Верди” фестивал, Международен театрален фестивал, Международен куклено-театрален фестивал, Международен пленер на графичното ателие, Международен пленер по живопис “Старинен Пловдив“, Международен телевизионен фестивал “Златната ракла”, Международен фолклорен фестивал, фестивал „Родопи пее“, „Майски фестивал - Бъдеще с традиции“ и др.; Национален конкурс за цигулари с международно участие, Международен джаз фестивал и др.

Южен централен район е добре интегриран в **транспортната мрежа** на Европа. През територията на района преминават направленията на европейските транспортни коридори № 4, № 8, № 9 и коридорът ТРАСЕКА, осъществяващ връзка със страните от Кавказкия регион и Централна Азия. Най-голямо значение за интегрирането на Южния централен район с националната и европейската пътна мрежа имат автомагистралите „Марица” и “Тракия”, път Е-80, като част от европейския транспортен коридор № 4, път Е 773, като част от коридор № 8 и път I - 5, който е част от пътната инфраструктура на коридор № 9.

Гъстотата на републиканската **пътна мрежа** – 0,18 км/км² е малко по-висока от средната за страната (0.17 км/ км²), но Южният централен район има определени проблеми в транспортното обслужване, тъй като първокласната пътна мрежа е с най-нисък относителен дял от всички райони и е разположена предимно в северната част на района. Въпреки изградените автомагистрала, гъстотата на пътищата от висок клас (0.029

км/ км²) е една от най-ниските в страната (по-ниска е само в СЗР). Южният централен район се обслужва преобладаващо от регионална пътна мрежа от II и III клас, при това в незадоволително състояние. От особено значение е изграждането на т.н. „Южна хоризонтала“, както и подобряване трансграничната свързаност към вътрешността на страната, предвидени в приоритетите за изграждане на пътната инфраструктура на страната до 2020 г.

Общата дължина на изградените и функциониращи **железопътни линии** на територията на района през 2010 г. съставляват 18.9% от жп мрежата на страната. Предвид по-малките въздействия на жп транспорта върху околната среда в сравнение с автомобилния, подходящата организация и комбиниране на транспортните услуги и повишаване привлекателността на жп транспорта, би допринесла в значителна степен за нарастване дела на превозените пътници и товари и повишаване на конкурентоспособността на регионалната икономика.

Въздушният транспорт е представен от летище Пловдив ЕАД – с международен статут. Има добра транспортна връзка със столицата и в близост до летището има гара на жп линията София – Пловдив – Бургас/ Свиленград.

ЮЦР е с висок относителен дял на лица, които никога не са използвали интернет и с по-скоро неблагоприятен показател за относителен дял на домакинствата с достъп до интернет. В същото време показателят за **широколентов достъп до интернет** нарежда ЮЦР на второ място след ЮЗР, което говори за големи териториални диспропорции в развитието на електронната съобщителна инфраструктура.

По достигната степен на развитие на **водоснабдителната мрежа** Южният централен район е на последно място в страната, като дялът на водоснабденото население е 97.7% за 2010 г., при среден показател за страната 99.1%, но само 0.1% от населението е с режим на водоснабдяване, което е най-нисък процент от всички райони. Изоставането в изграждането на **канализационните мрежи** е сравнително по-малко в сравнение с другите райони. През 2010 г. 66.8% от населението е обхванато от канализационните мрежи и 31.9% – от ПСОВ, при средни показатели за страната 70.6% и 47.6%.

Територията на района в **екологично отношение** е идентифицирана като най-замърсена по отношение на въздуха, водите и почвите, поради разположението на голям брой територии с натрупани екологични проблеми – Пловдив, Кърджали, Димитровград и Асеновград. Замърсяването е предимно от серни диоксиди, азотни диоксиди и фини прахови частици. Основни източници на замърсяване са промишлените дейности в

"ОЦК" АД – гр. Кърджали, "КЦМ" АД – гр. Пловдив, "Вулкан Цимент" АД и ТЕЦ „Марица 3” – гр. Димитровград.

II. СЪСТОЯНИЕ НА РЕГИОНАЛНАТА ИКОНОМИКА И ТЕНДЕНЦИИ

Брутният вътрешен продукт (БВП) е определящ индикатор за развитието на икономиката както на национално, така и на регионално ниво.

Приносът на районите в БВП на страната през 2010 г. продължава да бъде неравномерен при нарастване на регионалния БВП за всеки от районите, с изключение на Северозападния район (СЗР). С най-голям принос в съвкупния БВП в абсолютна стойност и като относителен дял през 2010 г. е Югозападният район (ЮЗР) – 33974328 хил. лв. и дял от 48,2 %, докато най-нисък е приносът на Северозападния район - съответно 5057415 хил. лв. и дял от 7,2 %.

Таблица 1 Създаден Брутен вътрешен продукт по райони от ниво 2

Райони от ниво 2	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.
	хил. лева				%			
Общо за страната	60184626	69295031	68321610	70511243	100%	100%	100%	100%
СЗР	4901889	5443025	5087374	5057415	8.1%	7.9%	7.4%	7.2%
СЦР	5177876	5799432	5528186	5576919	8.6%	8.4%	8.1%	7.9%
СИР	6661379	7771231	7241399	7503229	11.1%	11.2%	10.6%	10.6%
ЮИР	7216425	8442680	8307880	8475395	12.0%	12.2%	12.2%	12.0%
ЮЦР	8741470	9776169	9591432	9923957	14.5%	14.1%	14.0%	14.1%
ЮЗР	27485587	32062494	32565339	33974328	45.7%	46.3%	47.7%	48.2%

Източник: НСИ, 2010

По принос на БВП, ЮЦР се нарежда на второ място с относителен дял от 14,1 %, следвайки ЮЗР, за чието лидерство допринася град София. Този относителен дял в общи линии се запазва през целия анализиран период.

В сравнение с останалите райони от ниво 2 на ЕС⁴, ЮЦР, както и останалите български райони по обем на създадения БВП са сред най-малките в ЕС. В съпоставка с най-големия район от ниво 2 на ЕС Île de France, който обхваща Париж и региона около него, българските райони създават от 0,46 %, до 2,59 % (ЮЦР 0,82 %) през 2007 г. и от

⁴ Последните официални статистически данни на Евростат за създадения БВП по райони от ниво 2 са за 2009 г.

0,46 % до 2,96 % (ЮЦР 0,87 %) през 2009 г. от неговия БВП (ВЖ. Таблица 2). Този нисък обем на БВП се дължи както на различия в големината, така и в производителността и структурата на създавания БВП.

Сравнението с най-малкия по обем на създаден БВП район в ЕС Åland, Финландия (с население от 27 300 души през 2009 г.) показва, че обемът на БВП в българските райони е по-голям от 2 до над 10 пъти.

Таблица 2 Създаден Брутен вътрешен продукт по райони от ниво 2 на България, спрямо водещия и последния в подреждането по райони от ниво 2 на ЕС

	БВП по райони от ниво 2 (мл. Евро)	БВП по райони от ниво 2 (мл. Евро)	БВП по райони от ниво 2 (мл. Евро)	БВП по райони от ниво 2 (мл. Евро) в %, Île de France=100	БВП по райони от ниво 2 (мл. Евро) в %, Île de France=100	БВП по райони от ниво 2 (мл. Евро) в %, Île de France=100
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
ЕС-27						
Île de France (водещ)	541880.00	558330.00	561957.00	100.00%	100.00%	100.00%
Åland (последен)	1119.00	1162.00	1295.00	0.21%	0.21%	0.23%
СЗР	2506.00	2783.00	2601.00	0.46%	0.50%	0.46%
СЦР	2647.00	2965.00	2827.00	0.49%	0.53%	0.50%
СИР	3406.00	3973.00	3703.00	0.63%	0.71%	0.66%
ЮИР	3690.00	4317.00	4248.00	0.68%	0.77%	0.76%
ЮЦР	4470.00	4999.00	4904.00	0.82%	0.90%	0.87%
ЮЗР	14053.00	16394.00	16651.00	2.59%	2.94%	2,96%

Източник: Eurostat, 2009

За 2009 г. единствено ЮЗР реализира ръст по обем на създадения БВП, спрямо БВП на водещия район от ниво 2 на ЕС.

По показателя БВП на човек от населението ЮЦР се нарежда на четвърто място от районите на ниво 2, като изпреварва само Северозападен и Северен централен район (ВЖ. Приложение 1). Това се обяснява от една страна с по-слабо изразената негативна демографска тенденция в сравнение с останалите райони по отношение на смъртност и раждаемост, а от друга с преобладаващата вътрешнорайонна мобилност на населението пред миграцията към други райони, което не води до рязко намаляване на населението в района.

По БВП на човек от населението ЮЗР е едноличен лидер в районите от ниво 2 със стойности от над 70% от средното равнище на страната. Всички други райони по разглеждания показател са на равнище под средното за страната. Средната стойност на

БВП на човек в ЮЦР за 2009 г. е 6 256 лв. при среден показател за страната от 9 007 лв. През 2010 г. този показател в абсолютна стойност е 6 525 лв. за ЮЦР при 9 359 лв. за страната. Налице е тенденция на увеличаване на този показател за 2010 г. в сравнение с 2009 г. както за страната, така и за 6 района от ниво 2.

При съпоставка на регионалния БВП на ЮЦР на човек от населението със стойностите за страните от Европейския съюз (ЕС – 27) (на база Стандарти на покупателна способност, PPS)⁵ спрямо съответните стойности – 25 000 евро за 2007г. и 23 494 евро за 2009 г. относителните дялове са 28,8 % и 31,0 %.

За периода 2007-2009 г. ЮЦР, заедно с СЗР и СЦР са на равнище от около 30% от средното ниво на ЕС. На това равнище те са много близко до последния в класацията по този показател район в ЕС през 2007 г. Nord-Est, който се намира в Румъния. През 2008 г. и 2009 г. СЗР вече заема последното място по БВП на жител, което го прави най-неразвит район в целия ЕС. Водещ район в страната е ЮЗР, който достига до близо 75% от средната стойност за ЕС през 2009 г.

Таблица 3 Сравнителен регионален БВП/човек от нас. (PPS) (в %, ЕС 27=100%)

	2007	2008	2009	в %, ЕС-27=100 2007	в %, ЕС-27=100 2008	в %, ЕС-27=100 2009
ЕС-27	25000.00	25000.00	23494.00	100.0%	100.0%	100.0%
Inner London (водещ)	83200.00	85800.00	78000.00	332.8%	343.2%	332.0%
Nord-Est (последен)	6600.00	7200.00	6900.00	26.4%	28.8%	29.0%
СЗР	6700.00	7100.00	6400.00	26.8%	28.4%	27.0%
СЦР	7100.00	7500.00	6900.00	28.4%	30.0%	29.0%
СИР	8600.00	9400.00	8400.00	34.4%	37.6%	36.0%
ЮИР	8200.00	9000.00	8500.00	32.8%	36.0%	36.0%
ЮЦР	7200.00	7600.00	7200.00	28.8%	30.4%	31.0%
ЮЗР	16600.00	18200.00	17700.00	66.4%	72.8%	75.0%

Източник: Eurostat, 2009

За 2009 г. само ЮЦР и ЮЗР бележат ръст по показателя БВП/човек от населението (PPS).

⁵ „Стандарт за покупателна способност“ („PPS“) - изкуствената обща референтна парична единица, използвана в ЕС, за да се изрази обема на икономическите агрегати с цел пространствени сравнения, така че разликите в равнището на цените между държавите членки да бъдат елиминирани. Вж. Регламент (ЕО) № 1445/2007.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в ЮЦР са разгледани на равнище области⁶.

През 2009 г. най-голям дял в БВП на района има област Пловдив - 53,4 % и в абсолютна стойност - 5124.3 млн. лв., а най-нисък област Смолян - 8,17 % или 783.6 млн. лв., следвана непосредствено от област Кърджали – 8,22 % или 788.6 млн. лв.

Таблица 4 Брутен вътрешен продукт по области на ЮЦР за 2007-2009 г.

Район от ниво 2, области	БВП (млн. лв.) 2007 г.	БВП (млн. лв.) 2008 г.	БВП (млн. лв.) 2009 г.	БВП/ човек от населението (лв.) 2009 г.	БВП в % спрямо общото за страната 2009 г.	БВП в % спрямо общото за района 2009 г.
БЪЛГАРИЯ	60184.6	69295.0	68321.6	9007	100%	-
ЮЦР	8741.5	9776.2	9591.4	6256	14.04%	100.00%
Кърджали	685.3	842.5	788.6	5076	1.15%	8.22%
Пазарджик	1593.9	1772.2	1571.5	5390	2.30%	16.38%
Пловдив	4074.4	4802.9	5124.3	7291	7.50%	53.43%
Смолян	678.1	890.1	783.6	6235	1.15%	8.17%
Хасково	1202.9	1468.5	1323.5	5136	1.94%	13.80%

Източник: НСИ, 2007-2009

По отношение на формирания национален БВП област Пловдив дава 7,50 % за 2009 г., докато за областите Кърджали, Смолян и Хасково относителния дял е под 2 на сто.

Средната стойност на БВП/ човек от населението в ЮЦР е 6256 лв. по текущи цени за 2009 г., при средна стойност за страната 9007 лв. Област Пловдив е с най-висока стойност на показателя – 7291 лв., следвана от област Смолян - 6235 лв./човек, а с най-ниска е област Кърджали – 5 076 лв./човек.

Изводи и обобщения

- ☞ Икономическото състояние на ЮЦР като цяло се запазва стабилно, като се има предвид въздействието на световната криза от 2008 г.
- ☞ По принос на БВП, ЮЦР се нарежда на второ място с относителен дял от 14,1 % (НСИ, 2010), следвайки ЮЗР.
- ☞ В сравнение с регионите от ЕС, създадения БВП на ЮЦР, поставя района на едно от последните места по достигнато равнище на икономически принос и общо развитие.

⁶ Последните официални статистически данни на НСИ за създадения БВП по области на ЮЦР са за 2009 г.

- ☞ Водещо място в икономическото развитие на района заема област Пловдив, с относителен дял в БВП на района за 2009 г. над 50 %, а най-нисък областите Смолян – и Кърджали – около 8 %.
- ☞ По показателят БВП на човек от население в ЮЦР няма област със стойности над средното за страната.
- ☞ Налице са значителни за района вътрешни несъответствия и дисбаланси по отношение на общия икономически потенциал и принос на отделните области.

2.1 Структура на икономиката

Структурата на Брутната добавена стойност (БДС) по основните икономически сектори – аграрен, индустрия и услуги в районите на страната е сходна. С най-голям относителен дял от над 50 % са услугите, следващото място с около 30-40 % се заема от индустрията, докато аграрния сектор е с най-малък дял – от около 7-12 %.

Таблица 5 Структура на БДС по икономически сектори в ЮЦР спрямо общото за страната

БДС по икономически сектори	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.
	млн. лв.				%			
БЪЛГАРИЯ	50574.7	57732.8	58695.5	60716.1	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
Селско и горско стопанство	2823.9	4132.0	2841.3	2975.8	5.6%	7.2%	4.8%	4.9%
Индустрия	16395.5	17986.6	18394.5	17880.7	32.4%	31.2%	31.3%	29.4%
Услуги	31355.3	35614.3	37459.7	39859.6	62.0%	61.7%	63.8%	65.6%
ЮЦР	7345.7	8145.0	8240.1	8545.4	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
Селско и горско стопанство	692.7	1008.2	615.7	669.3	9.4%	12.4%	7.5%	7.8%
Индустрия	2867.0	2949.4	3156.8	3257.1	39.0%	36.2%	38.3%	38.1%
Услуги	3786.1	4187.4	4467.6	4619.0	51.5%	51.4%	54.2%	54.1%

Източник: НСИ, 2010

За анализирания период стойностите на показателите по основни сектори очертават изразен потенциал и реален принос на сектора на услугите в икономическото развитие на ЮЦР с дял от над 50 % в регионалната БДС, с около 10 процентни пункта по-нисък от средния дял за страната. Индустиалният сектор има важно значение и принос към регионалната (и националната) икономика с дял от 38, 1 % за 2010 г. при средно ниво за страната 29, 4 %. В аграрния сектор за 2010 г. се формира 7,8 % от БДС за района, което представлява значително по-високо ниво от средното за страната 4,9 %.

Интересен е разрезът на приноса на отделните райони в секторната БДС на национално равнище (ВЖ. Приложение 2). В най-големия сектор – услугите ЮЗР създава

над половината от БДС на страната. Другите райони създават между 6% (СЗР) и 12% (ЮЦР) от БДС в този сектор.

В структурата на брутната добавена стойност през 2010 г. за страната, приносът на ЮЦР по икономически сектори се характеризира с по-малък дял в съвкупната добавена стойност създадена в сектора на услугите, отколкото в индустриалния и аграрен сектор. Делът на БДС, създаден в селското и горското стопанство в района е 22, 5 % и районът е на първо място в страната (лидерството на района е валидно за целия анализиран период). В сектора на услугите се формира 11,6 % дял от съвкупната добавена стойност за страната през 2010 г., като районът се нарежда на второ място след Югозападния район - 55,7 %. В сектора на индустрията делът на БДС на ЮЦР е 18,2 % и се нарежда на второ място след Югозападния район - 36,8 %.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в ЮЦР са разгледани на равнище области⁷.

На ниво области (NUTS 3) разпределението на брутната добавена стойност по икономически сектори за 2009 г. показва изразена диференциация и дисбаланс.

С най-голям принос в сектора на услугите е област Пловдив с дял от 54,2 % от предоставените услуги следвана от областите Хасково и Пазарджик с дялове 15,5 % и 14,8 %. Област Пловдив е и с най-голям принос в индустриалния сектор – 56,4 %, който значително превишава приноса на област Кърджали с дял 6,7 % и област Смолян с дял 8,6 %. В аграрния сектор водещо място заема отново област Пловдив с дял 32,7 %, а на другия полюс с най-малък дял се намира област Смолян – 9 %. Областите Кърджали, Пазарджик и Хасково са с приблизително еднакви дялове – около 20%.

Таблица 6 Относителен дял на БДС на областите, спрямо БДС на ЮЦР и страната по икономически сектори

Области	БДС по икономически сектори, %, спрямо района			БДС по икономически сектори, %, спрямо страната		
	селско стоп.	индустрия	услуги	селско стоп.	индустрия	услуги
Кърджали	20.2%	6.7%	7.6%	4.4%	1.1%	0.9%
Пазарджик	19.9%	17.9%	14.8%	4.3%	3.1%	1.8%
Пловдив	32.7%	56.4%	54.2%	7.1%	9.7%	6.5%
Смолян	9.0%	8.6%	7.8%	1.9%	1.5%	0.9%
Хасково	18.2%	10.5%	15.5%	3.9%	1.8%	1.9%

Източник: НСИ, 2009

⁷ Последните официални статистически данни на НСИ за създадената БДС по области на ЮЦР са за 2009 г.

Изводи и обобщения

- ☞ Стойностите БДС по основни сектори очертават изразен потенциал и реален принос на сектора на услугите в икономическото развитие на района и съставлящите го области. Секторът на услугите в ЮЦР повтаря тенденциите, валидни като цяло за страната, а именно – към нарастване на неговия принос в БДС, за сметка на останалите два сектора. На второ място по важност и принос към регионалната икономика е индустриалния сектор. Земеделieto, макар и с трето място в структурата на брутната добавена стойност, винаги е имало важно значение за ЮЦР. Приносът му за БДС е по-висок от средния за страната.
- ☞ В структурата на БДС за страната, приносът на ЮЦР по икономически сектори се характеризира с по-малък дял в съвкупната добавена стойност създадена в сектора на услугите, отколкото в индустриалния и аграрен сектор. По дял на БДС, създаден в селското и горското стопанство, района е на първо място в страната.
- ☞ Териториалните различия при създаването на БДС по основни икономически сектори във вътрешнорегионален план са много високи.
- ☞ Структурата на регионалната икономика на ЮЦР създава необходимост от поддържане на устойчив и висок темп на нарастване на сектора на услугите, реструктуриране и нарастване на инвестициите, разширение в индустриалния сектор и по-специално на промишленото производство, диверсификация и екологизация, ефективност и ефикасност на аграрните дейности и горското стопанство.

2.2 Инвестиции

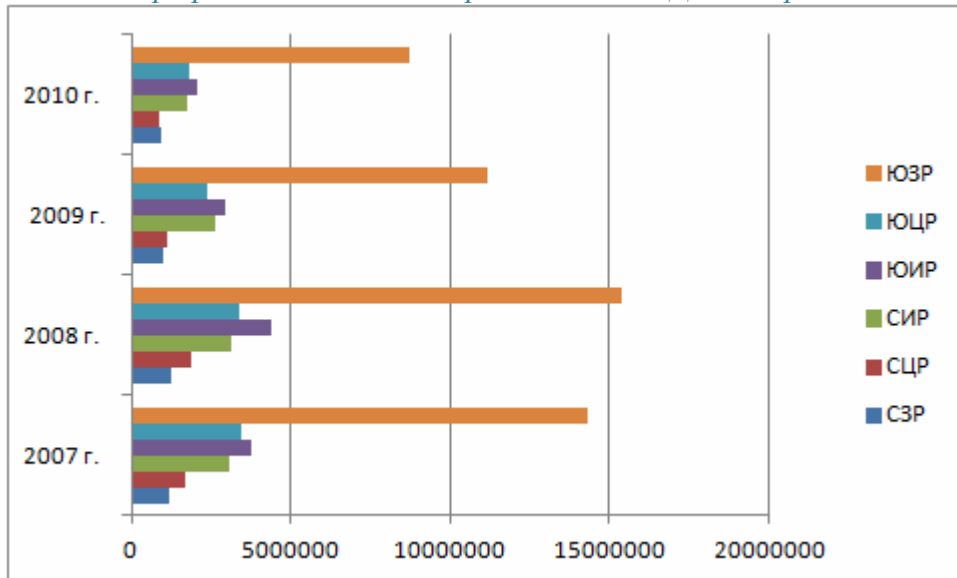
2.2.1. Разходи за придобиване на ДМА

Според основните икономически показатели от второто полугодие на 2008 г. до настоящия момент България, в това число и ЮЦР, са засегнати от световната криза, като това обхваща всички сфери на икономиката, сериозни проблеми възникват в реалния сектор, финансовия сектор и социалната сфера, като от второто тримесечие на 2009 г. българската икономика навлиза в рецесия, съпроводена със замразяване на инвестиционните програми.

Това се потвърждава от Графика1 и Таблица7. Видно от тях е, че разходите за придобиване на дълготрайни материални активи (ДМА) на национално ниво за 2010 г. спрямо 2008 г. са намалели с 13205920 хил. лв. или 44,9 %. За ЮЦР разходите за ДМА за

2010 г. спрямо 2008 г. са намалели с 46,6 % или 1585576 хил. лв. Тази тенденция е валидна и за останалите 5 района от ниво 2, като най – нисък спад с 23,3 % се наблюдава в СЗР.

Графика 1 Разходи за придобиване на ДМА по райони от ниво 2 в хил. лв.

Източник: НСИ, 2007 - 2010

По относителен дял на разходите за придобиване на ДМА спрямо общите за страната за анализирания период (2007-2010 г.) ЮЗР е едноличен лидер в районите от ниво 2 с дял от над 52 %. ЮЦР се нарежда на трето място след ЮИР (14 %) с относителен дял около 12 %.

По форма на собственост през 2010 г. 87,9 % от разходи за придобиване на ДМА в ЮЦР са извършени в частния сектор, този процент за страната е 77,4%. (ВЖ. Приложение 3).

По показателя разходи за придобиване на ДМА на човек от населението ЮЗР отново е лидер в районите от ниво 2 със стойности от над 90 % от средното равнище на страната (ВЖ. Приложение 4). Всички други райони по разглеждания показател са на равнище под средното за страната. ЮЦР се нарежда на четвърто място, като изпреварва само Северозападен и Северен централен район. Средната стойност на показателя в ЮЦР за 2010 г. е 1199 лв. при 2161 лв. средно за страната.

Може да се направи заключението, че равнището на инвестициите в регионите е в пряка връзка с тяхното икономическо развитие, измервано с БВП на 1 жител – най-високи са инвестициите в ЮЗР, съответно най-ниски в СЗР. В ЮЗР се концентрират и 53,7 % от инвестициите в страната през 2010 г., докато в СЗР – 6%.

В Приложение 5 е представена информация за извършените разходи за ДМА по видове и по отраслови сектори за районите от ниво 2. Въз основа на анализа ѝ, могат да се направят следните по-важни изводи:

- ☞ По относителен дял на извършените разходи за ДМА в *Сгради, строителни съоръжения и конструкции* спрямо общите разходи, ЮЦР се нарежда на второ място след ЮИР с дял над средния за страната. Делът на инвестициите се увеличава през целия анализиран период (2007-2010 г.). Нарастването основно е за сметка на разходите за придобиване на *Други активи*.
- ☞ По относителен дял на извършените разходи за ДМА в *Машини, оборудване и Транспортни средства* спрямо общите разходи, ЮЦР се нарежда на четвърто място. Делът на инвестициите се запазва постоянен през целия период.
- ☞ Наблюдават се по-ниски междурегионални различия по дял на инвестициите в *Сгради, строителни съоръжения и конструкции*, спрямо инвестициите в *Машини, оборудване и Транспортни средства*. Причината за това е, че като цяло относителният дял на инвестициите в тези активи е висок във всички региони на страната и се увеличава за анализирания период. Това явление най-вероятно се дължи на предпочитанията на инвеститорите, които в условия на криза насочват средствата си към недвижимо имущество.
- ☞ Спадът в инвестициите през 2009 г. се отразява на инвестициите във всички икономически дейности. В резултат от това обаче не настъпват съществени изменения в структурата на инвестициите по икономически дейности в рамките на отделните райони от ниво 2.
- ☞ *Извършените разходи за ДМА* в групата на *Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети; транспорт, складиране и пощи; хотелиерство и ресторантьорство* заемат приблизително сходни дялове в структурата на инвестициите в отделните региони.
- ☞ За ЮЦР (както и за останалите райони от ниво 2) инвестициите в групата на *Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване*, са с най голям относителен дял - над 40 %. Най-нисък е делът на инвестициите в групата на *Други услуги*.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в ЮЦР са разгледани на равнище области.

На ниво области (NUTS 3) извършените разходи за придобиване на ДМА показват изразена диференциация и дисбаланс. Тенденцията към свиване на инвестициите е общовалидна за всяка една от 5-те области на ЮЦР.

Таблица 7 Разходи за придобиване на ДМА по области на ЮЦР

Области	2008 г.	2010 г.	Промяна 2008/2010		2008 г.	2010 г.	2008 г.	2010 г.
	хил. лева	хил. лева	хил. лева	%	% спрямо общото за страната	% спрямо общото за района	% спрямо общото за страната	% спрямо общото за района
Общо за страната	29424189	16218269	-13205920	-44.9%	100%	100%	–	–
ЮЦР	3400441	1814865	-1585576	-46.6%	11.6%	11.2%	100.0%	100.0%
Кърджали	165157	70589	-94568	-57.3%	0.6%	0.4%	4.9%	3.9%
Пазарджик	352712	263158	-89554	-25.4%	1.2%	1.6%	10.4%	14.5%
Пловдив	2180272	1205169	-975103	-44.7%	7.4%	7.4%	64.1%	66.4%
Смолян	324895	106394	-218501	-67.3%	1.1%	0.7%	9.6%	5.9%
Хасково	377405	169555	-207850	-55.1%	1.3%	1.0%	11.1%	9.3%

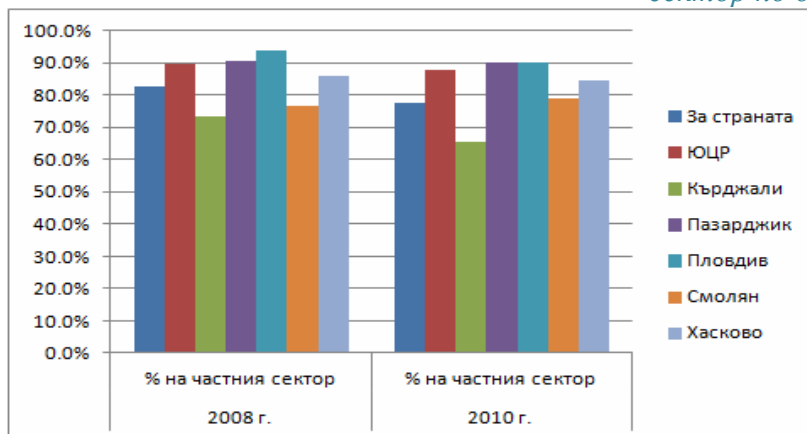
Източник: НСИ, 2008, 2010

За област Смолян разходите за ДМА за 2010 г. спрямо 2008 г. са намалели с 67,3 % или 218501 хил. лв. С най-малък спад се характеризира област Пазарджик – 25,4 % или 89554 хил. лв.

С най-голям принос за района по извършени разходи за ДМА както за 2008 г., така и за 2010 г. е област Пловдив с дялове 64,1 % и 66,4 %, следвана от област Пазарджик – 10,4 % и 14,5 %. На другия полюс се намира област Кърджали с дялове от 4,9 % за 2008 г. и 3,9 % за 2010 г.

По форма на собственост извършените разходи за ДМА по области в ЮЦР са представени на Графика 2.

Графика 2 Относителен дял на разходите за придобиване на ДМА извършени в частния сектор по области на ЮЦР

Източник: НСИ, 2008, 2010

Видно от нея е, че инвестициите извършени от частния сектор в областите за 2010 г. съставляват над 80 % от общите, което е над средното за страната. Изключение прави област Кърджали с относителен дял 65,7 %. Областите Пловдив и Пазарджик, както към 2008 г., така и към 2010 г. са с относителен дял над средното за района.

По показателят разходи за придобиване на ДМА на човек от населението Пловдив е лидер в областите на ЮЦР със стойности от над 50 % от средното равнище на района (*ВЖ. Приложение 6*). Въпреки това, както през 2007 г., така и през 2010 г. те са под средното равнище за страната. Останалите 4 области по разглеждания показател са на равнища под средното за района и страната.

Както на регионално, така и на областно равнище, инвестициите в отделните области са в пряка връзка с тяхното икономическо развитие, измервано с БВП на 1 жител – най-високи са инвестициите в област Пловдив, а най-ниски в област Кърджали.

За 2010 г. спрямо 2007 г. по относителен дял на видовете извършени разходи за ДМА в областите Кърджали, Пловдив и Смолян не настъпват големи промени. В област Пазарджик, разходите за ДМА в *Сгради, строителни съоръжения и конструкции* в относителен дял за 2010 г. спрямо 2007 се увеличават с 23 %. Нарастването е за сметка на ДМА в *Машины, оборудване и Транспортни средства*. В област Хасково изменението е огледално на това в област Пловдив (*ВЖ. Приложение 7*).

На областно ниво, спадът в инвестициите през 2009 г. се отразява на инвестициите във всички икономически дейности. В резултат от това обаче не настъпват съществени изменения в структурата на инвестициите по икономически дейности в рамките на отделните области на ЮЦР, с изключение на отраслите *Селско, горско и рибно стопанство* и *Строителство*.

В относителен дял за 2010 г., спрямо 2008 г. извършените разходи за ДМА в отрасъл Селско, горско и рибно стопанство за всяка една от 5-те области се увеличават, като най-съществено увеличението е в област Хасково – 13 %. В отрасъл строителство е налице спад, с изключение на област Кърджали, чиито относителен дял е остава непроменен.

Извършените разходи за ДМА в групата на *Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети; транспорт, складиране и пощи; хотелиерство и ресторантьорство* и в групата на *Професионални дейности и научни изследвания; административни и спомагателни дейности* заемат приблизително сходни дялове в структурата на инвестициите в отделните области (*ВЖ. Приложение 8*).

2.2.2. Преки чуждестранни инвестиции

Важен момент за икономическото развитие на ЮЦР и страната като цяло са Преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ). ПЧИ са основен източник на икономически растеж чрез прякото им въздействие върху брутния вътрешен продукт, разкриване на нови работни места и стимулирането на трансфера на технологии, управленски и организационни знания.

През периода 2007-2010 г. преките чуждестранни инвестиции в страната нарастват както в абсолютен размер, така и отнесени към населението. Наблюдават се високи различия между регионите от ниво 2, което се дължи на концентрирането на голям размер чуждестранни инвестиции в ЮЗР на човек от населението и като дял от общите чуждестранни инвестиции в страната (65-68 % в периода 2007-2010 г.) и същевременно ниските чуждестранни инвестиции на човек от населението и като дял в другите региони – СЗР (2,3-2,8 % в периода 2007-2010 г.).

Таблица 8 ПЧИ в нефинансовите предприятия по райони от ниво 2

Райони от ниво 2	ПЧИ в нефинансовите предприятия в хил. евро				ПЧИ в нефинансовите предприятия на човек от населението в евро			
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.
Общо за страната	15167125.4	19185002.9	20441581.2	22114446.3	1985.2	2522.2	2702.6	2946.7
СЗР	425802.2	500961.1	495573.8	512142.0	457.9	546.9	549.1	577.4
СЦР	437292.6	797173.7	759508.1	815908.1	469.2	862.5	830.1	904.7
СИР	1460034.8	2053308.6	2083919.1	2102923.2	1471.7	2071.0	2107.2	2140.3
ЮИР	1472215.7	1639288.3	1857192.0	2728916.2	1307.5	1461.6	1663.3	2466.4
ЮЦР	966810.9	1340758.1	1372515.3	1659060.5	625.4	871.7	898.1	1096.2
ЮЗР	10404969.2	12853513.1	13872872.9	14295496.3	4920.6	6077.2	6567.0	6763.7

Източник: НСИ, 2007-2010

За анализирания период преките чуждестранни инвестиции в ЮЦР се увеличават, както в абсолютна стойност, така и в относителен дял спрямо общото за страната. През 2007 г. ПЧИ в района са 966810.9 хил. евро, което представлява 6,4 % от тези за страната. През 2010 г. ПЧИ се увеличават и възлизат на 1659060.5 хил. евро или 7,5 % от тези за страната. В сравнение с 2007г., ПЧИ за 2010 г. са се увеличили с 71,6 %. Въпреки икономическата криза, районът е привлякъл инвестиции, но продължава да бъде на 4-то място сред районите в страната по този показател за 2010 г., като изпреварва единствено СЗР и СЦР.

По показателя ПЧИ на човек от населението водещо място отново заема ЮЗР със стойности над 130 % спрямо средното за страната. Всички други райони по разглеждания

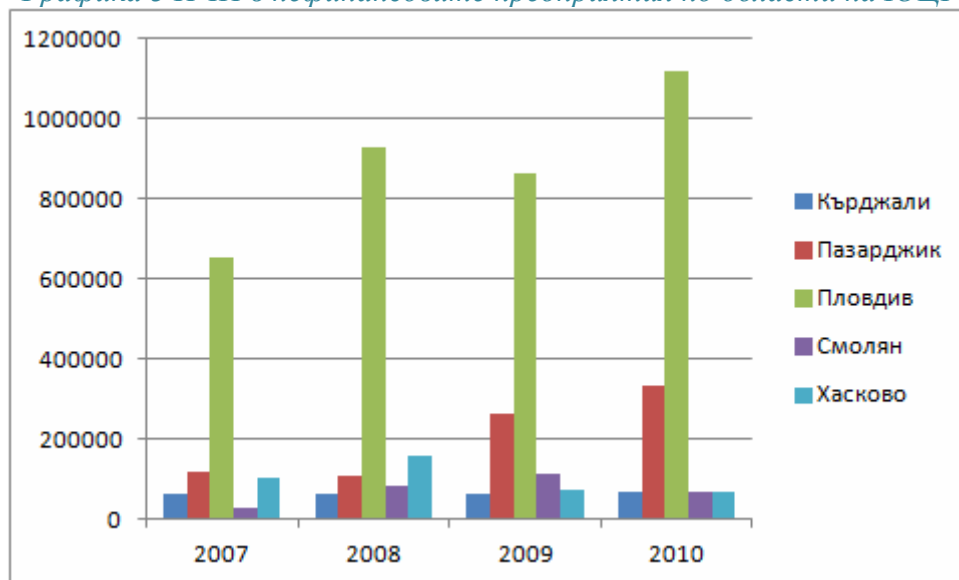
показател са на равнище под средното за страната. Средната стойност на показателя в ЮЦР за 2010 г. е 1096 евро (37,2 %) при 2946 евро средно за страната.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в ЮЦР са разгледани на равнище области.

Наблюдават се големи различия между областите в ЮЦР по показателя привлечени ПЧИ. Водеща област е Пловдив – с относителен дял за 2010 г. 67,4 %, следвана от област Пазарджик – 20,2 %. Останалите 3 области са с дял около 4 %. Разликата между област Пловдив и областите Хасково, Кърджали и Смолян в привличането на ПЧИ е много голяма, което налага да се търсят допълнителни механизми и инструменти за преодоляване на проблема.

Графика 3 ПЧИ в нефинансовите предприятия по области на ЮЦР в хил. евро

Източник: НСИ, 2007-2010

За разлика от националното и регионалното ниво, където за анализирания период 2007 – 2010 г. тенденцията е към увеличаване на привлечените ПЧИ, в някои от областите на ЮЦР е налице спад в абсолютна стойност. През 2010 г. ПЧИ в областите Хасково и Смолян намаляват в сравнение с 2009 г. Намалението основно се дължи на свиване на ПЧИ в строителния отрасъл, вследствие на икономическата криза. По показателят двете области, заедно с област Кърджали заемат едни от последните места в страната.

По показателят ПЧИ на човек от населението в ЮЦР няма област със стойности над средното за страната. Това се дължи на малкия дял на ЮЦР в привлечените ПЧИ общо за България - за 2010 г - 7,5 %. Спрямо района водещо място заемат областите

Пловдив и Пазарджик, със стойности за 2010 г. над средните за района, съответно 1606 евро и 1166 евро при 1096 евро за района.

ИЗВОДИ И ОБОБЩЕНИЯ

- ☞ Разходите за придобиване на ДМА както на регионално, така и на областно ниво за анализирания период (2007-2010 г.) намаляват в абсолютен размер, което е свързано основно с настъпването на икономическата криза.
- ☞ Наблюдава се съществена вътрешна регионална диференциация по равнище на инвестициите. С най-голям принос за района по извършени разходи за ДМА е област Пловдив, а с най-нисък област Кърджали.
- ☞ Преките чуждестранни инвестиции в ЮЦР за анализирания период се увеличават с 71,6 %. Независимо от това, той продължава да бъде на 4-то място сред районите в страната като изпреварва единствено СЗР и СЦР.
- ☞ Налице са високи междуобластни различия по преки чуждестранни инвестиции, както в абсолютна стойност, така и съотнесени към броя на населението, което се дължи на концентрирането на голям размер ПЧИ в област Пловдив.

2.3 Заетост и производителност на труда

Производителността на труда е съставен икономически показател, който съпоставя постигнатия резултат (новосъздаден продукт) с вложения трудов фактор при осъществяването на определена икономическа активност на определена икономическа територия за определен период. Основните съставни елементи на производителността на труда са показатели, измерващи резултата от осъществяваната производствена активност (числител), и показатели за вложения труд в производствения процес (знаменател).

По производителност на труда България е на равнище от 41.5% от средното на ЕС. По този показател страната изостава от Румъния, която достига до 47.4% от средноевропейското равнище през 2010 г. По-голяма е разликата на страната с Чехия, която има 71.8% от средното равнище на ЕС през същата година и още по-голяма с Дания, която надминава средното равнище за ЕС със 109,1 % от него.

В динамичен план производителността на труда в ЮЦР (измерена като съотношение на създадения номинален БВП и броя на зетите) за периода 2007 – 2010 г. по текущи цени (абсолютни стойности) нараства. По показателят района се нарежда на

четвърто място в страна, непосредствено преди СЦР и СЗР. Водещо място заема ЮЗР, който единствено има стойности над средното за страната.

През 2010 г. един зает в ЮЦР създава средно 16659,32 лв. от БВП, при средна стойност за страната 23097,24 лева.

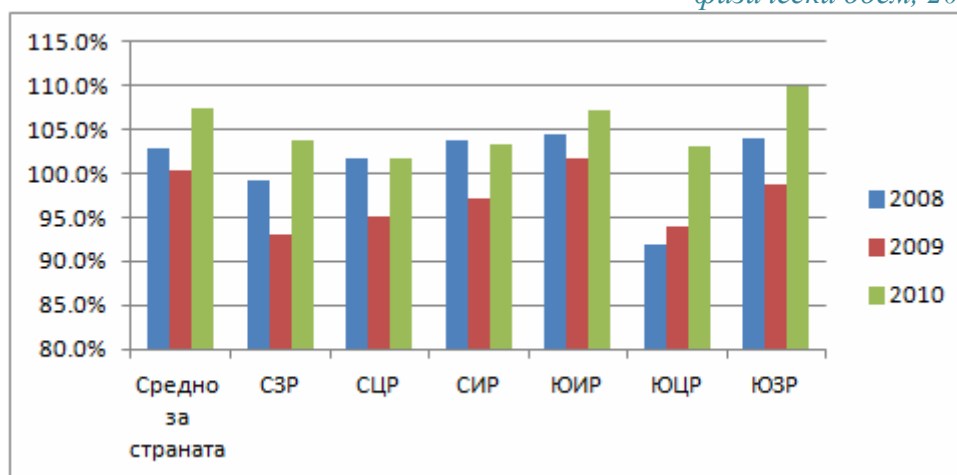
Таблица 9 Производителност на труда по текущи цени, по райони от ниво 2

Райони от ниво 2	БВП на един зает, по текущи цени в лева			
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.
Средно за страната	18503.54	20619.23	20998.77	23097.24
СЗР	14187.81	15148.97	14905.87	16121.82
СЦР	14055.04	15489.94	15120.86	16597.97
СИР	16113.64	18110.54	17683.51	19363.17
ЮИР	15874.23	17986.11	18235.03	19769.99
ЮЦР	13542.17	14628.41	15005.37	16659.32
ЮЗР	26804.75	30241.93	31240.73	34272.50

Източник: НСИ, 2007-2010

Съпоставянето на показателите за производителността на труда във времето налага елиминиранието на влиянието на цените в стойността на показателите за резултата от упражняваната икономическа активност. За целта на графиката по-долу БВП за периодите 2008, 2009, 2010 г. е представен по цени от базисния период (2007 г.), посредством индекса на физически обем - 2007=100%.

Графика 4 Производителност на труда, по райони от ниво 2, изразена чрез индекс на физически обем, 2007 = 100,%

Източник: НСИ, 2007-2010

В резултат на икономическата криза производителността на труда в ЮЦР изразена, чрез индекса на физически обем в периода 2008 – 2009 г. намалява. През 2010 г. е налице нарастване с 3 %. От една страна то се дължи на увеличения БВП на района (3,5

%), а от друга страна на намаляване броя на заетите лица (6,8 %) спрямо 2009 г, което автоматично повишава средната производителност на труда в предприятията. Обратната тенденция се забелязва през 2009 г. Тогава въпреки спада в поръчките голяма част от фирмите не предприемат съкращения на персонала, поради което средният принос на всеки зает към брутният вътрешен продукт намалява.

Вътрешнорегионални различия

Във всички области на ЮЦР е налице увеличение на производителността на труда по текущи цени за 2009 г. спрямо 2007. По показателя водещо място заема област Пловдив, където един зает създава 17364.62 лв. от произведения БВП (увеличение спрямо 2007 с 3682 лева или 26,9 %). Таза стойност е по-висока от средната за ЮЗР, но по-ниска от средната за страната.

Оставалите 4 области по производителност на труда са на равнища под средното за района и страната. С най-ниска производителност на труда е област Хасково, където един зает създава - 12086.76 лв. от произведения БВП.

Таблица 10 Производителност на труда по области на ЮЦР

Области	БВП на един зает, по текущи цени в лева		Индекс на физически обем, 2007 = 100,%
	2007 г.	2009 г.	2009 г.
Кърджали	12667.99	14312.16	99.9%
Пазарджик	12270.07	12602.25	90.8%
Пловдив	13681.81	17364.62	112.3%
Смолян	11571.40	14273.22	109.1%
Хасково	11445.85	12086.76	93.4%

Източник: НСИ, 2007-2009

Според индекса на физически обем производителността на труда през 2009 г. спрямо 2007 г. се повишава в областите Пловдив и Смолян, в Кърджали се запазва на същото равнище, а в областите Хасково и Пазарджик намалява.

ИЗВОДИ И ОБОБЩЕНИЯ

☞ Производителността на труда по текущи цени в ЮЦР и съставляващите го области за периода 2007–2010 г. нараства. По показателя районът се нарежда на четвърто място в страна.

- ☞ За разлика от национално ниво, където производителността на труда за периода 2008–2010 г., изразена чрез индекса на физически обем бележи ръст спрямо базисния период – 2007 г., в ЮЦР е налице ръст едва през 2010 г.
- ☞ Във всички области на ЮЦР производителността на труда е под средната за страната. По показателя водещо място заема област Пловдив.

2.4 Иновации и технологично развитие, изследвания и развойна дейност

Засилването на стратегическата ориентация на развитието на ЕС към повишаването на конкурентоспособността на районите, посредством развитие на икономика основана на иновации, прилагане на модерни технологии, разкриването на нови работни места е сред главните общоевропейски цели, съгласно Стратегия „Европа 2020”⁸. Тази цел е ключова и за нашата страна, тъй като прилагайки традиционните методи на производство, българските райони не само няма да наваксат изоставането в развитието си, но и ще бъдат изтласкани от глобалния пазар, поради ниска конкурентоспособност на произвежданите стоки.

Показатели, които да послужат за оценка на количествените и качествените характеристики на регионалните и вътрешнорегионалните различия по отношение на развитието на изследванията и технологиите и иновационния капацитет в България почти липсват.

В абсолютна стойност разходите за НИРД в страната през периода 2007-2010 г. отбелязват непрекъснато нарастване и достигат стойност от 421 612 хил. лв. В ЮЦР разходите за НИРД през 2010 г. възлизат на 22 601 хил. лв. За разлика от национално ниво, където тенденцията е към увеличаване, в ЮЦР спрямо 2008 г. те са намалели с 12 274 хил. лв. или 35,2 %.

⁸ Целева стойност към 2020 г.: инвестиране на 3% от БВП на ЕС в НИРД

Таблица 11 Разходи за НИРД по райони от ниво 2

Райони от ниво 2	2007г.	2008г.	2009г.	2010г.	2007г.	2008г.	2009г.	2010г.
	хил. лв				в % спрямо общото за страната			
България	273047	325855	361060	421612	100%	100%	100%	100%
СЗР	7177	6557	8123	6609	2.6%	2.0%	2.2%	1.6%
СЦР	4035	5298	7120	7150	1.5%	1.6%	2.0%	1.7%
СИР	13202	17156	22010	16961	4.8%	5.3%	6.1%	4.0%
ЮИР	11557	15069	14958	18381	4.2%	4.6%	4.1%	4.4%
ЮЦР	18952	34875	20552	22601	6.9%	10.7%	5.7%	5.4%
ЮЗР	218124	246900	288297	349910	79.9%	75.8%	79.8%	83.0%

Източник: НСИ, 2007-2010

Относителният дял на извършените разходи за НИРД в ЮЦР, спрямо общото за страната за анализирания период намалява. През 2010 г. районът заема 2 място сред районите от ниво 2 с дял от 5,4 %. Наблюдава се ясна тенденция в най-силно развития район от ниво 2 на страната да се правят много по-високи разходи за проучвания и иновации. За 2010 г. 83 % от всички разходи за проучвания са осъществени в Югозападния район (и основно в столицата). В същото време, тази относителна концентрация на разходите за НИРД се дължи в много голяма степен на разходите на правителството и учебните заведения за висше образование, отколкото на мащаба на разходите на бизнес предприятията.

По институционални сектори⁹ през 2010 г. в ЮЦР най-много са вложените средства за научноизследователска и развойна дейност в сектор „Предприятия” - 9345 хил. лв., следван от сектор „Държавно управление” – 6924 хил. лв. За сектор „Висше образование” и сектор „Нетърговски организации” данните са конфиденциални (ВЖ. Приложения 9.1 и 9.2). Може да се направи извода, че за 2010 г. в ЮЦР е налице

⁹ Съгласно методическото ръководство „Фраскати” (Proposed standard practice for surveys on research and experimental development - Frascati Manual, OECD, 2002), възприето от Евростат, разходите и кадровият потенциал на НИРД се разпределят в четири институционални сектора:

- сектор „Предприятия” - обхваща всички фирми, организации или институции, чиято основна дейност е производство на пазарни стоки и услуги (без попадащите в сектор „Висше образование”);
- сектор „Държавно управление” - обхваща държавните организации и институции, които не продават, а предоставят услуги за задоволяване на индивидуалните и колективните потребности на обществото и са финансирани предимно с бюджетни средства (без попадащите в сектор „Висше образование”);
- сектор „Висше образование” включва университетите, колежите, висшите училища, научноизследователските сектори към висшите училища и университетските болници;
- сектор „Нетърговски организации” - обхваща фондациите, асоциациите, сдруженията и други, предоставящи непазарни услуги.

положителна, от гледна точка на европейския модел, промяна в структурата на разходите за НИРД по институционални сектори. Водещо място заема сектор „Предприятия”.

Интензивността на НИРД (измерена като процент на разходите за НИРД от БВП) е един от ключовите показатели за измерване на напредъка на Европейския съюз (ЕС) в достигане на целите на стратегия „Европа 2020” - стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж. През 2010 г. интензивността на НИРД в България продължава да нараства спрямо предходната година - от 0.53% през 2009 г. на 0.60% през 2010 г., но все още изостава съществено от средната стойност на този показател за ЕС-27 (2 % през 2010 г.).

Таблица 12 Разходи за НИРД към БВП, в % по райони от ниво 2

Райони от ниво 2	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средното за ЕС-27 (2010 г.)
Средно за ЕС	1.85%	1.92%	2.01%	2.00%	100%
Средно за страната	0.45%	0.47%	0.53%	0.60%	29.9%
СЗР	0.15%	0.12%	0.16%	0.13%	6.5%
СЦР	0.08%	0.09%	0.13%	0.13%	6.4%
СИР	0.20%	0.22%	0.31%	0.23%	11.3%
ЮИР	0.16%	0.18%	0.18%	0.22%	10.8%
ЮЦР	0.22%	0.36%	0.22%	0.23%	11.4%
ЮЗР	0.79%	0.77%	0.87%	1.03%	51.5%

Източник: НСИ, Eurostat, 2007-2010

Разходите за НИРД към БВП в България представляват 29,9 % от средното равнище на ЕС. По този показател в момента България е в групата на „умерените иноватори”¹⁰. Иновационният капацитет на икономиката, измерен с показателя брой подадени заявки за регистриране на патенти към Европейския патентен офис за 2009 г. е много нисък – 1,22 патента на един милион души, в сравнение с 115,8 средно за ЕС.

На регионално равнище през 2007-2010 г. картината е по-пъстра и драматична. По отношение дела на разходите за НИРД в БВП в районите от ниво 2 в страната стойностите варират от 1,03 % дял от БВП в Югозападния район за 2010 г. до 0,13 % в СЦР и СЗР. За ЮЦР делът е 0,23%. През същата година СЦР е на последно място в ЕС по дял на НИРД в БВП с незавидните 6,4 % спрямо средното равнище за ЕС, следван непосредствено от СЗР. Другите български райони с изключение на ЮЗР имат разходи за НИРД около 10,8 – 11,4 % от средното за ЕС.

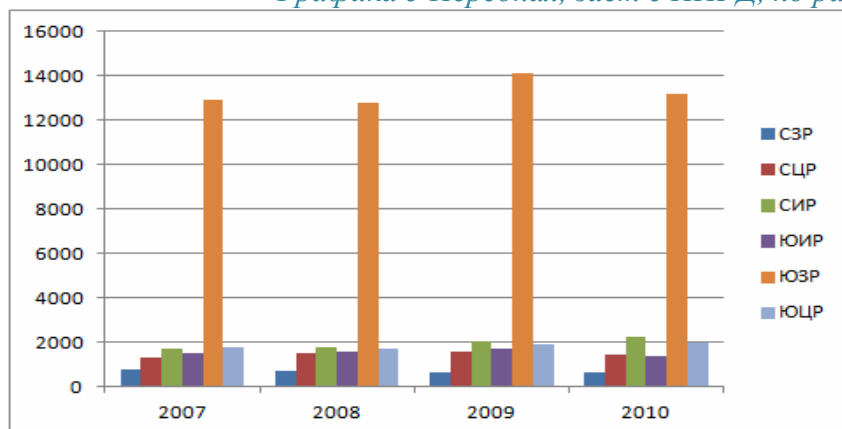
¹⁰ Innovation Union Scoreboard 2011 (February 2012)

Изоставането на българските райони, в това число и ЮЦР по разглежданите показатели е сериозно, предвид на целта за постигане на 1,5 % от БВП през 2020 г., поставена от Националната програма за реформи /НПР/ (2011-2015 г., актуализирана 2013 г.). Очакванията за страната са усвояването на средства за НИРД и иновации от европейските фондове да нарасне до 2020 г., като способства за увеличаване на общия размер на публичните инвестиции в тази област. Загубата на конкурентоспособност в секторите с ниска добавена стойност, както и очакванията за преориентиране и реструктуриране на икономиката към сектори с висока интензивност на иновации, ще наложи на частния сектор сравнително бързо да увеличи инвестираните в НИРД и иновации средства.

За периода 01.01.2007г. – 30.09.2012 г. договорените средства по ОП „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика”, приоритетна ос 1 „ Развитие на икономика, базирана на знанието и иновационните дейности”, Под-приоритет „Подкрепа за иновационни дейности в предприятията” възлизат на 76,3 %, а реално изплатените на 4,9 %. От общо 149 сключени договора само 12¹¹ от тях са със фирми развиващи дейност на територията на ЮЦР. Извършените инвестиции за създаване и развитие на стартиращи иновативни предприятия и внедряване в производството на иновативни продукти, процеси и предоставяне на иновативни услуги възлизат на обща стойност 26,288,484.05 лв., което представлява едва 13,7 % от договорените средства.

Персоналът зает с научноизследователска и развойна дейност в ЮЦР, през периода 2007-2010 г. се увеличава, като през 2010 г. наброява 1948 души. По показателят района се нарежда на 3-то място след ЮЗР и СИР.

Графика 5 Персонал, зает с НИРД, по райони от ниво 2

¹¹ 3 по Процедура BG161PO003-1.1.01 Подкрепа за създаване и развитие на стартиращи иновативни предприятия; 3 по Процедура BG161PO003-1.1.02 Подкрепа за внедряване в производството на иновативни продукти, процеси и предоставяне на иновативни услуги и 6 по Процедура BG161PO003-1.1.04 Подкрепа за внедряване в производството на иновативни продукти, процеси и предоставяне на иновативни услуги.

При анализиране на дела на заетите с НИРД спрямо всички заети лица може да се установи, че този дял е много нисък за страната и районите ѝ. Особено ниски са тези стойности в СЗР – 0.21 % и ЮЦР и ЮИР – 0,33 % през 2010 г. Водещ район в страната по този показател е ЮЗР с 1,36 %. Във всички райони през периода 2007-2010 г. има ръст на заетите в НИРД спрямо всички заети, но той е много малък.

По полова структура на заетите съотношението в ЮЦР и България като цяло има почти равномерно разпределение, с лека доминация на жените (54% за ЮЦР и 53,4 % за България). Това не е характерно за повечето страни от ЕС, където съществено преобладават мъжете. Това вероятно се дължи на по-доброто заплащане на този труд в тях. По тази причина жените, заети в сектора на НИРД имат дял от 0,84 % в заетостта на европейско равнище, докато при мъжете този дял е на равнище от 0,44 %.

Различия има и в институционалната структура на заетите с НИРД. В повечето страни на ЕС преобладаващият дял от заетите с НИРД е в сферата на частния сектор и висшето образование. В България за 2010 г. над 46 % от лицата, заети с НИРД, са в държавния сектор – на бюджетна издръжка и то в научни организации с доминиращо институционално финансиране при 13 % средно за ЕС. За ЮЦР процента е 30.3%. Делът на заетите с НИРД в частния сектор в ЮЦР е 23,4%, което е повече от средното за страната - 15,9 % (ВЖ. Приложение 10).

ИЗВОДИ И ОБОБЩЕНИЯ

- ☞ По относителен дял на разходите за НИРД в БВП, ЮЦР и страната като цяло са в незадоволително състояние. Изоставането по този показател е много тревожно, предвид на целта за постигане на равнище от 1,5 % от БВП през 2020 г., поставена от Националната програма за реформи 2011-2015 г.
- ☞ В ЮЦР е налице положителна, от гледна точка на европейския модел, промяна в структурата на разходите за НИРД по институционални сектори. Водещо място заема сектор „Предприятия”. В институционалната структура на заетите с НИРД, обаче делът на заетите в частния сектор е по-малък от държавния сектор, с което района се различава от общоевропейския модел.
- ☞ От около 20 000 д. заети в сектора на научните изследвания през 2010 г., над 13 000 д. се намират в ЮЗР, което прави над 63%. По показателят ЮЦР се намира на трето място с относителен дял от 9,4 %.

2.5 Развитие на бизнес услугите

Достъпът на бизнеса до качествени информационни и консултантски услуги е от решаващо значение за развитието на бизнес средата. Българските райони значително изостават по отношение на развитието на услуги за бизнеса, в сравнение с другите европейски страни, главно поради ограничения достъп, лошото разпространение и ниското качество на предлаганите услуги.

Мрежата от организации, подкрепящи бизнеса, включва агенции за регионално развитие, бизнес-центрове, бизнес-инкубатори, сдружения на предприемачи и др. В огромната си част тези организации са създадени по различни програми и техният брой в една област или район не е резултат от обективни икономически процеси, а по-скоро от субективната преценка на различни донори. Ето защо не могат да се правят категорични изводи от броя на организациите в съответната област или район. Още повече, че тези организации са изключително разнородни и предлагат твърде различен набор и обем от услуги. Също така липсват данни доколко бизнесът ги припознава като свои партньори и доколко ползва техните услуги. Все пак трябва да отбележим, че се наблюдава регионална хомогенност на показателя брой организации в район от ниво 2, както и брой организации в област.

На територията на ЮЦР се намират 8¹² от 42 бизнес центъра, обединение в Асоциация „Национална мрежа за бизнес развитие” (НМБР), създадени по проект JOBS, с подкрепата на Министерството на труда и социалната политика (МТСП), Програмата на ООН за развитие (ПРООН) и местните общини.

Българската стопанска камара (БСК) и Българската търговско промишлена палата (БТПП) имат клонове в областните центрове на ЮЦР и предоставят услуги главно за своите членове. Така техният капацитет остава неизползван на пълни възможности.

По Процедура: BG161PO003-2.2.01 „Подкрепа за създаване и развитие на бизнес-инкубатори” на оперативна програма „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика” (ОПРКБИ), в процес на изпълнение са 15 проекта. 4 от тях са насочени към създаване и успешно функциониране на бизнес инкубатори на територията на областите Кърджали, Пловдив, Смолян и Хасково.

В рамките на ОПРКБИ, Министерството на икономиката и енергетиката (МИЕ), е определило бюджет по Приоритетна ос 3, включително националното съфинансиране, в размер на 199 млн. евро за изпълнение на Инициативата JEREMIE, чиято основна цел е

¹² В общините Панагюрище, Пазарджик, Пещера, Велинград, Карлово, Първомай, Девин и Хасково.

подобряване на достъпа до финансиране на МСП чрез различни инструменти на финансов инженеринг. Поради изискването за набиране на частен капитал по финансовите инструменти, в допълнение към публичното финансиране по JEREMIE (199 млн. евро), се добавя и частно такова, в резултат от което общата сума по инициативата достига 563 милиона евро, насочени в подкрепа на българските МСП под формата на дялови инвестиции и заеми. Липсват данни доколко бизнесът се възползва от услугите предоставяни по Инициативата.

По оперативна програма „Административен капацитет” реализирани и в процес на реализация са 19 проекта за подобряване на процесите и обслужването на гражданите и бизнеса и предоставяне на е-услуги от общинските администрации Мадан, Рудозем, Свиленград, Пещера, Асеновград и др. Основна цел на проектите е повишаване удовлетвореността на гражданите и бизнеса по отношение на предоставяните от общините административни услуги.

2.6 Предприемачество¹³

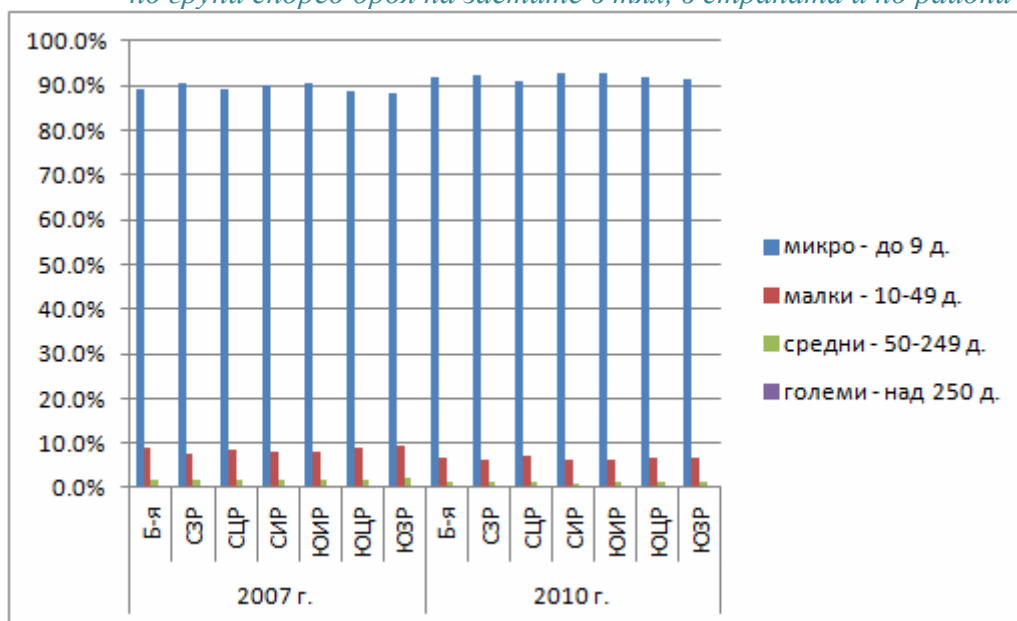
Разпределението на предприятията по размерни групи (големина) е направено по най-често използвания признак – заети лица, в съответствие с изискванията за средносписъчен брой на персонала, посочени чл. 3 на Закона за малките и средни предприятия.

От графиката по –долу може да се констатира, че структура за ЮЦР и страната като цяло е много стабилна и не търпи резки промени през годините. Преобладаващ дял от около 90 % в нея заемат микропредприятията с персонал до 9 души. Малките предприятия са на второ място с дял от около 6-9 %. Средните предприятия са около 1-2 % от всички предприятия в страната, а големите са под един процент и се колебаят около 0,2-0,4 %. В тази структура не могат да се отбележат значителни различия по райони.

В ЮЦР, както и за останалите райони от ниво 2, относителния дял на микропредприятия за 2010 г. спрямо 2007 г. се увеличава за сметка на относителния дял на всички останали групи предприятия.

¹³В точката не е извършен анализ по отношение на относителния дял на предприемачите (работодатели и самонаети лица, наемащи хора) спрямо общия брой на заетите лица, поради липса на статистическа информация на регионално и областно ниво за броя самонаети лица, наемащи хора.

Графика 6 Разпределение на предприятията от нефинансовия сектор на икономиката по групи според броя на заетите в тях, в страната и по райони от ниво 2

Източник: НСИ, 2007, 2010

Най-голяма концентрация от всички предприятия се получава в ЮЗР. В него се намират от 36,7 % до 43,2 % от различните по големина предприятия през 2010 г. Второ място в това подреждане заема ЮЦР с около 16-18% от всички размерни групи предприятия на страната. Следващите места се заемат от два района – СИР и ЮИР. На последно място с най-ниска концентрация на предприятия е СЗР с около 6-8 % от предприятията на страната. Тази структура е също много стабилна и не подлежи на сериозни промени във времето.

Таблица 13 Относителен дял на районите от ниво 2 по категории предприятия спрямо страната

Райони от ниво 2	2010			
	Групи предприятия според броя на заетите лица (%)			
	до 9	10-49	50 - 249	250+
Общо за страната	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
СЗР	7.8%	7.5%	7.8%	6.5%
СЦР	9.4%	10.2%	11.1%	11.4%
СИР	13.9%	12.8%	11.6%	11.6%
ЮИР	14.3%	13.2%	12.4%	11.3%
ЮЦР	17.9%	18.4%	17.8%	16.0%
ЮЗР	36.7%	37.8%	39.4%	43.2%

Източник: НСИ, 2010

През 2010 г. се наблюдава намаление на броя на предприятията във всички райони от ниво 2, с изключение на Югозападен район, който е най-големият от гледна точка на брой работещи предприятия. През разглеждания период предприятията в него се увеличават с 0,7 % и техният брой достига 135 114 или 36.8% от всички нефинансови предприятия в икономиката.

Общият брой предприятия в нефинансовия сектор на икономиката на ЮЦР възлиза на 65 666 броя или 17,9% от всички нефинансови предприятия в икономиката. В него броят на предприятията спрямо 2009 г. отчита спад от 0,5 %. Водещ принос към наблюдавания спад имат средните предприятия, където той възлиза на 8 %. Малките предприятия също намаляват с 7,6 %. Микропредприятията отчитат слабо повишение от 0,2 %. Големите предприятия също се увеличават с 1,7 %.

През 2010 г. в ЮЦР най-голям е броят на микрофирмите 60241 или 17,9 % от общия брой от тази група за страната и малките фирми – 4476, което е 18,4 % от общия брой от тази група за страната.

Таблица 14 Основни характеристики на предприятията от нефинансовия сектор в ЮЦР

Райони/ предприятия	2010 г.				Заети лица
	Предприятия брой	Приходи от дейността хил. лв.	Дълготрайни материални активи хил. лв.	Разходи за дейността хил. лв.	
България	366 929	20 662 3058	106 397 669	200 858 581	2081299
Микро фирми (до 9 заети)	337 147	47 249 932	32 797 270	47 121 068	643812
Малки фирми (10-49 заети)	24 368	47 438 428	15 986 012	45 772 943	481012
Средни фирми (50-249 заети)	4662	46 99 1815	18 450 482	45 322 854	44733
Големи фирми (250+ заети)	752	64 942 883	39 163 905	62 641 716	509139
ЮЦР	65 666	24 965 656	11 140 967	23 805 955	354914
Микро фирми (до 9 заети)	60 241	6 333 824	3 207 452	6 102 308	118904
Малки фирми (10-49 заети)	4 476	7 240 823	2 255 192	6 971 393	89281
Средни фирми (50-249 заети)	829	5 472 984	2 265 084	5 234 318	80708
Големи фирми (250+ заети)	120	5 918 025	3 413 239	5 497 936	66021

Източник: НСИ, 2010

Микрофирмите реализират 25,4 % от приходите от дейността на предприятията в нефинансовия сектор в района и притежават 9,8 % от ДМА от същия вид предприятия общо за страната. Реализираните приходи от дейността на малките фирми възлизат на 29 % от общия обем за района и притежават 14,1 % от ДМА от същата група предприятия общо за страната. Предприятията от нефинансовия сектор, в които заетите лица са между

50 и 249 души в ЮЦР през 2010 г. са 829 броя, при 901 броя за 2009 г. Реализираните приходи от дейността на този вид предприятия възлизат на 11,6 % от общия обем за страната и притежават 12,3 % от ДМА за тази категория. Големите фирми (250 + заети) в ЮЦР през 2010 г. възлизат на 120 броя при 118 броя през 2009 г. Реализираните приходи от дейността на тези предприятия възлизат на 9,1 % от общия обем за страната и притежават 8,7 % от ДМА за тази категория. За разлика от национално ниво, в ЮЦР малките фирми са с най-голям относителен дял на реализираните приходи от дейността и извършените разходи, спрямо общите за района.

Заетите лица в предприятията от нефинансовия сектор в ЮЦР за периода 2009 - 2010 г. намаляват с 18 111 души при спад за страната от 117 234 души. Спадът в заетостта е общовалиден за всички групи предприятия, като в процентно отношение най-голям е в групата на малките предприятия – 8,2 %, следвана от групата на средните предприятия – 6,4 %. Микропредприятията се характеризират с най-малък спад – 2,6 %.

През 2010 г. с най-голям относителен дял в ЮЦР са предприятията от отрасъл „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети” – 28 393 броя, следвани от предприятията в отрасъл ”Други дейности обслужващи обществото” – 14 672 броя или 22,3 %. Най-малък брой са предприятията от отрасъл „Селско, горско и рибно стопанство – 2 987 броя.

Графика 7 Относителен дял на предприятията по основни отрасли в ЮЦР

Източник: НСИ, 2010

Вътрешнорегионални различия

На областно ниво разпределението на предприятията по групи (големина), в зависимост от броя на заетите в тях е идентично с това на национално и регионално ниво. Структурата е много стабилна и не търпи резки промени през годините.

Във всички области с дял от над 90 % водещо място заемат микропредприятията с персонал до 9 души. Малките предприятия са на второ място с дял за 2010 г. между 6,4 – 7 %. За периода 2007-2010 г. относителният дял на тези предприятия във всички области, с изключение на Кърджали намалява между 2 – 4 %. Намалението е основно за сметка на увеличения относителен дял на микропредприятията. Делът на средните и големи предприятия за анализирания период също намалява. С най – голям относителен дял на средни предприятия е област Пазарджик - 1,4 %, а с най-малък областите Хасково и Смолян – 1,1 %. Във всички области големите предприятия са под един процент и се колебаят около 0,1-0,3 % (ВЖ. Приложение 11).

Изводи и обобщения

- ☞ Размерната структура на предприятията в ЮЦР е много стабилна и не търпи резки промени през годините. Преобладаващ дял от над 90 % в нея заемат микропредприятията с персонал до 9 души. В тази структура не могат да се отбележат значителни различия по области.
- ☞ В ЮЦР са концентрирани между 16–18,4 % от всички размерни категории предприятия на страната. По показателя района се нарежда на второ място сред районите от ниво 2.
- ☞ В резултат на икономическата криза броя на работещите стопански единици в нефинансовия сектор на ЮЦР през 2010 г. намалява. Водещ принос към наблюдавания спад имат средните предприятия, където той възлиза на 8 %. Малките предприятия също намаляват с 7,6 %
- ☞ Реализираните от предприятията в ЮЦР приходи от дейността за периода 2009-2010 г. отчитат ръст в абсолютна стойност от 742 844 хил. лв. Спрямо 2008 г. е налице спад с 8,8 %.
- ☞ През 2010 г. във всички размерни групи предприятия се наблюдава спад в заетостта, като в процентно отношение най-голям е в групата на малките предприятия – 8,2 %., следвана от групата на средните предприятия – 6,4 %

- ☞ За 2010 г. 99.8% от предприятията на ЮЦР попадат в категорията “Малки и средни предприятия” (МСП – микро, малки, средни), съгласно обстоятелствата посочени в чл.3 от Закона за малките и средни предприятия¹⁴. Анализът на данните насочва към необходимостта от привличане на повече инвестиции в сектора на МСП в района, включително за модернизация на предприятията и въвеждане на ИКТ, въвеждане на енергоспестяващи технологии и екологични производства с цел повишаване на тяхната конкурентоспособност, както и за създаване на клъстери в отрасли с висока добавена стойност.
- ☞ Само 0,2 % от предприятията на територията на ЮЦР попадат в категорията „големи”. Анализираните данни показват, че преобладаваща част от големите предприятия се числят към категорията големи предприятия единствено по отношение на показателя брой на заетите, като в същото време тези предприятия значително изостават по отношение на други ключови показатели за икономическо развитие. Това налага изпълнението на мерки за подкрепа, насочени към развитие на потенциала им за конкурентно и ефективно производство и бизнес, увеличаване на икономическия ефект и постигане на дългосрочна конкурентоспособност.
- ☞ Стимулирането на всички размерни категории предприятия в търсенето на нови механизми за отстояване на конкурентоспособността им, трябва да е основен приоритет в настоящата динамично променяща се бизнес среда.

2.7 Туризм

Различията в териториалното разпределение на настанителната туристическа база, по райони от ниво 2 могат да се оценят като много високи. Морските и отчасти планински курорти са основните райони, в които е съсредоточена базата и се реализират основните приходи от дейността като цяло (*ВЖ. Графика 8 и Приложение 12*).

Развитието на туризма в ЮЦР има все по-голямо значение за икономиката и заетостта в района. Районът притежава значителен потенциал за разширяване и разнообразяване на регионалния туристически продукт и предлаганите услуги. Благоприятните природни фактори, както и културно-историческото наследство,

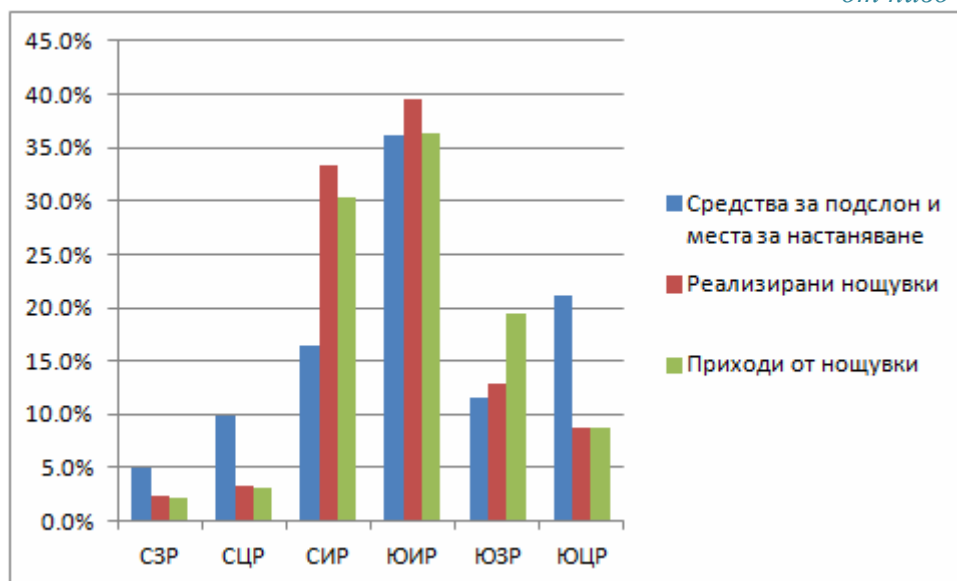
¹⁴ Обн. ДВ. бр.84 от 24 Септември 1999г., изм. ДВ. бр.80 от 3 Октомври 2000г., изм. ДВ. бр.92 от 10 Ноември 2000г., изм. ДВ. бр.42 от 27 Април 2001г., изм. ДВ. бр.28 от 19 Март 2002г., изм. ДВ. бр.64 от 23 Юли 2004г., изм. ДВ. бр.34 от 25 Април 2006г., изм. ДВ. бр.59 от 21 Юли 2006г., изм. ДВ. бр.43 от 29 Април 2008г., изм. ДВ. бр.82 от 16 Октомври 2009г.

натрупаният опит в предлаганите туристически услуги и изградената в значителна степен туристическа база спомагат за разширяването на туристическата индустрия и увеличаване на приходите от туризма.

По реализирани нощувки и приходи от нощувки ЮЦР заема четвърто място сред районите в страната, като през 2011 г. реализираните приходи са в размер на над 63 млн. лв., представляващи 8,7 % от общите приходи за страната. Спрямо 2010 г. е налице ръст от 13,7 %, но все още не могат да се достигнат нивата от 2008 г. - 66 151 338 лева.

По средства за подслон и места за настаняване (СПМН) през 2011 г. районът заема второ място в страната с относителен дял 21,1 %. или 795 броя, с 44 повече спрямо предходната година. Нарасналият брой на СПМН, респективно на легловия капацитет е материална предпоставка за реализиране на по-голям брой нощувки и растеж на отрасъла, т.е. създадени са предпоставки за реализиране на конкурентни предимства като резултат от мащаба.

Графика 8 Средства за подслон, реализирани нощувки и приходи от нощувки по райони от ниво 2 за 2011 г.

Източник: НСИ, 2011

Преобладаващата част от базата за туризъм и предлаганите услуги в ЮЦР са концентрирани във и около населени места с курортно значение - балнеолечение, културно-исторически забележителности, както и курортните зони и комплекси в района на Родопите. На територията на района съществуват и много други природни и антропогенни зони и фактори - реки и язовири, пещери, природни местности, религиозно-културни обекти, населени места с етнографско значение, недвижими културни ценности и обекти с археологическа стойност, които биха могли да се използват по-пълноценно за

разнообразяване на туристическия продукт и за увеличаване на приходите и целогодишна заетост в повече части от територията на района. В района е натрупан и значителен международен опит в областта на бизнес туризма и конгресния туризъм, свързан с търговско-промишлените изложения, главно в гр. Пловдив. Аграрният потенциал на района е също така решаващ фактор за развитие и диверсификация на туризма.

Въпреки това, все още е доминираща тенденцията на сезонност на зимния и рекреативен туризъм и реализацията на туристически продукти за вътрешен туризъм при постепенно, но недостатъчно подобряване на качеството на предоставяните услуги. Необходимо е да се търсят нови форми и продукти в туризма, които по-пълноценно използват природния, културния, аграрния и бизнес потенциал на района и особено предлагането на по-голям брой качествени туристически продукти за международен туризъм - относителният дял на реализираните приходи от нощувки на чужденци спрямо общите през 2011 г. е 29,8 %.

При сравнение с европейски райони, имащи подобни социално-икономически и природни характеристики, показателите за развитие на туризма и качеството на туристическите услуги за ЮЦР са доста по-ниски. Преструктурирането и модернизирането на отрасъла, допълването на сезонния туризъм с алтернативни форми, както и осигуряване на устойчиво интегрирано развитие на туризма в района са необходими с цел справяне с конкурентния икономически натиск в рамките на ЕС и в глобален мащаб.

В района има регистрирани браншови и продуктови организации в областта на туризма, които обединяват интересите и усилията на многобройните предприемачи. Характерното за района е, че се оформят две много различни групи предприемачи: големи инвеститори в планинския и ски туризма в района на Пампорово, както и в големите градове и в усвояването на балнеоложките услуги, и от друга страна – множество микро-предприятия, в повечето случаи – семейни фирми.

Сред проблемите за развитие на туризма в района са зле поддържаната третокласна и общинска пътна мрежа главно в планините, която затруднява достъпа до туристическите обекти, както и до някои от селищата с бази за настаняване на туристите. Много от потенциалните туристически атракции не са разработени по начин, който да оползотворява техния потенциал (да могат да привлекат достатъчно посетители за по-дълъг престой), а свързаната с тях прилежаща туристическа инфраструктура е незавършена, остаряла, износена или липсваща.

Необезопасеният достъп до важни туристически обекти, наличието на нерегламентирани сметища и липса на изградени канализационни мрежи в малките населени места, недостатъчното осветление и благоустрояване са важни фактори, които могат да възпрепятстват развитието на качествен регионален туристически продукт.

В допълнение, части от територията на ЮЦР са слабо популярни като туристически дестинации и е необходимо да им се създаде положителен регионален имидж. Същевременно развитите туристически дестинации (Пампорово, Чепеларе) имат трудности с диверсификацията на продукта, разширяването на пазарните сегменти, осигуряването на по-големи печалби, удължаване на сезона и повишаване степента на заетост на легловата база. Освен това, съществуващите атракции и продукти се рекламират поотделно, а не като част от един по-голям регионален продукт. Сътрудничеството и съвместните усилия за развитие на туризма на местно, областно и регионално остават ограничени. В резултат на това много туристически обекти в района, като тракийското светилище при с. Татул, Старосел, пещерите Снежанка, Дяволско гърло, Ягодинска пещера, Асеновата крепост, Бачковският манастир, Батак, Тракийската гробница край с. Александрово, Тракийската гробница и византийска крепост в с. Мезек и др. са развити предимно като „спирки”, а не като туристически дестинации и така не могат да осигурят по-дълъг престой на посетителите и свързаните с това икономически ползи.

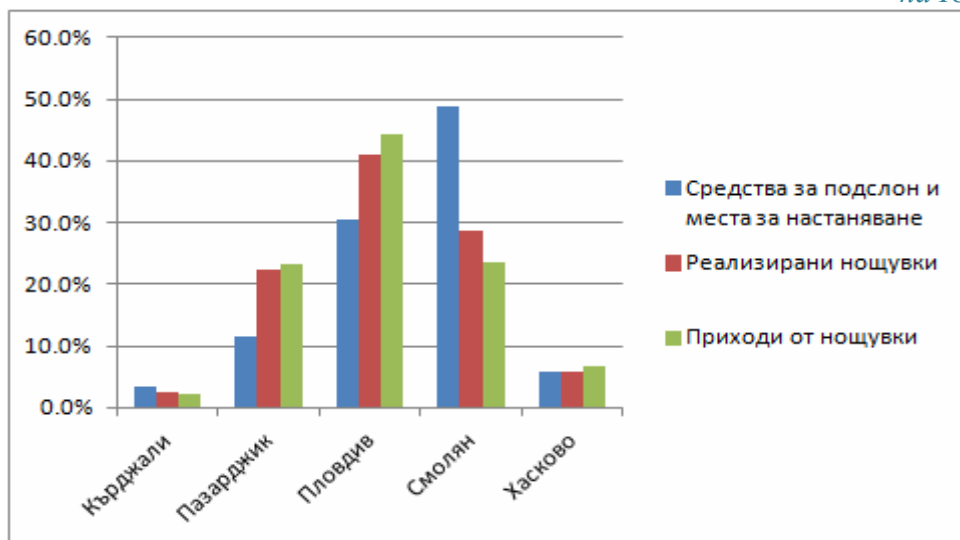
Във връзка с гореизложеното към октомври 2012 г. по Оперативна програма „Регионално развитие”, Приоритет 3 “Устойчиво развитие на туризма”, в процес на реализация са 16 проекта на обща стойност 67,150,245.75 лева. 14 от тях са насочени към подобряване на туристическите атракции и свързаната с тях инфраструктура. Два към развитие на регионален туристически продукт и маркетинг на дестинациите, с бенефициенти общините Пловдив и Момчилград.

По Програма за развитие на селските райони, Ос 3 „Качеството на живот в селските райони и разнообразяване на селската икономика”, мярка 313 „Насърчаване на туристическите дейности”, към месец октомври 2012 г. в процес на реализация са 16 проекта на територията на ЮЦР, на обща стойност 4,683,832.00 лв. Бенефициенти са 9 общини с население под 10 хил. души – Лъки, обл. Пловдив, Баните, обл. Смолян, Доспат, обл. Смолян, Джебел, обл. Кърджали, Стамболово, обл. Хасково, Лесичово, обл. Пазарджик (2 проекта), Стрелча, обл. Пазарджик, Борино, обл. Смолян (2 проекта), Неделино, обл. Смолян (5 проекта), общ. Перушица, обл. Пловдив.

Вътрешнорегионални различия

На ниво области съществуват значителни диспропорции, като развитието на туризма продължава да се концентрира предимно в областите Пловдив и Смолян, поради предоставяните по-добри условия и изградената база за туризъм сезонно (зимен/ски туризъм) или целогодишно (балнеоложки, културно-исторически, развлекателен, бизнес и конферентен туризъм).

Графика 9 Средства за подслон, реализирани нощувки и приходи от нощувки по области на ЮЦР за 2011 г.

Източник: НСИ, 2011

През 2011 г. в област Смолян е локализирана най-голяма част от средствата за подслон на района – 48,9 % или 389 броя (10,3 % от общия брой за страната), следвана от област Пловдив с относителен дял от 30,6 %, като приходите от туристическо настаняване включително от чужденци за двете области имат дял от 67,9 %. Областите Хасково и Кърджали, взети заедно, имат много малък дял от средствата за подслон – 8,9 % и приходите от нощувки - 8,8 %.

Изводи и обобщения

- ☞ Икономическата криза оказва негативно въздействие върху туризма в ЮЦР в периода 2008-2009 г., след което следва възстановяване през 2010 г., но нивата на реализираните приходи остават под равнището на 2008 г.
- ☞ През периода 2007-2010 г. в ЮЦР е увеличен броят на средствата за подслон и местата за настанява и легловата туристическа база, които са материална предпоставка за реализиране на по-голям брой нощувки и растеж на отрасъла. Създадени са предпоставки за реализиране на конкурентни предимства като резултат

от мащаба. В същото време един от съществените проблеми е възвръщаемостта на направените инвестиции в туризма, заетостта на средствата за подслон и тяхната ефективна експлоатация.

- ☞ ЮЦР се характеризира с изключително богатство на разнообразието на природни и културно-исторически забележителности, традиции в земеползването и минерални води. Наличните рекреационни и туристически ресурси позволяват развитието на различни видове туризъм и тяхното комбиниране, както и използването им в рамките на цялата година или поне на два сезона.
- ☞ Налице е несъответствие между разнообразния туристически потенциал и еднопосочното развитие на туризма в ЮЦР. В продуктивния микс доминират масовият туризъм и пакетните пътувания, главно към ски курортите Пампорово и Чепеларе, което води до ниска добавена стойност за туристическа индустрия, пропуснати пазарни възможности, както и силен екологичен натиск върху традиционните курорти. Макар че развитието на специализирани туристически продукти (културен, селски, еко, и пр. туризъм) се разглежда като основна алтернатива за разрастване на туризма, тяхното настоящо присъствие в продуктивния микс е незначително.

2.8 Свързаност и достъпност

2.8.1 Транспортна инфраструктура и достъпност

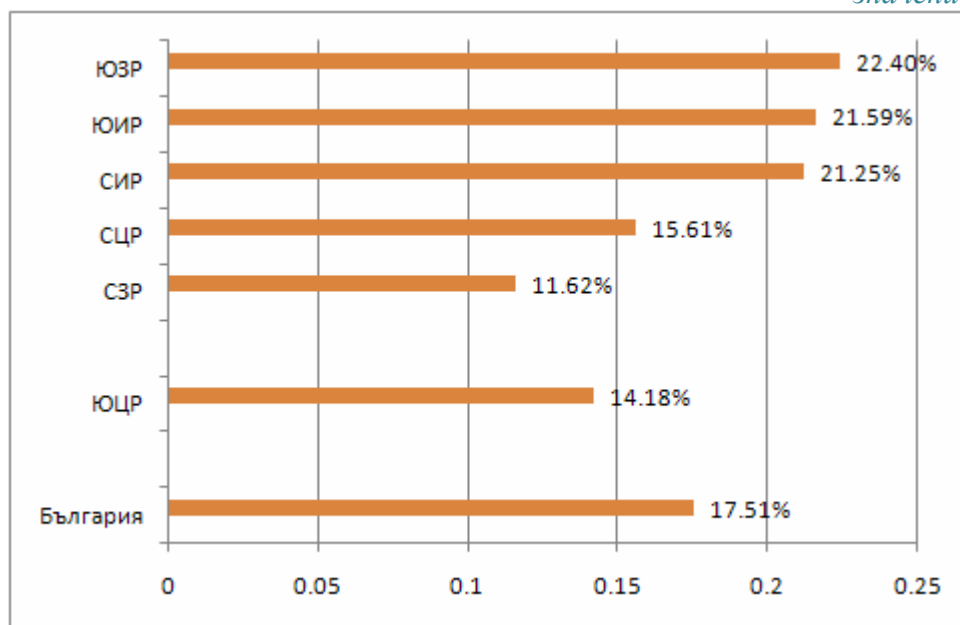
2.8.1.1. Пътна мрежа

Общата дължина на пътната мрежа¹⁵ в ЮЦР за 2009 г. е 9 144 км. Това е районът с най-голяма дължина на функциониращата пътна мрежа.

През 2010 г. (НСИ) общата дължина на пътища от Републиканска пътна мрежа /РПМ/ в България е 19 456 км. За ЮЦР тази дължина е 3 999 км., като обхваща 141 км. автомагистрала, 426 км. пътища I клас, 775 км. пътища II клас и 2 657 км пътища III клас. В Южния централен район пътната мрежа от висок клас (автомагистрала и пътища I клас) е с по-малък относителен дял - 14,18 % - доста под това за страната.

¹⁵ Включва Републиканска пътна мрежа и общинска пътна мрежа

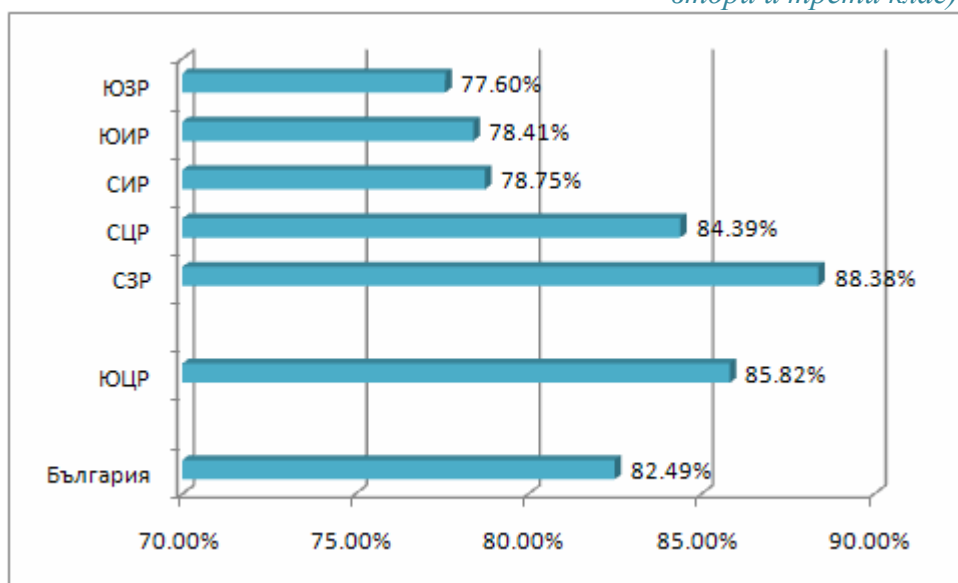
Графика 10 Относителен дял на пътищата от РПМ с национално и международно значение

Източник: НСИ, 2010

Това налага поемането на транспортни функции на автомагистралите и пътищата I клас от регионалните пътища (второкласна и третокласна пътна мрежи), чийто относителен дял е сравнително по-висок.

Графика 11 Относителен дял на пътищата от РПМ с регионално значение (пътища втори и трети клас)

Източник: НСИ, 2010

Изградените автомагистралаи и първокласни пътища обслужват предимно северната половина на района, а Родопската му част се обслужва от второкласни и третокласни пътища, които имат основна роля за осигуряване транспортния достъп до

населените места и интегрирането на района с гранични райони в Република Гърция. По-ниската степен на изграденост на пътната мрежа от висок клас в периферните гранични части ограничава възможностите за икономическо развитие на териториите, които са отдалечени от нея, понижава качеството на живота и ги определя като недостатъчно привлекателни за потенциалните инвеститори.

По данни на Eurostat за 2008 г., по гъстота на РПМ, България се нарежда на 24 място в ЕС.

Таблица 15 Средна гъстота на РПМ в км/хил. кв. км. за 2008 г.

Позиция на страната в ЕС	Име на държава	Средна гъстота по видове пътища			
		АМ	Основни	II и III клас	Общо
1	Малта	0.0	582.3	2 104.4	2 686.7
2	Дания	26.2	63.9	1 608.8	1 698.9
3	Люксембург	56.8	323.7	731.2	1 111.8
средно за ЕС	EU-27	15.1	63.7	339.7	418.5
24	България	3.8	26.8	144.4	175.0
25	Полша	2.1	57.1	91.0	150.2
26	Португалия	28.4	64.0	47.9	140.3
27	Финландия	2.1	37.3	39.8	79.2

Източник: Eurostat, 2009

Предвид факта, че и двата параметъра, ползвани за изчисляването на показателя нямат почти никакво изменение през периода 2007-2009 г., тези равнища се запазват през последните години.

Гъстотата на пътищата от висок клас е 0,029 км/ км² и е по-ниска от средната в страната - 0,033 км/ км².

Таблица 16 Гъстота на пътна мрежа към 31.12. 2010 г.

Район	Обща гъстота на пътна мрежа (км/кв.км)	Гъстота на АМ и пътищата I клас (км/кв.км)	Гъстота на пътищата II и III клас (км/кв.км)
България	0,38	0,032	0,144
Северозападен	0,33	0,021	0,157
Северен централен	0,42	0,031	0,167
Североизточен	0,37	0,039	0,145
Югоизточен	0,31	0,035	0,125
Южен централен	0,47	0,029	0,153
Югозападен	0,38	0,036	0,125

Източник: НСИ, 2010

Високият показател на обща гъстота в ЮЦ район се дължи на добре развита общинска пътна мрежа.

Вътрешнорегионални различия

Пътищата от РПМ, функциониращи на територията на областите Пловдив и Хасково са с най-голяма дължина, съответно - 1 022 и 1 079 км., съответно - 25,6 % и 26,9 % от мрежата в района. С най-малка дължина е пътната мрежа на територията на област Смолян - 13,5 %.

На територията на областите Пловдив, Хасково и Пазарджик функционират участъци от автомагистралите „Тракия” и „Марица”. На територията на област Смолян и Кърджали няма функциониращи участъци от автомагистрала. Там, както и в по-голяма част от граничната територия на района, главна роля за транспортното обслужване на населените места имат пътищата втори и трети клас, както и общинските пътища.

Връзката на Южния централен район със съседните Югоизточен и Югозападен район се осъществява от участък на автомагистрала Тракия и път I-6 /София-Карлово-Бургас/, а с граничните райони на съседна Гърция - с път I клас /I-8/ и функциониращия участък на магистрала „Марица”. Връзката на Южния централен със Северния централен район се базира на път I-5 „Русе-В.Търново-Габрово-Стара Загора-Димитровград-Кърджали” и второкласните пътища II-64 и II-35 през прохода „Троян-Кърнаре”.

Най-голямо значение за интегрирането на Южния централен район с националната и европейска пътна мрежа има автомагистрала „Марица” и път E-80, като част от европейския транспортен коридор № 4 , автомагистрала „Тракия” и път - E 773, като част от коридор № 8 и път I - 5, който е част от пътната инфраструктура на коридор № 9.

Приложение 13 представя трансевропейските коридори, преминаващи през България.

Автомагистрала „Тракия”

Магистралата е част от европейски транспортен коридор № 8, който осигурява транспортните комуникации между Адриатика и Черно море. Свързва столицата с втория по големина градски център в страната - Пловдив и с Бургас, съответно с едноименното международно пристанище и летище. АМ „Тракия” има ключова роля за икономическото развитие на трите района от ниво 2 в Южна България - Югозападен, Южен централен и Югоизточен район. Подобряването на транспортната достъпност до главните полюси на растеж - София, Пловдив, Стара Загора и Бургас, както и до вторичните - Сливен и Хасково, ще съдейства за ускоряване процеса на икономическа и териториална кохезия в рамките на ЕС и за повишаване конкурентоспособността на регионалната икономика.

Магистралата ще благоприятства развитието на туризма в района на Южното Черноморие, в зимните курорти в Родопите, както и на културния и природен туризъм в южната част на страната. През м.юли 2013 г. автомагистралата беше изцяло завършена и пусната в експлоатация.

Автомагистрала „Марица”

Магистралата е част от европейски транспортен коридор № 4, който осигурява комуникациите на Централна и Западна Европа с Азия и Близкия Изток. Представлява продължение на коридор № 10 до Истанбул. АМ „Марица” ще допринесе за развитие на трансграничното сътрудничество в граничните региони на България, Турция и Гърция и ще ускорява процесите на икономическа и териториална кохезия в районите Южен централен и Югоизточен район. Магистралата ще влияе позитивно на транспортните комуникации и достъпността на главните градове на растеж Пловдив, Стара Загора, както и на вторичните – Хасково, Кърджали и Смолян. Изградени са 54,960 км от магистралата. В момента се изгражда участъка „Оризово-Харманли” с дължина 65,620 км. До края на програмния период 2013 г. се предвижда да се изгради и участъка „Свиленград-Капитан Андреево” с дължина 3,5 км., с което магистралата да бъде напълно завършена.

Автомагистралните връзки и пътищата, които са част от ЕТК, имат важна роля за осигуряване на интеграцията на района в европейската пътна мрежа и на достъпа до световните пазари на стоки и суровини. Много населени места, разположени в близост до строящите се автомагистрални участъци ще станат по-привлекателни за разполагане на нови икономически дейности и се очаква около тях да възникнат нови производствени зони.

По ОП “Транспорт”, приоритетна ос II се изгражда и рехабилитира път Е-85 (I-5) „Кърджали –Подкова” на обща стойност 23,200 милиона евро. Първокласният път е част от Трансевропейския коридор № 9 и свързва Централна България с пристанището Александропулис на Егейско море.

В Приложение 14 са изброени проектите, които са изпълнени/се изпълняват на територията на ЮЦР. Реконструкцията на второкласна и третокласна пътна мрежа, а и на общинските пътища на територията на района ще подобри възможностите за достъп с транспорт до градовете, предлагащи услуги от регионално значение (здравеопазване, образование, култура и др.) и достъпа до отдалечените населени места.

Важна роля за регионалното развитие имат пътищата II-84 „Септември-Велинград”, II-37 „Етрополе-Златица-Панагюрище-Пещера-Доспат”, II-64 „Карлово-Пловдив”, II-56 „Пловдив-Брезово-Павел баня”, II-86 „Пловдив-Асеновград- Рудозем” и

II-58 „Асеновград- връзка с път I-5”, поради ключовото значение за осигуряване на достъпност до по-значимите градски центрове в района, където са съсредоточени част от икономическите и социалните дейности.

Третокласните пътища, преминаващи в южната периферия на района интегрират граничните му части и имат важно значение за транспортните комуникации между граничните общини. Поддържането на добро експлоатационно състояние на пътищата II и III клас е условие за по-доброто и ефективно използване на икономическия потенциал на района за развитие.

Съществуват проблеми, свързани с влошени експлоатационни условия по отношение на някои участъци от общинските пътни мрежи, поради недостатъчни ресурси за поддържането им. Специални мерки са необходими за подобряване на експлоатационното и техническото състояние на общинските пътища, осъществяващи достъпа на населените места в общините до общинските центрове, до зоните за социални и бизнес услуги, до туристическите и транспортните обекти и до обособените производствени зони, както и на пътищата осигуряващи връзки със съседни общини, които са от общ интерес и са свързани с използването на местния потенциал за развитие. Свързването на пътната мрежа на ЮЦР с тази на съседния граничен район от Република Гърция се осъществява през ГКПП „Капитан Петко войвода-Орменион” и ГКПП Златоград-Ксанти, а с Република Турция през ГКПП „Капитан-Андреево”. С пускане в експлоатация на ГКПП Маказа и пътната връзка до него, път I-5 ще достига до пристанище Александрополис на Егейско море и очертава нови перспективи за района. ГКПП „Рудозем-Ксанти” заедно с ГКПП Маказа ще интензифицира трансграничното и междурегионалното сътрудничество между България и Гърция и ще направи граничните части на района по-привлекателни за инвеститорите.

2.8.1.2. Железопътна инфраструктура

Железопътната мрежа (*ВЖ. Приложение 15*) е втора по значение и важност за осигуряване на транспортен достъп и обслужване на населението в района. Общата дължина на изградените и функциониращи жп линии на територията на района през 2010 г. е 784 км, които съставляват 19 % от жп мрежата на страната.

Таблица 17 Дължина на железопътните линии в километри към 31.12.2010 г

	Обща дължина на ЖП линиите в км.	В това число	
		двойни ЖП линни	електрифицирани ЖП линни
България	4150	971	2833
Северозападен район	654	188	430
Северен централен район	620	89	434
Североизточен район	488	248	386
Югоизточен район	705	190	577
Югозападен район	899	159	682
Южен централен район	784	97	324
Кърджали	67	-	-
Пазарджик	186	57	57
Пловдив	330	40	244
Смолян	-	-	-
Хасково	201	-	23

Източник: НСИ, 2010

По показател „гъстота на жп мрежата в км/1000м²“, България, със 37.3 км/хил. км² гъстота, заема 16 място, като изостава от постиженията на почти всички бивши социалистически страни, сега членки на ЕС. Това наше постижение особено контрастира с постижението на Чехия, която е на първо място с 120.3 км/хил. кв. км гъстота, като степен на осигуреност (плътност) на територията си. Румъния също е пред нас с 45.2 км/хил. кв. км. Страната ни изостава по величината на този показател и от средното за ЕС равнище, което е в размер на 49.2 км/хил. кв. км.

По-ниска от средната за страната е гъстотата на жп мрежата в Южния централен район. Също така е по-ниска степента на електрификация и степента на удвоените жп линии.

Вътрешнорегионални различия

Добре обслужени с жп транспорт са областите Пловдив, Пазарджик и Хасково, където жп мрежата е развита най-добре, гъстотата на функциониращите жп линии е най-голяма. Териториите на областите Пловдив, Пазарджик и Хасково са подходящи за развитие на производствени дейности, изискващи превоз на големи количества товари. Гъстотата на жп мрежата в област Кърджали е ниска, като съществуват територии, които са отдалечени значително от жп линиите и се обслужват единствено от автомобилен транспорт. Територията на област Смолян не е обслужена с жп транспорт, което

принципно възпрепятства разполагането на нови товаремки икономически дейности. Това обаче не е и необходимо предвид факта, че за развитието на туризма трябва да се запазят качествата на природната среда.

Основните жп линии, обслужващи територията на ЮЦР са участъците от главните жп линии „София-Пловдив-Бургас”, „Пловдив-Свиленград”, подбалканската жп линия „София-Карлово-Бургас” и участъка от „Русе-Г.Оряховица-Стара Загора-Кърджали-Подкова”. Жп линиите „София-Пловдив-Бургас”, „Пловдив-Свиленград” и „Русе-Г.Оряховица-Ст.Загора-Подкова” са елементи на европейските транспортни коридори, преминаващи през района. Посочените жп линии осъществяват интеграцията на района с железопътната мрежа на страната и на Югоизточна Европа. ЖП линиите „Драгоман - София - Пловдив - Димитровград - Свиленград”, „Русе - Горна Оряховица - Дъбово - Димитровград” и „Пловдив - Зимница - Карнобат - Бургас” са включени в европейското споразумение за жп линиите, по които се осъществяват комбинирани превози. В тази връзка важна роля имат контейнерните терминали в Пловдив - Филипово и Димитровград - Север.

С цел модернизация на жп мрежата в района по ОП “Транспорт”, приоритетна ос I са отворени процедури за директно предоставяне на БФП на Национална компания „железопътна инфраструктура”.

На територията на района функционират и второстепенни жп линии, като Пловдив-Асеновград, Пловдив-Панагюрище, Септември-Добринище, Пазарджик-Пещера, Пловдив-Карлово. Степента на използване на второстепенните линии е свързано пряко с местното икономическо развитие. Натоварването им е много по-ниско от пропускателната им способност. Някои от тях, като теснолинейната линия „Септември-Добринище”, могат да служат като база за създаване на туристически атракции, а останалите - за основа на развитие на устойчиви форми на обществен междуселищен транспорт.

2.8.1.3. Въздушен транспорт

На територията на ЮЦР е разположено летище Пловдив. Летището обслужва чартърните туристически полети до българските ски курорти Пампорово и Боровец, разположени съответно на 60 и 90 км от летището. Изпълнява и функции на резервно летище на София, когато Софийското летище не приема полети. Има добра транспортна връзка със столицата - 130 км по функциониращия участък от автомагистрала „Тракия”. В близост до летището има гара на жп линията София-Пловдив-Бургас/Свиленград.

Летището има важно значение за развитието на туризма и в тази връзка е подходящо да се търси по-добро решение за пътнически терминал.

2.8.1.4. Воден транспорт

Водният транспорт не е развит на територията на ЮЦР. Най-близкото пристанище на Черно море, което обслужва района, е Бургас. С пускането в експлоатация на ГКПП в Маказа се създава добър транспортен достъп до дълбоководното пристанище Александруполис в Северна Гърция.

Изводи и обобщения

- ☞ ЮЦР има благоприятно разположение по отношение на ЕТК – на неговата територия се пресичат по три ЕТК
- ☞ В ЮЦР пътната мрежа от висок клас е с по-малък относителен дял, като в тези случаи нейните транспортни функции се поемат от регионалните пътища, чийто относителен дял е сравнително по-висок, но това се отразява неблагоприятно върху транспортните услуги, тъй като провеждат тежък товарен трафик. Влошеният транспортен достъп до някои периферни територии, отдалечени от функциониращата пътна мрежа от висок клас, в голяма степен определя изоставането в социалното и икономическото развитие на района.
- ☞ Териториалното развитие на пътната мрежа определя възможностите за транспортен достъп на населението до центровете, предлагащи определен тип услуги (административни, здравни, образователни, културни и др.). В Южна България, включително и в ЮЦР над 80% от населението има достъп до такива услуги в рамките на 90 минути.
- ☞ Пловдив и Пазарджик са градовете в ЮЦР с население над 100 хил. души и се считат за важни центрове на икономическото развитие, които предоставят административни, бизнес и социални услуги от висок ранг, което ги прави естествен притегателен транспортен център. Тези градове са добре обслужени с пътна инфраструктура от висок клас - автомагистрала, пътища I и II клас, която осигурява добър достъп до тях. Довеждащата и преразпределящата пътният трафик инфраструктура също е добре развита. Вследствие на това, населените места в градските им ареали имат по-добра достъпност, като за повечето от тях при отдалеченост от 30 км от градския център,

достъпът до него по съществуващата пътна мрежа би могъл да се осъществи в рамките на 30 мин.

- ☞ Средно големите градове с регионално значение също се обслужват от по-висок клас пътна мрежа (с изключения на Смолян), но преразпределящата регионална пътна мрежа не навсякъде е добре развита (особено в планинските и гранични райони). Вследствие на това, достъпността до някои от тези градове е затруднена. В градските ареали на този тип градове транспортна достъпност до градския център в рамките на 30 минути се осигурява за около половината от населението.
- ☞ Транспортната достъпност до някои градски центрове, като Смолян е затруднена и само за 25% от населението в градския ареал е осигурен транспортен достъп в рамките на 30 минути. По-ниската степен на изграденост на пътна инфраструктура от висок клас - автомагистрала и пътица I клас в периферните части на Южния централен район е причина за по-ниското качество на транспортното обслужване в периферните гранични територии на района.
- ☞ Връзките на малките градове и селата с големите градски центрове са затруднени поради лошото експлоатационно състояние на пътищата вследствие недостиг на финансови ресурси за ремонт и реконструкция. Такива населени места не са привлекателни за инвеститорите и за населението, тъй като достъпът до здравни услуги и образование е зависим от транспортния фактор.
- ☞ Необходимо е да бъде преодолян съществуващия критичен дефицит на транспортна инфраструктура както по отношение на достъпа до регионалния център, така и по отношение на вътрешнорегионалната, междурегионалната и трансгранична връзка. За това би допринесло изграждането на скоростно трасе на републиканския път II 86 Пловдив-Смолян-Рудозем-границата с Гърция-Ксанти и на т.н. „Южна хоризонтала” от Гоце Делчев до Бургас през Смолян и Кърджали, което е изцяло подкрепено от РСР на ЮЦР на заседание на 8 юни 2012 г.;
- ☞ Територията на ЮЦР е неравномерно обслужена от железопътния транспорт, тъй като изградената на територията му жп мрежа е разположена предимно в северната половина и югоизточната част. В югозападната родопска част на района някои от общините са на значително разстояние от функциониращите жп линии и единственият транспорт, осигуряващ достъп до населените места, е сухопътният транспорт.
- ☞ В настоящия момент незадоволителното състояние на жп гарите, ниските скорости на движение на влаковете и лошото състояние на подвижния състав са главна причина за отлива на пътниците от железопътния транспорт. Друг проблем е липсата на

подходящ обществен достъп до функциониращите гари, които са отдалечени от населените места които обслужват.

☞ Изградената жп мрежа в районите, в това число и ЮЦР не се използва пълноценно, като трафикът особено на пътници е концентриран в по-голямата си част в автомобилния транспорт. Отчитайки проблемите породени от глобалното затопляне и транспортът като един от най-големите замърсители на околната среда, увеличаването на дела на жп транспорта в общата транспортен трафик по райони е важен приоритет на европейската транспортна политика. Подходящата организация на транспортните услуги и повишаване привлекателността на жп транспорта ще доведе до нарастване на дела на превозените от него товари и пътници, което ще допринесе за повишаване в значителна степен на конкурентоспособността на регионалните икономики, в това число икономиката на ЮЦР.

2.8.2 Енергийни мрежи, използване на възобновяеми енергийни източници и енергийна ефективност

Енергийната инфраструктура на страната е добре развита, включително в ЮЦР. Всички населени места са електроснабдени и практически не съществуват проблеми с електроснабдяването в регионален план.

И в България обаче, както в повечето страни членки на ЕС, първичното производство на енергия не може да задоволи потреблението и страната е силно енергийно зависима, защото внася повече от 70 % от първичните си енергийни ресурси.

Като основни източници на енергия се разчита предимно на вносни руски горива - петрол, природен газ, качествени въглища и ядрено гориво.

В ЮЦР е разположена топлоелектрическа централа ТЕЦ Марица 3 в Димитровград, която работи на въглища и произвежда 250-450 милиона киловатчаса електрическа енергия.

С цел да бъде намалена зависимостта от внос на енергийни ресурси и същевременно да бъде намалено вредното въздействие от енергопроизводството върху околната среда и климатичните промени, се налага рационално използване на местните енергийни ресурси. Друга алтернатива за преодоляване на тази зависимост е увеличаването дела на използваните ВЕИ, както в националния, така и в регионалния енергиен баланс.

Енергийната стратегия на Република България до 2020 г. включва пакет от интегрирани мерки за осъществяването на нова национална енергийна политика, целяща преориентиране на икономиката и енергетиката към ефективно използване на енергия, произвеждана от нисковъглеродни енергийни ресурси. В регионален план мерките са насочени към насърчаване използването на ВЕИ, повишаване на ЕЕ и ускорена газификация на районите.

Газификация на населените места

Добре развитата газопреносна мрежа (*ВЖ. Приложение 16*) в страната е изградена с цел осигуряване на природен газ за големите промишлени центрове (в които част от предприятията- консуматори вече не функционират), както и за транзитен пренос на газ към съседни страни. В същото време, изграждането на газоразпределителни мрежи и газификацията на домакинствата за най-пълно използване на предимствата на директната употреба на природния газ все още е на начален етап. В това отношение България изостава значително спрямо страните от ЕС, съгласно енергийната стратегия на Република България до 2020 г. Докато в европейските страни газоразпределителните мрежи обхващат повече от 80 % от общините, природният газ в България е достъпен на територията на около 35-40 общини, което представлява само 15 % от общия брой на общините в страната. Около 3 % от домакинствата са газифицирани, докато средното равнище за страните от ЕС е повече от 55 %. Същевременно близо 40 % от използваната енергия в българските домакинства (включително за отопление и домакински нужди) е електрическата, докато за Европа този процент е 11 %.

България е разделена на 5 газоразпределителни района с определени територии за изграждане на газоразпределителни мрежи. Важно е да се отбележи, че на този етап тези райони не включват общините, които са по-отдалечени от главните газопреносни тръбопроводи и основните им разпределителни разклонения. Осигуряването на достъп до перспективен и ефективен енергиен източник за промишлеността, домакинствата и обществените сгради в общините, които не са включени в списъка на определените територии за газоразпределение (газоразпределителните райони), е важно условие за подобряване на бизнес средата и насърчаване на икономическото развитие и конкурентоспособността.

Градските ареали на средноголемите градове имат най-добри перспективи за развитие на газопреносни мрежи, тъй като $\frac{3}{4}$ (три четвърти) от тях попадат в границите на определените територии за газоразпределение и вече имат изградени разклонения на газопреносната система към своята територия. Извън определените територии за

газоразпределение остават агломерационните ареали на Карлово, Кърджали и Смолян; въпреки това, съществуват възможности за достъп до газопреносната мрежа чрез удължаване на вече изградените разклонения или чрез изграждане на нови разклонения към тяхната територия. В останалата част от страната 40% от общините попадат в границите на определените зони за газоразпределение, но само около 10% от тях имат изградени газопроводни разклонения от газопреносната система, тъй като отсъствието на големи населени места в региона прави тяхната газификация непривлекателна за частните инвеститори.

През територията на ЮЦР преминава транзитният газопровод, пренасящ природен газ за Гърция и Македония. Той преминава паралелно на трасето на южната дъга на магистралния пръстен за доставка на природен газ за страната. Изградени са множество отклонения от магистралния газопровод, които снабдяват отдалечените от него населени места и промишлени зони - Пазарджик, Пловдив, Асеновград, Раковски, Първомай, Димитровград и Хасково.

2.8.2.1. Възобновяеми енергийни източници

В ЮЦР има потенциал за използване на ВЕИ, но най-големи са възможностите по отношение използването на водната и слънчевата енергия (*ВЖ. Приложение 17*).

Първата за страната работеща слънчева електроцентрала е изградена в с. Средногорци, община Мадан. Фотоволтаичната централа произвежда по 45 kWh електроенергия от слънчевата светлина. В община Калояново има изградена фотоволтаична електроцентрала с мощност 43.92 kWh. Централата е изградена през 2011г. по Програмата за развитие на селските райони, мярка 311 „Разнообразяване към неземеделски дейности”. В община Карлово също има изградена през 2011г. фотоволтаична електроцентрала. В Приложение 18 е представена информация за всички изпълнени/изпълняващи се проекти за производство на енергия от слънце, вятър и вода с финансиране от Програмата за развитие на селските райони. Изпълнението им ще доведе до увеличаване на дела на енергията, произведена от ВЕИ, което ще помогне на района да повиши индикатора за използване на ВЕИ и енергийна ефективност, а оттук и на регионалния климатичен индекс.

На територията на ЮЦР са разположени ВЕЦ: в Ивайловград, с капацитет за производство на електрическа енергия 120 MW, ВЕЦ Кричим, с капацитет за производство на електрическа енергия 80 MW, ВЕЦ Кърджали, с капацитет за производство на електрическа енергия 106,4 MW, ВЕЦ Пещера, с обща мощност 125

MW, ВЕЦ Тешел, с капацитет за производство на електрическа енергия 60 MW, ВЕЦ Сестримо, с капацитет за производство на електрическа енергия 240 MW, ВЕЦ Момина клисура, с обща мощност 120 MW, ВЕЦ Девин и ВЕЦ Цанков камък всеки с капацитет за производство на електрическа енергия 80 MW, ВЕЦ Алеко, с обща мощност 71,4 MW, ВЕЦ Батак с капацитет 48 MW.

В ЮЦР има 3 помпено-акумулаторни водноелектрически централи: ПАВЕЦ Орфей, разположена над град Кричим. Има капацитет за производство на електрическа енергия 160 MW и за изпомпване на вода 45 MW. Захранва се с водите на язовир Въча и е третото стъпало на каскадата Въча (след ВЕЦ Тешел и ВЕЦ Девин); ПАВЕЦ Чаира, разположена над село Сестримо. Разполага с 4 помпено-генераторни хидроагрегата с общ капацитет за производство на електрическа енергия 864 MW и за изпомпване на вода 788 MW. ПАВЕЦ Чаира е най-голямата помпено-акумулираща централа в Югоизточна Европа. Захранва се с водите на язовир Чаира в помпен режим и на язовир Белмекен в генераторен и ПАВЕЦ Белмекен, разположена над село Сестримо, с капацитет за производство на електрическа енергия 375 MW и за изпомпване на вода 104 MW. Това е една от най-големите водноелектрически централи в страната.

2.8.2.2. Енергийна ефективност

Ефективното използване на енергията, насърчаването на пестенето на енергия и въвеждането на енергоспестяващи технологии са сред най-сериозните предизвикателства на развитието за българските региони. Намаляването на енергийната интензивност на икономиката е част и от дейностите, свързани с изпълнението на задълженията на България по прилагането на Рамковата конвенцията на ООН за борба с изменението на климата.

България отчита най-висока енергийна интензивност в ЕС. През 2008 г. страната е произвела 1000 евро от БВП на цената на 944,2 кг нефтен еквивалент – близо 6 пъти повече от средния разход за ЕС-27 (167,1 кг). Характерно за страните-членки от Източна Европа е значително по-високата енергийна интензивност от средната в ЕС-27, като се наблюдават големи различия между отделните страни – от 257,5 кг. за Словения до 944,2 кг. при България. Големата енергоемкост на българската икономика е сериозна пречка пред ускоряването на икономическия растеж и по-високата конкурентоспособност.

Делът на транспорта в крайното енергийно потребление през 2011 г. е 30% и е равен на този на индустрията. Ефектът на кризата за транспорта беше намаляване на потреблението с около 2% през 2009 г. и 2010 г., а през 2011 г. то остана на равнището от

2010 г. Особеност на сектора е, че той е зависим почти изцяло от вноса на нефт, като потреблението на нефтени деривати представлява 96% от общото потребление на сектора през 2011 г. Това прави транспорта най-уязвимия сектор от гледна точка на сигурността на доставките и устойчивото енергийно развитие.

Икономическата криза засегна най-силно потреблението в индустрията, което намаля с 27.7% само през 2009 г. и секторът отстъпи мястото на най-голям потребител на енергия на транспорта. През следващите две години потреблението на енергия от индустрията нараства. През 2011 г. този ръст е 6.7% и секторът се изравни с транспорта, като дялът му достигна 30% от общото крайно потребление, но потреблението продължава да е много по-ниско от потреблението в периода преди кризата.

В сектор Домакинства има устойчива тенденция на ръст на енергийното потребление след 2007 г., който се запази независимо от икономическата криза и достигна 5.7% през 2011 г. Дялът на сектора от общото крайно потребление е 26.4%.

Устойчив ръст на енергийното потребление се наблюдава и в сектор Услуги през целия период след 2000 г. Увеличаването на потреблението през 2011 г. спрямо предходната година е 5.3%, а дялът на сектора в общото крайно потребление е 11.5%.

За всички райони са характерни основните за страната тенденции в проблемите с енергийната ефективност:

- Потенциалът за реализиране на енергоспестяващи мерки с кратък срок на възвръщаемост в индустрията е до голяма степен изчерпан;
- През следващите години дялът на енергоспестяващите мерки със среден и дори дълъг срок на възвръщаемост ще нараства. Потенциалът за енергийни спестявания от тези мерки е висок, но финансовите възможности на българските фирми и домакинства за изпълнението им все още са ограничени;
- Структурните промени в икономиката като цяло, както и в секторите, допринасящи за понижаване на енергийната интензивност (например, нарастване дела на сектор „Услуги“ в БВП), са завършени до голяма степен;
- Бързо повишаване на енергийната ефективност във всички сектори на българската икономика може да се постигне с внедряване на съвременни технологии и съоръжения. От друга страна все още цените на съвременните енергийно-ефективни уреди са сравнително високи и това води до дълги срокове на откупуване.

До 2012 г. мерките на регионалната политика бяха насочени главно към подобряване на енергоефективността при обществените сгради - саниране и отопление, както и въвеждане на енергоефективно улично осветление. По ОПРР от юли 2012 г. стартира мерки за обновяване на жилищни сгради за енергийна ефективност. Мерките се изпълнява на територията на 36^{те} центрове на агломерационни ареали. 8 от тях са в ЮЦР – Велинград, Карлово, Кърджали, Пазарджик, Панагюрище, Пловдив, Смолян и Хасково.

Индекс за уязвимост от Енергийната зависимост отчита нивата на енергийно потребление в индустрията, транспорта, услугите и земеделието, зависимостта от доставките на енергийни източници, нивото на въглеродните емисии. По предизвикателството на енергийната зависимост стойностите на индекса на уязвимост за българските райони се движат между 71 и 51, като ЮЗР е с най-нисък индекс - 51. Най-висок е индекса на ЮИР - 71. Всички български райони попадат в групата на 49-те най-уязвими в енергийно отношение.

Изводи и обобщения

- ☞ По-широкото използване и навлизане на възобновяемите източници в ЮЦР следва да бъде една от основните цели, свързани с постигането на устойчиво развитие на района. Газификацията на нови промишлени зони, както и нарастването на битовите абонати на територията на Южния централен район, е предпоставка за намаляване на замърсяването на въздуха в района, в т.ч. за редуциране на емисиите на парникови газове. Специално внимание следва да се обърне на газификацията на населените места с потенциал за развитие на туризма. Увеличаването на газифицираните домакинства и замяната на използваната електрическа енергия с природен газ за отопление и за домакински нужди в бита ще допринесе за спестяване на първична енергия и подобряване на околната среда.
- ☞ Някои от приложимите на регионално ниво мерки в изпълнение на Националната програма за реформи на Република България (2011-2015 г., актуализация 2013 г.) за постигане на национална цел 3 - „Достигане на 16% дял на възобновяемите енергийни източници в брутно крайно потребление на енергия и повишаване на енергийната ефективност с 25% към 2020 г.” са:
 - продължаващо участие в процеса на обновяване на жилищните сгради с цел повишаване на енергийната ефективност;

- продължаващо извършване на инвестиции в „зелена индустрия”, изразяващо се в оказването на инвестиционна подкрепа на големите предприятия в България за преодоляване на негативното им влияние върху околната среда;
- продължаващо реализиране на инвестиции в енергоспестяващи технологии и използване на енергия от възобновяеми източници.

2.8.3 Електронни съобщения и широколентов достъп

На територията на ЮЦР функционират 564 пощенски, телеграфни и телефонни станции. Районът е на първо място спрямо останалите райони по изграденост на пощенски, телеграфни и телефонни станции.

Таблица 18 Пощенски, телеграфни и телефонни станции и агентства през 2010 г.

	ПТТ станции	Пощенски агентства
България	2 981	2 135
Северозападен район	534	260
Северен централен район	481	263
Североизточен район	400	288
Югоизточен район	453	266
Югозападен район	549	675
Южен централен район	564	383
Пловдив	192	173
Хасково	137	65
Пазарджик	106	67
Смолян	63	35
Кърджали	66	43

Източник: НСИ, 2010

Най-ниската степен на използване на пощенски, телеграфни и телефонни постове е в областите Смолян – 63 и Кърджали - 66. Най-добро телекомуникационно обслужване има област Пловдив - 192, като нейните показатели са значително над средните за района -112,8. Развитието на телекомуникациите на територията на областите Смолян и Кърджали е незадоволително.

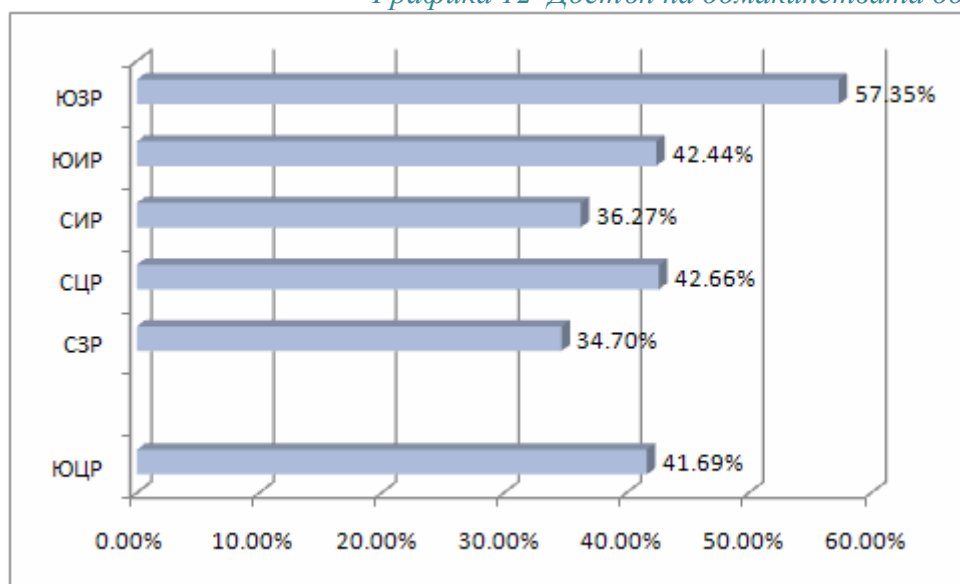
Като важен фактор, подкрепящ развитието на бизнеса и създаващ условия за въвеждането на съвременни информационни услуги и технологии, електронната съобщителна мрежа в района се нуждае от допълнително развитие, за да се създадат

условия за въвеждане на иновации и модерни информационни и комуникационни технологии.

По отношение дела на домакинствата, използващи интернет, в страните от ЕС-27 през периода 2004-2009 г. се наблюдава тенденция на постоянно нарастване, като средните данни за ЕС-27 са 65% (Евростат). По последни данни от НСИ през 2012 г. спрямо 2011 г., домакинствата с широколентова Интернет свързаност в страната се покачват с 11 процентни пункта и възлизат на 50,9 %, като единствено в гъсто населените места у нас този показател достига до 63 %.

ЮЦР следва общата тенденция на постоянно нарастване, като дялът на домакинствата с достъп до интернет за 2011 г. е 41,69% (НСИ). С най-висок дял се откроява Югозападен район с 57,35%.

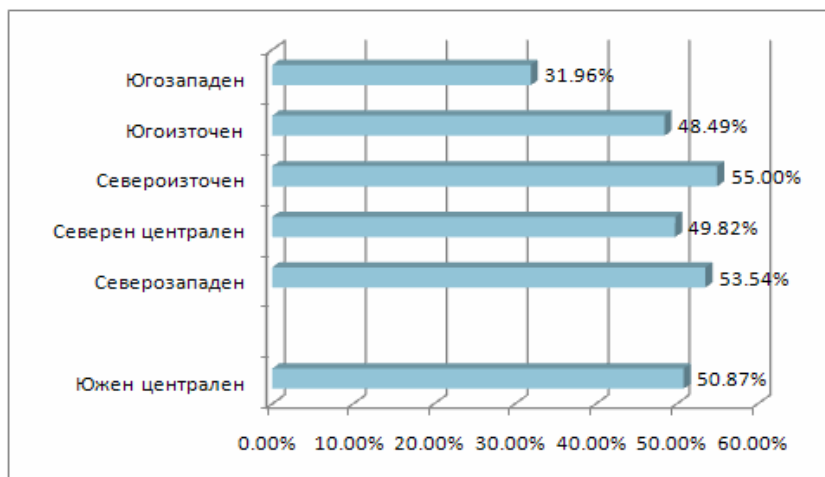
Графика 12 Достъп на домакинствата до интернет

Източник НСИ, 2011

Анализирайки данните по отношение дялът на лицата, които никога не са използвали интернет през периода 2007-2011 г. се констатира непрекъснатото му намаляване. Средно за страната дялът на лицата, които никога не са използвали интернет намалява от 64.6 % за 2007 г. на 45,8 % за 2011г. (НСИ). В разпределението по райони на лицата, които никога не са използвали компютър за 2011 г., с най-нисък дял се откроява Югозападният район с 32 %, а стойността за ЮЦР-51 % е по-скоро неблагоприятна.

Графика 13 Лица, които никога не са използвали интернет

Източник: НСИ, 2011

По данни на Евростат средно за ЕС-27 (Евростат) стойността за 2009 г. на лицата, които никога не са използвали интернет възлиза на 30%, като с най-ниски стойности са Швеция, Холандия, Люксембург и Дания, а с най-високи – Румъния -62%, Гърция и България с по 53 %.

Достъпът до високоскоростен интернет посредством широколентова свързаност открива сериозни възможности за растеж на БВП, заетостта и конкурентоспособността на националните и регионалните икономики за подобряване качеството на живот. Разпространението на широколентовия достъп позволява и прави лесно достъпни икономическите и социалните ползи от информационните и комуникационните технологии (ИКТ), свързани и с възможността им за преодоляване на настоящата икономическа криза.

Широколентовият пазар в ЕС се развива с ускорени темпове, което превръща някои европейски държави в световни лидери в тази област.

В ЕС-27 (Евростат) средно степента на проникване на широколентовия достъп за 2009 г. е 23,9% спрямо 21,7% за предходната 2008 г. България е на последно място по този показател, с два пъти по-ниска стойност от средната за ЕС-27 /11,9%/, като в селските райони широколентов достъп на практика липсва. Нарастването в степента на проникване на широколентови услуги в страната спрямо предходната 2008 г. е с 2,4%. На почти същото ниво като България са Румъния (12,3%), Полша (12,8%) и Словакия (14,3%).

Публикуваните в края на 2010 г. резултати от проучване на широколентовия достъп в ЕС на Европейската комисия (ЕК), регистрират увеличаване на проникването на широколентовия интернет достъп в България до 13,9 %. В България проникването на

ширококолентов достъп продължава да е значително по-ниско от средния показател за ЕС, като това в най-голяма степен се дължи на състоянието в отдалечените, слабо-населените и селските райони, където често липсва ширококолентова инфраструктура. Към м. януари 2013 г. то е 19 % спрямо 17.6 % за същия период на предходната година (съгласно годишния доклад на КРС за 2011 г.), при 27.7 % средно ниво за ЕС.

Разпределението на домакинствата с ширококолентов достъп до интернет по райони показва най-широко използване на интернет в Югозападния район, чийто дял възлиза на 38% от общия брой домакинства с достъп до глобалната мрежа в страната. След него се нарежда Южният централен район, който също е с по-висок дял от останалите райони (18%).

В областите, в които достъпът до електронни съобщителни мрежи е ограничен, местният бизнес и населението са поставени в неравностойно положение. В силно урбанизираните райони, където потребителите са концентрирани, пазарът ще изгради съответната инфраструктура, както и комуникационната мрежа на национално ниво. В слабо населените или по-слабо развитите в икономическо отношение райони обаче частният сектор няма икономически стимул да изгражда ширококолентова инфраструктура и да обезпечава развитието на on-line услуги. В този контекст, в съответствие с политиката на ЕС публични средства за осигуряване на ширококолентов достъп в слабо населените или икономически слаби райони, се осигуряват от ЕФРР по ОП “Регионално развитие”. В тази връзка са одобрени райони, в които Изпълнителна агенция „Електронни съобщителни мрежи и информационни системи” към Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията ще изгради ширококолентова оптична мрежа за бърз интернет чрез ОП “Регионално развитие”. Населението в общините Брацигово, Раковски, Златоград, Мадан, Неделино, Рудозем, Симеоновград, Стамболово и Минерални бани (между 19800 и 22000 жители) ще получи подкрепа за достъп до защитена, сигурна и надеждна обществена ИКТ инфраструктура.

Изводи и обобщения

☞ Необходимо е да се разшири достъпът до и използването на мрежите и услугите на ИКТ, предвид нарастващата роля на информацията, особено в по-малките градове и селата, където обществените места за достъп до информация са единствената възможност за много потребители, но броят им все още е твърде ограничен. Осигуряването на условия за разширяване на проникването на ИКТ извън големите градове ще създаде възможности за по-широк достъп до услуги и информация за

населението и бизнеса от периферните територии и ще спомогне за преодоляване на регионалните различия в достъпа до електронни услуги.

2.9 Опазване и подобряване на околната среда

2.9.1 Състояние на компонентите на околната среда

2.9.1.1. Въздух

Оценката на качеството на атмосферния въздух (КАВ) се извършва за основните контролирани показатели - прах, фини прахови частици (ФПЧ), серен диоксид, азотен диоксид, тежки метали, както и за други специфични замърсители, съгласно Закона за чистотата на атмосферния въздух.

Най-сериозен проблем във връзка с КАВ са наднормените нива на съдържание на ФПЧ10 в много градове на страната. Данните от пунктовете за мониторинг, показват, че общините с нарушено КАВ по показател ФПЧ10 за 2009 г. са 30, като увеличението спрямо 2007 г. е с 5 общини. От ЮЦР към тези общини спадат Пловдив, Димитровград, Хасково, Пазарджик, Родопи, Кърджали и Смолян. Съществен принос към наднормените нива на ФПЧ10 имат: широкото използване на твърди горива (дърва и въглища) за битово отопление (48%), неблагоустроените селищни територии, неподдържането на уличната мрежа, топлоелектрическите централи, промишлените инсталации и транспорта. Допълнителен принос към замърсяването на атмосферния въздух с прахови частици оказва и влиянието на неблагоприятните климатични условия в страната като слабо разреждане на локално емитираните замърсители в резултат на ниски скорости на вятъра (под 1,5 м/сек.), както и продължителни засушавания. Нивото на ФПЧ10 е значително над средното за Европа, като достига 55% на засегнатото население.

Със Заповед №РД-1046/03.12.2010г на министъра на околната среда и водите територията на страната е разделена на 6 /района/ агломерации за оценка и управление на КАВ - Агломерация Столична, Агломерация Пловдив, Агломерация Варна, Северен/ Дунавски, Югозападен и Югоизточен, в рамките на които са определени съответните зони/ общини, в които се наблюдава превишаване на горните оценъчни прагове (ГОП) и установените норми и са посочени конкретните замърсители, чийто норми са нарушени.

По данни на ИАОС в Националния доклад за състоянието и опазването на

околната среда в Република България за 2010 г. са посочени замърсявания на атмосферния въздух по райони за оценка и управление на качеството на атмосферния въздух и замърсители (РОУКАВ). В доклада са посочени следните превишения :

- i. Серни диоксид - през годината в два РОУКАВ (Югоизточен – гр. Гълъбово и Южен централен – гр. Кърджали) е регистрирано превишение на средночасовата норма и/или средногодишната норма за серен диоксид. Основният източник на серен диоксид в ЮЦР РОУКАВ е „ОЦК” АД, гр. Кърджали;
- ii. Азотен диоксид - Средночасовата и средногодишната норма са превишени в РОУКАВ София и РОУКАВ Пловдив. Основен източник на азотни оксиди, водещи до превишаване на нормите в двата района са емисиите от автомобилен транспорт;
- iii. ФПЧ10 - Замърсяването с ФПЧ10 продължава да бъде основен проблем за качеството на атмосферния въздух във всички РОУКАВ. През годината във всички РОУКАВ е регистрирано превишение на СДН и СГН за ФПЧ10. Сред градовете с най-голям брой превишения на среднодневните норми няма такива от ЮЦР;
- iv. ФПЧ 2,5 - средногодишната норма е превишена в РОУКАВ Пловдив. Основен източник на замърсяването са емисиите от транспорта, битовия сектор, промишлената дейност, както и лошо поддържаните пътни артерии;
- v. Олово – регистрирано е превишение на средногодишната норма за съдържание на олово само в РОУКАВ ЮЦР – гр. Кърджали, където основен източник на замърсяване е дейността на ОЦК „Кърджали”;
- vi. Кадмий - Средногодишната норма за съдържание на кадмий е превишена в Пловдив, Кърджали, Куклен и Долни Воден. Източник на замърсяването са емисиите на вредни вещества от цветната металургия;
- vii. Полициклични ароматни въглеводороди (ПАВ) – в Пловдив и Кърджали е регистрирано превишение на СГН за съдържание на ПАВ в атмосферния въздух. Основни източници на замърсяването са изгарянето на различни видове горива, в т.ч. и в битовия сектор.

Сред общините, които трябва да изготвят и изпълняват общински програми за намаляване нивата на замърсителите във въздуха са следните общини от ЮЦР:

- Община Смолян за замърсител ФПЧ10
- Община Хасково за замърсител ФПЧ10
- Община Пловдив, община Асеновград
и община Родопи за замърсители ФПЧ10, NO2

- Община Кърджали за замърсители ФПЧ10, SO₂, Cd, Pb, As
- Община Димитровград за замърсители ФПЧ10, H₂S, SO₂

През 2011 г. всички общини на територията на РИОСВ – Пазарджик са с актуализирани общински програми (извършено е дисперсионно моделиране на замърсяването с ФПЧю) и са приети нови краткосрочни и дългосрочни мерки за достигане на нива от 50 µg/m³.

С Решение на МС № 822 от 19 декември 2008 г. е одобрен Списък на районите с повишен здравен риск. По отношение на замърсяването на атмосферния въздух са определени следните райони с повишен здравен риск: гр. Перник, гр. София – район „Кремиковци”, гр. Кърджали, гр. Асеновград, гр. Куклен, гр. Златица, гр. Пирдоп, гр. Димитровград, гр. Девня, гр. Бургас, гр. Камено, гр. Стара Загора, гр. Гълъбово и гр. Раднево.

Общините от ЮЦР с нарушение на нормите по някои от показателите за качество на атмосферния въздух са както следва: община Асеновград (Cd); община Родопи (частично - в района на въздействие на КЦМ АД (Cd)); община Кърджали (SO₂; Cd; Pb; As; ФПЧ10; ФПЧ2,5 и ПАВ); община Смолян (ФПЧ10; ФПЧ2,5 и ПАВ); община Димитровград (ФПЧ10; ФПЧ2,5 и ПАВ; SO₂ и O₃). Общините Хасково и Пазарджик, както и цялата територия на агломерация Пловдив е с превишаване на установените горни оценъчни прагове и норми на ФПЧ10; ФПЧ2,5 и ПАВ.

2.9.1.2. Води

Общите пресни водни ресурси на страната (вкл. води от р. Дунав) са оценени на 107,2 m³ (дългосрочна средногодишна), което е 14,1 хил. m³ средно на човек от населението. Сравнението с други европейски страни показва, че по този показател България е в относително благоприятно положение – нареждаме се сред първите 10 европейски страни.

За периода 2000-2009 г. индексът на експлоатация на водите за страната е оценен в интервала 5.4 – 6.5%. Предупредителния праг, който отличава районите без стрес от тези с недостиг на вода е 20% - по този показател България е също в относително благоприятно положение.

Равнището на загубите на питейна вода при преноса ѝ е високо във всички райони в България.

Таблица 19 Дял на загубите на питейна вода при преноса (НСИ)

	2007 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
			2007	2009	
Средно за страната	62.21	59.16	100.0%	100.0%	0.95
СЗР	60.33	58.07	97.0%	98.2%	0.96
СЦР	70.88	72.70	113.9%	122.9%	1.03
СИР	56.10	63.29	90.2%	107.0%	1.13
ЮИР	70.87	68.68	113.9%	116.1%	0.97
ЮЦР	61.00	50.97	98.0%	86.2%	0.84
ЮЗР	56.03	54.36	90.1%	91.9%	0.97

Източник: НСИ, 2007-2009 г.

За ЮЦР стойностите са по-скоро неблагоприятни.

По дял на водоснабденото население ЮЦР е на последно място, като дялът на водоснабденото население е 97.7% за 2010 г. (средния показател за страната е 99.1%), което се дължи на концентрацията на населени места без водоснабдяване в областите Кърджали и Смолян. При тези области дялът на водоснабденото население е съответно 85.8% и 91.3%. Общините с най-ниски стойности на показателя са община Кирково със 78%, община Мадан с 66% и община Неделино с 61%.

Над 30 на сто от населените места в област Пловдив ползват питейна вода с отклонение от качеството, прието като стандарт за страната, или имат режим във водоснабдяването за последните три години. Такава тенденция се наблюдава в община Асеновград, община Брезово, община Кричим и община Първомай.

През периода 2006 – 2010 г. се наблюдава запазване на тенденцията от последните 20 години за подобряване на качеството на повърхностните води, но въпреки това все още има водни тела в риск. Налице е запазване на доброто качество на водите по отношение на основните показатели – разтворен кислород, биохимична потребност от кислород (БПК5), химична потребност от кислород (ХПК), азот амониев (NH₄-N), азот нитратен (NO₃-N), фосфати (PO₄).

Основен замърсител на подземните води в страната са нитратите. Освен тях превишения над стандартите са установени още за мангана и общото желязо. През 2009 г. се констатира липса на наднормени съдържания за пестициди в подземните води на цялата страна и единични превишения на стандартите за качество за отделни тежки метали.

Оценката на качеството на речните води по райони, извършена спрямо наличието на речни участъци от трета и над трета категория за химично състояние и според стойностите на биотичния индекс БИ 1,1-2 – силно замърсени и БИ 2,2-3 – замърсени участъци сочи ЮЦР като район с най-много участъци с влошено състояние – общо 14 участъка.

През 2010 г. се наблюдава подобрене на качеството на повърхностните води за питейно-битово водоснабдяване на територията на Пловдивска област.

Съгласно годишния доклад за състоянието на околната среда на РИОСВ-Хасково за 2010 г., доминиращ замърсител на повърхностните водни обекти в Хасковска и Кърджалийска области са канализационните системи на населените места.

Замърсяването на водите във водоприемниците на територията на РИОСВ – Смолян се получава най-вече след заустване на отпадните води от по-големите населени места и общински центрове с изградена над 70% канализационна мрежа.

По отношение на създадените отпадни води в страната през 2009 г., в сравнение с 2008 г., е регистрирано намаление от 27.6 млн. м³. По-малко отпадни води по този показател през 2009 г. са регистрирани в Полша и Португалия, докато стойностите в страни като Естония, Румъния и Чехия са значително по-големи. Общото количество зауствени отпадъчни води възлиза на 756.7 млн. м³, от които 429.2 млн. м³ са поне с вторично пречистване.

2.9.1.3. Почви и земни недра

Извършените наблюдения в периода 2004-2009 г. позволяват да се направи заключение, че почвите в страната са в добро екологично състояние, както по отношение на запасеност с биогенни елементи/ органично вещество, така и по отношение замърсяване с тежки метали и металоиди. Няма регистрирани почвени замърсявания с устойчиви органични замърсители.

По отношение замърсяването с тежки метали се прави констатацията, че интензивността е силно намаляла в резултат преди всичко на силно ограничената производствена дейност. Това е тенденция проследявана през последните 20 г. В същото време се запазват замърсените територии спрямо 2005 г. /около 43 660 ha, което е 0.9% от земеделските земи въпреки, че стойностите на съдържанието на тежки метали в тези проблемни територии намалява.

Районите с повишен здравен риск, свързан със замърсяването на почвата определени с Решение на МС № 822 от 19 декември 2008 г. са: гр. София – район

„Кремиковци”, гр. Кърджали и селата Вишеград и Островица, гр. Златица, гр. Пирдоп и селата Челопеч, Габровница, Злидол, Елисейна и Зверино, гр. Асеновград, гр. Куклен и селата Боянци, Крумово и Брестник.

Водоплощната ерозия. Проследявайки ерозионните процеси през 2009 г. се наблюдава леко повишаване на площното разпространение (10 395 397 ha), но пък средногодишните почвени загуби намаляват с 11% в сравнение с 2006 г. и възлизат на 5,3 t/ha/y.

Площите с умерен до висок ерозионен риск намаляват в сравнение с 2006 г. и се равняват на 1 539 597 ha. Разпределението на останалите площи е следното: със слаб и слаб до умерен ерозионен риск - 3 455 964 ha; с висок - 192 712 ha; с много слаб риск 4 377 714 ha.

С висок риск от проява на водоплощна ерозия на почвата са 1.7% от територията на страната (среден интензитет 5 до 10 t/ha/y); с умерен 9.2% (среден интензитет 5 до 10 t/ha/y).

Най- широко разпространение на процеса е установено в следните области: Ловеч, Габрово, Кърджали, Благоевград и Сливен, където са засегнати до 40% от общата територия. Продължават да бъдат най-силно ерозирани водосборите на реките Арда, Долна Струма, Искър и Тополница, на водните течения по южните склонове на Стара планина и Средна гора.

Свлачища. По данни на НСИ през 2011 г. в България са регистрирани 76 свлачища, които са причинили щети за 1 423 590 000 лева. Относителния дял на свлачищата в ЮЦР от общия брой за страната е 31.6%, а дела на щетите – 0.2%.

Въз основа на изследвания на Института по геология на БАН могат да се определят няколко групи от територии в зависимост от риска за възникване на свлачищни процеси:

- Територии с висок риск от развитие на свлачищни процеси – от ЮЦР към тях спада долината на р. Черна в Родопите. Това са внезапни и трудни за прогнозиране свлачища, които възникват по стръмните склонове на реката съставени от алувиално-делувиални отложения;
- Територии със среден риск от развитие на свлачищни процеси - в тази група попадат части от централните и източните Родопи;
- Територии с нисък риск от развитие на свлачищни процеси - в тази група няма територии от ЮЦР.

Най-много свлачища, но не с най-много щети е имало в област Кърджали. Най-много щети е причинило свлачището в област Пазарджик.

Подземни богатства и минерална вода. Залежите на подземни богатства включват строителни материали, метални полезни изкопаеми и индустриални минерали. Минерална вода има в района на Хисаря, Велинград, Девин и Брацигово. По-подробна информация за концесиите за добив на подземни богатства и концесиите за добив на минерална вода на територията на района е дадена в Приложение 19 и Приложение 20.

2.9.1.4. Биоразнообразие

ЮЦР е сред най-богатите на биоразнообразие райони в страната. В него попада голяма част от Национален парк “Централен Балкан”, част от Национален парк “Рила” и целия масив на Родопите. На територията на района се намират 11 резервата, 9 поддържани резервата, 155 защитени местности и 98 природни забележителности.

Централен за района е южният макросклон на Централна Стара планина с водосборите на реките Стряма и Тунджа. Интересни природни обекти в Националния парк са водопадът Райското пръскало и Карловският водопад, Голям Джендемски водопад, Сучурумското пръскало, Сувачарското пръскало, Сухата пещера, каньонът Южен Джендем и др. Стара планина съхранява най-големите и стари букови гори в Европа, обширни и богати високопланински пасища. Балканът е и една от планините с най-богато културно-историческо наследство.

Родопите заемат 1/7 от територията на страната и са най-старата суша на Балканите. Целият масив на Родопите е в ЮЦР и представлява огромен лабиринт от ридове с различна дължина и посока, с дълбоки речни долини, обширни денудационни повърхнини и котловинни понижения. На територията на планината са установени над 2000 вида висши растения, 90 от които са балкански ендемити и силно застрашени от изчезване видове. Поради това може да се твърди, че Родопите са сред регионите в страната, характеризиращи се с най-голямо биологично разнообразие.

Нивото на ендемизъм трябва да се разглежда като един от най-важните показатели за уникалността на региона. 7 растителни вида са ендемични за Родопите, 39 са ендемични за България, а 85 са ендемични за Балканите, включително видове като родопската горска майка, родопската ръж, родопската песъчарка, родопската самогриска, родопския силивряк, родопския крем, родопското лале. 55 от тези растителни видове са обявени за редки или застрашени в Европа.

В Родопите са регистрирани общо 291 вида птици. 115 от регистрираните в Родопите птици са включени в Анекс II на Бернската конвенция, 90 са признати за важни за опазване в Европа, а 4 са застрашени в глобален мащаб: царски орел, белошипа ветрушка, ливаден дърдавец, малък корморан/малка дяволица. Фауната на Родопите поражда с високата концентрация на грабливи птици. 36 от 38-те вида, срещащи се в Европа, могат да бъдат открити в източната част на планината. Източните Родопи са едно от двете естествени убежища на грабливи птици в Европа. Срещат се египетски лешояд, белоглав лешояд и сокол скитник, които имат статут на "застрашени" или "редки" и са включени в Приложение I на Директивата за птиците на Европейската общност и Приложение II на Бонската конвенция.

В Родопите се срещат общо 27 от 36-те вида прилепи в Европа. Всички установени 27 вида прилепи са включени в Приложенията на Бернската и Бонската конвенции, както и в Споразумението за опазването на прилепите в Европа.

Родопите са дом на уникални породи домашни животни като ендемичните родопско късорого говедо, среднородопска овца и каракачанска овчарка, които са адаптирани към условията в региона, но са застрашени от изчезване.

В Родопите живеят видовете жаба дървесница и големият гребенест тритон, които са световно защитени видове. В Родопите 8 от 40-те вида дребни и едри бозайници са включени в Червената книга на IUCN.

През хилядолетията са възникнали специфични и уникални природни творения, каквито са пещерите в районите на селата Триград, Ягодина, Чепеларе, Орехово, Могилица, природните феномени Орфееви скали край Смолян, Чудните мостове, Червената скала и др.

Наред с Родопите на територията на област Хасково попада и част от Сакар планина. Планината съхранява в себе си множество представители на средиземноморската флора и фауна. Въпреки силно променената от човека природа, Сакар е съхранил екологичните си връзки и е запазил важното екологично значение като местообитание на най-застрашените в Европа и света грабливи птици. В Сакар защитените територии обхващат орнитологично важни места, които са от световно природозащитно значение и такива с висока консервационна стойност. Те са от изключителна важност за опазването на световно застрашения от изчезване царски орел. Множество са и редките представители на влечугите, някои от които имат тук най-плътните и добре запазени популации – тънък стрелец, пъстър смок и др. Лалугерът, който е основна хранителна база за множество птици има едни от най-плътните си

популации в Сакар. В Сакар се срещат около 600 вида висши растения, 44 от които са включени в Червената книга на България.

Националната екологична мрежа включва защитени територии, обявени съгласно българското специално законодателство и защитени зони като част от Европейската екологична мрежа "НАТУРА 2000". Европейската екологична мрежа НАТУРА 2000 има за цел да гарантира дългосрочното запазване на типове природни местообитания и популации на видове, които са с европейска значимост. Тя включва специални защитени територии, определени от страните-членки на Европейския съюз (ЕС), съгласно Директивата за запазване на природните местообитания и Директивата за защита на дивите птици. Обект на защита по двете директиви са около 140 природни местообитания и над 600 вида растения и животни със значение за ЕС.

В края на 2009 г. общия брой на защитените територии (ЗТ) в България е 951 с обща площ 582 076,3 ha (5,2% от територията на страната). Разпределението по региони на ЗТ показва най-висок дял в Югозападният район- 8, 98%. На второ място са три района с близък дял – Северозападен район с 6. 05%, ЮЦР с 5.48% и Югоизточен район с 5. 39%. Към момента, с решения на Министерски съвет са приети: 118 защитени зони / 33 / по НАТУРА 2000 за опазване на дивите птици с площ от 22 678 кв.км, което представлява 20.4 % от територията на България и 231 защитени зони за опазване на местообитанията с площ от 32 838 кв.км, което представлява 29% от територията на страната.

С най-голямо участие са 33 в Южния централен район – 44.5%.

По данни на ИСУН в района са изпълнени/ се изпълняват проекти на обща стойност 6 768 688 лева (ВЖ.Приложение 21), целящи опазването и възстановяването на биологичното разнообразие. Проектите са финансирани по ОПОС. Реализацията на проектите ще допринесе за опазване, възстановяване и подпомагане цялостното управление на видовете и природните местообитания, попадащи в обхвата на националната екологична мрежа, за устойчивото ползване на ресурсите и повишаване информираността на населението.

2.9.2 Инвестиции за опазване и подобряване на околната среда

Политиката за опазване и възстановяване на околната среда е свързана с определени публични разходи за изграждане на екологична инфраструктура, за проучвания и оценки на качеството на средата.

България се характеризира с по-висок дял на разходите за опазване на околната среда в БВП спрямо средното на ЕС-27, водещи страни като Дания и странни със сходно

развитие като Румъния и Чехия. Причините за това са свързани с: (1) по-ниския БВП на страната на 1 жител спрямо средното за ЕС в периода; (2) усвояването на значителни по размер средства от предприєдинителните инструменти и оперативните програми.

Таблица 20 Дял на разходите за опазване на околната среда в БВП

	Дял на разходите за опазване на ок.среда в БВП (%)			Дял от средното за ЕС-27		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
ЕС-27	0.7	0.7	0.8	100%	100%	100%
България	1.3	0.7	1.2	186%	100%	150%
Дания	0.5	0.5	0.5	71%	71%	63%
Чехия	1	1	0.7	143%	143%	88%
Румъния	0.4	0.5	0.6	57%	71%	75%

Източник: Eurostat, 2007-2009

В дела на разходите за опазване на околната среда на България се наблюдават два пика – през 2007 и 2009 г., което се дължи на приключването на предприєдинителните програми.

Разходите за опазване на околната среда в страната през 2009 г. са на обща стойност 1 280 563 хил. лв. В ЮЦР направените разходи за околна среда са 13.6 % от тези за страната. По този показател районът се нарежда на предпоследно място (ВЖ. Приложение 22).

Таблица 21 Разходи за опазване на околната среда в хил. лв. за периода 2007г -2009г.

	Общо разходи за опазване на околната среда			
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	% спрямо България за 2009 г.
България	1 164 817	1 685 584	1 280 563	100.00%
Северозападен район	123 162	139 800	176 614	13.80%
Северен централен район	70 471	112 665	68 271	5.30%
Североизточен район	160 353	131 170	140 429	11.00%
Югоизточен район	246 696	272 228	321 296	25.10%
Югозападен район	410 999	783 313	399 731	31.20%
Южен централен район	153 136	246 408	174 222	13.60%
Кърджали	1 366	23 116	14 163	8.10%
Пазарджик	30 473	36 533	21 016	12.10%
Пловдив	50 915	109 472	94 929	54.50%
Смолян	21 896	30 315	17 034	9.80%
Хасково	36 191	46 972	27 080	15.50%

Източник: НСИ, 2007-2009 г.

Районът заема също така предпоследно място по разходи за опазване и

възстановяване на околната среда на 1 жител.

Таблица 22 Разходи за опазване и възстановяване на околната среда на 1 жител (лв.)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
				Средно за страната	156.73	
СЗР	132.45	152.61	195.69	84.5%	115.6%	1.48
СЦР	75.62	121.90	74.62	48.2%	44.1%	0.99
СИР	161.63	132.30	142.00	103.1%	83.9%	0.88
ЮИР	219.09	242.72	287.76	139.8%	170.0%	1.31
ЮЦР	99.07	160.20	114.00	63.2%	67.3%	1.15
ЮЗР	209.78	377.32	189.22	133.9%	111.8%	0.90

Източник: НСИ, 2007-2009 г.

Трябва да се отбележи обаче, че показателят бележи ръст за периода 2007 г. – 2009г.

2.9.3 Екологична инфраструктура

През 2010 г. относителният дял на населението, обслужено от пречиствателни станции за отпадни води в ЮЦР е 31.9% - показател по-нисък от средния за страната 47.6%, като районът се нарежда на предпоследно място- по-неблагоприятно е положението само в СЦР (ВЖ. Приложение 23).

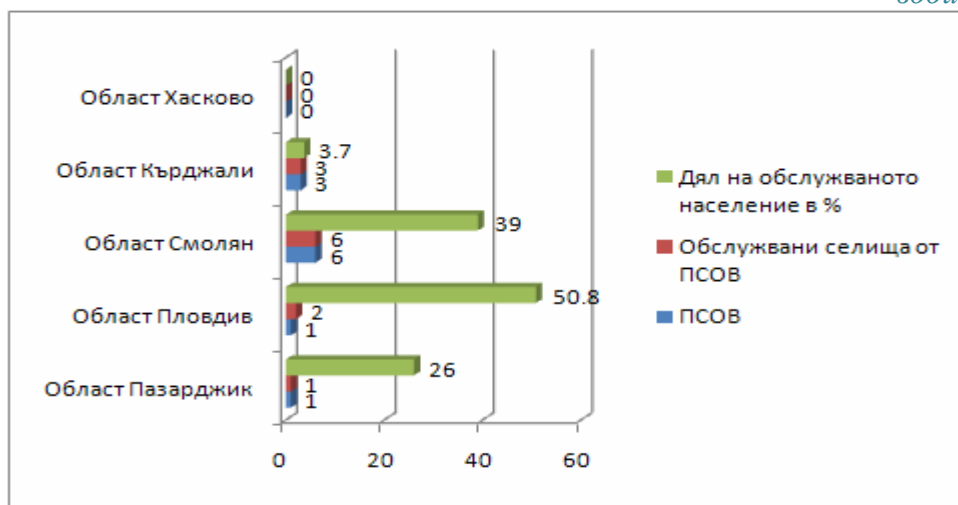
Таблица 23 Пречиствателни станции за отпадъчни води

	СПСОВ	Обслужвани селища от СПСОВ	Дял на обслужваното население от СПОВ в %
България		79	47.60
Северозападен район		5	32.00
Северен централен район		9	27.50
Североизточен район		19	63.30
Югоизточен район		19	39.10
Югозападен район		16	71.40
Южен централен район		11	31.90

Източник: НСИ, 2010 г.

Вътрешнорегионални различия

Графика 14 Вътрешнорегионални различия по пречиствателни станции за отпадъчни води

Източник: НСИ, 2010 г.

От вътрешнорегионална гледна точка област Пловдив е в най-благоприятни позиции що се касае до дела на населението, обслужвано от ПСОВ. В област Хасково няма изградена ПСОВ и съответно дела на населението, обслужвано от ПСОВ е 0%.

Съгласно Договора за присъединяване на България към ЕС до края на 2010 г. страната е трябвало да изпълни изискванията на Директива 91/271/ЕЕС за изграждане на канализационни мрежи и осигуряване на биологично или по-строго пречистване на събраните отпадъчни води за всички агломерации с над 2 000 еквивалентни жители (е.ж.). всички агломерации с над 10 000 е.ж., докато срокът за изграждане за агломерациите между 2 000 и 10 000 е.ж. е края на 2014 г. Към края на 2008 г., когато е изготвен последният доклад до ЕК, изискванията за събиране на отпадъчните води са изпълнени изцяло в 11% от агломерациите с над 10 000 е.ж. и в 4% от агломерациите между 2 000 и 10 000 е.ж. Общо събраните отпадъчни води в канализационните мрежи са 76 % в агломерациите с над 10 000 е.ж. и 37% в тези между 2 000 и 10 000 е.ж.

По данни на Информационната система за управление и наблюдение на структурните инструменти на ЕС в България (ИСУН), с финансовата подкрепа на ЕФРР чрез Оперативна програма „Околна среда” са изпълнени/се изпълняват проекти на обща стойност 240 723 522.34 лева с цел подобряване и развитие на инфраструктурата за отпадъчни и питейни води в населени места с над 2 000 е.ж. и в населени места с под 2 000 е.ж. попадащи в градски агломерационни ареали. Подробна информация за проектите е представена в *Приложение 24*. Болшинството от проектите са за подготовка

на инвестиционни проекти, поради което директния ефект, а именно намаляването на несъответствията по отношение на дела от населението, включено към канализационна система, опазването и подобряване на екологичното състояние на водите, ще се почувства в по-късен период. В допълнение, изпълнението на инвестиционните дейности ще доведе до увеличаване на разходите за ДМА с екологично предназначение – индикатор, влияещ върху климатичния индекс на района.

На територията на следните общини се изпълняват проекти с финансиране по Програмата за развитие на селските райони в областта на водоснабдяването, канализацията и пречистването на отпадни води: Хисаря, Борино, Девин, Марица, Пещера, Карлово, Брацигово, Баните, Септември, Калояново, Садово, Стрелча, Първомай, Сопот, Златоград, Велинград, Джебел, Доспат, Ракитово, Лъки, Маджарово, Батак, Кирково, Стамболово, Свиленград.

За 2009 г. от всички страни членки на ЕС, България е с най-висок дял на депонираните битови отпадъци спрямо събраните от населените места с организирано сметосъбиране (100%). Със съпоставими проценти са Румъния и Малта съответно 99% и 96%. Докато редица страни в Европа предпочитат да развиват мощностите си за изгаряне на отпадъци (в Швеция и Дания се изгарят над 48%), България няма съоръжения за изгаряне на битови отпадъци. Предвижда се рециклирането и оползотворяването на отпадъците да се превърне в алтернатива на депонирането.

По данни на НСИ за 2010 г. депата, на които се депонират битови отпадъци са 172.

Таблица 24 Дџпа, на които се извозват битови отпадъци чрез системата на организирано сметосъбиране

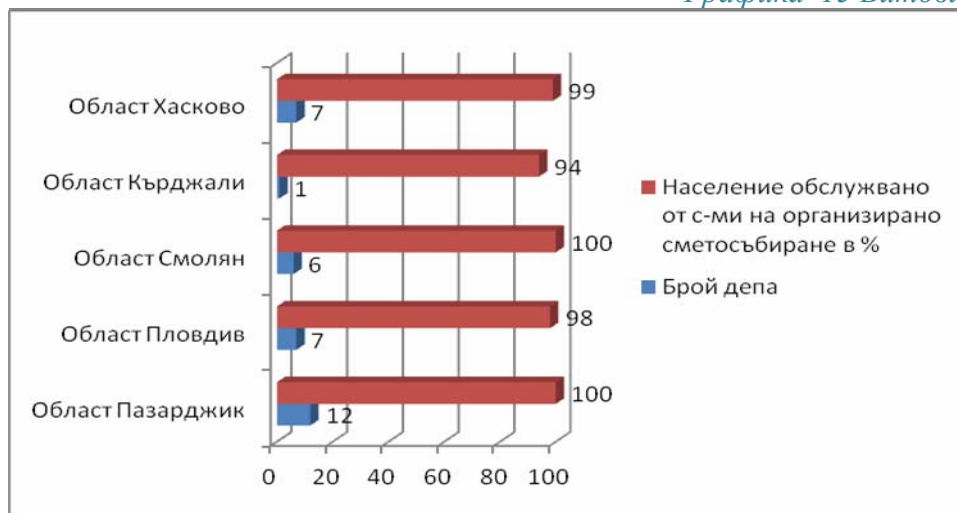
	Дџпа	Дџл на обслужваното население от с-ми за организирано сметосъбиране в %
България	172	98,00
Северозападен район	28	98,00
Северен централен район	22	100,00
Североизточен район	20	95,00
Югоизточен район	30	97,00
Югозападен район	39	99,00
Южен централен район	32	98,00

Източник: НСИ, 2010 г.

В ЮЦР техният брой е 32, като 98% от населението се обслужва от системите за

организирано сметосъбиране. По-ниският процент на население, обслужвано от системите за организирано сметосъбиране е заради област Кърджали, където 94% от населението се обслужва от системите за организирано сметосъбиране. В национален мащаб по-нисък е процентът в област Видин – 92%, област Добрич – 88% и област Шумен – 90%.

Графика 15 Битови отпадъци

Източник: НСИ, 2010 г.

От предвидените в Националната програма за управление на дейностите по отпадъците (НПУДО) 57 регионални дeпa, към момента на територията на страната са построени в съответствие с изискванията на Директива 1999/31/ЕС и се експлоатират общо 27 бр. регионални дeпa. От тях в ЮЦР са 7 – в Харманли, Мадан, Хасково, Карлово, Рудозем, Пловдив-Цаланица и Доспат. В процес на строителство с национално финансиране са регионалните дeпa в Смолян и Пловдив (Шишманци), а за регионалното дeпo в Кърджали е осигурено целево финансиране по програма ИСПА и национално съфинансиране.

Системата за събиране и транспортиране на отпадъците не функционира достатъчно ефективно в селата. Продължаването на подобряването на системата за събиране и транспортиране на отпадъците и въвеждане на по-ефективна система за управление на отпадъците в района е важна задача за периода 2014-2020г.

Във връзка с чл. 29, ал. 1, т. 1 от Закона за управление на отпадъците (ЗУО), общините изготвят програми за управление на дейностите по отпадъци, в т.ч. и за разделно събиране на отпадъци. Програмите са неразделна част от общинските програми за околна среда и се разработват, приемат и отчитат по реда на глава пета от Закона за опазване на околната среда.

Контролираната територия на РИОСВ - Пазарджик обхваща 11 общини, от които населението на 4 общини е обхванато на 100 % от системите за разделно събиране на отпадъци от опаковки (Пещера, Септември, Белово и Ракитово). В останали 7 общини делът на населението е средно 65 %.

По други специфични потоци от масово разпространени отпадъци населението на територията на РИОСВ-Пазарджик е обхванато на 100 %.

Във всички общински центрове на общините, разположени на територията, контролирана от РИОСВ – Пловдив, се извършва разделно събиране на отпадъци от опаковки. На сто процента е въведено разделно събиране на населените места в общините Карлово, Марица, Родопи и Асеновград.

На територията на РИОСВ-Смолян през 2011г. разделно събиране на отпадъци от опаковки се извършва в 10 от 13-те общини. През последните две години, освен усъвършенстване на системата за разделно събиране на отпадъци от опаковки се работи и по разделното събиране на масово разпространени отпадъци от домакинствата. В 7 общини (Чепеларе, Девин, Златоград, Лъки, Мадан, Неделино и Смолян) има създадена организация за разделно събиране на портативни батерии по договори с организации по оползотворяване. За 2011г. единствено в община Смолян обхванатото население от система за събиране на биоразградими отпадъци е 16.89 %.

Приблизително 54% от населението на област Хасково и 32% от населението на област Кърджали е обхванато от системите за разделно събиране на отпадъци от опаковки. На територията на 5 общини - Хасково, Димитровград, Свиленград, Кърджали, Крумовград и Черноочене, влизащи в обхвата на контролната дейност на РИОСВ – Хасково, са въведени системи за разделно събиране на отпадъци от опаковки. Въпреки това заради необходимостта от увеличаване процента на оползотворени отпадъци от опаковки, които се генерират от домакинствата и търговските обекти се налага по-голяма активност от страна на общинските администрации с цел разполагане на системи за разделно събиране там, където такива все още не са въведени.

Препоръките, които могат да се направят са следните: да се засили контролната дейност по разрешителни и регистрационни режими на обекти оползотворяващи неопасни и опасни отпадъци, да се осъществява системен контрол и отчетност, от страна на общините относно разделното събиране на отпадъци от опаковки, да се ускорят сроковете за процедурите, свързани с изграждането на регионалните депа за неопасни отпадъци, да се подобри организацията по разделяне, временно съхраняване, събиране и транспортиране на масово разпространени отпадъци /МРО/, както и да се засили

контролната дейност по управлението на строителните отпадъци и неконтролираното им изхвърляне от граждани и фирми, водещо до формиране на нерегламентирани сметища главно на входовете и изходите на населените места и замърсяване на зелените площи в самите населени места.

С финансовата подкрепа на ЕФРР чрез ОПРР е закупена техника за ограничаване и предотвратяване на рисковете и щетите при пожари в община Пловдив. Също така по същата оперативна програма и до данни на ИСУН са изпълнени/ се изпълняват проекти:

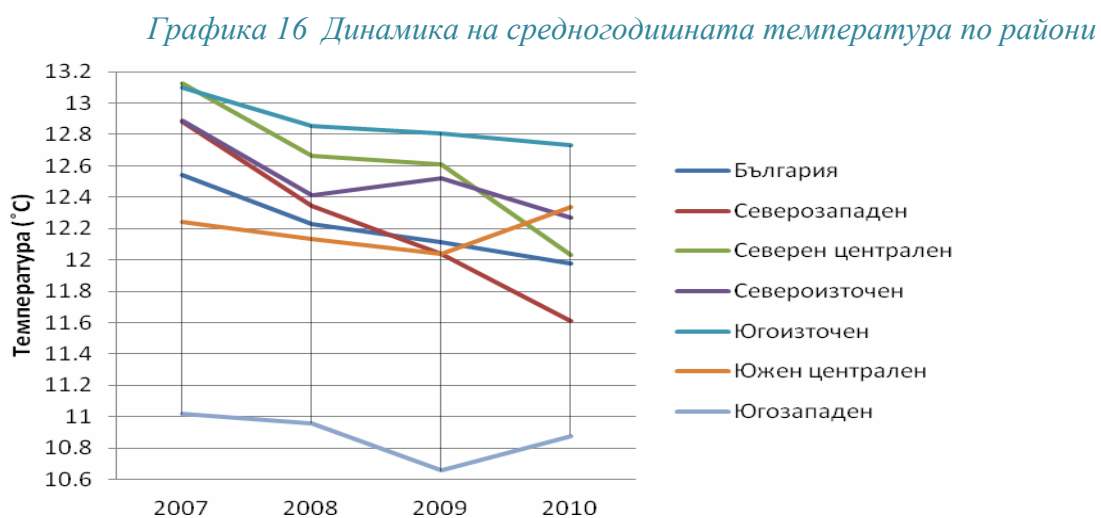
- за изграждане и укрепване на дребномащабна инфраструктура за предотвратяване на свлачища на обща стойност 7 874 378 лева (ВЖ. Приложение 25);
- за изпълнение на дребномащабни мерки за предотвратяване на наводнения в градските агломерации на обща стойност 33 177 535 лева (ВЖ. Приложение 26).

Изградената инфраструктура ще подпомогне на района да се справи с потенциално разрушителни природни стихии, причинени от промените в климата

2.9.4. Климатична сигурност на района

2.9.4.1. Температура, слънце и вятър

Данните за средногодишните температури показват, че в повечето райони на България през 2007 г. стойността им е в диапазона 12.2° - 13.1°, а през 2010 г., в диапазона 11.5°-12.7°. Единствено ЮЗР се характеризира с по-ниски температури и в началото, и в края на периода (около 11°).

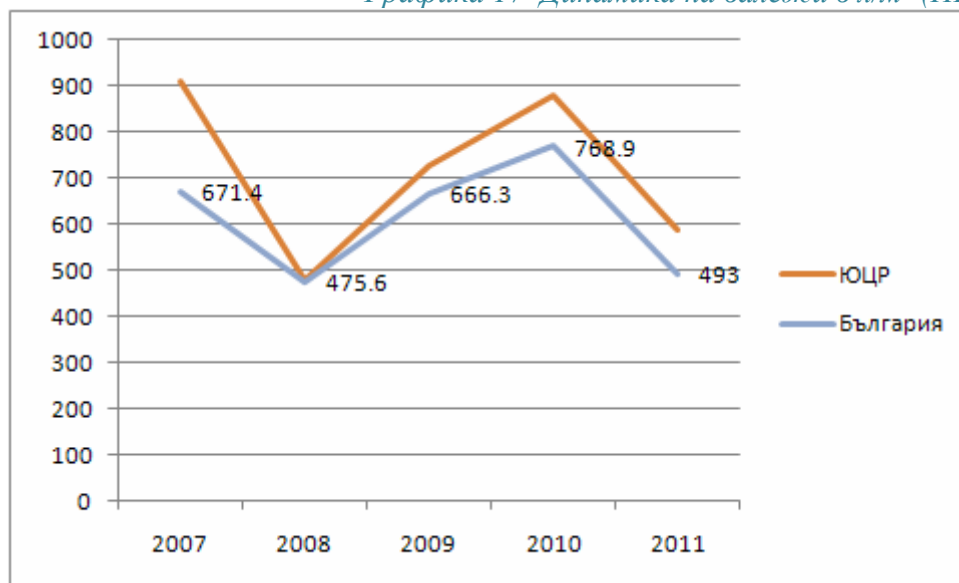
Източник: НИМХ (БАН), 2010 г.

Що се касае до броя на слънчевите дни, тенденцията за периода 2007 г. – 2010 г. е на намаляване на броя на слънчевите дни. През 2007 г. по-голяма част от районите са в диапазона 71-130 слънчеви дни, докато през 2010 г. – по-голямата част са в диапазона 15-70 слънчеви дни. В климатично отношение България се нарежда сред слънчевите страни в Европа¹⁶, което дава възможност по-ефективно да се използва слънчевата енергия. Слънчевата енергия може да се използва за производство на електрическа енергия в областите Пазарджик, Пловдив, Кърджали и Хасково.

Само 3,3% от общата площ на страната може да се използва за промишлено производство на електроенергия от вятър - предимно в местности със средногодишна скорост на вятъра над 4 m/s. Това са главно районите на нос Калиакра и нос Емине и по билото на Стара планина. Следователно енергийният потенциал на вятъра в България не е голям. В ЮЦР по-скоро липсва потенциал за използване на вятърната енергия.

Средните стойности на валежи в л/м² по показанията на метеорологичните станции за периода 2007г. -2011 г. са показани на графиката по-долу. Видно от нея е, че за ЮЦР показанията надвишават тези за страната.

Графика 17 Динамика на валежи в л/м² (НИМХ, БАН)

Източник: НИМХ (БАН), 2007-2011 г.

За страната е характерно намаляване на показанията - изключение прави 2010 г. Подобно и за ЮЦР е характерно намаляване на показателя.

¹⁶ Инвестиционен процес при използване на слънчева енергия
http://www.mee.government.bg/geoterm/docs/Slunsheva_energia_BUL.pdf

2.9.4.2. Климатични промени

В дългосрочен план продължаващите климатичните промени ще повишат средните температури, ще променят характера на разпределение на количествата валежи и ще променят нивото на Световния океан. Ще бъдат необходими сериозни инвестиции за борба и предотвратяване на сушата, опустиняването, пожарите, бреговата ерозия и наводненията.

България е сред страните, които се очаква да бъдат най-сериозно засегнати от климатичните промени. В най-тежко положение ще бъдат тези региони, в които е най-развито земеделието, туризмът, горското стопанство и хидроенергетиката. С цел подкрепа и развитие на отделните сектори са разработени национални стратегии и планове, които по-задълбочено анализират и прогнозираят развитието на съответната секторна политика.

Основополагащи документи за определяне на политиката в горския сектор са *Национална стратегия за развитие на горския сектор (НСРГС)*, определяща целите на държавната политика за развитие на горския сектор и *Стратегически план за развитие на горския сектор (СПРГС)*, който определя конкретните действия за изпълнение на целите, посочени в *Националната стратегия*.

Съгласно Закона за горите, в чл. 12, се предвижда разработването на Областни планове за развитие на горските територии, които се изработват за всички горски територии, независимо от тяхната собственост.

В горския сектор финансирането на дейностите се извършва както със собствени средства на ЮЦДП, от държавния бюджет за структурите на ИАГ, със собствени средства на собствениците на недържавни гори, от оперативните програми на ЕС, така и от други финансови инструменти като LIFE+, SOUTHEAST EUROPE, INTERREG, ПРСР, по линия на трансграничното сътрудничество и др.

По данни на НСИ, през 2011 г. в България са се случили 382 наводнения, които са причинили щети за 206 659 000 лева. Относителният дял на наводненията в ЮЦР от общия брой за страната е 33%, а дела на щетите – 4.4%. Най-много наводнения, съответно с най-много щети е имало в област Смолян.

От края на 1970-те в България се наблюдава тенденция към затопляне. Отчетната 2009 г. е между 10-те най-топли години, а десетилетието 2000-2009 г. е по-топло от предходното (1990–1999 г.). Средната годишна температура през 2009 г. е с 1.2°C над климатичната норма. Такава е и глобалната тенденцията. Според прогнозите, броят на

нощите, през които температурата на въздуха няма да бъде под 20°C /тропически нощи/, ще се увеличи, като страната попада в най-рисковите части на Европа. В най-неблагоприятно положение ще бъде Североизточния район /5 група/; в неблагоприятно положение /4 група/ ще са Южният централен район, Югоизточният район, Северният централен район и Северозападният район. По-слабо засегнат от промените ще е единствено Югозападния район /3 група/.

Очаква се промяна и при продължителността на снежната покривка, като броят на дните с такава ще намалее. В най-неблагоприятно положение е Югоизточният район с 2 области попадащи в най-неблагоприятната за ЕС 4 група – Бургаска и Ямболска. С по една област от 4 група са Южният централен район/ Хасковска област/, Североизточният /Варненска област/. Промените на климата ще окажат своето въздействие и върху условията за туристическа дейност. Повишаването на температурите и безводието ще ограничат туризмът в много региони най-вече от Южна Европа. Според очакваната промяна на индекса за туристически климат за ЕС, България е сред страните с най-висока очаквана негативна промяна. По региони положението е следното: най-значима негативна промяна се очаква за Североизточния и Северния централен район /най-неблагоприятната 6 група/. Северозападният район, Южният централен район и Югоизточния район попадат в 5 група със значима негативна промяна. По предизвикателството на климатичните промени българските райони са също уязвими в значителна степен. Диапазонът на индекса на уязвимост за пет от шестте района се движи между 72 (СИР) и 63 и те са сред най-уязвимите в Европа. Само ЮЗР е с по-ниска стойност на индекса – 46. Климатичните промени представляват значителна заплаха за селското и горското стопанство, производството на енергия и туристическото развитие и крият рискове от засушаване, пожари, бреговата ерозия и наводнения. Адаптацията към климатичните промени е от съществено значение. Конкретните действия за преодоляване на проблемите, свързани с изменението на климата, са предмет на Програма от мерки за адаптиране на горите в Република България и мерки за смекчаване на негативното влияние на климатичните промени върху тях.

За измерване и представяне на регионалното състояние, силните и слабите страни на регионите в страната при интегрирането на въпросите, свързани с климатичните

промени в процеса на планиране е създаден Индекс за регионална климатична сигурност¹⁷(РИКС). Индексът е съставен от следните ключови тематични области:

- Емисии на парникови газове;
- Енергопотребление;
- Възобновяема енергия;
- Политическа рамка;
- Институционален капацитет;
- Социално политически аспекти;
- Финансови инструменти.

Максималният възможен брой точки за седемте тематични области е 70 (по 10 за всяка тематична област). По-големият брой точки е показател за по-голям напредък в осигуряването на регионалната климатична сигурност.

На базата на данни от 2008-2009 г. са изчислени следните стойности на индекса за отделните райони:

	<i>СЗР</i>	<i>СЦР</i>	<i>СИР</i>	<i>ЮЗР</i>	<i>ЮЦР</i>	<i>ЮИР</i>
РИКС	24.2	25.6	26.9	11.9	31.8	30.8

ЮЦР е водещ в осигуряването на регионалната климатична сигурност.

2.9.4.3. Парникови газове

Най-големите източници на емисии на парникови газове (ПГ) са: Германия – 19% от общото за ЕС количество, Великобритания - 13%, Италия и Франция около 11%. България емитира под 1.5% от общите количество ПГ на страните – членки на ЕС.

Анализът на разпределението на основните ПГ в общите емисии (в CO₂ – екв.) за 2009 г. показва, че емисиите на CO₂ имат най-голям дял от общите емисии на ПГ – 76.99 %, емисиите на CH₄ - са на второ място с 14.72 %, а емисиите на N₂O с дял 7.82 % остават на трето място, F - газове са с дял от 0.47 % - на четвърто.

Анализът на данните показва, че за периода 1988 – 2009 г, емисиите на основните ПГ имат тенденция към намаляване. През 2009 г. са емитирани най-малко общи емисии на ПГ - 59 370 Gg CO₂-екв. или 47.7 % от емисиите през базовата година. Сектор “Енергия” има най-голям дял от общите емисии на ПГ през 2009 г. – 75.77 %. На второ

¹⁷ Проект „Региони за устойчива промяна” (“Regions for sustainable change”, RSC 0301R1) по програма INTERREG IVC на ЕС¹⁷ с бенефициент Главна дирекция „Стратегическо планиране на регионалното развитие и административно – териториално устройство”, МРР.

място е сектор „Селско стопанство” – 10.38 % и на трето е сектор “Отпадъци” с 7.99 % от националните емисии. Сектор „Индустриални процеси” от трета позиция през 2008 г., но вследствие на намалените производствени мощности заема четвърта позиция през 2009 г. Основен индикатор за оценка на емисиите на парникови газове в международен аспект са емисиите на парникови газове на човек от населението.

Емисии на парникови газове на човек в района и Интензитет на емисиите на парниковите газове са две от тематичните области, чиито показатели се използват за изчисляване на РИКС. Стойностите за 2008 г. са следните:

Таблица 25 Емисии на парникови газове на човек, 2008 г.

Район ниво 2	от	Парникови газове (тонове CO ₂ еквивалент)	Жители (бр.)	Тонове CO ₂ / жител)	Средна стойност на показателя в България	Абсолютна разлика между стойностите на показателя за района и страната
СЗР		3 120 515.91	916 054	3.41	6.83	-3.42
СЦР		2 974 755.82	924 273	3.22	6.83	-3.61
СИР		10 913 222.02	991 471	11.01	6.83	4.18
ЮИР		23 999 019.31	1 121 569	21.40	6.83	14.57
ЮЗР		7 834 643.12	2 115 042	3.70	6.83	-3.12
ЮЦР		3 080 986.82	1 538 142	2.00	6.83	-4.82

Тъй като количествата на емисиите се отнасят към броя на населението в дадения район най-благоприятна е ситуацията в Южния централен район, който генерира само около 6 % от емисиите, а в него живеят 1/5 от населението в страната.

Таблица 26 Интензитет на емисиите на парниковите газове

Район ниво 2	от	Парникови газове (тонове CO ₂ еквивалент)	Брутен вътрешен продукт (БВП), лева	Парникови газове/БВП (тонове CO ₂ / 1000 лева)	Средна стойност на показателя в България (тонове CO ₂ / 1000 лева)	Абсолютна разлика между стойностите на показателя за района и страната
СЗР		3 120 515.91	5 443 024	0.57	0.75	-0.18
СЦР		2 974 755.82	5 799 433	0.51	0.75	-0.24
СИР		10 913 222.02	7 771 232	1.40	0.75	0.66
ЮИР		23 999 019.31	8 442 682	2.84	0.75	2.09
ЮЗР		7 834 643.12	32 062 490.5	0.24	0.75	-0.50
ЮЦР		3 080 986.82	9 776 169	0.32	0.75	-0.43

По показателя Южният централен район се нарежда на второ място след ЮЗР - ЮЦР е на второ място по регионалния БВП и едва на предпоследно място по генерираните количества на емисиите от ПГ.

Намаляване и предотвратяване на последиците от изменението на климата и производство на чиста енергия е една от главните цели пред развитието на страната.

Развитието на нисковъглеродна и енергийно ефективна икономика ще допринесе за намаляване на натиска върху околната среда, по-добро адаптиране на страната към промените в климата, изпълнение на ангажиментите на страната по линия на Европейския съюз и ООН в областта на изменението на климата.

Замърсяването на околната среда с емисиите от парникови газове и изчерпването на природните ресурси изискват мобилизиране и интегриране на усилията за прилагане на пакета „Климат – енергетика”. Постигането на целите от Киото ще изисква засилено използване на възобновяеми енергийни източници. В ЕС-27 потреблението на енергия от възобновяеми източници като цяло нараства, но въпреки това увеличение, поради сравнително високия темп на растеж в брутното вътрешно потребление, дялът на възобновяемите източници не се увеличава значително.

На ниво ЕС са определени амбициозни обвързващи цели за намаляване на газовете с парников ефект, за възобновяема енергия и биогорива, които да бъдат постигнати до 2020 г. Постигането на поставените цели ще позволи на страната ни да изпълни поетите ангажименти по изменение на климата и ще допринесе за изпълнение на общите цели на ЕС. По отношение на намаляване на растежа на емисиите на парникови газове, ангажиментите са:

- 20 % намаляване на емисиите на парникови газове за ЕС (30 % - при постигане на глобално споразумение) до 2020 г. спрямо базовата година по протокола от Киото;
- 20 % увеличение на енергийната ефективност. В Националната програма за реформи целта, която си поставя правителството е повишаване на енергийната ефективност с 25%;
- 16 % дял на енергията от възобновяеми източници в брутно крайно потребление на енергия до 2020 г. (при 20% за ЕС);
- 10 % дял на енергията от възобновяеми източници в транспорта.

България изпълнява изискванията на Рамковата конвенция на Обединените нации по изменението на климата и Протокола от Киото за намаляване на емисиите от парникови газове с 8% за периода 2008-2012 г. спрямо 1988 г. Намалението през 2009 г. спрямо базовата 1988 г. е 47,79%. В момента България има необходимия резерв, който осигурява изпълнение на ангажиментите, поети с подписването на Протокола от Киото.

България изпълнява и изискванията на ЕС за достигане на 20% намаление на нивата на парникови газове спрямо 1990г., въпреки че няма поставена индивидуална цел в това отношение. Дори и при реализация на всички поставени цели и приети ангажименти свързани с борбата с изменението на климата, процесът може да бъде ограничен, но не и преустановен. В тази връзка е необходимо да бъдат предприети мерки в регионален план за адаптиране към изменението на климата. Усилията на районите, в това число и на ЮЦР, трябва да бъдат насочени освен към общите национални и европейски изисквания и ангажименти, но и към реструктуриране на промишлеността, пестеливо използване на водните ресурси, планиране на хидротехнически мероприятия и дейности, запазване и дори повишаване, където е възможно, на дела на горите. От голямо значение е и своевременното завършване на необходимите ПСОВ, за осигуряване на по-голям ресурс от чиста вода и оптимизация на изградени системи за ранно предупреждение за природни бедствия и аварии свързани с изменението на климата.

Изводи и обобщения

- ☞ Качеството на атмосферния въздух е един от актуалните екологични проблеми на ЮЦР.
- ☞ Районът е със среден дял на защитени територии и много висок дял на защитени зони. Към настоящия момент това е един от районите в страната със съхранена, привлекателна и изключително разнообразна природна среда, предимно в планините, което е безспорно предимство на района.
- ☞ ЮЦР трябва да увеличи разходите си за опазване на околна среда. Това от своя страна ще доведе и до увеличаване на РИКС, което означава и по-добра осигуреност за климатични промени.

2.10 Развитие на човешките ресурси

2.10.1 Демографско състояние и тенденции

Населението на ЮЦР към 01.02.2011 г. наброява 1 479 373 души, което представлява 20.08 % от общото население на Република България (ВЖ. Приложение 27). С най-голям брой население е област Пловдив – 683 027 души, което е почти половината (46.17%) от населението на района. С най-малък брой население са областите Смолян (121 752 души) и Кърджали (152 808 души), съответстващо на 8.23 % и 10.33% от населението на района.

По данни към 01.02. 2011 г. гъстотата на населението в Южния централен район е 66.1 д/км²- стойност почти равна на средната за страната (66.3 д/км²) (ВЖ. Приложение 27).

Таблица 27 Брой и гъстота на населението (НСИ, 2011 г.)

	Брой в души	Гъстота в души/км ²		Брой в души	Гъстота в души/км ²
	Междурегионално			Вътрешнорегионално	
България	7,364,570	66.34	ЮЦР	1,479,373	66.10
Югозападен район	2,132, 848	105.30	Пазарджик	275,548	61.80
Югоизточен район	1,078,002	54.45	Пловдив	683,027	114.40
Северен централен район	861,112	57.50	Смолян	121,752	38.10
Северозападен район	847,138	44.42	Кърджали	152,808	47.60
Североизточен район	966,097	66.68	Хасково	246,238	44.50
Южен централен район	1,479,373	66.10			

Източник: НСИ, 2011 г.

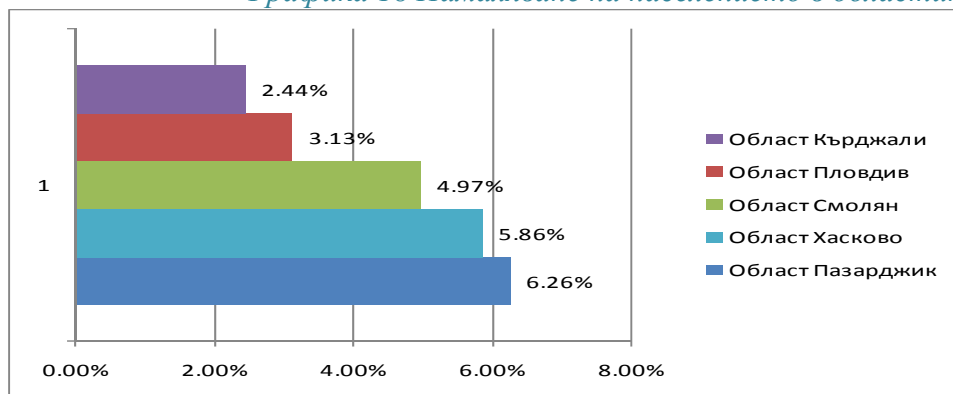
Съществен проблем по отношение устойчивото развитие на районите, в това число и на ЮЦР е струпването на населението в по-привлекателните райони и обезлюдяването на по-слабо развитите, особено в условията на икономическа криза. В този контекст, регионалната политика трябва да се насочи към подобряването на условията за живеене и бизнес в районите, в които сега се наблюдава отлив на население, с оглед задържането на населението и по-добро използване на вътрешен потенциал за развитие.

Вътрешнорегионални различия

Областите в териториалния обхват на района имат значителни различия. Най-слабо населени са Смолянска (38.1 д/км²), Хасковска (44.5 д/км²) и Кърджалийска (47.6 д/км²) области. Близки до средните стойности за страната и района е Пазарджишка област (61.8 д/ км²). Най-гъсто населена е област Пловдив (114.4 д/ км²).

В периода 2007-2011 г. (НСИ) населението на ЮЦР намалява с 4.27% от 1 545 785 души на 1 479 373 души. Процентът на намаляване е с 0.7 процентни пункта по-висок от същия за страната. Следвайки тенденцията на ниво райони, населението във всички административни области намалява със стойности, посочени на графиката по-долу:

Графика 18 Намаляване на населението в областите на ЮЦР

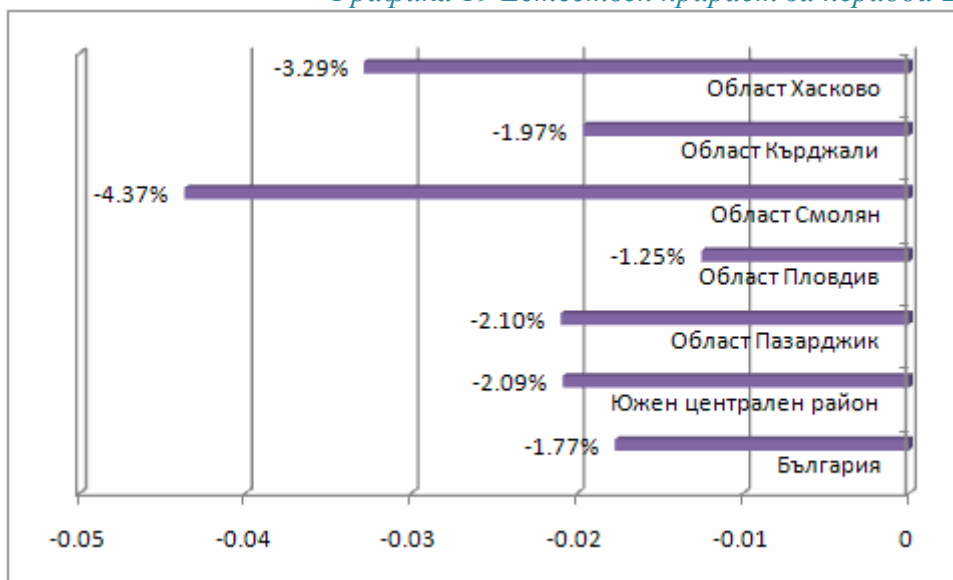

Източник: НСИ, 2007-2011 г.

Основните причини са отрицателния механичен прираст (по-голям брой изселено от заселено население) и отрицателният естествен прираст (по-голям брой умрели от живородени). Най-силно намаляването на населението е изразено в областите Пазарджик и Хасково, а най-слабо в Пловдив и Кърджали.

Естественият прираст през периода 2007-2010 е със стойност (-32 275 души) и представлява 23.85% от същия за страната (-135 370 души).

Графика 19 Естествен прираст за периода 2007-2010 г.

Източник: НСИ, 2007-2011 г.

Във всички области на района естественият прираст е отрицателен, като единствено за област Пловдив стойностите са по-благоприятни от тези за страната. Най-неблагоприятни са за областите Смолян и Хасково, като те превишават стойността за района.

Основната причина за отрицателния естествен прираст е влошената възрастова структура на населението, водеща до намаляване на относителния му дял в репродуктивна възраст.

Анализът на коефициента на естествен прираст на ниво ЕС показва, че България има най-неблагоприятни стойности от всички наблюдавани страни за периода 2007-2010 г. (през 2010 г. само Латвия е след нея в общото подреждане на всички страни-членки на ЕС).

Таблица 28 Коефициент на естествен прираст (‰)

	2007	2008	2009	2010
ЕС-27	1.0	1.2	1.0	1.0
Чехия	1.0	1.4	1.0	1.0
Дания	1.6	1.9	1.4	1.6
Румъния	-1.7	-1.5	-1.6	-2.2
България	-4.9	-4.3	-3.6	-4.6
СЗР	-10.6	-9.8	-9.2	-10.6
СЦР	-7.3	-6.9	-6.1	-7.3
СИР	-2.8	-2.5	-1.8	-3.3
ЮИР	-3.4	-3.1	-2.5	-4.0
ЮЦР	-4.1	-3.8	-2.8	-3.8
ЮЗР	-3.7	-2.6	-2.0	-2.5

Източник: Eurostat, НСИ, 2007-2010 г.

В рамките на районите най-неблагоприятна е ситуацията в СЗР и СЦР. Стойностите на коефициента в ЮЦР са под средните за страната.

Миграцията от района към другите райони има обща отрицателна стойност (-6716 души) за периода 2007 – 2010 г. Стойностите на миграцията са положителни единствено за Северозападния район и Северния централен район – т.е миграцията към ЮЦР превъзхожда миграцията от ЮЦР към тези два района. Най-високи отрицателни стойности на миграция са генерирани за ЮЗР и ЮИР. Емигрантите са най – често хора в активна трудоспособна възраст. Така наблюдаваната тенденция в развитието на миграционните процеси се обяснява с по-големите възможности за работа и образование, които предоставят ЮЗР, ЮИР и СИР.

Вътрешните миграционни потоци са и в четирите посоки: от градовете към градовете, от градовете към селата, от селата към градовете, от селата към селата.

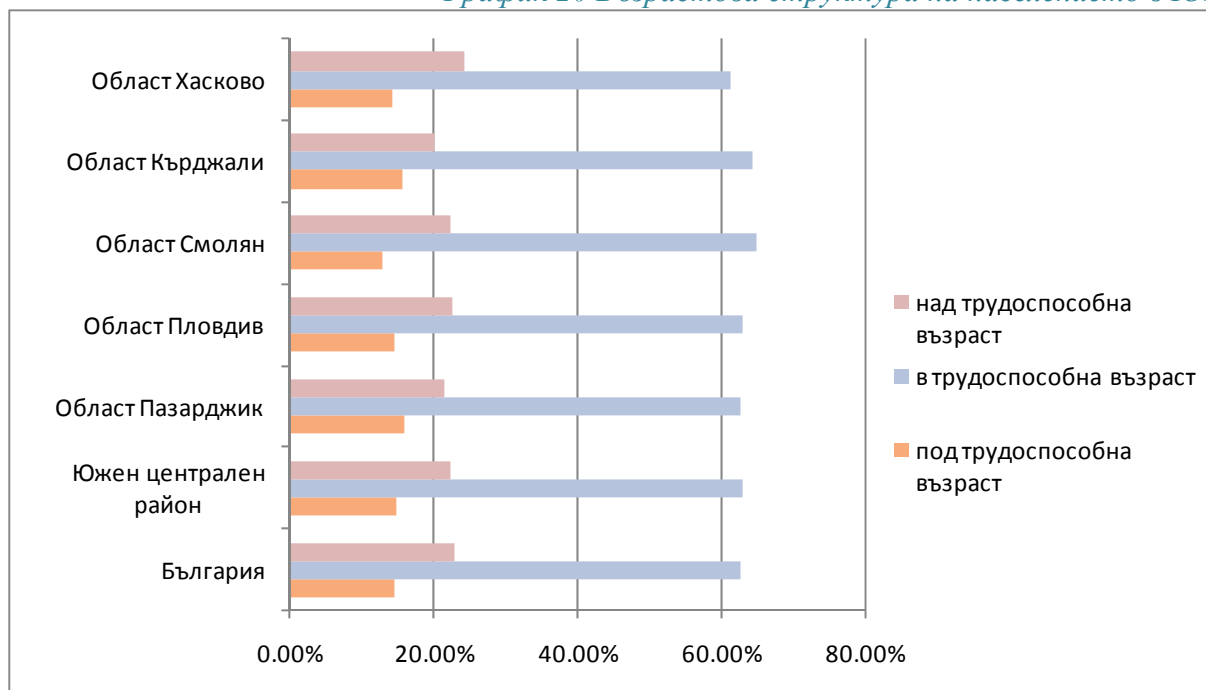
По данни към 31.12.2011 г. (НСИ) структурата по пол на населението не се отличава от характерната за страната. Наблюдава се превес на жените над мъжете. На всеки 100 мъже се падат по 106 жени. Няма големи вътрешни различия, с изключение на област Пловдив, където на всеки 100 мъже се падат 108 жени. В пет общини от района

мъжете имат превес над жените. Това са общини Костандово (99 жени на 100 мъже) и Сърница (97 жени на 100 мъже) от област Пазарджик, общини Лъки (94 жени на 100 мъже) и Садово (99 жени на 100 мъже) от област Пловдив и община Маджарово (95 жени на 100 мъже) от област Хасково.

Тенденцията на остаряване на населението се изразява и в промените на неговата основна възрастова структура. От общия брой население (НСИ, 2011) в района, 14.66 % са под трудоспособна възраст, 62.95% са в трудоспособна възраст, а 22.39% са в надтрудоспособна възраст.

Възrastовата структура на населението в областите от района е неблагоприятна. Нараства броят и делът на възрастното население за сметка на това от младите генерации. Възrastовата структура на населението в Южния централен район е напълно идентична с тази за страната.

График 20 Възrastова структура на населението в ЮЦР

Източник: НСИ, 2011 г.

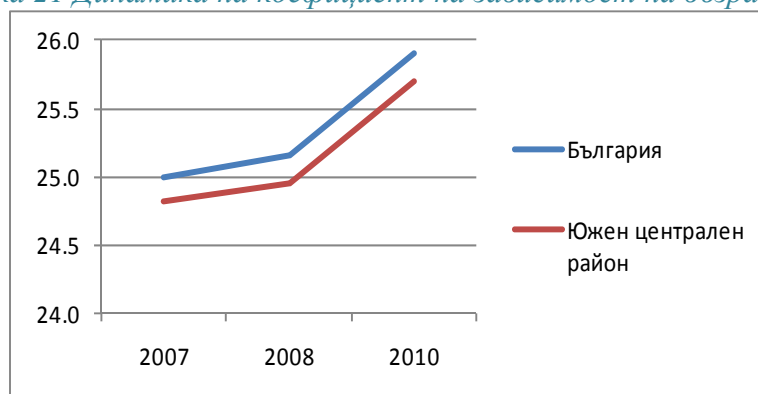
Между областите в района съществуват вътрешни различия. Най-благоприятна възрастова структура в рамките на района притежава област Кърджали. Останалите области в района имат стойности, близки до средните за страната.

Тенденцията на регресираща възрастова структура води до увеличаване на коефициента на зависимост на възрастното население¹⁸. Към края на 2010 г. Южният

¹⁸ Брой лица от населението над 65 и повече години на 100 лица от населението от 15 до 64 години.

централен район има стойности на коефициента на зависимост на възрастното население (25.7%), близки до средните за страната (25.9%).

Графика 21 Динамика на коефициент на зависимост на възрастното население

Източник: НСИ, 2007-2010 г.

За 2010 г. с най-слаба зависимост на възрастното население е област Кърджали (23.1%) и област Смолян (24.3%). С най-високи стойности на коефициента е област Хасково – 28.9%.

Анализът на коефициента на зависимост на възрастното население на ниво ЕС показва, че в България делът на лицата в над трудоспособна възраст е по-висок в сравнение със Чехия, Дания и Румъния. Тенденцията в изменението на коефициента във всички разглеждани страни е негативна, т.е. стойностите му се повишават (най-значително в Дания, а най-слабо в Румъния).

Таблица 29 Коефициент на възрастова зависимост-% (Евростат, НСИ)

	2007	2008	2009	2010
ЕС-27	25.2	25.4	25.6	25.9
Чехия	20.2	20.5	20.9	21.6
Дания	23.2	23.6	24.1	24.9
Румъния	21.3	21.3	21.3	21.4
България	24.9	25.0	25.2	25.9
СЗР	32.21	32.33	32.69	33.12
СЦР	26.36	26.66	27.20	28.00
СИР	22.55	22.79	23.14	23.63
ЮИР	24.79	24.89	25.04	25.39
ЮЦР	24.82	24.95	25.18	25.73
ЮЗР	22.84	23.04	23.28	23.62

Източник: Eurostat, НСИ, 2007-2010 г.

ЮЦР има по-ниски стойности на показателя в сравнение с ЕС-27 и България.

Възпроизводството на трудоспособното население се характеризира най-добре чрез коефициента на демографско заместване, който показва съотношението между броя

на влизащите в трудоспособна възраст (15-19 г.) и броя на излизащите от трудоспособна възраст (60–64 г.). Общо за страната това съотношение е 70. (За сравнение през 2001 г. всеки 100 лица, излизащи от трудоспособна възраст, са били замествани от 124 млади хора). В регионите нивото на коефициента на демографско заместване е най-неблагоприятно в Северозападния район – 58, а със сравнително по –добри стойности – в Южния централен район (76) и Североизточния район (75). В останалите райони – Северен централен (65), Югозападен (67) и Югоизточен (71) коефициентът на демографско заместване е под и около средното за страната. Вътрешнорегионално най-благоприятно е съотношението в област Кърджали (97).

Демографските промени (промени във възрастта и структурата на работната ръка, засягащи икономическата ефективност и миграционните процеси) са сред четирите ключови предизвикателства за районите в Европа. Индексът на уязвимост от демографски промени е показател, с който се отчита делът на възрастното население над 65 години, дела на работоспособното население, възрастовата структура на населението и намаляването на населението. За ЮЦР той е 58. За сравнение, индексите за другите райони са както следва: СЗР -100 (най-уязвим от всички европейски райони), СЦР - 70, ЮИР - 52, ЮЗР - 35. Районите с намаляващо население и намаляваща работна ръка имат и намалени възможности за икономически растеж. Според прогнозите тези райони ще бъдат изправени пред трудности, свързани с финансирането на основни публични услуги като здравеопазване и социални грижи, жилищна и транспортна инфраструктура, както и инфраструктура на ИКТ, което може да доведе до нарастване на социалната поляризация и бедността.

Етническата структура на населението според резултатите от преброяването на населението от 2011 г. е следната: българската етническа група обхваща 79.81 % от общото население на района, турската етническа група – 13.18%, ромската – 5.17%, като “други” се самоопределят 0.65 % от живеещите в областите в обхвата на района.

В периода между двете преброявания от 2001-2011 българската етническата група бележи спад, докато турската и ромската етнически групи бележат нарастване.

Образователната структура на населението според резултатите от преброяването на населението от 2011 г. е следната:

- населението с висше образование наброява 218 025 души, което представлява 15.76% от населението на района и 16.17% от населението с висше образование в страната. По отношение на високообразовано население Южният централен район наред със Северозападния район е в най-неблагоприятно положение - съответно 15.76 % и 14.8

%). За сравнение, същият показател за Югозападния район е (27.7 %), което в известен смисъл се отдава на столицата, която има най-добрите образователни характеристики на населението в страната;

- населението със средно образование наброява 572 470 души, което представлява 41.37% от населението на района и 19.14% от населението със средно образование в страната;
- населението с основно образование наброява 364 011 души, което представлява 26.31% от населението на района и 22.87% от населението с основно образование в страната;
- населението с начално образование наброява 130 029 души, което представлява 9.40% от населението на района и 24.23% от населението с начално образование в страната;
- населението с незавършено начално образование наброява 71 881 души, което представлява 5.19% от населението на района и 21.86% от населението с незавършено начално образование в страната;
- населението никога не посещавало училище наброява 24 212 души, което представлява 1.75% от населението на района и 29.91% от населението в страната никога не посещавало училище;
- област Кърджали, наред с областите Търговище и Разград е с най-негативна образователна структура.

По данни на НСИ за 2010 г., неграмотните лица в страната са 112 778, а относителният им дял от населението на възраст 9 и повече навършени години е 1.7 %. Най-висок е делът на неграмотните лица сред населението на област Сливен (5.7 %), а област Кърджали е на второ място с 5.2 %.

Изводи и обобщения

- ☞ Днешното демографско състояние на района е резултат от продължително действие на множество фактори и влияния. Една част от тях са свързани с общи тенденции в демографското развитие на европейските страни - намалена брачност и раждаемост, засилена урбанизация, а други - със специфичните особености на развиващите се страни и страни в преход - увеличена смъртност и интензивна емиграция;
- ☞ Утвърждават се негативни тенденции в естественото развитие на населението, изразяващи се в ниска раждаемост на населението и относително висока смъртност. Към тези фактори следва да се добави и въздействието на външната миграция, която пряко и косвено, също допринася за влошаване на демографската ситуация;

- ☞ Демографската ситуация е относително благоприятна в област Кърджали, където възрастовата структура на населението е най-добрата в района и естественят прираст е най-близо до позитивните стойности. Град Джебел е единственият град в България, чието население не е намаляло в периода 2000-2010г. ;
- ☞ Населението е неравномерно разпределено върху територията, като най-слабо населени са планинските и периферни области и общини по границата с Република Гърция;
- ☞ Образователната структура на населението е неблагоприятна на фона на същата в национален мащаб – относително нисък процент на населението с висше и средно образование и съответно висок процент на населението с основно, незавършено начално образование и никога не посещавало училище;
- ☞ Икономическата криза, в която се намира България, дава отражение в задълбочаването на демографските проблеми, свързани с процесите на раждаемост, смъртност, миграция на населението и не на последно място, задълбочаването на диспропорцията в териториалното разпределение на населението.

2.10.2 Образование и здравеопазване

2.10.2.1. Образование

Образователната система в ЮЦР, подобно на образователната система в България, включва детски градини, училища, висши училища и обслужващи звена. Тенденциите в развитието на образователната инфраструктура на ЮЦР са представени по-долу.

В периода 2007–2011 г. броят на детските градини в ЮЦР е намалял с 25, докато броят на децата се е увеличил с 4 882. Резултатът от тези две тенденции е окрупняване на детските градини (ДГ) т.е. нарастване на средния брой деца на 1 ДГ. Промените в броя на децата в една ДГ за периода 2007-2010 г. са посочени по-долу. В ЮЦР темпът на окрупняване на ДГ следва тенденцията, характерна за страната – нарастване на броя на децата в една ДГ, като темпът на нарастване е под средния за страната.

Таблица 30 Брой деца в една ДГ

	2007/8	2008/9	2009/10	2010/11	Прираст 2010/ 2007 г.	Процент от средното 2007/8	Процент от средното 2010/11
България	84.6	92.7	96.3	104.4	1.23	100%	100%
СЗР	62.3	74.4	78.2	80.4	1.29	74%	77%
СЦР	66.3	87.4	88.7	94.5	1.42	78%	90%
СИР	70.5	73.0	74.5	89.5	1.27	83%	86%
ЮИР	93.8	97.3	100.7	108.3	1.15	111%	104%
ЮЦР	84.1	88.1	91.4	97.0	1.15	100%	93%
ЮЗР	127.0	130.0	136.2	144.8	1.14	150%	139%

Източник: НСИ, 2007-2011 г.

За всички области в района с изключение на област Пловдив, намалената инфраструктура не е довела до дефицит на услугата. В Пловдив броят на децата е 21 064 докато броят на местата в детските градини е 18 600. Във всички останали области броят на местата в детските градини надвишава броят на децата.

В периода 2007 – 2011 г. в ЮЦР се е увеличил както броят на децата - с 4 882, така и броят на учителите – с 303. Резултатът е увеличение на броя на децата на един учител както следва:

Таблица 31 Брой деца на един учител

	2007/8	2008/9	2009/10	2010/11	Прираст 2010/2007г.	Процент от средното 2007/8	Процент от средното 2010/11
България	10.7	11.0	11.2	11.4	1.07	100%	100%
СЗР	9.7	10.1	10.4	10.7	1.10	91%	94%
СЦР	10.4	10.6	10.7	10.9	1.06	97%	96%
СИР	10.8	11.1	11.1	11.0	1.02	101%	97%
ЮИР	11.7	12.2	12.3	12.7	1.08	109%	111%
ЮЦР	10.3	10.6	10.9	11.2	1.09	96%	98%
ЮЗР	11.0	11.2	11.5	11.6	1.06	103%	102%

Източник: НСИ, 2007-2011 г.

Показателят бележи ръст в разглеждания период, като стойностите са под средното за страната.

Делът на децата на възраст 3-6 години, посещаващи детските градини (брой деца в ДГ/ деца на възраст 3-6 години) е показател, който отчита достъпността на услугата. Данните за периода 2007-2010 г. са:

Таблица 32 Коефициент на достъпност на услугата ДГ

	2007	2008	2009	2010	Прираст 2010/ 2007 г.	Дял от средното 2007	Дял от средното 2010
България	76.5%	76.5%	77.4%	77.7%	1.0157	100%	100%
СЗР	78.7%	79.6%	80.8%	81.2%	1.0310	103%	104%
СЦР	82.7%	82.7%	82.2%	81.7%	0.9883	108%	105%
СИР	78.2%	77.9%	77.6%	76.9%	0.9842	102%	99%
ЮИР	70.9%	70.6%	71.7%	73.2%	1.0324	93%	94%
ЮЦР	72.8%	73.4%	74.8%	76.1%	1.0462	95%	98%
ЮЗР	78.3%	78.0%	79.3%	79.0%	1.0084	102%	102%

Източник: НСИ, 2007-2010 г

В ЮЦР, наред с ЮИР, делът на децата в ДГ спрямо населението на 3-6 години е най-малък. Въпреки, че в периода до 2010 г. равнището на показателя се увеличава с високи темпове от същия показател за България, показателят остава под средния за България.

През 2007 г. ЮЦР се характеризира с най-големи междуобластни различия в дела на децата, посещаващи ДГ от всички деца на възраст 3-6 г. В периода до 2010 г. тези различия спадат поради силното нарастване на дела в областите с най-нисък дял – Пазарджик и Хасково.

Структурата на основното и средно образование към 2010 г. е:

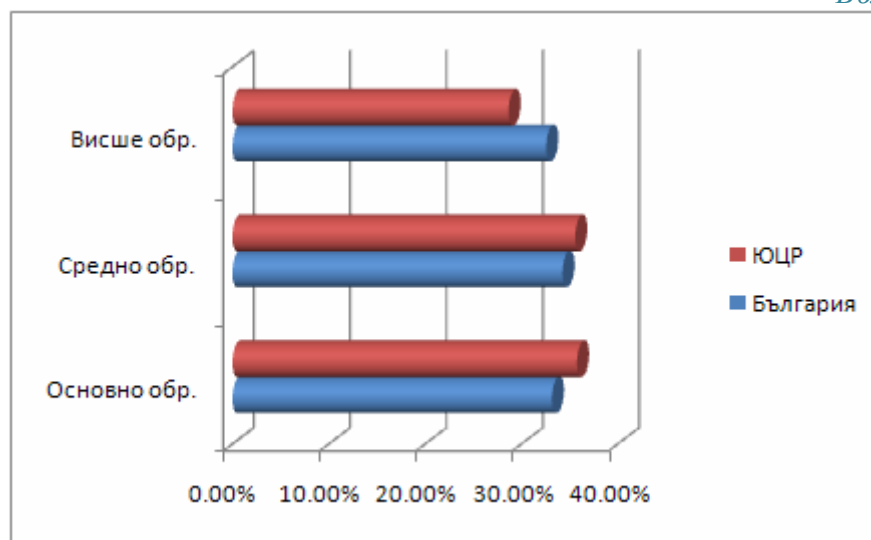
Таблица 33 Структура на основното и средно образование (НСИ)

	Общо	Общо- образователни у- ща	Специални у-ща	У-ща по изкуствата	Професионални гимназии и у-ща
ЮЦР	651	537	18	5	91
Пазарджик	124	102	5		17
Пловдив	208	168	5	3	32
Смолян	68	55	1	2	10
Кърджали	82	67	1		14
Хасково	87	72	3		12

Източник: НСИ, 2010 г

За 2010 година относителен дял на завършилите основно и средно образование е по 36% - стойности, надвишаващи средните за страната. Точно обратно е съотношението по отношение на висшето образование – делът е 29% и е по-нисък от същия за страната.

Графика 22 Сравнение на дела на завършилите основно, средно и висше образование в България и ЮЦР

Източник: НСИ, 2010 г

Относителният дял на завършилите средно и висше образование през 2010 г. от общия дял завършили основно, средно и висше образование по райони е:

Таблица 34 Сравнение на дела на завършилите средно и висше образование

	Средно	Висше
България	34.27%	32.57%
СЗР	48.90%	35.5%
СЦР	29.19%	42.19%
СИР	31.20%	36.89%
ЮИР	42.13%	15.87%
ЮЗР	30.25%	42.56%
ЮЦР	35.57%	28.66%

Източник: НСИ, 2010 г

ЮЦР е със средни позиции.

Средните училища са три категории: общински, държавни и частни. През 2010 г. тези училища завършват 12 500 ученици. Макар и покриващи икономическия профил на района, много е трудно да се направи оценка за професионалната реализация на тези специалности, поради отсъствие на система за обратна връзка и съществуването на “сива” икономика. Осъзнат е проблемът с недостатъчно широко застъпеното обучение в информационни и комуникационни технологии (необходимо и универсално приложимо знание).

Проблем са училищата в селата. От една страна, в тях се учат предимно деца от семейства с нисък социален статус, от друга – качеството на обучението е изключително ниско. Честа е практиката на слети класове и липса на часове по чужд език.

Физическото състояние на сградния фонд в преобладаващите случаи е сравнително добро. През последните четири години с финансовата подкрепа на ЕФРР чрез ОПРР, а и със средства от националния бюджет е подобрена материално техническата база и са внедрени мерки за повишаване на енергийната ефективност в училища и детски градини в редица общини. По данни на Информационната система за управление и наблюдение на структурните инструменти на ЕС в България (ИСУН), с финансовата подкрепа на ЕФРР чрез Оперативна програма „Регионално развитие” са изпълнени/се изпълняват проекти на обща стойност 101 587 325.85 лева. Подробна информация за проектите е представена в *Приложение 28*.

Напуснали ученици от 1-8 клас в общообразователните и специалните училища

Анализът на напусналите ученици от 1-8 клас се осъществява по показателя дял на напусналите от всички учащи.

Промените в дела на напусналите ученици от 1-8 клас от всички учащи в района за периода 2007-2010 г. са представени в таблицата по-долу:

Таблица 35 Дял на преждевременно напуснали ученици от 1-8 клас

	2007/8	2008/9	2009/10	Прираст 2010/ 2007 г.	Процент от средното 2007/8	Процент от средното 2009/10
България	3.0%	3.0%	2.8%	0.92	100%	100%
СЗР	4.1%	4.1%	3.7%	0.92	135%	135%
СЦР	3.8%	3.8%	3.6%	0.96	125%	130%
СИР	3.2%	3.3%	3.1%	0.98	107%	114%
ЮИР	3.5%	3.5%	2.7%	0.79	116%	99%
ЮЦР	3.3%	3.2%	3.2%	0.98	108%	115%
ЮЗР	1.5%	1.5%	1.4%	0.92	51%	51%

Източник: НСИ, 2007-2010 г

Макар и незначително и с по-бавни темпове има намаляване на равнището на показателя. Продължаващото му при това по-осезаемо намаляване е от съществено значение, за да може страната ни да постигне Националната цел 4 за „Дял на преждевременно напусналите образователната система от 11% до 2020 г.” За целта е необходимо развиването на училищни и общински политики за намаляване броя на децата в задължителна училищна възраст, които напускат училище. Между тях са повишаване на броя на децата, включени в целодневни или полудневни организации за

предучилищна подготовка, осигуряване на допълнително обучение на деца от задължителните предучилищни групи и на ученици от началния образователен етап, които имат трудности в обучението. Допълнителни мерки са включени в стратегическата част на плана.

2.10.2.2. Висше образование

Структурата на висшето образование към 2010 г. е:

Таблица 36 Структура на висшето образование

	Общо	Колежи	Университети и висши училища
ЮЦР	13	8	5
Област Пазарджик	6	6	
Област Пловдив	5	0	5
Област Смолян	1	1	
Област Кърджали	1	1	
Област Хасково	0	0	

Източник: НСИ, 2010 г.

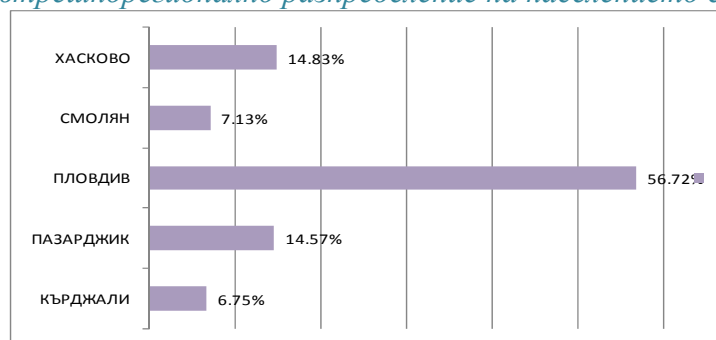
Разпределението на висшите училища в другите райони е следното: в СЗР -1, в СЦР район - 5, СИР – 6, в ЮИР - 3, в ЮЗР - 26. Колежите в района представляват 21% от колежите в страната, а университетите 12%. Всичките университети в района се намират в гр. Пловдив, а колежите са разположени в областите Пазарджик, Кърджали и Смолян.

Както е споменато по-горе, относителният дял на завършилите висше образование е с по-ниски стойности от средните за страната.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия по-отношение на населението с висше образование са посочени на графиката по-долу:

Графика 23 Вътрешнорегионално разпределение на населението с висше образование

Източник: НСИ, 2011 г.

По стойности на показателя „студент/население”(виж данните по-долу и Приложение 29) , ЮЦР се нарежда на четвърто място – съответно след ЮЗР, СИР и СЦР.

Таблица 37 Показател „Студент/население”

	2007	2008	2009	2010	Прираст 2010/ 2007 г.	Процент от средното 2007	Процент от средното 2010
България	3.4%	3.5%	3.7%	3.7%	1.10	100.0%	100.0%
СЗР	0.2%	0.2%	0.2%	0.3%	1.08	7.0%	6.8%
СЦР	4.5%	4.4%	4.6%	4.5%	1.01	131.8%	121.2%
СИР	4.3%	4.3%	4.8%	4.6%	1.07	127.1%	123.7%
ЮИР	1.6%	1.7%	1.7%	1.7%	1.05	47.0%	45.0%
ЮЦР	2.6%	2.9%	3.1%	3.0%	1.14	77.1%	80.2%
ЮЗР	5.4%	5.7%	5.9%	6.1%	1.12	159.4%	162.5%

Източник: НСИ, 2007-2010 г

Положителен е обаче факта, че показателят нараства в периода 2007 – 2010 г.

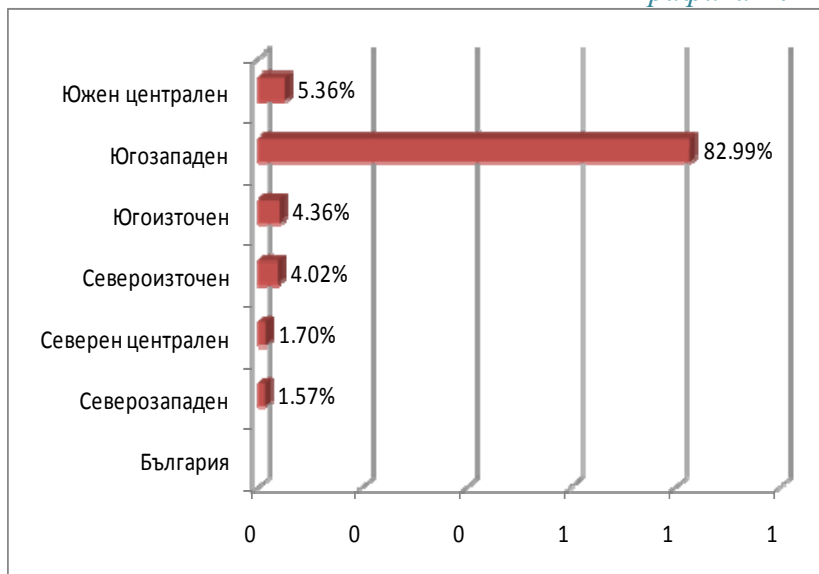
С оглед на това, че България е поела ангажимент да постигне дял на 30-34 годишните със завършено висше образование от 36% до 2020 г., ЮЦР следва да даде своя принос чрез създаване на стимули за получаване на образователна-квалификационна степен „бакалавър” или „магистър”. Мерките в тази посока включват осигуряването на допълнителни студентски стипендии и награди, прилагането на програмата за студентско кредитиране, която ще повиши привлекателността на висшето образование чрез гарантиране на равен достъп до висшето образование на всички лица, независимо от социалния им статус, обвързване на специализиращите модули в учебните планове (бакалавърски и магистърски програми) с нуждите от кадри за бизнеса.

В два от университетите на територията на Южен централен район се изпълняват проекти за енергийна ефективност, финансирани по ОПРР (2007-2013), а в един университет се изпълняват мерки за насърчаване на предприемачеството към висшите училища в България, по договор с Министерство на икономиката и енергетиката.

Разходите за НИРД в страната през 2009 г. са 0,47% от БВП, което в европейски план е по-ниско от Румъния (0,58%), Чехия (1,5%) и други. Разходите за НИРД като дял от БВП варират от 0.87 % в Югозападния район до 0.18% в Северен централен район. С най-висок дял на населението, заето с НИРД, е Югозападният район (41.3 %), а останалите пет района са със стойности в границите от 22 до 26%.

Разходите за НИРД за 2010 г. за страната са 421 612 лв., а разпределението им по районите от ниво 2 е:

Графика 24 Разходи за НИРД

Източник: НСИ, 2010 г

Макар, че ЮЦР се нарежда на второ място, в абсолютни стойности разходите са твърде незначителни, а национална цел 2 от Европа 2020 Национална програма за реформи изисква извършване на инвестиции в НИРД в размер на 1.5% от БВП. Наред с увеличаване на разходите за НИРД е необходимо да се изгражда и разширява иновативната инфраструктура, включително и по отношение създаването на нови научно-технологични паркове в приоритетни за развитието на икономиката сектори.

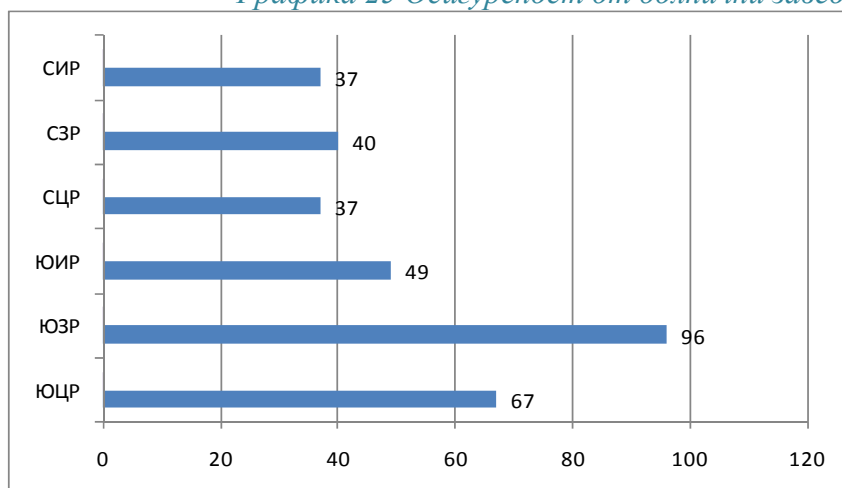
ИЗВОДИ И ОБОБЩЕНИЯ

- ☞ Предоставянето на образователни услуги и осигуреността с образование са на нива, близки до средните показатели за страната
- ☞ Относителният дял на завършилите основно и средно образование е със стойности надвишаващи средните за страната, а точно обратно е съотношението по отношение на висшето образование – делът е по-нисък от същия за страната

2.10.2.3.Здравеопазване

Като цяло в ЮЦР системата на здравеопазването е сравнително добре развита. Болничната помощ разполага с 67 болнични заведения с капацитет общо 9 620 легла към 31.12.2011 г. (НСИ). Болничната осигуреност на района, на фона на ситуацията в страната е представена на графиката по-долу:

Графика 25 Осигуреност от болнични заведения по райони

Източник: НСИ, 2011 г.

Болничните заведения към 31.12 2011 г. (НСИ) по области са:

Таблица 38 Вътрешнорегионално разпределение на болничните заведения

	Болнични заведения					
	Общо		В това число:			
			Многопрофилни болници		Специализирани болници	
	брой	легла	брой	легла	брой	легла
България	344	47 391	167	31 546	148	13 265
ЮЦР	67	9 620	37	6 887	24	2 063
Кърджали	6	918	5	598	1	320
Пазарджик	13	1 896	9	1 523	4	373
Пловдив	30	5 081	13	3 502	14	1 039
Смолян	7	747	5	556	1	151
Хасково	11	978	5	708	4	180

Източник: НСИ, 2011 г.

В периода 2007 – 2011 г. (НСИ) броя на болничните заведения се е променил както следва: в областите Кърджали, Смолян и Хасково – е намалял с 1, в област Пазарджик се е увеличил с 1, а в област Пловдив увеличението е с 5.

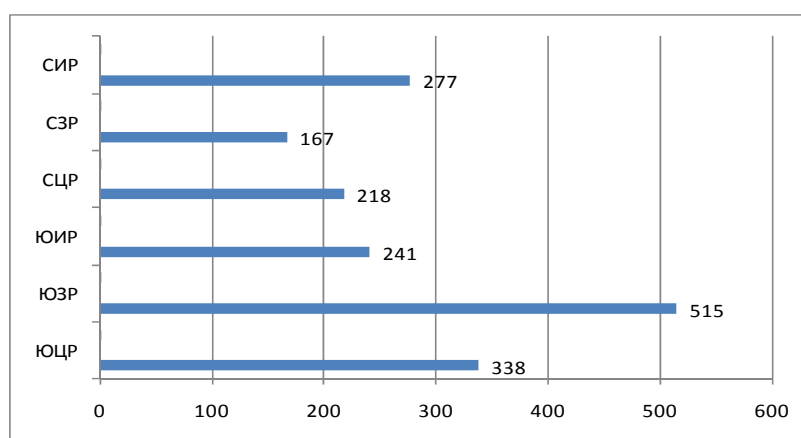
Вътрешнорегионални различия

В областите Пловдив, Пазарджик болничните заведения са 43, което представлява близо 64.2% от общия брой на болничните заведения на територията на района. От друга страна, в областите Смолян и Кърджали са съсредоточени общо 13 болнични заведения, което е едва 19.4 % от общия им брой за района. Следователно, може да се направи извода, че е налице диспропорция между областите в района по отношение на броя

болнични заведения, като същевременно основната част от болничните заведения е концентрирана в 2 области.

По данни към 31.12.2011 г. (НСИ) извънболничната помощ разполага с 338 заведения – диагностично-консултативни центрове, медицински центрове, самостоятелни медико-диагностични и медико-технически лаборатории, дентални центрове и медико-дентални центрове. Извън тях здравни услуги се предлагат и в 24 други здравни и лечебни заведения. Осигуреността на района от брой лечебни заведения за извънболнична помощ на фона на ситуацията в страната е представена на графиката по-долу:

Графика 26 Осигуреност от лечебни заведения за извънболнична помощ

Източник: НСИ, 2011 г

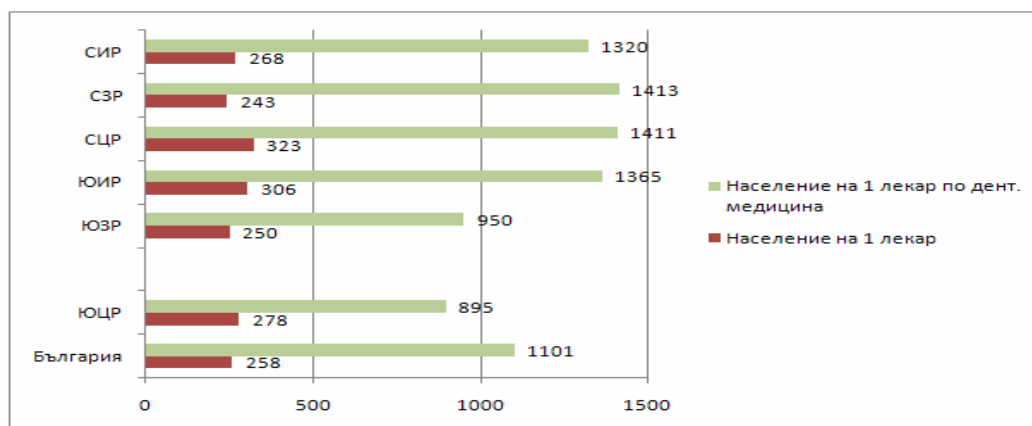
Разпределението на лечебните заведения за извънболнична помощ по области е следното е представено в Приложение 30.

В периода 2007–2011 г. (НСИ) броят на лечебните заведения за извънболнична помощ се е променил както следва: в област Хасково е намалял с 16, в област Пазарджик е намалял с 10, В област Кърджали се е увеличил с 2, в област Пловдив се е увеличил с 20, а в област Смолян няма промяна.

Най-голяма част от здравната мрежа е концентрирана в Пловдив, относително по-малка - в областите Хасково и Пазарджик и най-малка в областите Смолян и Кърджали. В предоставянето на услуги в системата на извънболничната помощ в периферните и отдалечените населени места на всички области се наблюдава недостиг на здравни услуги и недостатъчно добра организация на медицинската помощ и грижи.

За периода 2007–2011 г. показателите население на един лекар и население на един лекар по дентална медицина са се понижили за всички райони на България.. Стойностите на показателите към 31.11.2011 г. (НСИ) са:

Графика 27 Показател „население на един лекар” и показател „население на един лекар по дентална медицина”

Източник: НСИ, 2011 г

По показателя население на един лекар по дентална медицина ЮЦР се нарежда на първо място в страната. По-неблагоприятни от средните за страната стойности има показателя население на един лекар – районът изостава от ЮЗР, СЗР и СИР.

В рамките на района област Пловдив е в най-благоприятно положение, а област Кърджали в най-неблагоприятно, като отклонението е с повече от 30% по показател „население на един лекар” и с повече от 40 % по показател „население на един лекар по дентална медицина”.

Показателите „брой болнични заведения на 100 хил. жители”, „брой лекари на 100 хил. жители” и „брой лекари по дентална медицина на 100 хил. жители” дават информация за мястото на България и района в ЕС.

Таблица 39 Брой болнични заведения на 100 хил. жители в ЕС-27. избрани страни от ЕС и райони в България

	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Дял от ЕС-27 - 2007г.
ЕС-27	2.69	2.67	2.67	100.00%
Румъния	2.16	2.21	2.48	80.30%
Чехия	2.47	2.44	2.44	91.82%
България	4.42	4.61	4.65	164.46%
СЗР	4.09	4.37	4.43	
СЦР	4.18	4.33	4.37	
СИР	3.43	3.43	3.84	
ЮИР	4.53	4.73	4.66	
ЮЦР	4.14	4.55	4.58	
ЮЗР	4.59	4.87	4.83	

Източник: НСИ, Световна здравна организация 2007-2009 г

България е на първо място по този показател през 2007 г. както между разглежданите страни, така и спрямо средното за Европа, което се дължи на намалението на населението в страната, откриването на нови частни болници, както и бавният темп на закриване на множество болнични заведения, които са доказано неефективни и не отговарят на съвременните стандарти. Съответно показателя за ЮЦР надвишава този за ЕС-27.

Данните от *Приложение 31* показват, че по показатели „Брой лекари на 100 хил. жители в ЕС-27” и „Брой лекари по дентална медицина на 100 хил. жители в ЕС-27” България е на първо място сред разглежданите страни. Съответно показателя за ЮЦР надвишава този за ЕС-27.

Съгласно ИСУН, по ОПРР са финансирани проекти за реконструкция, обновяване и оборудване на лечебни заведения (Приложение 32) на обща стойност 47 606 817.29 лева. Изпълнението на проектите ще допринесе за подобряването, обновяването и модернизирането на здравната инфраструктура, подобряване на достъпа до здравни услуги и развитието на по-интензивни превантивни мерки, долекуване и рехабилитация.

Изводи и обобщения

☞ Съществуващата вътрешнорегионална диспропорция по отношение на здравната помощ налага прилагането на по-целенасочена политика за развитие на здравната инфраструктура и по-ясно очертаване на населените места, за които достъпът до обща и специализирана здравна помощ е затруднен.

2.10.3 Култура

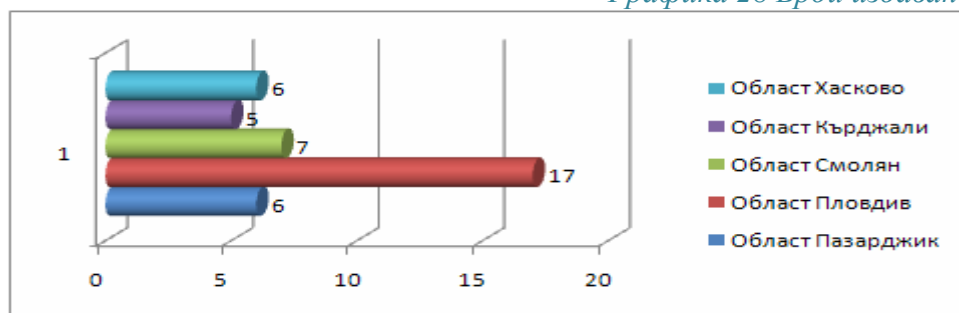
ЮЦР е район с богато културно-историческо наследство. На неговата територия се намират 287 паметници на културата с категория „Национално значение”. По вид те спадат към архитектурно-строителни паметници от античността и средновековието, исторически паметници, художествено-архитектурни паметници, народни старини, археологически паметници. Къщата на Васил Левски в Карлово принадлежи към недвижимите културни ценности с табела за „Европейско културно наследство”, което е безспорен стимул за развитие на района, особено след включването на обекта в европейски културни маршрути, какъвто е основния замисъл на тази инициатива на ЕС.

На територията на района има обекти, попадащи в културните коридори „Виа Диагоналис” и „Източен трансбалкански път”.

По данни на НСИ за 2010 г., броят на недвижимите културни ценности в ЮЦР е 5275, което в относителен дял е 17.9%. По-висок е относителният им дял в ЮЗР – 25% и СЦР – 18.6%. От тях се отличават известните манастири – Бачковски, Сопотски, Калоферски, Манастирският комплекс “Кръстова гора–Св. Троица” (Българският Йерусалим) като поклоннически център, тракийските култови храмове в Старосел, Перперикон, археологическите резервати “Старинен Пловдив” и Хисаря, Тракийската гробница край с. Александрово, Тракийската гробница и византийска крепост в с. Мезек, Античният театър в Пловдив и др.

През 2011 г. (НСИ) в ЮЦР се издават 11.11% от вестниците в страната. По този показател районът е на второ място след ЮЗР. Броят издавани вестници по области е както следва:

Графика 28 Брой издавани вестници

Източник: НСИ, 2011 г

Издателската дейност в района е също добре развита. Три от най-значимите издателства в национален мащаб са в гр. Пловдив. Развиват се и други културни индустрии - фестивали, търговия с произведения на изкуството, художествени занаяти, антиквариат, и др.

Читалищата в България са уникални организации, пример за устойчиви културни институции, имащи дълбока връзка с миналото, с традициите, с образователния и културен процес. На тях се гледа като структури, които трябва да се запазват и укрепват в съвременни условия за подкрепа и развитие на гражданското общество. По данни на НСИ за 2012г., на територията на ЮЦР има 601 бр. читалища, с което районът се нарежда на първо място сред районите в страната, следван от Югозападен (528 бр.) и Югоизточен район (527 бр.).

В периода 2007-2011 г. (НСИ) в района не е закрыта нито една библиотека. Общият им брой е 8, което нарежда ЮЦР наред със СЦР на второ място (след ЮЗР) по този показател.

Читалищата и библиотеките, като културни институции оказват своя съществен принос за подобряване на образователната система на страната.

Театрите в района са 8 на брой. За сравнение, в ЮИР са 11, в СИР и СЦР са 9, в СЗР са 7, в ЮЗР са 29. От тях най-много 4 са в гр. Пловдив, а в гр. Смолян няма самостоятелен театър. Има обаче сцена към Пловдивския драматичен театър.

Броят на музеите е 37. По този показател районът заедно със СЦР се нарежда на второ място след ЮЗР. Най-много са музеите в област Пловдив - 14, а най-малко в област Кърджали - 2. Единствено в страната в гр.Пловдив има 4 Регионални музея – 3 специализирани (Археологически, Етнографски и Природонаучен) и 1 общ – исторически.

В района има 8 кина, което го нарежда на второ място по брой кина след ЮЗР, където броят им е 14. Четири от кината са в област Пловдив, а в областите Пазарджик и Смолян няма кина.

В района има 5 училища по изкуствата и културата към Министерството на културата:

- Национално училище за музикално и танцово изкуство „Добрин Петков” – община Пловдив;
- Национално училище за фолклорни изкуства „Широка лъка” – община Смолян;
- Национална художествена гимназия „Цанко Лавренов” – община Пловдив;
- Национална гимназия за сценични и екранни изкуства - община Пловдив;
- Професионална гимназия за приложни изкуства - община Смолян.

В изпълнение на препоръките на Зеления доклад на Европейската комисия „Отключване на потенциала на културните и креативни индустрии” /СОМ(2010)/ и с цел засилване ролята на културата като двигател в процеса на обновление и развитие на градските ареали, по ОПРР е изпълнена схема „Подкрепа за създаване и промотиране на иновативни културни събития” (ИСУН). Информация за подкрепените проекти на общини от ЮЦР е представена в *Приложение 33*.

За засилване ролята на културата като двигател в процеса на обновление и развитие на градските ареали, по ОПРР са финансирани проекти (*Приложение 34*) на обща стойност 40 848 145.82 лева.

Изводи и обобщения

- ☛ ЮЦР трябва да продължи да развива културните индустрии, които се разглеждат като сфери на бизнеса, при това използващи иновации и допринасящи за развитието на района. Още повече, че те могат да станат ключ към приоритетния културен туризъм и да подобрят модерния имидж на градовете;
- ☛ Безспорна силна страна на района са културно-историческите ценности. На опазването им трябва също така да се гледа като на стимулатор на икономическия растеж.

2.10.4 Социални услуги

/Последните официални налични данни на НСИ са към 2008 година/

Социалните услуги в ЮЦР разполагат с относително добре развита мрежа от заведения и дейности за социални услуги - общо 174 заведения с капацитет 16 572 места.

2.10.4.1. Социални услуги, извършвани в общността

От Приложение 35, което представя обезпечеността на ниво район от социални услуги, извършвани в общността се вижда, че в ЮЦР се предоставят всички услуги (за услугите домашен социален патронаж и обществени трапезарии няма данни).

В периода 2007–2008 г. броят на социалните услуги, предоставяни в общността се е променил както следва:

	брой
Кърджали	+5
Пазарджик	+8
Пловдив	-7
Смолян	+2
Хасково	-1

От 12 952 налични места заетите са 11 928 – т.е. услугите не се използват ефективно. Изключение правят централните за социална рехабилитация и интеграция на лица в неравностойно положение.

2.10.4.2. Специализирани институции за предоставяне на социални услуги

В Приложение 36 е представена информация за функциониращите специализирани институции за предоставяне на социални услуги към края на 2008 г.

В периода 2007–2008 г. броят на специализираните институции за предоставяне на социални услуги е намалял с 1.

Съгласно ИСУН, с финансовата подкрепа на ЕФРР и националния бюджет, чрез ОПРР е подобрена социална инфраструктура на обща стойност 8 233 152.88 лева (Приложение 37).

Съгласно ИСУН, с финансовата подкрепа на ЕСФ и националния бюджет чрез ОП ”Развитие на човешките ресурси” (ОПРЧР) са изпълнени/изпълняват се проекти за предоставяне на различни социални услуги на обща стойност 9 960 772.81 лева (Приложение 38).

В района функционират и 6 домове за медико-социални грижи за деца. Капацитетът им е за 616 деца, като броят на настанените е 363 деца.

В изпълнение на Националната стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България”, която представлява основен документ в процеса на замяна на институционалната грижа за деца с грижа в семейна или близка до семейната среда в общността, на територията на района са изпълнени/се изпълняват проекти на обща стойност 18 790 601.36 лева (Приложение 39). Проектите са финансирани по ОПРР. В допълнение по ОПРЧР е осигурено финансира в размер на 2 593 498.89 лева (Приложение 40).

Изводи и обобщения

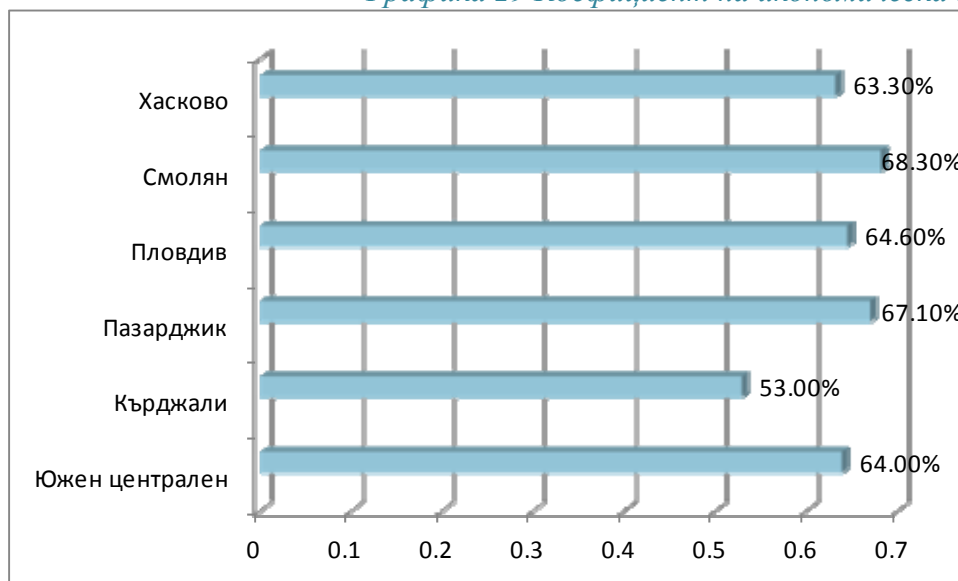
☞ Налице е по-голяма динамика в развитието на социалните услуги, предоставяни в общността. Това е отчетлив индикатор за резултатите от провежданата политика на деинституционализация и доближаване на социалното обслужване до обичайната домашна среда на клиентите.

2.10.5 Трудов пазар и безработица

Относителна мярка за степента на участие на населението в пазара на труда е коефициентът за икономическа активност, изчислен като отношение на броя на икономически активните лица¹⁹ към населението във възрастовата група 15-64 навършени години. В периода 2007-2011 г. за страната коефициентът се е увеличил от 52.6% до 66%. За ЮЦР увеличението е от 13%, а стойността му за 2011 г. (НСИ) е 64%. Вътрешно регионалните стойности на коефициента икономическа активност за 2011 г. (НСИ) са:

¹⁹ Това са лицата в трудоспособна възраст, които или работят или активно търсят работа

Графика 29 Коефициент на икономическа активност

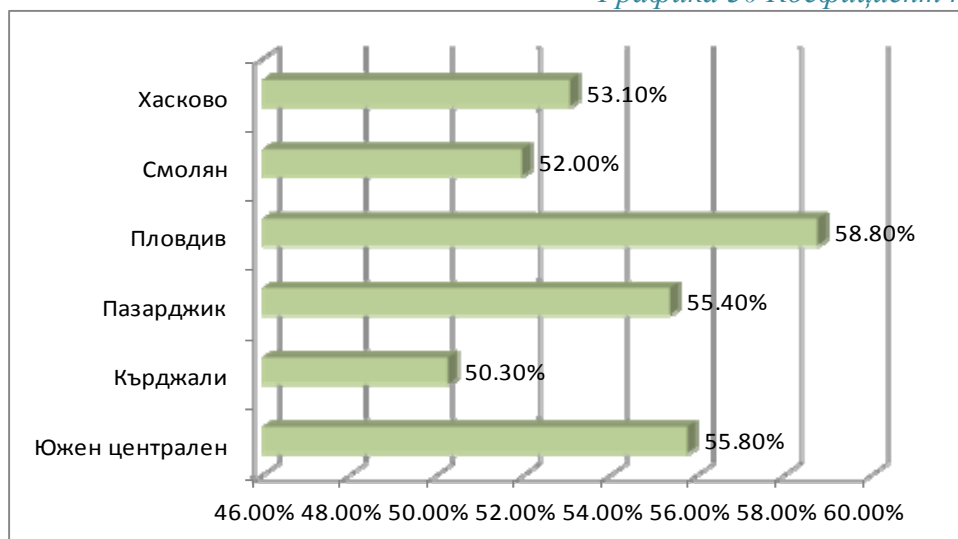

Източник: НСИ, 2012 г

Най-висок потенциал за икономическа активност има област Смолян, а най-нисък област Кърджали.

В същото време коефициентът на заетост (ВЖ. Приложение 41), изчислен като отношение на броя на заетите лица към населението във възрастовата група 15-64 навършени години за 2012 г. (НСИ) е:

Графика 30 Коефициент на заетост

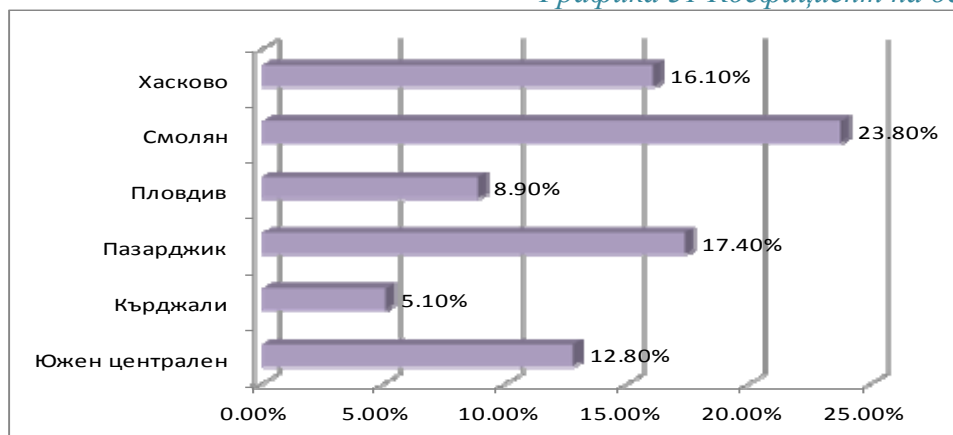
Източник: НСИ, 2012 г

Най-голям брой работещо население има в област Пловдив, а на последно място е област Кърджали.

За периода 2007–2011 г. коефициентът на безработица, изчислен като отношение на броя на безработните лица от икономически активното население се е увеличил на национално ниво, като за ЮЦР увеличението е най-голямо. Причината е навлизането в рецесия на икономиката на страната в резултат от световната икономическа криза.

Стойностите на коефициент за областите в района са (ВЖ. Приложение 42):

Графика 31 Коефициент на безработица

Източник: НСИ, 2012 г

(поради малкия обем на извадката, данните за Кърджали не са достатъчно точни)

Структурата на заетите към 2010 г. (НСИ) по отношение на образование е представена в таблицата по-долу:

Таблица 40 Образователна структура на заетите

	Общо заети	С висше образование	С общо средно образование	Със средно-професионално образование	С основно и по-ниско образование
ЮЦР	595,600	134,000	360,800	236,500	101,000
Кърджали	48,100	7,400	22,500	11,400	18,200
Пазарджик	114,700	21,300	74,500	49,100	18,900
Пловдив	282,800	72,100	173,800	112,900	37,000
Смолян	48,100	11,100	29,000	21,300	8,000
Хасково	101,900	22,100	61,000	41,800	18,900

Източник: НСИ, 2010 г

Анализът на данните сочи, че за района лицата с висше образование са 22.5% от всички заети, а лицата с основно и по-ниско образование са 17% от всички заети. За страната показателите са съответно 27.22% и 12.5%.

Най-висок е относителният дял на заетите с висше образование (25.5%) в област Пловдив, като там е и най-нисък дела на заетите с основно и по-ниско образование (13%). Точно обратната пропорция се наблюдава в област Кърджали - най-нисък относителен

дял на зетите с висше образование (15.4%) и най-висок дял на зетите с основно и по-ниско образование (38%).

Данни относно структурата на безработните лица към 2010 г. (НСИ) по отношение на възраст и продължителност на регистрацията са представени в таблицата по-долу:

Таблица 41 Структура на безработните по възраст и продължителност на регистрацията

	Общо безработни	На възраст до 29 години	С продължителност на регистрацията повече от една година
ЮЦР	75,844	14,391	28,344
Кърджали	8,295	1,118	3,754
Пазарджик	17,786	3,541	7,332
Пловдив	26,397	5,717	8,752
Смолян	12,106	1,718	4,745
Хасково	11,260	2,297	3,761

Източник: НСИ, 2010 г

18.97% от безработните лица в района са на възраст до 29 години, а 37.37% са трайно безработни. Стойностите за страната са съответно 18% и 35.2%.

Най-нисък е относителния дял на безработните на възраст до 29 години в област Кърджали – 13.48%. Също там е най-високият относителен дял на трайно безработните – 45.26%.

Най-висок е относителният дял на безработните на възраст до 29 години в област Пловдив – 21.66%. Също там е най-ниският относителен дял на трайно безработните – 33.16%.

По данни на ИСУН, 45 фирми от района са ползвали финансов ресурс по ОПРЧР за повишаване квалификацията на персонала (Приложение 43).

Въпреки негативното влияние на финансовата и икономическа криза върху пазара на труда, България запазва своята национална цел 1 от Европа 2020 Национална програма за реформи „Достигане на 76% заетост сред населението на възраст 20–64 г. до 2020 г.“. В съответствие с идентифицирания в Годишния преглед на растежа за 2012 г. ключов приоритет за борба с безработицата и социалните последици от кризата, фокусиращ се върху младежката безработица и дългосрочната безработица, България запазва и двете подцели за заетостта, идентифицирани в НПП (2011–2015 г.) – подцел 1: постигане на заетост сред по-възрастните хора (55–64 г.) от 53% през 2020 г. и подцел 2: намаляване на младежката безработица (15-29 г.) до 7% през 2020 г. Високият икономически растеж в предкризисните години позволи подобряване на условията на пазара на труда и

благоприятства значителното повишаване на равнището на заетост в страната до 70.7% (20–64 г.) през 2008 г., почти с 10 процентни пункта повече спрямо 2004 г. Вследствие на финансовата и икономическата криза обаче равнището на заетост в страната се понижи с 6.8 процентни пункта до 63.9% през 2011 г., а равнището на безработица в страната се повиши от 5.6% през 2008 г. до 11.2% през 2011 г. Това налага полагането на допълнителни усилия за постигане на двете подцели за заетост. За да бъде изпълнена подцел 1 е необходимо за периода 2010–2020 г. равнището на заетост на по-възрастните хора да нарасне с 9.5 процентни пункта спрямо 2008 г. при първоначално предвидено нарастване от 7 процентни пункта. Най-засегнати от кризата са младежите, като за периода 2008–2010 г. равнището на младежка безработица се е увеличило почти два пъти. За постигане на заложената подцел 2 е необходимо за периода 2010 –2020 г. безработицата сред младежите да бъде намалена с 10.6 процентни пункта спрямо 2008 г. при първоначално предвиденото намаление от 2.4 процентни пункта. За постигане на така заложените подцели е необходимо активно включване в изпълнението на програмите, мерките и инициативите от Националният план за действие по заетостта.

Изводи и обобщения

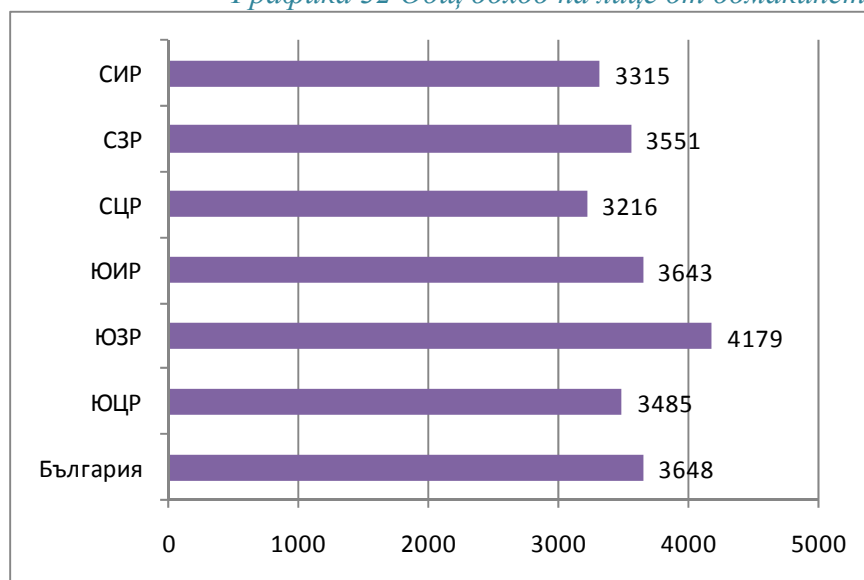
- ☞ Налага се ясна тенденция към намаляване на заетостта през периода 2007-2010 г.
- ☞ В демографски план застаряването на населението е необратим процес и затова в отговор на това предизвикателство е нужно насочване на усилия към прилагане и развитие на интегрирана политика за мобилизиране и пълноценно използване на възможностите на наличните човешки ресурси и целенасочено инвестиране в развитие и повишаване на качеството на човешкия капитал. В този смисъл, усилията трябва да се насочат към повишаване на качеството на работната сила и осигуряване на заетост на безработните над 50-годишна възраст, а също и за подобряване на съответствието между търсенето и предлагането на труд.

2.10.6 Доходи на населението

По данни на НСИ, през 2010 г. средният общ годишен доход на лице от домакинство за страната е 3648 лв., което е с 17.5 % по-висок спрямо 2007 г. Основната част от този доход – 81.8% е получена под формата на текущи приходи от работна заплата и пенсии. Останалата част от отчетения общ доход се дължи на социални помощи, детски надбавки, както и от приходи от предприемачество и продажби на

имущество, заеми, кредити и спестявания. Продължава тенденцията за увеличаване на значението на работната заплата като основен източник на доход. Средният годишен доход общо на лице от домакинството в ЮЦР е 3 485 лв., което е с 17.4% повече от общия доход през 2007 г.

Графика 32 Общ доход на лице от домакинство през 2010 г.

Източник: НСИ, 2010 г.

Наличните данни за България към 2007 г. (няма налични данни от по-късен период) за показателя „реален брутен располагаем доход на член от домакинство (по паритет на покупателната способност-СПС)”, отразяващ в съпоставим вид равнището на доходите на домакинствата, позволяват да се оцени мястото на страната в европейски контекст.

Таблица 42 Реален брутен располагаем доход на член от домакинство (в Паритет на покупателната способност- ППС)

	2007	2008	2009	Отношение към средното за ЕС-27 (2007)
ЕС-27	18951	19264	18918	
България	5629			30%
Румъния	7052	8520	7808	37%
Дания	18911	19185	18752	100%
Чехия	13335	13627	13308	70%

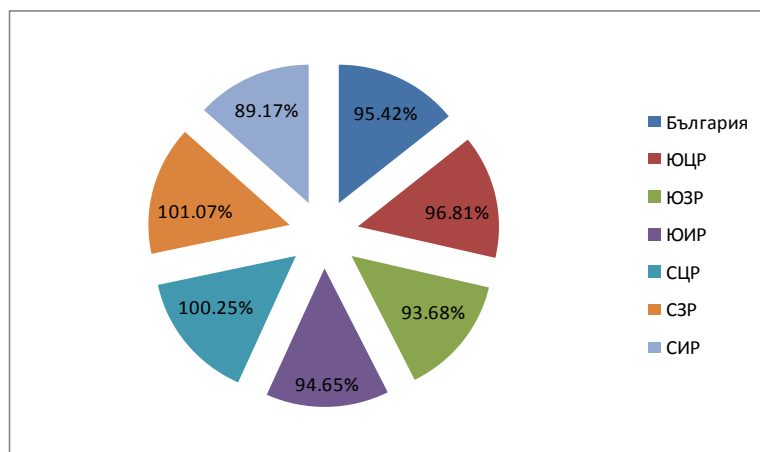
Източник: Eurostat, 2007-2009 г.

Данните от таблицата показват, че България е на последно място по този показател през 2007 г., като доходите на нашите домакинства са с около 70% по-ниски от средните за ЕС. Независимо от липсата на данни за 2008 г. и 2009 г. въз основа на анализ на динамиката на доходите, отчитана от националната ни статистика, може да се предполага,

че през първите години от членството на страната в ЕС българските домакинства остават твърде далеч от средноевропейското ниво.

Отношението общ разход на лице от домакинството към общ доход на лице от домакинството за 2010 г. (НСИ) е представено на графиката по-долу.

Графика 33 Отношение „Общ разход на лице от домакинството към общ доход на лице от домакинството”

Източник: НСИ, 2010 г

Сами по-себе си горните проценти нареждат страната ни в групата държави с най-неблагоприятни стойности на показателя дял на населението в риск от бедност:

Таблица 43 Равнище на бедност

Дял на населението в риск от бедност след социалните трансфери - %			
	2007	2008	2009
ЕС-27	16.7	16.4	16.3
България	22	21.4	21.8
Румъния	24.8	23.4	22.4
Чехия (min)	9.6	9	8.6

Източник: Eurostat, 2007-2009 г

Видно от цифрите, България е сред държавите-членки на ЕС, в които рискът на бедност за населението е над средното равнище за ЕС. Според данните от Изследването на доходите и условията на живот (EU-SILC) за 2009 г., равнището на бедност в България е било 20.7%, а живеещите в материални лишения българи са 35%. Основният риск за изпадане в бедност на преобладаващата част от домакинствата се определя от тяхната икономическа активност и участието им на пазара на труда. По възрастови групи рискът от бедност е най-висок за децата до 18-годишна възраст (26.7%) и за населението в над трудоспособна възраст (32.2%). Според икономическия статус, рискът от бедност е най-

висок за безработните, пенсионерите и останалите икономически неактивни лица. Тези данни потвърждават актуалността на приетата през 2010 г. Национална цел 5 от Европа 2020 Национална програма за реформи „Намаляване на броя на живеещите в бедност с 260 000 души до 2020 г.”, към която са дефинирани четири специфични подцели, насочени към децата, възрастните хора, безработните и работещите бедни.

Успешното намаляване на бедността в страната, а и в ЮЦР е силно зависимо от изпълнението на политиките в областта на заетостта на населението, целящи достигане на равнище на заетост за 76% до 2020 г. Насърчаването на заетостта ще допринесе за намаляване на равнището на бедност, както сред безработните и работещите, които са в трудоспособна възраст, така и сред децата и по-възрастните като членове на техните семейства. За намаляването на бедността в страната ще способства и постигането на целите на политиките в областта на образованието, а именно:

- a) Намаляване на дела на преждевременно напусналите училище и увеличаване на дела на висшистите във възрастовата група от 30-34 г.;
- b) Развитие на базата за висше образование и НИРД и програмите за устройване на млади квалифицирани кадри;
- c) Обвързване на науката, средното и висшето образование с бизнеса;
- d) Създаване, развитие и пълноценно използване на системи за професионално обучение и квалификация;
- e) Подпомагане придобиването на знания и умения за работа с ИКТ.

Сложният и многостранен характер на бедността изисква предприемането на комплексни мерки, както за повишаване на равнището на заетост и подобряването на достъпа до образование и обучение, така и към идентифициране на уязвими групи, които в най-голяма степен са застрашени от изпадане в бедност и социално изключване – деца, възрастни хора, безработни и работещи бедни.

В рамките на страната, ЮЦР е с най-неблагоприятен показател за средна годишна работна заплата:

Таблица 44 Средна работна заплата

Райони	2008 г.	2009 г.	Промяна 2009/2008
Средно за страната	6 538	7 309	1.12
СЗР	5 479	6 172	1.13
СЦР	5 312	5 888	1.11
СИР	5 937	6 534	1.10
ЮИР	6 012	6 837	1.14

ЮЦР	5 268	5 835	1.11
ЮЗР	8 108	8 977	1.11

Източник: НСИ, 2008-2009 г

Във връзка с отправената към България препоръка да бъдат предприети мерки за модернизирание и укрепване на капацитета на публичните служби по заетостта, са изпълнени/ изпълняват се следните проекти:

- По схема на ОПРЧР „Повишаване качеството на предоставяните от Агенция по заетостта услуги за гражданите и бизнеса с фокус върху уязвимите групи на пазара на труда” (с бюджет 2.5 млн.евро) са наети 350 трудови посредници, които да работят предимно с уязвимите групи като също така са предвидени обучения за кариерно развитие и усъвършенстване за 1 550 трудови посредници от системата на Агенцията по заетостта.
- По схема на ОПРЧР „Модернизирание системата за предоставяне на услуги” (с бюджет 1.3 евро) се изграждат електронни терминали в 108 точки за обслужване в системата на Агенцията по заетостта, благодарение на което ще се улесни достъпът на гражданите и бизнеса на информация за предлаганите и търсените работни места.
- По схема на ОПРЧР „Подобряване качеството на услугите в системата на Министерството на труда и социалната политика” (бюджет 1 млн. евро) е изградено консултантско звено за предоставяне на телекомуникационни услуги на гражданите и бизнеса относно услугите, предоставяни от в системата на МТСП.
- По 2 схеми на ОПРР „Подкрепа за осигуряване на подходяща и ефективна инфраструктура на бюрата по труда, допринасяща за развитието на устойчиви градски ареали” с финансиране от 1 318 213 лева е подобрена и модернизирана инфраструктурата на Дирекции „Бюро по труда” в Пловдив, Пазарджик, Първомай, Пещера, Велинград, Карлово, Харманли и Хасково.

2.11 Териториално развитие и перспективи

Европейската кохезионна политика през следващия програмен период в нейния териториален аспект е насочена към синхронизиране на националните и регионалните приоритети за постигане на балансирано развитие на територията на регионите, областите и общините, продължаване и разширяване на териториалното сближаване, междурегионално, трансгранично и транснационално сътрудничество.

Засиленото внимание върху пространственото измерение на регионалното развитие предполага по-пълно отчитане на спецификите и нуждите на региона и постигане на догонващо средните европейски нива развитие.

Териториалните измерения на тези политики предпоставят няколко основни насоки на регионалното развитие:

- балансираност и хармонично развитие на територията на региона, изглаждане на вътрешнорегионалните различия, укрепване връзката град-регион, преодоляване на периферността, териториална достъпност и свързаност, използване на възможностите на трансграничното, междурегионалното и транснационалното сътрудничество;
- засилване ролята на градовете като генератори на икономически растеж, иновации и заетост, балансирано развитие на мрежата на градските центрове;
- реструктуриране и диверсифициране на икономиката на селските райони - осигуряване достъп до услуги от общ икономически интерес; прилагане на интегриран подход за обновяване на населените места; инвестиране в малките и средните градове в селските райони; развитие на туризма на основа на природния и културен потенциал.

Пространственото планиране на регионалното развитие се извършва в координация с пространствения аспект на други текущи стратегически документи и по-конкретно с анализите и изводите при разработването на Национална концепция за пространствено развитие и основните изводи за икономическото развитие на региона от настоящата разработка и аранжирането на икономическия статус общините от проекта „Разработване на социално-икономически анализ за нуждите на Оперативна програма „Регионално развитие” за периода 2014-2020 г.”.

Настоящата разработка е средносрочна - за периода 2014-2020 г. Териториално-пространствените аспекти на развитието на района са базирани на междинните резултати на успоредно текущи в момента проекти на националната концепция за пространствено развитие и „Социално-икономически анализ за нуждите на ОП „Регионално развитие” за периода 2014-2020 г”

Южен централен район обхваща 5 области с общо 57 общини, както следва:

- Област Пловдив – 18 общини, 18 града;
- Област Пазарджик – 11 общини, 13 града;
- Област Хасково – 11 общини, 10 града;
- Област Кърджали – 7 общини, 5 града;
- Област Смолян – 10 общини, 7 града.

От 57 общини, 22 са с малко население и без изявен град-център, които могат да бъдат отнесени към категорията на райони за целенасочена подкрепа по 5 и над 5 показателя от 8-те, посочени в чл. 6 на ЗРР за определяне на райони за целенасочена подкрепа. Те са локализирани предимно в крайграничната и планинска част на района в Родопите.

2.11.1 Използване на земята

Районът обхваща западната половина на Горнотракийската низина, южната част на Централна Стара планина, част от Средна гора, подбалканските полета и голяма част от Родопите. Площта на района е 22 365 кв. км. или 20,1% от територията на страната.

Общата структура на земеползването е следната:

- 48.1% земеделски територии;
- 45.1% горски територии;
- 3.9% урбанизирани територии.

Приложение 44 представлява схема на земното покритие.

2.11.2 Интегрирано градско възстановяване и развитие

Интегрираните планове за градско възстановяване и развитие (ИПГВР) са специфичен средносрочен стратегически документ, насочен към планиране на дейности, осигуряващи развитието на големите и средните градове в България през следващия програмен период. Те представляват съвкупност от свързани във времето и пространството проекти, действия и инвестиционни намерения, които се прилагат в определени градски зони за въздействие. Чрез тези планове се интегрират политики и се обединяват разнородни участници за тяхното съвместно провеждане, като се допринася за реализация на визията и стратегията за развитие на съответния град, респективно конкретни приоритети на развитието, определени в действащи стратегически документи. ИПГВР целят трайно подобряване на икономическото, социалното и екологичното състояние на дадена градска територия, чрез интеграция на всички дейности в плана по такъв начин, че взаимовръзката между отделните елементи да има ефект на синергия, т.е. цялостното въздействие на плана да превишава сбора от въздействието на отделните му съставни части, ако те бъдат осъществени поотделно.

При разработването на интегрирания план следва да се взема предвид и влиянието на съседните територии - зоната на влияние на града, неговата позиция в региона, както и евентуално предстоящи големи инфраструктурни проекти от национално и регионално ниво. В териториално отношение обхватът на плановете е територията на градовете в

строителни граници, евентуално и свободни територии, присъединени чрез действащи общи устройствени планове. В тази територия следва да бъдат избрани до три целеви зони на въздействие, хомогенни по функционално предназначение, социален и етнически признак на населението, като поне една от тях е т.нар „социална” (жилищна) зона.

ИПГВР за обхванатите градове завършват с приоритизиране на идентифицираните обекти и проектни идеи, прогнозен бюджет и бизнесплан за реализация.

Общо 8 града в ЮЦР са в процес на изготвяне на Интегрирани планове за градско възстановяване и развитие по ОПРР 2007-2013г. – в градовете Пловдив, Карлово, Пазарджик, Панагюрище, Велинград, Хасково, Кърджали и Смолян.

През следващия програмен период инструментът на интегрираното градско планиране ще бъде разширен по обхват като се включат допълнително градски центрове от трето ниво и от 4-то ниво. За ЮЦР това са градовете Асеновград, Димитровград, Свиленград, Ивайловград, Крумовград и Девин.

2.11.3 Периферност

Териториалните единици (области и общини) с граница, обща с държавната са с най-изявен дисбаланс в комплексното развитие на районите от ниво 2, обикновено с най-ниски показатели за наблюдаваните сфери на развитие. Граничното местоположение на тези райони предопределя тяхната затруднена връзка с вътрешността на страната и още повече от съседните презгранични райони /особено в миналото/. Обслужвани от тупикова инфраструктура, при отсъствие на ГКПП, влошената им транспортна достъпност и ширококолентова свързаност ограничава протичането на нормалните процеси на развитие. Недостатъчно изградена е и инфраструктурата, осигуряваща съответен стандарт на обитаване - ограничени електронни услуги, режим на водоснабдяване и пр. Социално-икономическата активност е ниска, в множество селища нарастват тенденциите за обезлюдяване. Наличието на такъв тип общини носи цялостно неблагоприятно въздействие върху съответната област. Все пак по-голямата част от граничните райони са с Република Гърция, което определено е потенциална възможност за разтваряне на пространството и засилване на трансграничното сътрудничество в рамките на общото европейско пространство. Етническата специфика на населението в област Кърджали и отчасти Хасково също е предпоставка за развитие на трансграничните контакти и с Република Турция.

Съпоставянето на данните за относителния дял гранични общини на ЮЦР по отношение на брой население и териториален обхват с останалите райони, е показателен

признак за слабо развитие и сравнително обезлюдяване на тези територии. Териториалният дял (27,7%) е сравним с този на останалите райони, но делът на населението е съпоставимо единствено с това на ЮЗР и в пъти по-малък от този на останалите райони.

Развитието на граничните общини в ЮЦР не е равномерно. В най-благоприятно състояние (първа група) е община Смолян, която е с център областен град и с изявен туристически профил с национално значение. Около средното ниво на развитие (втора група) са и останалите общини в Смолянска област (Доспат, Борино, Девин, Рудозем, Златоград). Слабо развити (трета група) са Тополовград (обл. Хасково) и Крумовград и Кирково (обл. Кърджали). В първата група попадат общини чиято икономическа структура досега е позволявала повече или по-малко стабилно икономическо развитие, базирано на туризма (Смолян). Втората група е образувана от общини с центрове-малки градове, често с местна икономика, която е доминирана от селското стопанство, които са силно уязвими от неблагоприятните икономически и социални структури и процеси. В последната група попадат много изостанали селски и/или планински общини, които са силно и неблагоприятно засегнати от всички фактори и процеси – демографски, икономически, социални.

2.11.4 Центрове и оси на пространствено развитие

При определянето на значението на населените места като центрове на развитие е възприета йерархичната структура на градовете-центрове в Националната концепция за пространствено развитие (2013-2025) – Приложение 45:

- **Първо ниво – столицата** – център с европейско значение в националната територия.
- **Второ ниво – големи градове** – центрове с национално значение в територията на районите
- **Трето ниво – средни градове** – центрове с регионално значение в територията на областите
- **Четвърто ниво – малки градове** с микрорегионално значение в територията на групи общини
- **Пето ниво** – много малки градове и села, центрове на общини

На територията на ЮЦР град от второ ниво е само един – голям град – център с национално/наднационално значение – Пловдив, град с национално/транснационално значение, според европейската класификация на урбанистични ядра (FUA). Той е и

първият от големите български градове – връзка на Европейския съюз към Турция и Близкия изток. Град от подобна величина по посока на Коридор 4 на турска територия е Одрин. За югоизточните части на района като център-дубльор може да бъде стимулиран Хасково, които е своеобразна врата на ЕС (първият областен център на територията на ЕС).

Градове от трето ниво, средни градове–центрове с регионално значение в територията на областите за ЮЦР са областните центрове: Пазарджик, Смолян, Кърджали, Хасково. Други средни градове са Карлово, Асеновград, Димитровград. Градовете от четвърто ниво – малки градове с микрорегионално значение са - Обл. Пазарджик 5 града: Панагюрище, Септември, Велинград, Ракитово, Пещера; Обл. Пловдив 6 града: Сопот, Хисаря, Раковски, Стамболийски, Садово, Първомай; Обл. Кърджали 3 града: Момчилград, Крумовград, Кирково; Обл. Хасково 2 града: Хармали, Свиленград; Обл. Смолян 2 града: Златоград и Девин;

Пето ниво са много малки градове и села – центрове на общини.

Главните оси на урбанизация на района са свързани с основните европейски транспортни коридори (ЕТК) както следва: главна ос северозапад-югоизток София-Пловдив-Хасково-Свиленград и второстепенни оси: север-юг: *В.Търново-Ст.Загора-Димитровград-Хасково-Кърджали-Маказа* и Пловдив-Асеновград-Смолян – *Приложение 46*.

Пространственото развитие на района е доминирано от мощната инфраструктура на автомагистрала "Тракия" (част от коридор 4), с отклоненията на юг от Хасково - автомагистрала "Марица" (част от коридор 9 – бъдещ експресен път Русе- В. Търново-Кърджали - Маказа) .

Урбанизационни коридори и оси на развитие са:

- Междурегионални: Карлово-Казанлък; Хасково-Димитровград-Стара Загора;
- Вътрешнорегионални – междуобластни: Садово-Пловдив-Пазарджик-Септември-Белово;

Урбанизационните групи са:

- Междуобластни: Пловдив-Пазарджик;
- Вътреобластни: Кърджали-Ардино-Момчилград ; Рудозем-Мадан-Златоград; Сопот-Карлово

Урбанизационните ядра (агломерация) са Пловдив – Асеновград-Куклен, Садово, Марица, Родопи и гравитиращите към Пазарджик - Белово-Септември.

Агломерационните двойци (близко разположени градове с активни социално-икономически връзки и ежедневни трудови пътувания, с активен обществен транспорт) са Хасково-Димитровград; Любимец-Свиленград; Харманли-Симеоновград.

Агломерационните процеси са свързани на първо място с трудовите пътувания, но също така и с пътуванията свързани с обучение, обслужване и в определени случаи с диференциацията на средите за обитаване и отдих. Достъпните данни за интензитета и честотата на тези пътувания не са диференцирани по общини, което прави картината по-обобщена – Приложение 47.

Основния физически носител на агломерационните процеси са инфраструктурните мрежи, в частност пътната и ж.п. инфраструктура. Основно значение в тези процеси има масовия пътнически транспорт и неговите определящи характеристики – честота и пропускателна способност (бр. хора/за ед. време). В този смисъл изохронограмата на транспортната достъпност до градовете-центрове на агломерационни ареали графично най-синтезирано показва зоните на агломерационните процеси.

Основните потенциали за териториално развитие на ЮЦР се разглеждат в няколко основни насоки:

- Развитие на пътната, железопътната, комуникационната и инфраструктурните мрежи чрез предстоящи големи инфраструктурни проекти на национално ниво;
- Рационално използване на недостатъчно реализирания потенциал на среди със съхранено биоразнообразие, с концентрация на културни ценности и минералните води на региона като ресурс за развитие на клъстер туризъм
- Стимулиране на развитието на градските центрове от второ и трето и някои от 4-то ниво като основни генератори на растеж;
- Подкрепа за развитие на градски центрове от четвърто ниво и стабилизирането им като опорна мрежа за развитието на периферните, гранични и планински райони, за снижаване на вътрешнорегионалните различия.

Основен стимул за бъдещо урбанистично развитие по основните урбанизационни оси на района са сравнително добре изградената транспортна инфраструктура – европейски транспортни коридори № 4, № 8 и № 9, като пътна и ж.п. инфраструктура. Предвидените за предстоящия програмен период в оперативна програма „Транспорт” и ОПРР проекти за изграждане на автомагистрала и скоростни пътища на територията на района и в бъдеще ще представляват мощен потенциал за териториално-пространственото развитие на района. Тези реализации значително ще подобрят транспортната достъпност от общинските центрове до областните градове. Това от своя

страна ще доведе до активизиране на социалните и икономическите връзки с градските центрове от 3-то и 2-ро ниво по брой и честота, а така също ще намали времето за транспортната достъпност. Обобщено, големите инфраструктурни проекти от национално ниво ще спомогнат за намаляване на вътрешнорегионалните различия и подобряване на социално-икономическото развитие, особено на периферните райони.

Изграждането на т.н. „Южна хоризонтала” по направление Петрич – Бургас, залегнала в Приоритетите за изграждане на пътната инфраструктура на Р. България до 2020 г, ще подобри възможностите за използване на местния потенциал за развитие и ще подпомогне регионалната икономика и туристическата достъпност в периферните зони на ЮЦР. Направление Петрич-Смолян-Кърджали-Ивайловград-Бургас е алтернативно трасе на коридор 8 (Адриатика-Черно море-Средна Азия). То ще подобри значително свързаността на крайграничните общини и ще благоприятства възможностите за отварянето на ЮЦР към Р Гърция и Р Турция, което дава възможност за активно трансгранично сътрудничество. Наличието на ГКПП свързва и физически съседните страни, отварянето на ГКПП „Маказа” и по-късно на ГКПП “Елидже” създава добри перспективи за развитие. По този начин районът има потенциал да се развива като портал към Южните Балкани и Азия.

2.12 Резултати от междинната оценка на Регионалния план за развитие на Южен централен район за периода 2007-2013 г.

Резултатите от извършената междинна оценка на Регионалния план за развитие на Южен централен район 2007-2013 г. показват, че визията и главната цел, определени в Регионалния план за развитие, остават актуални. Рамката на стратегическите цели и определените приоритети, като цяло съответстват на проблемите и нуждите на ЮЦР.

Докладът относно резултатите от междинната оценка обобщава, че общият напредък по изпълнението на приоритетите на Регионалния план за развитие на ЮЦР 2007-2013 г. може да бъде определен като задоволителен.

Анализът на изпълнението на Регионалния план за развитие на ЮЦР показва, че определената в него рамка на политиката за регионално развитие като цяло се изпълнява чрез инструментите на политиката за сближаване и съответното национално съфинансиране. Същевременно е ясна необходимостта от по-конкретно фокусиране на бъдещите мерки към специфичните проблеми на района, в контекста на общите структурни предизвикателства пред развитието.

Необходимо е и допълнително усъвършенстване на координацията при реализацията на политиката за регионално развитие, включително по-ефективно използване на правомощията на Регионалния съвет за развитие, свързани с идентифициране на проблемите на ЮЦР и тяхното адресиране чрез съответните финансови инструменти.

III. SWOT АНАЛИЗ

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
<ul style="list-style-type: none"> ☞ Благоприятно транспортно-географско положение – три пресичащи се ЕТК, които интегрират района в европейски и глобален план; ☞ Съхранена, привлекателна и разнообразна природна среда, богато културно-историческо наследство; ☞ Наличие на потенциал за използване на ВЕИ – биомаса, водна и слънчева енергия; ☞ Стабилност на регионалната икономика по отношение на създадения БВП; ☞ Висок агроекологичен потенциал, в това число НИЦ и кадри; ☞ Наличие на сравнително висок брой на средства за настаняване и подслон; ☞ Добра осигуреност от инфраструктура и персонал в системата на здравеопазването; ☞ Сравнително равномерно разпределена градска мрежа на територията на ЮЦР, което дава възможности за потенциален достъп на населението от периферните градски територии до услугите и 	<ul style="list-style-type: none"> ☞ Големи вътрешнорегионални различия по всички анализирани показатели – изразена периферност; ☞ Неблагоприятна демографска ситуация на територията на ЮЦР; ☞ Неблагоприятна образователната структура на населението; ☞ Липса на подходяща професионална ориентация, която да съответства на конкретните нужди на пазара на труда; ☞ Ниски разходи за НИРД; ☞ Ниско равнище на доходите и висок риск от бедност; ☞ По-ниска степен на изграденост на пътната мрежа от висок клас в южните части на района; ☞ Ниска гъстота на жп мрежата, ниска степен на електрификация и степен на удвоени жп линии; ☞ Трудна транспортна достъпност до някои градски центрове, като Смолян; ☞ Ниска степен на изграденост на газоразпределителни мрежи и газификацията на домакинствата,

<p>възможностите в градовете.</p>	<p>наличие на територии извън газоразпределителната мрежа - агломерационните ареали на Карлово, Кърджали и Смолян;</p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Липса на широколентова инфраструктура в слабо населените или по-слабо развитите в икономическо отношение части на района; ☞ Висок риск по отношение на последиците от климатичните промени - районът е засегнат от наводнения и свлачищни процеси. ☞ Влошени качества на атмосферния въздух; ☞ Нисък % от населението, обслужено от пречиствателни станции.
<p>ВЪЗМОЖНОСТИ</p>	<p>ЗАПЛАХИ</p>
<ul style="list-style-type: none"> ☞ Финансиране от фондовете на ЕС; ☞ Новата политика на ЕС за периода 2014-2020; ☞ Активно трансгранично и транснационално сътрудничество; ☞ Ускорено усвояване на средства от Европейските фондове; ☞ Възможност за развитие на силен образователен и научно-изследователски сектор; ☞ Привличане на преки чуждестранни инвестиции. 	<ul style="list-style-type: none"> ☞ Продължително негативно влияние на глобалната финансова и икономическа криза; ☞ Засилен външен конкурентен натиск върху националната икономика; ☞ По-добри възможности за реализация на младите хора извън района; ☞ Негативно влияние на глобализацията, климатичните промени, енергийната зависимост, демографския упадък; ☞ Изолираност и изоставане в социално-икономическо развитие на граничните и отдалечените планински райони; ☞ Икономическата ситуация в Гърция.

IV. СТРАТЕГИЯ

4.1 Визия за бъдещо развитие на района

4.1.1 Обосновка за стратегическата рамка

Изграждането на стратегическата рамка се основава на два ключови аргумента:

- i. Стратегическата рамка, отчитайки резултатите от социално-икономическия анализ трябва да допринесе за преодоляване на идентифицираните дефицити и задоволяване на потребностите, като се извлече максимална полза от наличния потенциал и очертаните възможности пред района.

Следователно е необходимо да се предвидят целенасочени интервенции, ориентирани към намаляване/ преодоляване на:

- (1) големите вътрешнорегионални неравенства;
- (2) изостаналостта в областта на НИРД, ИКТ и бизнес, базиран на иновации, екологосъобразни и енергоефективни решения;
- (3) ниската степен на изграденост на пътната мрежа от висок клас в южните части на района и трудна транспортна достъпност до някои градски центрове;
- (4) влошените качества на атмосферния въздух и недостатъчна екологична инфраструктура;

стъпвайки на безспорните предимства, в това число:

- (1) благоприятното транспортно-географско положение;
- (2) съхранената, привлекателна и разнообразна природна среда, богатото културно-историческо наследство;
- (3) наличието на потенциал за използване на ВЕИ – биомаса, водна и слънчева енергия;
- (4) високия агроекологичен потенциал, в това число научно-изследователски центрове и кадри;
- (5) наличието на сравнително висок брой на средства за настаняване и подслон и използвайки възможностите за финансиране на новите политики на ЕС за периода 2014-2020 г., а също така активното трансгранично и транснационално сътрудничество и икономическата ситуация в Гърция.

- ii. Стратегическата рамка отчита и целите на европейската кохезионна политика и приоритетите за развитие на регионите на ЕС, определени със Стратегията “Европа 2020” и с други общоевропейски документи на политиката на сближаване, съответно транспонирани в Национална програма за развитие на Република България: „България 2020” и Национална стратегия за регионално развитие на република България в периода 2012-2022 г.

Националната програма за развитие на Република България: „България 2020” е националният стратегически документ от най-висок ранг, формулиращ целите и приоритетите за развитието на България във всички сектори, имащи отношение към постигането на целите на Стратегията „Европа 2020”. Стратегическият пакет съдържа три основни цели и осем приоритета:

1. Подобряване на достъпа и повишаване на качеството на образованието и обучението и качествените характеристики на работната сила;
2. Намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване;
3. Постигане на устойчиво интегрирано регионално развитие и използване на местния потенциал;
4. Развитие на земеделието за осигуряване на хранителна сигурност и за производство на продукти с висока добавена стойност при устойчиво управление на природните ресурси;
5. Подкрепа за развитие на високопроизводителна индустриална база и модерна иновативна инфраструктура, стимулиране на иновативната активност и научните изследвания;
6. Укрепване на институционалната среда за по-висока ефективност на публичните услуги за гражданите и бизнеса;
7. Изграждане на адекватна енергийна инфраструктура, подкрепа за повишаване на ресурсната ефективност и намаляване на енергийната зависимост;
8. Подобряване на транспортната свързаност и достъпа до пазари.

Върху третия приоритет е построена Национална стратегия за регионално развитие на република (НСРР) България в периода 2012-2022 г. Това е и основният документ, който определя стратегическата рамка на държавната политика за постигане на балансирано и устойчиво развитие на районите на страната и за преодоляване на

вътрешнорегионалните и междурегионалните различия/неравенства в контекста на общоевропейската политика за сближаване и постигане на интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж.

НСРР играе важна роля за постигане на съответствие и взаимно допълване между целите и приоритетите на политиката за регионално развитие и секторните политики и стратегии, които спомагат за балансирано развитие на районите.

Като прави оценка на необходимите финансови ресурси за постигане на целите и дефинира количествените индикатори, които да мерят степента на постигането на целите, НСРР:

- ✓ Разпределя финансовия ресурс, както по цели и приоритети, така и по райони. Първото разпределение е направено в зависимост от идентифицираните нужди и целевите стойности на дефинираните индикатори, а при второто е използван „компенсаторния” подход т.е. колкото в по-неблагоприятна позиция е дадения район, толкова повече средства се насочват към него;
- ✓ Категоризира индикаторите и им присъжда стойности по райони.

Следователно стратегическата рамка на регионалния план за развитие на ЮЦР се изгражда върху установените и остойностени приоритети на НСРР.

При определянето на целите и приоритетите за развитие на района са взети предвид и препоръките от Междинната оценка за изпълнението на Регионалния план за развитие на Южен централен район 2007-2013 г. Докладът за резултатите от междинната оценка формулира препоръки относно изпълнението на РПР на ЮЦР 2007-2013 г. до края на периода на действието му, както и предложения за разработване на РПР на ЮЦР за периода след 2013 г.

В съответствие с основните приоритети на Стратегията „Европа 2020”, на Национална програма за реформи на Република България – „България 2020”, с целите и приоритетите на Националната стратегия за регионално развитие, със секторните приоритети и инвестиционните намерения на другите структуроопределящи за Южен централен район политики и като се отчитат специфичните му характеристики, потенциалът за развитие на района за следващия период 2014-2020 г. би могъл да се насочи **в няколко приоритетни направления:**

➤ Южен централен район се характеризира с изключително богато разнообразие на природни и културно-исторически забележителности. Богатият ресурсен потенциал за развитие на алтернативни форми за туризъм се явява възможност за диверсифициране на

икономиката, намаляване на риска от външни шокове, стимулиране на местното предприемачество и овладяване на процесите на обезлюдяване на планинските райони.

➤ Наличието на научно-изследователски центрове, висши учебни заведения, колежи и голям брой частни училища с добра обезпеченост от сграден фонд, квалифициран преподавателски персонал, е потенциал за развитие на научно-изследователска и развойна дейност.

➤ Благоприятното географско положение на района създава условия за развитието на всички видове селскостопански култури, за използване на възобновяеми енергийни източници и подобряване на средата за живот и бизнес в района.

➤ Препоръчително е при изготвянето на РПР за следващия програмен период да бъдат насочени усилия в преодоляването на различни екологични проблеми - замърсяване на въздуха и почвите, шум и др. и подобряване на екологичната инфраструктура.

➤ Необходимо е създаване на условия за постепенно преодоляване на вътрешно-регионалните различия „център-периферия”, чрез създаване на равностойни условия за живот.

Посочените по-горе препоръки са взети предвид и отразени в Регионалния план за развитие на Южен централен район за периода 2014-2020 г.

Схема на стратегическата рамка е представена в *Приложение 48*.

4.1.2 Визия за бъдещо развитие на района

Независимо от новите реалности, предизвикателства и заплахи през последните години на криза в национален, европейски и световен мащаб, общата представа за желаното бъдещо развитие и състояние на района е нужно да продължава да носи основните черти на позитивни представи и очаквания за: „динамично развитие”, „устойчиво развитие”, „висок икономически растеж и заетост”, „подобро качество на живот”, „съхранено природно и културно наследство”. В такава насока е формулирана визията за развитие на ЮЦР за периода 2014-2020 г. **„ЮЦР – привлекателно място за живеене, бизнес и туризъм, с по-добри условия за комуникация и съхранено природно, и културно наследство”**.

Политиката за бъдещото развитие на ЮЦР цели да подобри икономическото и социално състояние на района на основата на устойчиво и балансирано развитие посредством инвестиции в инфраструктурата и човешките ресурси на района. За реализирането на визията се разчита на конкурентоспособността на регионалната икономика и на местните ресурси и потенциал, които с помощта на финансовите

инструменти на ЕС и национални средства да се превърнат в конкурентни предимства. Инвестициите в човешкия капитал и социална инфраструктура ще допринесат за социалното сближаване. Териториално балансираният растеж ще се постигне чрез укрепване на градовете центрове и подобряване на свързаността в района и качеството на средата в населените места. При такова съчетание ЮЦР може да се превърне в привлекателно място за живот и бизнес и да осигури висок жизнен стандарт на населението.

4.2 Стратегически цели

Стратегическите цели за развитие на ЮЦР в периода 2014–2020 година са следните:

- i. Стратегическа цел 1: Икономическо сближаване в национален и вътрешнорегионален план базирано на щадящо/екологосъобразно ползване на собствени ресурси
- ii. Стратегическа цел 2: Социално сближаване и намаляване на междуобластните неравенства чрез инвестиции в човешкия капитал и социална инфраструктура
- iii. Стратегическа цел 3: Развитие на трансгранично и транснационално сътрудничество в принос на икономическото и социалното развитие и сближаване
- iv. Стратегическа цел 4: Балансирано териториално развитие чрез укрепване на градовете-центрове, подобряване свързаността в района и качеството на средата в населените места

Стратегическите цели за развитие на района са синтезирани във визията, произтичат от SWOT анализа, изводите от социално-икономическия анализ на състоянието и тенденциите в развитието на ЮЦР и са в съответствие със стратегическите цели в НСРР.

Стратегическа цел (СЦ) 1 обхваща първия аспект на сближаване – икономическото сближаване, при това на ниво страна т.е. намаляване на неравенствата между района и изпреварващите го други райони, а също и на ниво район т.е. намаляване на неравенствата между областите в рамките на района.

Стратегическа цел 2 покрива втория аспект на сближаването – социалното сближаване, което от една страна е резултат от икономическото сближаване (повишаване на доходите, потреблението, заетостта, по-добри условия за учене, здравни грижи,

социални услуги и културни и спортни дейности), а от друга допринася за икономическия растеж, чрез повишеното качество на работната сила и човешкия капитал като цяло.

Трансграничното сътрудничество ще мобилизира потенциала и намали неравенствата между периферните гранични територии и северните територии на района, а транснационалното сътрудничество ще помогне на областите и общините да придобият добрия опит и усвоят добрите практики на другите страни, райони, области и общини, заради което е обособена и отделна стратегическа цел 3.

Стратегическа цел 4 визира балансираното териториално развитие, като залага както на укрепването на градовете от второ, трето и четвърто ниво в националната мрежа от населени места, определени в концепцията за териториално-урбанистично развитие, така и на подобряването на качеството на живот в селските райони. Подобно е предвидено подобряването на вътрешнорегионалната свързаност, наред със свързаността на района с другите райони от страната и в международен план.

4.3 Приоритети

4.3.1 Приоритети по СЦ1

СЦ 1: Икономическо сближаване в национален и вътрешнорегионален план базирано на щадящо/екологосъобразно ползване на собствени ресурси

П1.1: Повишаване конкурентоспособността на малкия и средния бизнес като движеща сила на регионалната икономика

П1.2: Развитие на устойчиви форми на туризъм и на културните и творческите индустрии в ЮЦР

П1.3: Развитие на инфраструктурата за опазване на околната среда и адаптиране към промените на климата

П1.1: Повишаване конкурентоспособността на малкия и средния бизнес като движеща сила на регионалната икономика
--

Малките и средни предприятия (МСП) са ключово звено в икономиката на ЮЦР, тъй като не само произвеждат значителна част от брутния вътрешен продукт в района, но и създават заетост, която в условията на финансова криза осигурява социална и

финансова стабилност на населението. Повишаването на регионалната конкурентоспособност е свързано с подкрепа на бизнеса за технологично обновяване на производствената сфера, цифровизацията на процесите и използването на ИКТ в предприятията, насърчаване внедряването на нови продукти и технологии и развитие на „зелени“ икономически дейности в сектора на МСП. За модернизиране и повишаване на конкурентоспособността на регионалната икономика е необходимо да се създадат възможности за достъп на МСП до иновации и развойна дейност. Същевременно ще продължи подпомагането за подобряване на бизнес инфраструктурата в производствените зони, както и насърчаването на бизнес кооперирането и свързването в клъстери.

(1) СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 1: Повишаване на достъпа и изграждане на регионална и местна бизнес инфраструктура.

За постигане на устойчив икономически растеж в ЮЦР, важна роля ще играе създаването на нови или развитие на съществуващите бизнес, индустриални и технологични паркове в големите промишлени центрове: Пловдив, Марица, Раковски, Пазарджик, Панагюрище, Димитровград, Кърджали, Хасково, Свиленград и др. Обикновено това са новоизградени зони, отредени за производствени нужди, с публични инвестиции за изграждане на бизнес и довеждаща техническа инфраструктура. Те се създават за привличане на модерни производства и представляват важен инструмент на регионалната и устройствената политика за привличане на бизнес инвестиции.

Дейностите, които ще бъдат изпълнявани, са ориентирани към подобряване на достъпа до инфраструктурни мрежи на територията на обособени производствени зони в ЮЦР като водоснабдяване, канализация, пречистване на отпадъчните води, вътрешна мрежа от пътища/улици в производствената зона, захранване с ел. енергия, захранване с природен газ, достъп до интернет, осигуряване на достъп до логистични и складови услуги и др. Ще се обърне внимание на осигуряването на достъп до широколентов интернет, който да подпомогне въвеждането на нови технологии от предприятията и да съдейства за развитието на иновации и разработване на нови продукти.

(2) СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2: Развитие на изследователската дейност, технологичното развитие и иновациите

Внедряването на нови технологии и прилагането на иновации е най-сигурният път за повишаване на конкурентоспособността на ЮЦР. Този тип публични интервенции са с доказана устойчивост и способност за привличане на желани инвестиции, водещи до създаване на привлекателни работни места, задържане на човешкия капитал и генериране на регионален растеж.

За да се повиши продуктивността на местните компании е необходимо да се увеличи темпа на техническо обновление и иновации и да се стимулира създаването на нови бизнес дейности. Наличие на научно-изследователски и университетски центрове, както и създаването на център за иновации и технологичен трансфер има важно значение при определяне на възможностите за внедряване на иновативни производства и технологично обновление. В този контекст, водеща роля ще играе гр.Пловдив, където са съсредоточени университетите, коледите, научно-изследователските институти и лаборатории, които имат най-голям потенциал за осъществяване на технологични изследвания и решения. Затова политиката за регионално развитие трябва да подкрепи механизмите, структурите и институциите, които генерират създаването и усвояването на иновациите в ЮЦР и широкото въвеждане на информационните и комуникационни технологии, както в производствения, така и в публичния сектор.

Към настоящия момент най-сериозното ограничение за развитието и изпълнението на дейностите, свързани с иновационната и технологична политика на равнище предприятие в ЮЦР, са от ресурсен характер. Необходимо е да се изгради среда, която да стимулира създаването на нови технологии и продукти, в която да функционират съвременни центрове за трансфер на нови знания и технологии, преимуществено в земеделието и ХВП, агроцентрове за производство, консултации, сервиз и обучение в областта на селското стопанство, центрове за изследване и развитие на храните, сертификация и контрол на безопасността, автентичността и качеството на произвежданите продукти.

Специално внимание следва да се отдели на стимулирането на научните изследвания, разработките и иновациите в ИКТ сектора като приоритетен по отношение на потенциала му за иновации за повишаване на икономическия растеж²⁰ и повишаване на квалификацията на ИКТ специалистите и цифровата компетентност на работната сила в другите сектори и особено в МСП в съответствие с изискванията на пазара на труда.

²⁰ Включително и внедряването на ИКТ продукти, процесни и организационни иновации или такива свързани с подобряването на енергийната ефективност в предприятията от другите икономически сектори.

(3) СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 3: Изграждане на бизнес мрежи и клъстери

Приемайки, че едно от главните условия за подобряване на регионалната конкурентноспособност се свързва с иновациите, необходимо е интензифициране както на вътрешните, така и на външните източници на иновации, които се влияят от технологичен трансфер, ноу-хау, потока от чуждестранни инвестиции и пр. Необходимостта от развитие на функции по пренос, дифузия, брокерство и т.н. в процесите на иновация поражда необходимостта от съществуването на особен вид организации.

В този контекст, важна роля за постигане на устойчив икономически растеж в ЮЦР ще има създаването на клъстери в областта на туризма, земеделието, горското стопанство, електротехническата промишленост и добивната индустрия, свързана с енергопроизводството. Така например, за подпомагане на съществуващите и създаване на нови малки и средни предприятия в ЮЦР, при наличието на силно развита в близкото минало електротехническа и електронна промишленост и съществуващия научен потенциал в района, полезно ще бъде създаването на високотехнологичен парк в гр.Пловдив. Това определя необходимостта от дейности по създаване и повишаване ефективността на съществуващите бизнес услуги, включително специализирани услуги за групи МСП. Специфичните регионални потребности ще определят вида на необходимата инфраструктура: напр. изграждане на регионални офиси за обслужване на инвеститори, изложбени зали, бизнес инкубатори и бизнес центрове в градовете с население над 30 хиляди жители. Политиката за регионално развитие трябва да подкрепи и развитието на балансирана иновативна екосистема в областта на ИКТ - е-инфраструктура, центрове за компетентност, технологични паркове, клъстери, бизнес инкубатори.

П1.2: Развитие на устойчиви форми на туризъм и на културните и творческите индустрии в ЮЦР

Развитието на туризма в ЮЦР има все по-голямо значение за икономиката и заетостта в района. Районът притежава значителен потенциал за разширяване и разнообразяване на регионалния туристически продукт и предлаганите услуги. Благоприятните природни фактори, както и културно-историческото наследство, натрупаният опит в предлаганите туристически услуги и изградената в значителна степен

туристическа база спомагат за разширяването на туристическата индустрия и увеличаване на приходите от туризма.

(1) СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 1: Създаване на условия и стимулиране развитието на различни форми на туризъм

Безспорна силна страна на района са културните ценности. На опазването им трябва също така да се гледа като на стимулатор на икономическия растеж. Международната харта за културен туризъм (*Управление на туризма в местата, значими с културното си наследство, Мексико 1999 г.*) има сред основните си цели мотивирането на разработване на стратегии и планове за интегриране на природното и културно наследство и техните обекти при развитието на туризма. А съгласно Хартата за консервация на историческите градове и урбанизираните територии (Вашингтон, 1987 г.) „консервацията на историческите градове и други исторически градски територии трябва да бъде интегрална част от икономическата политика и социалното развитие, от градоустройственото и пространственото планиране”. Следователно, интегрираният подход се приема за водещ и при опазването на културните ценности, което налага изследването и стратегическото планиране за района да търси и пространствената интеграция на културните ценности в съседните страни и райони от същото ниво. Това се налага и поради факта, че три от най-важните културни коридора в Югоизточна Европа преминават през страната ни от север на юг, пресичайки шестте района от ниво 2 и античния диагонал Истанбул-Одрин-Пловдив-София-Белград осъществявайки важни връзки с европейските и трансбалканските културни коридори, с концентрация на пресечни точки около София и югозападно от Пловдив.

Съществени особености на културното наследство са пространствената дисперсност, темпоралното многообразие, многопластовото присъствие и концентрацията на културни пластове на местата, където последователно са създавани селища от различни епохи, най-често около лечебни минерални извори. Всичко това благоприятства за формирането на ареали, наситени с културни паметници – пример е този около Пловдив с двата ареала на север около Казанлък и на юг в Родопите.

Приложение 49 представя списъка на културните и религиозни обекти, планирани за финансиране през програмния период 2014-2020 г., съгласно Стратегическия план за развитието на културния туризъм в България.

На територията на района потенциал за приоритетно развитие на културен туризъм има във връзка с недвижимите културни ценности с национална и международна известност: манастирите – Бачковски, Сопотски, Калоферски, Манастирският комплекс “Кръстова гора–Св. Троица” (Българският Йерусалим) като поклоннически център; тракийските култови храмове в Старосел, Перперикон; археологическите резервати “Старинен Пловдив” и Хисаря; Тракийската гробница край с. Александрово; Тракийската гробница и византийска крепост в с. Мезек, Античният театър в Пловдив и др.

Друг съществен потенциал за развитието на туризма в района е наличието на природно богатство. Като част от това богатство са горите, които обхващат 45.1% от територията на района. Те са ценен възобновяем природен ресурс и основно звено на климатичния баланс. Важно стопанско значение имат също така и за икономическото развитие на района.

Природно-екологическите дадености на района, в съчетание с уникална самобитност и култура са предпоставка за развитието на следните видове алтернативен туризъм:

- Еко туризъм, при подходящо управление на защитените територии и видове, което да гарантира опазването им и превръщането им в центрове за развитие на този вид туризъм.
- Балнеоложки и почивен – за това благоприятстват минералните извори на територията на района (Велинград, Хисаря, Баня) и ски централите (Пампорово, Чепеларе);
- Селски туризъм – особено подходящ за развитие в Родопите, където са съхранени културните традиции и има потенциал за развитие на биоземеделие.
- Приключенски и екстремни туризъм – подходящ за развитие по южните склонове на Стара планина и в Родопите
- Винен туризъм – подходящи условия за развитието му съществуват в Родопската яка, с. Старосел, с. Баня и др.

Дейностите по създаване на подходящи условия за развитие на туризъм включват:

- опазване, цифровизация, социализация, експониране и популяризиране на недвижими, движими и нематериални културни ценности;
- изграждане и реконструкция на инфраструктурата за достъп до паметници на културата и природни забележителности, вкл. за хора в неравностойно положение;
- разработване на реклама и създаване на специфични туристически продукти;

- реставрация и консервация на недвижими културни ценности от архитектурното наследство в градската среда;
- разработване на планове за опазване и управление на националните археологически резервати;
- организиране и провеждане на културни събития;
- дейности на НПО, свързани с опазване на културното наследство.

(2) СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2: Развитие на културните и творчески индустрии

Значими културни прояви, като част от нематериалното културно наследство на района (1) са: Международният фестивал на камерната музика, “Верди” фестивал, Международен театрален фестивал, Международен куклено-театрален фестивал, Международен пленер на графичното ателие, Международен пленер по живопис “Старинен Пловдив“, Международен телевизионен фестивал “Златната ракла”, Международен фолклорен фестивал, “Рожен пее” и др.; Национален конкурс за цигулари с международно участие, Международен цигулков конкурс „Професор Недялка Симеонова” гр.Хасково, Международен джаз фестивал, Фестивал на коледарската песен и обичаи в гр. Хасково; Национални дни на поезията “Пеньо Пенев” в Димитровград, Национален етнофестивал „Кърджали – столица на толерантността”, Международен фестивал на балкански фолклор и др.

В района се срещат и други форми на нематериалното културно наследство – характерни традиции, обреди, духовността и културния облик на местното население, натрупани през вековете. Важен културен феномен за района, респ. за страната е нестинарството, който като част от нематериалното културно наследство на човечеството е вписан в Представителния списък на ЮНЕСКО за нематериалното културно наследство. Сред новите предложения на България за включване в списъка на ЮНЕСКО е „Двугласното пеене в град Неделино”. Това е специфично пеене, което не съществува никъде другаде и се пее на кварта и секунди. Всяка година в Неделино се провежда традиционен национален фолклорен фестивал за двугласно пеене и народна песен с международно участие.

В ЮЦР следва да продължат да се развиват културните индустрии, които бидейки сфери на бизнеса, при това използващи иновации, допринасят за развитието на района. Още повече, че те могат да станат ключ към приоритетния културен туризъм и да подобрят модерния имидж на градовете.

Усилията трябва да бъдат насочени към:

- реализация на мерки и дейности, допринасящи за избора на гр. Пловдив за културна столица на Европа през 2019 г.;
- създаване на по-добра организация при провеждане на фестивали в ЮЦР, представящи културната идентичност на района и популяризиращи го като културна европейска туристическа дестинация;
- подобряване на бизнес-капацитета на съществуващите фирми, работещи в областта на културните индустрии, подобряване на уменията за мениджмънт и маркетинг;
- създаване на условия за стартиране на нови бизнес дейности в областта на културата
- създаване на специализирани структури, разчитащи на публично- частните партньорства – напр. Агенции за културно развитие в по-големите центрове;
- развитие на културни или археологически резервати и етнографски комплекси – Старият Пловдив, Широка лъка, Златоград, Смолян (кв. Райково);
- създаване на инкубатори за творчески индустрии – Пловдив, Казанлък, Златоград, Смолян;
- създаване на условия в Пловдив за привличане на филмови продукции в района.

П1.3: Развитие на инфраструктурата за опазване на околната среда и адаптиране към промените на климата

Както става видно от анализа, в района има дефицит на инфраструктура за опазване на околната среда, а намаляване на негативното въздействие върху околната среда, включително посредством по-ефективно използване на ресурсите е приоритет залегнал във всички стратегически и програмни документи.

(1) СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 1: Подобряване на водоснабдителната инфраструктура и услуги

Дейностите са в изпълнение на Стратегията за развитие на ВИК инфраструктурата за изграждане на нови и реконструкция на съществуващи водоснабдителни мрежи и включват:

- изграждане на водоснабдяване в неводоснабдените селища, в районите с туристически потенциал, в зоните за развитие на бизнес;
- контрол на водоземането;

- изграждане и реконструкция на ВИК мрежа и ПСОВ;
- изграждане на пречиствателни станции за питейна вода;
- изграждане на санитарно-охранителни зони около водоизточниците за питейно-битово водоснабдяване;
- изграждане на нови водохващания;
- прилагане на водоспестяващи техники и технологии за напояване;
- изграждането на водоизточници – язовири за водоснабдяване.
- прилагане на добри земеделски (в т.ч. „Правила за добрите земеделски практики“, одобрени със Заповед на МЗХ) и фермерски практики, с цел предотвратяване на негативното въздействие върху зоните за защита на водите, съгласно Становище по Екологична оценка № 3-1/2013 г., мярка Б.2.

В рамките на заемно споразумение финансирано от Световна банка (80%) и национално съфинансиране (20%) до края на 2015 г. трябва да се изградят следните язовири за питейно водоснабдяване: яз. “Пловдивци“, намиращ се в Рудозем и яз. “Луда Яна”, намиращ се в Панагюрище.

Подобряването на водоснабдяването на град Пловдив и околните общини и осигуряването на питейна вода в необходимото количество и с нужното качество ще се постигне чрез изграждане на магистрални водопроводи от каскада Вьча.

(2) СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2: Изграждане и модернизиране на канализационна инфраструктура и пречиствателна инфраструктура за отпадни води

Дейностите произлизат от анализа и стратегическите документи от по-висок ранг и са в изпълнение на Стратегията за развитие на ВиК инфраструктурата за изграждане на канализационни системи и пречиствателни станции за отпадъчни води в населените места над 2000 е.ж. Дейностите ще включат и изграждане на биологично стъпало на пречиствателни станции за отпадъчни води за всички агломерации с над 2000 еквивалентни жители и на стъпало за отстраняване на биогенни елементи (азот и фосфор), на пречиствателни станции за отпадъчни води за агломерации над 10 000 е.ж., които заустват пречистените отпадъчни води в чувствителни зони. Стратегията предвижда и изграждане на регионални центрове за третиране/компостиране на утайки генерирани от ПСОВ. Посочените дейности са свързани с изпълнение на националните ангажименти по осигуряване на прилагането на европейското законодателство в областта на околната среда.

(3) СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 3: Подобряване управлението на отпадъците

Ангажиментите, поети от Р България във връзка с прилагането на Директива 1999/31/ЕС за депониране на отпадъците, са свързани както с изграждането на система от регионални съоръжения, осигуряваща екологосъобразното обезвреждане на цялото количество битови отпадъци, генерирани в страната, така и прекратяване на експлоатацията и закриване на всички съществуващи депа за отпадъци, които не отговарят на изискванията на нормативната уредба и съвременните технически стандарти. Срокът за преустановяването на експлоатацията на депата, които не отговарят на изискванията на нормативната уредба бе 16 юли 2009 г.

В Националната програма за управление на дейностите по отпадъците (НПУДО) е предвидено изграждане на система от съоръжения (общо 57 за цялата страна), осигуряваща екологосъобразното обезвреждане на цялото количество битови отпадъци, генерирани в страната.

За да бъде преустановена експлоатацията и в последствие закрити (рекултивирани) съществуващите общински депа за битови отпадъци е необходимо да се изградят съответните нови депа за отпадъци, които да отговарят на изискванията на Директива 1999/31/ЕС за депониране на отпадъците и да бъдат с достатъчен капацитет за осигуряване обезвреждането на битовите отпадъци от съответните региони.

Към момента на територията на района са построени в съответствие с изискванията на Директива 1999/31/ЕС и се експлоатират общо 8 броя регионални депа – в Харманли, Мадан, Хасково, Карлово, Рудозем, Пловдив-Цалапица, Пловдив-Шишманци, Доспат. В процес на строителство с национално финансиране е регионалното депо в Смолян, а за регионалното депо в Кърджали е осигурено целево финансиране по програма ИСПА и национално съфинансиране.

Останалите 2 в ЮЦР от предвидените с Националната програма за управление на дейностите по отпадъците (в Пазарджик и Панагюрище) са в процес на подготовка за изграждане.

Започнато е строителството на регионален център за обезвреждане на ТБО за общините Асеновград, Първомай, Садово и Лъки.

Преминаването към обработка на битовите отпадъци в регионални депа ще намали броя на функциониращите сметища в някои от областите. Системата за събиране и транспортиране на отпадъците не функционира достатъчно ефективно в селата. Продължаването на подобряването на системата за събиране и транспортиране на

отпадъците и въвеждане на по-ефективна система за управление на отпадъците в района е важна задача за периода 2014-2020г. Предвид потенциала на района за развитие на разнообразни форми на туризъм, подобряването на управлението на отпадъците и изграждане на депа за отпадъци (Становище по ЕО № 3-1/2013 г., мярка Б.2) ще се отрази изключително благоприятно, тъй като ще се подобри качеството на средата и ще се засили привлекателността на местата за туризъм.

(4) СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 4: Укрепване на мрежата от защитени територии и места от Европейската мрежа „Натура 2000”

Усъвършенстването на управлението на съществуващите защитени територии, както и управлението на всички идентифицирани места за Националната екологична мрежа (НЕМ) би следвало да са сред приоритетите в областта на природозащитата. Това включва институционално укрепване на тези защитени територии и места от НЕМ, както и тяхното социализиране като обекти на устойчивия туризъм. Конкретните мерки включват разработването на планове за управление за всички обекти от НЕМ, укрепване на капацитета на местните власти, на администрациите на обектите от НЕМ и на населението за управлението на тези територии. От особена важност са:

- Програмите за привличане на обществеността и създаването на партньорства за устойчивото управление на териториите от НЕМ;
- Обвързването на развитието на екологично земеделие и устойчив туризъм с управлението и опазването на защитените територии и другите обекти от НЕМ.

Съгласно Становище по ЕО № 3-1/2013 г., мярка Б.1, при реализацията на съответните дейности следва да се вземат предвид границите и режимите на всички защитени по реда на специален закон територии и зони, като:

- Зоните за защита на водите по реда на чл.119а от Закона за водите и предвидените за тях мерки за опазване в Планове за управление на речните басейни (ПУРБ) в Източнобеломорски и Западнобеломорски райони;
 - паметниците на културата и на техните охранителни зони;
 - защитените територии, определени със ЗЗТ, заповедите за обявяването им и с утвърдените планове за управление;
 - защитените зони: обявени със заповед по чл. 12, ал. 6 от ЗБР; включени в списъка по чл. 10, ал. 4 от ЗБР, обнародван в „Държавен вестник“; разгледани и одобрени по принцип от Националния съвет по биологичното разнообразие, независимо дали са

отложени за допълнително проучване и разглеждане, или са включени в списъка по чл. 10, ал. 3 от ЗБР за внасяне в Министерския съвет за приемане;

- санитарно-охранителни зони, водите в зоните за съществуващо и перспективно ползване (зони за къпане и др.).

(5) СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 5: Премахване на последиците от индустриални и битови замърсявания и ограничаването им

ЮЦР е определян като географско пространство с най-влошени качества на атмосферния въздух под влияние на активни източници на замърсяване от промишлените дейности (металургията, енергетиката, добивната промишленост), пътният транспорт, битовите отоплителни инсталации, неорганизирано прахоотделяне от строителни и ремонтни дейности, неблагоустроените територии в населените места. Традиционно проблемни зони са Пловдив, Асеновград, Димитровград и Кърджали. Установена е зависимост между здравния статус на населението и замърсеността на въздуха и почвите с тежки метали в околностите на Кърджали и Асеновград. Състоянието на повърхностните води се характеризира като много лошо. Силно замърсени речни участъци са установени по р. Марица, р. Тополница, Арда, Въча и Чепинска. Съществуват проблемни в радиационно отношение територии свързани главно с добива на метални руди.

За целта трябва да продължат дейностите по разработване и изпълнение на програми за управление на качеството на въздуха и повишаване употребата и насърчаване на производството на екологично чисти горива.

Наред с тях е необходимо и изпълнение на дейности за:

- устойчиво управление на земеделската земя чрез комплексно предотвратяване и контрол на замърсяването, както и изграждането на мощности за производство на компост и биохумус от оборски тор;
- премахване на всички депа с хербициди;
- минимизиране на екологичните рискове от стари замърсявания чрез реализиране на конкретни проекти за замърсявания, причинени от Горубсо – област Кърджали и област Смолян; оловно-цинкови производства – област Кърджали, област Пловдив, ТЕЦ „Марица – Изток” – област Хасково и чрез премахване на последиците от нерегламентираните сметища и минимизиране на екологичните рискове посредством тяхната рекултивация;

(6) СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 6: Превенция на последиците от климатичните промени

С цел осигуреността на района към последиците от климатичните промени и предвид на свлачищните процеси и наводнения е необходимо да продължат дейностите по изграждане и укрепване на инфраструктура и система за предотвратяване/борба с наводнения, свлачища, пожари и други природни бедствия, в това число системи за ранно предупреждение и системи за подпомагане управлението при извънредни ситуации.

Предвид спецификата на района, важно място следва да се отреди на мерките, свързани с възстановяването на хидромелиоративните системи и провеждане на противоерозионни мероприятия, в т.ч. развитие на горските масиви чрез залесяване, като фактори за противодействие на наводненията и вредното въздействие на климатичните промени.

При изпълнение на дейностите по *специфичната цел следва* да се предвидят екологичните рискове, свързани с евентуални бъдещи наводнения, като за целта бъдат взети предвид разработените от Басейновите дирекции *Предварителни оценки на риска от наводнения*, в които са определени районите с потенциален риск от наводнения, съгласно Становище по ЕО № 3-1/2013 г., мярка 4.

Вследствие на постоянното необратимо изменение на климата, в резултат на системната човешка експлоатация, се налага предприемане на мерки и дейности, свързани с адаптация към последиците от климатичните промени и смекчаване на тяхното влияние при реализиране на основни секторни политики в района. В тази връзка мерките ще бъдат насочени към:

- Ефективно прилагане на общинските програми за намаляване нивата на замърсителите и достигане на установените норми за нивата на фини прахови частици $ФПЧ_{10}$ в атмосферния въздух;

- По-голяма ангажираност на общините от ЮЦР в Инициативата „Спогодба с кметове“ (Covenant of Mayors) и създаване на конкретни проекти, с цел намаляване на емисиите чрез по-голяма енергийна ефективност и производство и употреба на по-чиста енергия;

- Насърчаване използването на потреблението на природен газ, с цел намаляване на замърсяването на атмосферния въздух;

- Подобряване организацията на транспортната схема чрез проектиране, изграждане на нова или оптимизиране на съществуващата инфраструктура с въвеждане

на системи за интегриран градски транспорт, диверсификация на превозите, обновяване на автобусен парк;

- Подкрепа на проекти за изграждане на нови паркинги и велосипедни алеи;
- Благоустройство на крайпътни и междублокови пространства;
- Изготвяне и реализиране на проекти за подобряване на енергийната ефективност и саниране на общински сграден фонд;
- Подкрепа на проекти за увеличаване дела на производството на топлинна енергия от ВЕИ в района;
- Подкрепа на проекти за обследване на промишлените системи с оглед възможността за внедряване на ВЕИ в промишлените инсталации в района;
- Действия за ограничаване на изпусканията в атмосферния въздух емисии на вредни вещества от промишлените обекти;
- Дейности за подобряване технологията на пречистване на водите и изграждане на нови или реконструкция на съществуващи съоръжения;
- Подкрепа на проекти за технологично обновление в производствените процеси за намаляване деградацията на земите и почвите;
- Реализиране на програми за екологично земеделие и животновъдство;
- Реализиране на програми за опазване и възстановяване на биоразнообразието в района;
- Подкрепа на проекти за превенция на свлачища, наводнения и ерозия на почвата.
- Разширяване на партньорствата на различните компетентни институции с местните публични власти, групи от гражданското общество, включително енергийни компании и финансови институции.

Предвид факта, че част от обхвата на проявите на климатичните промени - повишаване на температурите, наличност и качество на водата, увеличаване на болестите, свързани с изменението на климата, оказват сериозно въздействие върху общественото здраве и допълнително се изострят от демографската тенденция към застаряващо население, през периода на действие на плана ще се подкрепят дейности, насочени към повишаване качеството на инфраструктурата на здравеопазването в Южен централен район.

Освен за живота и здравето на хората е необходимо и реализирането на мерки за превенция на въздействието на климатичните промени върху критичната инфраструктура и материалните блага на хората.

От съществено значение е и да се изгради ангажираност у населението към екологичните проблеми на Южен централен района, като за целта е необходимо да бъдат подкрепени мерки, свързани с повишаване на обществената информираност. Изпълнението на тези мерки ще допринесе за: постигане висока степен на информираност за състоянието на компонентите на околната среда в региона и формиране на активно обществено поведение, свързано с проява на грижи и действия за нейното опазване; очертаване на основните фактори на въздействие върху специфичните климатични условия на региона; посочване на начини за адаптация към променените климатични условия според конкретния риск, застрашаващ здравето и живота на хората; формулиране на адекватни превантивни действия, които могат да доведат до намаляване на риска от нарушаване на екологичното равновесие в региона.

Реализирането на дейности, свързани с екологичното образование могат да се осъществяват чрез провеждане на обучителни семинари, информационни дни, форуми и дискусии, конкурси и открити уроци, организиране на художествени и фото-изложби, издаване на информационни материали /брошури, плакати, флаери, CD и др./.

Масщабни информационно–образователни кампании в училища, читалища, ведомства, фирми, общини, малки населени места и др., организирани от публични и неправителствени организации с цел активиране и фокусиране на обществените нагласи и поведение към предизвикателствата на екосредата, могат да се организират по повод различни Международни и Световни дни от Еко-календара - Световен ден на влажните зони, Международен ден на енергийната ефективност, Световен ден на водата, Международен ден на птиците и Седмицата на гората, Международен ден на земята, Световни дни на мигриращите птици, Международен ден на климата и Международен ден на биоразнообразието, Международен ден за опазване на околната среда, Еньовден, Седмица на мобилността и др.

(7) СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 7: Подкрепа за преминаване към нисковъглеродна икономика

Част от дейностите са насочени към повишаване на енергийната ефективност в обществения сектор и жилищния сектор и включват:

- подобряване на енергийната ефективност, включително използване на възобновяема енергия в публичните инфраструктури и сгради;

- подобряване на енергийната ефективност, включително използване на възобновяема енергия в жилищния сектор.

Към настоящия момент потенциалът на региона по отношение на възобновяемите източници на енергия не се използва рационално. В ЮЦР съществуват условия за изграждане на малки ВЕЦ в планинските части на района (области Смолян и Пазарджик). Голяма част от територията на Южен централен район попада в зони, където съществуват природни условия за използване на слънчевата енергия за производство на топлинна и/или електрическа енергия (ВЖ. Приложение 17) .

Сред приоритетите на ЕФРР за периода 2014 – 2020 г. е и разработване на екологосъобразни и нисковъглеродни транспортни системи и насърчаване на устойчиво развита градска мобилност. Подкрепата за електрификацията на градската мобилност и градския транспорт, чрез въвеждане на местни преференции и изграждане на зарядна инфраструктура за електромобили би допринесло за изпълнение на приоритета.

С цел ограничаване влиянието на последиците от климатичните промени и подобряване на екологичното състояние на Южен централен район, развитието на възобновяеми енергийни източници (ВЕИ) да става в съответствие с мерките и ограниченията в *Националния план за действие за енергията от възобновяеми източници за периода 2011-2020 г.*, съгласно Становище по ЕО № 3 -1/2013 г., мярка Б.3.

4.3.2 Приоритети по СЦ2

СЦ 2: Социално сближаване и намаляване на междуобластните неравенства чрез инвестиции в човешкия капитал и социална инфраструктура

П2.1: Подобряване на достъпа до образователни, здравни, социални, културни услуги и спорт

П2.2: Повишаване на административния капацитет на регионално и местно ниво в полза на гражданите и бизнеса

П2.1: Подобряване на достъпа до образователни, здравни, социални, културни услуги и спорт

Инвестирането в социална инфраструктура е предпоставка за устойчивото развитие на района. Въпреки направените инвестиции, анализът потвърждава необходимостта от допълнително развитие на социалната инфраструктура.

(1) СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 1: Подобряване на достъпа до образователни услуги

За постигането на цел 4 от Стратегия „Европа 2020”- „Дял на преждевременно напусналите образователната система от 11% до 2020 г. и дял на 30-34 годишните със завършено висше образование - 36% до 2020 г.”, водеща роля има политиката в областта на образованието. Регионалната политика, отчитайки важното значение, което има качеството на човешките ресурси за развитие на регионите в страната подпомага развитието на районите чрез планиране и програмиране на дейности, насочени към подобряване качеството на образователната инфраструктура - строителство, реконструкция, ремонт и оборудване на образователни институции – детски ясли и градини, основни и средни училища, университети (напр. учебни зали, библиотеки, лаборатории, учебни корпуси, интернет връзки), включително прилагане на мерки за енергийна ефективност и осигуряване на оптична свързаност за достъп до високоскоростен интернет.

Приобщаването и задържането на учениците и младите хора в образователната система е предпоставка за повишаване на равнището на образование на населението и за по-добра социална и професионална интеграция на гражданите. Осигуряването на равни възможности за образование, включително за лица в затруднено социално и неравностойно положение, е важен елемент на политиката за осигуряване на условия за качествено образование и за мотивация на младите хора за участие в образователния процес. Основен принос в тази насока ще има прилагането на някои от ключовите мерки на реформата в предучилищното и училищното образование: включване в задължително предучилищно образование и на 4-годишните деца от учебната 2016/2017 г.; разширяване на възможностите за целодневна организация на учебния ден до VII клас; ефективно финансиране на достъпа и качеството на всички етапи и степени на училищно образование; оптимизиране на самостоятелната и индивидуалната форма на обучение; разгръщане на дистанционната и въвеждане на комбинирана форма на обучение, което ще гарантира повече възможности за достъп за различни категории лица и превенция на отпадането и ранното напускане, вкл. чрез широкото използване на възможностите на ИКТ; регламентиране на центрове за подкрепа за личностно развитие с цел интегриране

на грижата за децата и учениците, както и развитие на интересите и способностите на децата.

В изпълнение на Национална цел 4 от Европа 2020 Национална програма за реформи „Дял на преждевременно напусналите образователната система от 11% до 2020 г.“, от м.април 2012 г. стартира и Национална програма за подпомагане на училищата, които изпълняват собствена стратегия за превенция и преодоляване на отсъствията и на преждевременното напускане на училище, както и на План за действие в зависимост от конкретните условия и трудности във всяко училище. В стратегиите на училищно ниво задължително се предвижда да има и компонент „работа с родителите“. До края на 2012 г. предстои да бъде разработена и Национална стратегия за намаляване на преждевременното напускане на училище до 2020 г. Проектът на стратегия предвижда следните възможни области на интервенция: мониторинг на преждевременното напускане на училище, вкл. детайлен анализ на данните и изготвяне на дългосрочни политики за превенция, интервенция и компенсиране на преждевременното напускане на училище, както и работа с учители, обучители и работещи с млади хора, с родителите и местните общности. Стратегията ще подобри координацията и взаимодействието между институциите.

В изпълнение на Национална цел 4 от Европа 2020 Национална програма за реформи „Дял на 30-34 годишните със завършено висше образование – 36% до 2020 г.“ е препоръчително да се предприемат мерки за осигуряване на достъпност в системата на висшето образование. Между тях са разширяването на възможностите за студентски стипендии и кредити, разработване на ефективни модели за финансиране на висшето образование, ориентирани към резултатите от образователния процес и реализацията на пазара на труда, утвърждаването на гъвкави форми на обучение, стимулирането на мобилността в системата на образованието, младежта и науката, осигуряването на преходи между средното и висшето образование и съвместимост между кредитната система в областта на висшето образование и тази в средното професионално образование.

(2) СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2: Подобряване на достъпа до здравни услуги

С цел подобряване качеството на медицинското обслужване и инфраструктурата на здравеопазването е необходимо:

- да се продължи реконструкцията, обновяването и оборудването на лечебни и здравни заведения със специален акцент върху: създаване на високотехнологични звена за диагностика и лечение на социално-значими заболявания; дейности свързани с трансплантациите, подобряване на материалната база и обновяване на медицинската апаратура в хемодиализните структури и изграждането на едnodневни центрове към специализираните болнични заведения;
- да се подкрепи системата за спешна медицинска помощ, която да гарантира по-добър достъп на населението до специализирани лечебни заведения - подмяна на автомобилния парк и апаратура и извършване на основни ремонтни дейности във филиалите за спешна медицинска помощ;
- да се подобри материалната база в Регионалната здравна инспекция (РЗИ) за осигуряване на ефективен здравен контрол;
- да се подобри материалната база в психиатричните болници;
- да се осигури ширококолентова свързаност на медицинските заведения с цел широко използване на възможностите на теле-медицината, особено за хората в отдалечените и труднодостъпните населени места.

(3) СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 3: Подобряване на достъпа до социални услуги

За да се повиши ефективността на социалните услуги е необходимо да се изпълнят дейности за оптимизиране на социалните услуги в рамките на политиката за деинституционализация, въпреки постигнатия напредък, които да са съобразени с търсенето на услугите.

По отношение на специализираните институции за предоставяне на социални услуги за деца е необходимо да се подкрепят дейности, произтичащи от Национална стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България”, целяща постепенното им закриване.

По отношение на специализираните институции за предоставяне на социални услуги за възрастни хора е необходимо да се инвестира в подобряване на условията и услугите в тях, в посока превенция на риска от институционализация, разширяване на мрежата на съществуващите услуги в общността и развитие на иновативни интегрирани услуги.

Широкото използване на ИКТ ще допринесе за справяне с основните икономически и социални предизвикателства, което включва действия, свързани с

осигуряването на достъпни интерактивни он-лайн услуги и цифровото приобщаване на хората и групите в неравностойно положение²¹ и предоставянето на ИКТ базирани здравни и социални услуги за осигуряване на достоен и независим живот на възрастните хора.

С цел осигуряване на съответствие на приоритета 2.1. с приоритетите, заложиени в ключови стратегически документи на национално ниво е необходимо да се насочат усилията във: развитие на услуги в общността, свързани с превенция на изоставянето на деца от групи в неравностойно положение; осигуряване на устойчиви, качествени и достъпни междусекторни услуги с цел превенция на социалното изключване; развитие на интегрирани услуги за ранно детско развитие.

(4) СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 4: Подобряване на достъпа до културни услуги

Дейностите по подобряване на достъпа до културни услуги включват:

- реконструкция и модернизация на културна инфраструктура - читалища, музеи, опери, театри, концертни зали, библиотеки, фондохранилища и др. включително чрез обновяване на библиотечен фонд, експозиции и осигуряване на ширококолентова свързаност на читалищата и библиотеките с цел по-добро използване на потенциала им като естествен център за социални контакти;
- модернизиране на образователната инфраструктура на училищата по изкуства и култура;
- дейности на НПО, свързани с развитие на културни и творчески дейности.

(5) СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 5: Подобряване на достъпа до спорт

Дейностите включват ремонт и модернизиране на съществуващата, както и изграждане на нови обекти на спортната инфраструктура за професионален спорт и спорт в свободното време в общинските центрове, съобразно държавната политика за осигуряване на условия за подобряване на физическата активност на населението, което ще има и положителен ефект за подобряване на здравния му статус и за подпомагане на регионалната икономика, чрез разкриване на нови работни места в населените места.

²¹ Включително чрез прилагане на съдържащите се в регулаторната рамка за далекосъобщенията разпоредби в полза на хората с увреждания чрез изготвяне и прилагане на дългосрочни политики за електронни умения и цифрова грамотност за групите в неравностойно положение и съдържащите се в Директивата за аудио-визуалните медийни услуги разпоредби в полза на хората с увреждания

(6) СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 6: Развитие на личността и подобряване на качествените характеристики на работната сила

За развитието на личността е важно да се изпълнят дейности и предприемат мерки за:

- укрепване на връзките между висшето образование, научните изследвания и бизнеса, стимулиране развитието на предприемачески, творчески и иновативни умения във всички дисциплини и във всеки един от трите етапа на висшето образование, насърчаване на иновациите чрез по-интерактивна среда на обучение и подобрена инфраструктура за трансфер на знания, подкрепа за сътрудничеството между университетите и висшите училища от една страна и реалния сектор от друга страна повишаване на „цифровата грамотност” на учащите се;
- изграждане на образователна среда, съответстваща на приоритетните направления за развитие на науката в България до 2020 г.: енергия, енергийна ефективност и транспорт, развитие на зелени и еко-технологии, здраве и качество на живота, биотехнологии и екологично чисти храни, нови материали и технологии, културно историческо наследство; информационни и комуникационни технологии;

Подобряването на знанията и уменията на работната сила и инвестициите в човешките ресурси са ключ към постигане на повече и по-качествени работни места и интегриране на възможно най-голям брой хора в заетостта. Това е и начинът за повишаване на производителността на труда, от една страна, и постигане на по-висока конкурентоспособност на икономиката, от друга. Осигуряването на баланс между търсенето и предлагането на знания и умения е от съществено значение за адаптиране на работната сила към потребностите на пазара на труда, за посрещане на структурните промени в икономиката, за правилното насочване на инвестициите в образование и обучение към търсени професии, за планиране на различни политики в това число и политиката за учене през целия живот.

От друга страна, върху качеството на работната сила влияние оказва и начинът, по който са изградени и функционират системите за управление на човешките ресурси в предприятията, доколкото те имат важно значение за производителността на труда, кариерното развитие и стимулирането на професионалната мобилност на работната сила. Не на последно място, доброто физическо състояние на работната сила, осигуряването на безопасни и здравословни условия на труд в предприятията и ефективното управление на човешките ресурси са ключово изискване за постигане на по-високо качество на

работната сила и по-добрата адаптация към динамично изменящите се икономически условия.

Областите на въздействие включват:

- динамично адаптиране на ученето през целия живот и мобилността към потребностите на личността и изискванията на пазара на труда;
- придобиване на компетентности, вкл. езикови и цифрови, в съответствие с пазара на труда;
- насърчаване въвеждането на съвременни форми на организация на труда за по-лесна адаптация на работниците, служителите и предприятията към промените;
- подобряване качеството и условията на труд в предприятията.

П2.2: Повишаване на административния капацитет на регионално и местно ниво в полза на гражданите и бизнеса

Постигането на визията за желаното състояние към края на програмния период е пряко свързано и с компетенциите на регионалните и местни институции за разработване и реализация на регионалната и секторни политики както, и с капацитета за управление на проекти и обслужване на гражданите и местния бизнес. Подобряването на качеството на предлаганите административни услуги от общинските и областните администрации за гражданите и бизнеса е фактор за привличане на инвеститори. Качеството на публичните услугите води както до повишаване конкурентноспособността на местната икономика, така и да повишаване на качеството на живот в отделната община или област.

(1) СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 1: Внедряване принципите и практиките на стратегическо планиране

Включва дейности за подобряване на процесите на стратегическо планиране на регионалното и местното развитие, програмиране и осъществяване на ефективна регионална координация между инструментите за подпомагане на регионалното развитие, осигуряване на съответствие между стратегиите и плановете за регионално развитие, разработвани по Закона за регионалното развитие и стратегическите документи за устройствено планиране, изисквани по Закона за устройство на територията, укрепване на институционалния капацитет на Регионалния съвет за развитие (РСР), ефективно и

ефикасно осъществяване на координация и взаимодействие при изпълнение на проекти, укрепване на институционалния капацитет на Областните съвети за развитие.

(2) СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2: Повишаване на капацитета за въздействие върху развитието на района

Включва дейности за:

- повишаване на уменията за подготовка, управление и контрол на програми и проекти за постигане на по-висока усвояемост и по-висока ефективност на усвоените ресурси;
- въвеждане на модерни форми за административно обслужване на бизнеса и гражданите;
- изграждане и повишаване на капацитет за развитие на партньорства с частния сектор, неправителствения сектор и социалните партньори, изграждайки публично-частни партньорства и консултативни групи за партньорство по изготвяне и изпълнение на регионални и местни планове и програми, осигурявайки широка информираност и публичност на набелязаните приоритети и мерки;
- Изграждане на администрации, ангажирани с опазване на околната среда – разширяване на използването на електронни форми на комуникация и въвеждане на „зелени инициативи“ като използването на рециклирана хартия, разделното събиране на отпадъци и др;
- Въвеждане, разширяване и популяризиране на услугите на електронното управление.

4.3.3 Приоритети по СЦЗ

СЦ 3: Развитие на трансгранично и транснационално сътрудничество в принос на икономическото и социалното развитие и сближаване

ПЗ.1: Развитие на трансграничното сътрудничество и мобилизиране потенциала на периферните гранични територии

ПЗ.2: Развитие на междурегионалното и транснационалното сътрудничество за постигане на стратегическите цели на плана

ПЗ.1: Развитие на трансграничното сътрудничество и мобилизиране потенциала на периферните гранични територии
--

Трансграничното сътрудничество е средство за насърчаване на инвестициите за социално-икономическо развитие и опазването на природните ресурси между периферните гранични територии – област Хасково, Кърджали и Смолян. То допринася за превръщането на тези територии в по-привлекателни места за хората, които живеят и работят там, а също така и за привличане на инвеститори. Осъществяването на съвместни трансгранични проекти и инициативи подобряват качеството на живот и работната среда, достъпа до основните услуги и създават нови възможности за повишена регионална конкурентоспособност и устойчиво развитие.

Дейностите по приоритета включват:

- опазване, управление и насърчаване на природните ресурси - съвместно управление на риска срещу природни и предизвикани от човешка дейност бедствия, съвместно управление на водите, съвместно управление на отпадъците, подобряване качеството на питейната вода, насърчаване и управление на околната среда (обекти по НАТУРА и др.), насърчаване на ефективното използване на ВЕИ, насърчаване на оптималното използване на дърводобивната и дървопреработващата индустрия, като основен поминък за населението в някои планински общини, насърчаване на алтернативни форми на туризъм от екологичен интерес, териториалното планиране и екологичното планиране, разработване на трансгранични програми за обучение и сертифициране на конкурентоспособността и капацитета в областта на туризма в съответствие с екологичните и социалните ограничения, трансгранично екологично възпитание и обучение, поддръжане на внедряването на системи за управление на околната среда;
- опазване, управление и използване на културните ресурси - културните ресурси са от съществено значение в трансграничния регион (музеи, археологични и други обекти, и др.), подкрепа за алтернативни форми на туризъм от културен интерес, поддръжка на културните ресурси с помощта на ИКТ, съхраняване и насърчаване на обичаи, диалекти и обществените нрави, обмен на ноу-хау между организации от местната администрация относно развитието на културния туризъм със специален акцент върху аспектите на интегрираната устойчивост;
- сътрудничество в областта на здравеопазването и социалното благосъстояние - сътрудничество и общи действия за решаване на въпроси от общ интерес;
- свързаност и достъпност - подобряване на пътната мрежа, подобряване на железопътната мрежа, откриване на нови гранични преходи, подобрене на телекомуникационната инфраструктура, проекто-проучвателни работи, анализи,

- оценки, изследвания и пилотни проекти за насърчаване и използване на екологично-съобразени транспортни средства и иновационни решения за разрешаване на проблемни ситуации;
- подкрепа и валоризиране на човешките ресурси - системи за наблюдение за мобилността на човешките ресурси, поддръжка на секторната мобилност и обмен на специализиран персонал сред производствените предприятия /обмен на ноу-хау и разпространение на иновации в технологиите, подкрепа на заетостта и предприемачеството сред младите хора и жените в основните икономически сектори на интерес (като туризъм, култура, околна среда) за задържането им в региона, улесняване на достъпа до заетост за дългосрочно безработните и други социално чувствителни групи, предлагане на продължаващо обучение съгласно потребностите на пазара на труда, хармонизиране на правните изисквания от трансграничните пазари на труда, икономически и социални системи (създаване на система за наблюдение и информация относно пазара на труда, разработване на бази данни, обмен на информация, опит, най-добри практики);
 - насърчаване на предприемачеството – използване на ИКТ за подобряване и увеличаване на конкурентоспособността на икономическите сектори, насърчаване на алтернативни форми на туризъм, насочени към туристите и нови инвестиции, стратегии и планове за създаването на съвместни индустриални паркове, подкрепа и управление на регионалните вериги за доставки;
 - насърчаване на сътрудничеството между научно-изследователски, технологични и академични институции и бизнес организации - сътрудничество за насочване на експерти към конкретни области на дейност, сътрудничество сред научноизследователските/технологичните институции и бизнес организации за трансфер на иновации и технологии, сътрудничество между университети и бизнес организации в трансграничния регион, сътрудничество за иновации, сътрудничеството в областта на образованието и квалификацията, особено съвместните квалификации в сектори като екологични технологии, възобновяеми енергийни източници, ИКТ и екотуризъм.

ПЗ.2: Развитие на междурегионалното и транснационалното сътрудничество за постигане на стратегическите цели на плана
--

Междурегионалното и транснационалното сътрудничество на европейско ниво стимулира трансфера на опит и добри практики между публични институции, фирми и неправителствени организации, чрез реализирането на проекти от общ интерес и създаването на транснационални мрежи в областта на околната среда, транспорта, комуникациите, информационните технологии. Основна цел е да се постигне икономически растеж и устойчивост чрез насърчаване на икономическия, културния и социалния обмен.

Интервенциите по приоритета подкрепят проекти за:

- обмен на опит и знания между представители на местните и регионални власти, трансфер на добри практики;
- свързване на по-неопитни власти/организации/ институции в изработването на политики с такива с по-голям опит;
- партньорства и съвместни действия по въпроси от стратегическо значение - насърчаване на иновациите и предприемачеството, опазване и подобряване на околната среда, повишаване на достъпността с цел повишаване качеството на процесите на териториална, икономическа и социална интеграция;
- приложни изследвания на териториалното развитие, конкурентоспособността и кохезията;
- внедряване на трансгранични публични електронни услуги с висок икономически и обществен интерес с оглед интеграция към единния цифров пазар на ЕС.

4.3.4 Приоритети по СЦ4

СЦ 4: Балансирано териториално развитие чрез укрепване на градовете-центрове, подобряване свързаността в района и качеството на средата в населените места

П4.1: Подкрепа за интегрирано и устойчиво градско развитие и подобряване на вътрешнорегионалната свързаност

П4.2: Подобряване на свързаността на района в национален и международен план

П4.3: Подобряване качеството на живот в селските райони

П4.1: Подкрепа за интегрирано и устойчиво градско развитие и подобряване на вътрешнорегионалната свързаност

Обект на приоритета е интегрираното обновяване и развитие на градовете от второ, трето и четвърто ниво в националната мрежа от населени места, определени в концепцията за териториално-урбанистично развитие от една страна и подобряване на свързаността (транспортна, електронна съобщителна) в района.

Първото е важно поради факта, че целевите градове формират опорната мрежа от населени места, която генерира растеж и осигурява адекватно ниво на услуги за принадлежащите територии. Второто е важно за осигуряване на свързаността със същите тези градски центрове, за интегриране на граничните части на района и преодоляване на изоставането на изолираните територии.

(1) СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 1: Интегрирано и устойчиво градско развитие

През последните години европейската политика на сближаване прие нов подход на интегрирано устойчиво регионално развитие, който обвързва политики за икономическия растеж, конкурентоспособност и опазване на околната среда. Целта е да се подобрят условията на живот, като се обнови градската среда и се улесни достъпа до публични услуги.

Политиките за интегрирано и устойчиво градско развитие стимулират градове-центрове от високите йерархични нива съгласно структурата, предложена в НСРР 2012-2022, като основни урбанистични полюси на растеж и развитие. На територията на ЮЦР това са градовете: Пловдив, Хасково, Кърджали, Смолян, Пазарджик, Асеновград, Димитровград, Карлово.

От съществено значение е ориентирането на политиката спрямо малките градове от четвъртото йерархично ниво, които имат значение за развитието на селските райони. Тези градове са центрове, предлагащи работни места и основни услуги със значение за повече от една община и в бъдеще добрите комуникационно-транспортни връзки с тях ще са от съществено значение. За територията на ЮЦР това са градовете: Свиленград, Ивайловград, Девин, Велинград, Панагюрище, Крумовград.

Дейностите по това направление включват:

- изграждане на интегриран градски транспорт – мерки, насочени към намаляването на емисиите на вредни вещества и достигане на добро качество на атмосферния въздух: разработване на планове за управление на трафика и въвеждане на автоматизирани системи за управление и контрол на трафика, подобряване достъпността до градските

- автобусни спирки, обновяване на транспортната инфраструктура, системи за защита за намаляване и екраниране на шума, разработване и подобряване на системи за обществен градски транспорт, използващи автобуси, трамваи, тролеи, които отговарят на европейската нормативна уредба за вредни емисии и мерки за използване на възобновяеми/алтернативни енергийни източници в градския транспорт;
- широкоспектърна подкрепа за зоните на въздействие, обособени в Интегрираните планове за градско възстановяване и развитие, в т.ч. подобряване на градската среда – рехабилитация и изграждане, възстановяване и създаване на зони за обществен отдих, изграждане/ реконструкция/ рехабилитация на пешеходни алеи и тротоари, подновяване и подобряване достъпа за хора с увреждания, изграждане на велосипедни пътеки, подлези, паркинги и др., строителство, рехабилитация и реконструкция на градски улични мрежи, съвместно с което, с оглед намаляване на разходите, могат да бъдат надградени и модернизирани ширококоловите мрежи за достъп до интернет, въвеждане на енергоефективно улично осветление и други мерки за повишаване на сигурността и предотвратяване на престъпността, дребномащабни инфраструктурни мерки за предотвратяване на наводнения и свлачища, борба с бреговата ерозия;

(2) СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2: Подобряване на вътрешнорегионалната свързаност

Подобряване на пътната инфраструктура

С цел подобряване на връзките на малките градове и селата с градските центрове е необходимо да се инвестира в ремонт и реконструкция на съществуващата инфраструктура.

Следните пътища са важни за регионалното развитие, поради ключовото значение за осигуряване на достъпност до по-значимите градски центрове в района, където са съсредоточени част от икономическите и социалните дейности: II-86 „Пловдив-Асеновград-Смолян- Рудозем”, II-84 „Септември-Велинград”, II-37 „Етрополе-Златица-Панагюрище-Пещера-Доспат”, II-64 „Карлово-Пловдив”, II-56 „Пловдив-Брезово-Павел баня”, и II-58 „Асеновград- връзка с път I-5”.

По-ниската степен на изграденост на пътна инфраструктура от висок клас - автомагистрала и пътища I клас в периферните части на Южния централен район и причина за по-ниското качество на транспортното обслужване в периферните гранични

територии на района трябва да се компенсира с изграждането на скоростно трасе на републиканския път II 86 „Пловдив, Асеновград-Смолян-Рудозем”.

Развитие на широколентова инфраструктура

Включват се дейности по изграждане на широколентов достъп в отдалечени, слабо населени и селски райони – Брацигово, Брезово, Раковски, Златоград, Мадан, Неделино, Рудозем, Минерални бани, Симеоновград, Стамболово; реинженеринг и надграждане на съществуващите широколентови мрежи (държавни и частни) посредством нови технологични решения; изграждане на нови широколентови мрежи от следващо поколение (NGA Networks) посредством модерни технологични решения – FTTH, LTE, сателит и др.; изграждане на безжичен широколентов достъп в общините; изграждане на оптична свързаност до общинските административни центрове за получаване на разширена широколентова опорна мрежа с цел технологично осигуряване на електронното правителство. За изпълнение на изискванията на европейския Регламент за намаляване на инвестиционните разходи за разгръщане на широколентови мрежи, който предстои да бъде одобрен, изграждането на електронната съобщителна инфраструктура следва да се извършва координирано с дейностите по изграждане, ремонт и рехабилитация на пътната, газопреносната, ВИК, електропреносната и др. мрежови инфраструктури.

П4.2: Подобряване на свързаността на района в национален и международен план

Транспортната свързаност допринася за реализиране на икономическия растеж, за устойчивостта и за достъпа до основни услуги. Свързаността на района в национален и международен план подобрява достъпа до пазари на стоки и услуги, осигурява движението на хората и мобилността на работната сила. Подобряването на свързаността на района в европейски план е въпрос на развитието и усъвършенстването на транспортните връзки чрез европейските транспортни коридори, а в национален план на усъвършенстване на мрежата от автомагистрала и пътища I, II и III клас.

От съществено значение за развитието на района ще бъде подобряване на транспортната свързаност в меридианна посока. Изграждането на тунел с пътна и ж.к. връзка Троян - Христо Даново ще осигури такава свързаност.

Пътищата от II и III клас имат изключително важно значение за осигуряване свързаността и транспортните връзки между регионите и вътре в тях, с което се създават благоприятни условия за функциониране на фирмите и предприятията в районите, за осигуряването на достъпа им до пазарите на стоки, суровини и бизнес услуги.

Изграждането на електронна съобщителна инфраструктура и предоставянето на оперативно съвместими трансгранични електронни услуги - (унифициране на процедурите – ще направи достъпни за гражданите от ЮЦР на общите услуги за бизнеса, включително ГЕО-базирани; редица услуги в социалната сфера (културен туризъм); услугите, свързани с облекчена процедура за регистриране на чуждестранни фирми от страни членки на ЕС (на базата на резултатите от SPOCS); оперативно съвместимите електронни тръжни процедури (на база на резултатите от PEPPOL) и на услугите, свързани с медицинско обслужване на чуждестранни граждани в страни членки на ЕС.

П4.3: Подобряване качеството на живот в селските райони

За намаляване на вътрешнорегионалните неравенства е необходимо целенасочено да се стимулира развитието на населените места извън обхвата на приоритет 4.1. ”Интегрирано градско развитие” и да се противодейства на тенденциите за социален и икономически спад и обезлюдяване им. Дейностите по този приоритет имат за цел да постигнат точно това посредством следните намеси:

- Повишаване на конкурентноспособността на селскостопанския сектор, включително насърчаване на научноизследователската дейност, иновациите и енергоефективните решения - модернизиране на стопанствата; подобряване на инфраструктурата, свързана със селското стопанство; професионално обучение и информационни дейности за заетите в селското стопанство;

Подобряване на основната инфраструктура, обновяване и развитие на населените места, осигуряване на основни услуги за населението и икономиката, валоризиране на културното и природно наследство:

- a) инвестиции в инфраструктура – общински пътища и мостове, улична мрежа, тротоари, площади, осветление, канализационни и водоснабдителни системи, обществени зелени площи;
- b) инвестиции в културна инфраструктура и инфраструктура за свободното време;

- c) инвестиции в образователна и обучителна инфраструктура;
 - d) инвестиции в социална и здравна инфраструктура - грижи за деца, възрастни хора и хора с увреждания;
 - e) изграждане на мрежи за ширококолов достъп до Интернет в слабо обслужваните райони (слабо населени или трудно достъпни);
 - f) изграждане на инсталации/мощности за производство на топлинна и/или електрическа енергия от възобновяеми енергийни източници и за производство на биогорива и течни горива от биомаса;
 - g) развитие на селския туризъм;
 - h) инвестиции в туристическа инфраструктура и атракции;
 - i) разработване и маркетинг на туристически продукти;
 - j) Контрол върху прилагането на торове и препарати, вкл. прилагане на задължителните за земеделските стопани по нитратната директива общи и допълнителни мерки и мерки при съхранение на азотосъдържащи торове (органични и минерални/неорганични) по „Програма от мерки за ограничаване на замърсяването с нитрати от земеделски източници в уязвимите зони“ (приета със Заповед на МОСВ и МЗХ), съгласно Становище по ЕО № 3-1/2013 г., мярка Б.2.
- Насърчаване на публично-частните партньорства за разработване и прилагане на стратегии за местно развитие – подхода „Лидер“.

V. ОБЩА ОЦЕНКА НА НЕОБХОДИМИТЕ РЕСУРСИ

При оценката на необходимите ресурси е взета предвид Националната стратегия за регионално развитие, където поетапно:

- 1) са направени разчети за необходимите средства в национален мащаб;
- 2) така получената сума е разпределена по стратегически цели/ приоритети и по райони от ниво 2, като е отчетен броя на населението в района и е приложен принципа на солидарност, при който повече средства са разпределени за по-изостаналите райони.

Изчисленията са базирани на следните основните източници за финансиране на регионалното развитие:

- национално публично финансиране (републикански, общински бюджети), както и финансови ресурси от други източници – публични фондове, предприятия и др.;

- средства на физически и юридически лица;
- средства от фондове на Европейския съюз;
- международни финансови институции;
- други източници, определени със закон.

Изчисленията за финансирането от фондовете на ЕС и републиканския бюджет са направени на база нива на съфинансиране, представени в предложенията на Европейската комисия за нови регламенти на структурните инструменти на ЕС (*октомври, 2011 г.*). Разходите, финансирани от общините, са прогнозирани на основата на данни за капиталови разходи в общинските бюджети за 2011 и 2012 г. (*Източник: Министерство на финансите*). Средствата от други национални публични фондове и предприятия (*по примера на Фонд ФЛАГ и ПУДООС*) са представени, като е използван досегашния им опит за предоставяне на средства за преки инвестиции в проекти за развитие или под формата на кредити и мостово финансиране с краткосрочен характер. Подобен подход е използван и за прогнозиране на ресурсите, които могат да бъдат предоставени по линия на международни финансови институции (ЕИБ, ЕБВР) в средносрочен до дългосрочен план, включително чрез специализирани инструменти за финансов инженеринг в рамките на ЕС по примера на JASPERS, JEREMIE, JESSICA. Изчисленията за финансиране по линия на частния сектор са направени на база изискуемия процент собствени средства за изпълнение на проекти по действащите оперативни програми за България.

Публичната намеса при осъществяването на конкретни мерки и дейности (проекти) по Плана, удовлетворяваща критериите по чл. 107(1) на Договора за функциониране на Европейския Съюз, ще се осъществява при съобразяване с разпоредбите на националното и европейско законодателство в областта на държавните помощи.

Индикативните финансови разчети ще бъдат съобразявани и с параметрите на годишния закон за държавния бюджет за съответната година, както и с одобрените от Министерския съвет разходни тавани за съответния период.

Също така, Министерският съвет приема средносрочната бюджетна прогноза за тригодишен период. В тази връзка посочените размери на средствата от ЕС и националното участие могат значително да се различават от тези, които ще бъдат в одобрените програми и съответно по параметрите на Закона за държавния бюджет за съответната година.

Таблицата по-долу представя така изчисленото индикативно разпределение на необходимите ресурси по стратегически цели и приоритети.

Таблица 45 Индикативно разпределение на необходимите ресурси (млн. лева)

Стратегически цели/ приоритети	Обща оценка	Обществен сектор				Частен сектор	Други финансови инструменти
		Участие на ЕС			Национално участие		
		Общо	ЕФРР	Принос на други фондове на ЕС			
СЦ 1: Икономическо сближаване в национален и вътрешнорегионален план базирано на щадящо/екологосъобразно ползване на собствени ресурси	1,841.20	1,372.00	662.87	709.13	343.00	126.20	0.00
П 1.1. Повишаване конкурентоспособността на малкия и средния бизнес като движеща сила на регионалната икономика	334.60	191.20	191.20	0.00	47.80	95.60	0.00
П 1.2. Развитие на устойчиви форми на туризъм и на културните и творческите индустрии в ЮЦР	183.60	122.40	122.40	0.00	30.60	30.60	0.00
П 1.3. Развитие на инфраструктурата за опазване на околната среда и адаптиране към промените на климата	1,323.00	1,058.40	349.27	709.13 ²²	264.60	0.00	0.00
СЦ 2: Социално сближаване и намаляване на междуобластните неравенства чрез инвестиции в човешкия капитал и социална инфраструктура	378.10	291.92	291.92	0.00	72.98	13.20	0.00
П 2.1. Подобряване на достъпа до образователни, здравни, социални, културни услуги и спорт	277.10	211.12	211.12	0.00	52.78	13.20	0.00
П 2.2. Подобряване на административния капацитет на регионално и местно ниво в полза на гражданите и бизнеса	101.00	80.80	80.80	0.00	20.20	0.00	0.00

²² Кохезионен фонд

Регионален план за развитие на Южен централен район за периода 2014-2020 г.

СЦ 3: Развитие на трансгранично и транснационално сътрудничество в принос на икономическото и социалното развитие и сближаване	148.12	113.60	113.60	0.00	28.40	6.12	0.00
П 3.1 Развитие на трансграничното сътрудничество и мобилизиране потенциала на периферните гранични територии	108.12	81.60	81.60	0.00	20.40	6.12	0.00
П 3.2 Развитие на междурегионалното и транснационално сътрудничество за постигане на стратегическите цели на плана	40.00	32.00	32.00	0.00	8.00	0.00	0.00
СЦ 4: Балансирано териториално развитие чрез укрепване на градовете-центрове, подобряване свързаността в района и качеството на средата в населените места	2,469.60	1,675.20	884.66	790.54	418.80	375.60	0.00
П 4.1. Подкрепа за интегрирано и устойчиво градско развитие и подобряване на вътрешнорегионалната свързаност	836.00	608.00	575.78	32.22 ²³	152.00	76.00	0.00
П 4.2. Подобряване на свързаността на района в национален и международен план	1,404.00	936.00	308.88	627.12 ²⁴	234.00	234.00	0.00
П 4.3 Подобряване качеството на живот в селските райони	229.60	131.20	0.00	131.20 ²⁵	32.80	65.60	0.00
Общо ЕСФ	43.13	36.66	0.00	36.66	6.47	0.00	0.00
Общо ЕФМДР	36.82	27.62	0.00	27.62	9.21	0.00	0.00
Общо ЕИБ, ЕБВР, инструменти за финансов инженеринг (по примера на JESSICA, JEREMIE, JASPERS)	247.73	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	247.73
ОБЩО	5,164.70	3,517.00	1,953.05	1,563.95	878.85	521.12	247.73

²³ ЕЗФРСР

²⁴ Кохезионен фонд

²⁵ ЕЗФРСР

Общата сума на предвидените финансови ресурси превишава сумата, определена в НСРР за ЮЦР. Това е вследствие на взетото решение на заседание на Регионалния съвет за развитие на ЮЦР от 04.12.2012 г. за включването в РПП на проект за изграждане на тунел с ж.п. връзка „Троян – Христо Данов“.

Най-голям обем от средства ще концентрира стратегическата цел, насочена към постигане на балансирано териториално развитие, свързаност и укрепване на мрежата от градове-центрове – 51%, следвана от икономическото сближаване - 38% от средствата, социалното сближаване с 8% и териториалното сътрудничество с 3%.

Таблица 46: Дялово разпределение на необходимите ресурси по стратегически цели и приоритети на РПП (в проценти)

Стратегически цели/ приоритети	относителен дял
СЦ 1: Икономическо сближаване в национален и вътрешнорегионален план базирано на щадящо/екологосъобразно ползване на собствени ресурси	38%
П 1.1. Повишаване конкурентоспособността на малкия и средния бизнес като движеща сила на регионалната икономика	7%
П 1.2. Развитие на устойчиви форми на туризъм и на културните и творческите индустрии в ЮЦР	4%
П 1.3. Развитие на инфраструктурата за опазване на околната среда и адаптиране към промените на климата	27%
СЦ 2: Социално сближаване и намаляване на междуобластните неравенства чрез инвестиции в човешкия капитал и социална инфраструктура	8%
П 2.1. Подобряване на достъпа до образователни, здравни, социални, културни услуги и спорт	6%
П 2.2. Подобряване на административния капацитет на регионално и местно ниво в полза на гражданите и бизнеса	2%
СЦ 3: Развитие на трансгранично и транснационално сътрудничество в принос на икономическото и социалното развитие и сближаване	3%
П 3.1 Развитие на трансграничното сътрудничество и мобилизиране потенциала на периферните гранични територии	2%
П 3.2 Развитие на междурегионалното и транснационално то сътрудничество за постигане на стратегическите цели на плана	1%
СЦ 4: Балансирано териториално развитие чрез укрепване на градовете-центрове, подобряване свързаността в района и качеството на средата в населените места	51%
П 4.1. Подкрепа за интегрирано и устойчиво градско развитие и подобряване на вътрешнорегионалната свързаност	17%
П 4.2. Подобряване на свързаността на района в национален и международен план	29%
П 4.3 Подобряване качеството на живот в селските райони	5%
ОБЩО	100%

Разпределението на необходимите ресурси по години за периода 2014-2020 г. е направено на база усвояването на средствата по действащите оперативни програми за

България, съфинансирани от фондовете на ЕС, както и добрите практики в други региони и страни при усвояването на национални и европейски средства за интегрирано развитие. Прогнозираните финансови средства за всяка от годините през визирания период са представени с натрупване.

Таблица 47 Индикативно разпределение на ресурсите по години (млн. лева)

Стратегически цели/ приоритети	година						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
	10%	20%	35%	55%	75%	90%	100%
СЦ 1: Икономическо сближаване в национален и вътрешнорегионален план базирано на щадящо/екологосъобразно ползване на собствени ресурси	184.12	368.24	644.42	1012.66	1380.90	1657.08	1841.20
П 1.1. Повишаване конкурентоспособността на малкия и средния бизнес като движеща сила на регионалната икономика	33.46	66.92	117.11	184.03	250.95	301.14	334.60
П 1.2. Развитие на устойчиви форми на туризъм и на културните и творческите индустрии в ЮЦР	18.36	36.72	64.26	100.98	137.70	165.24	183.60
П 1.3. Развитие на инфраструктурата за опазване на околната среда и адаптиране към промените на климата	132.30	264.60	463.05	727.65	992.25	1190.70	1323.00
СЦ 2: Социално сближаване и намаляване на междуобластните неравенства чрез инвестиции в човешкия капитал и социална инфраструктура	37.81	75.62	132.33	207.95	283.57	340.29	378.10
П 2.1. Подобряване на достъпа до образователни, здравни, социални, културни услуги и спорт	27.71	55.42	96.98	152.40	207.82	249.39	277.10
П 2.2. Подобряване на административния капацитет на регионално и местно ниво в полза на гражданите и бизнеса	10.10	20.20	35.35	55.55	75.75	90.90	101.00
СЦ 3: Развитие на трансгранично и транснационално сътрудничество в принос на икономическото и социалното развитие и сближаване	14.81	29.62	51.84	81.47	111.09	133.31	148.12
П 3.1 Развитие на трансграничното сътрудничество и мобилизиране потенциала на периферните гранични територии	10.81	21.62	37.84	59.47	81.09	97.31	108.12
П 3.2 Развитие на междурегионалното и транснационално то сътрудничество за постигане на стратегическите цели на плана	4.00	8.00	14.00	22.00	30.00	36.00	40.00
СЦ 4: Балансирано териториално развитие чрез укрепване на градовете-центрове, подобряване свързаността в района и качеството на средата в населените места	246.96	493.92	864.36	1358.28	1852.20	2222.64	2469.60
П 4.1. Подкрепа за интегрирано и устойчиво градско развитие и подобряване на вътрешнорегионалната свързаност	83.60	167.20	292.60	459.80	627.00	752.40	836.00
П 4.2. Подобряване на свързаността на района в национален и международен план	140.40	280.80	491.40	772.20	1053.00	1263.60	1404.00

Регионален план за развитие на Южен централен район за периода 2014-2020 г.

П 4.3 Подобряване качеството на живот в селските райони	22.96	45.92	80.36	126.28	172.20	206.64	229.60
Общо ЕСФ	4.31	8.63	15.10	23.72	32.35	38.82	43.13
Общо ЕФМДР	3.68	7.36	12.89	20.25	27.62	33.14	36.82
Общо ЕИБ, ЕБВР, инструменти за финансов инженеринг (по примера на JESSICA, JEREMIE, JASPERS)	24.77	49.55	86.71	136.25	185.80	222.96	247.73
ОБЩО	516.47	1032.94	1807.64	2840.58	3873.52	4648.23	5164.70

VI. СИСТЕМА ОТ ИНДИКАТОРИ И ДЕЙСТВИЯ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА

Наблюдението и оценката на Регионалния план за развитие на Южен централен район за периода 2014-2020 г. са ключови етапи от цялостния процес на регионалното планиране, с оглед навременно предприемане на действия за преодоляване на възникващи проблеми при неговата реализация и, при необходимост, предприемане на действия за неговата актуализация. В този смисъл, наблюдението и оценката са насочени главно към постигане на устойчивост, ефективност, целесъобразност и законосъобразност при изпълнението на РПР.

Целите, елементите и механизмите на системата за наблюдение и оценка на изпълнението на РПР са конкретно и подробно дефинирани в Закона за регионалното развитие и Правилника за прилагането му.

6.1. Наблюдение на Регионалния план за развитие

Предмет на наблюдение е изпълнението на целите и приоритетите на РПР, съгласно определени физически и финансови индикатори, организацията и методите на изпълнение прилагани от съответните административни структури, организациите и юридическите лица, участващи в изпълнението им и мерките за осигуряване на информация и публичност за резултатите от изпълнението. Отчитането на стойностите на индикаторите и анализът на събраната информация позволяват проследяване на постигнатия напредък и оценка на степента на изпълнение на целите, както и извършване на корекции и оптимизиране на организацията и методите на изпълнение на плана и на мерките за осигуряване на информация и публичност.

За постигане целите на наблюдението се изгражда система за наблюдение, която обхваща:

- a) източниците, начините и периодичността за събиране, обработка и анализиране на информация;
- b) индикаторите за наблюдение;
- c) органите за наблюдение, организацията и методите на тяхната работа;
- d) системата на докладване и осигуряване на информация и публичност.

Наблюдението на изпълнението на РПР се извършва въз основа на данни на Евростат, Националния статистически институт, както и на данни от други официални регионални и местни източници на информация.

Индикаторите за наблюдение на РПР отчитат степента на постигане на целите и приоритетите, определени в Регионалния план, въз основа на данните за физическото и финансовото им изпълнение.

Орган за наблюдение на регионалния план за развитие е Регионалният съвет за развитие (РСР) на Южен централен район. В процеса на наблюдение, РСР осигурява участието на органите на централната и местната власт, други организации, на физически и юридически лица при спазване на принципа за партньорство, публичност и прозрачност.

На основата на информацията и данните, свързани с прилагането на системата от индикатори се разработва годишен доклад за наблюдение на изпълнението на РПР, съгласно чл.86, ал.1 от ППЗРР. Докладите се разработват от секретариата на Регионалния съвет за развитие и обхващат една календарна година от периода на действие на регионалния план за развитие на Южен централен район. По решение на РСР или по искане на министъра на регионалното развитие, могат да се изготвят и доклади за отделен случай или период, както и по определена тема или специфичен проблем.

Годишните доклади се разработват и внасят за обсъждане и одобряване от РСР, както следва:

Таблица 48 Срокове за разработване и одобряване на Годишните доклади за наблюдение на изпълнението на РПР

№		Срок за одобрение
1	Годишен доклад за наблюдение на изпълнението на РПР на ЮЦР за 2014 г.	30.06.2015 г.
2	Годишен доклад за наблюдение на изпълнението на РПР на ЮЦР за 2015 г.	30.06.2016 г.
3	Годишен доклад за наблюдение на изпълнението на РПР на ЮЦР за 2016 г.	30.06.2017 г.
4	Годишен доклад за наблюдение на изпълнението на РПР на ЮЦР за 2017 г.	30.06.2018 г.
5	Годишен доклад за наблюдение на изпълнението на РПР на ЮЦР за 2018 г.	30.06.2019 г.
6	Годишен доклад за наблюдение на изпълнението на РПР на ЮЦР за 2019 г.	30.06.2020 г.
7	Годишен доклад за наблюдение на изпълнението на РПР на ЮЦР за 2020 г.	30.06.2021 г.

В годишните доклади се отчитат промените, настъпили в социално-икономическите условия на ЮЦР и политиките за развитие на национално, регионално и местно ниво. В доклада се отбелязва напредъка по изпълнението на набелязаните цели и приоритети, въз основа на индикаторите за наблюдение. Докладът съдържа описание на

предприетите действия от страна на РСР на ЮЦР по отношение на осигуряването на ефективност и ефикасност при изпълнение на Регионалния план за развитие, както и заключения и предложения за подобряване на резултатите от наблюдението.

6.2. Оценка на Регионалния план за развитие

Оценката предоставя информация за ефектите от провежданата чрез РПР политика. Оценката осигурява на управлението механизми за контрол, като ги подпомага при приемането на решения, подобряващи използването на съществуващите ресурси.

При разработването на Регионалния план за развитие (РПР) задължително се извършва предварителна оценка, съгласно чл. 32 на Закона за регионално развитие, която включва оценка за социално-икономическото въздействие на РПР и Екологична оценка на РПР, по реда на Закона за опазване на околната среда.

За проекта на Регионален план за развитие на Южен централен район 2014-2020 г. е изготвена Предварителна оценка, като частта за екологична оценка е съгласувана със Становище № 3-1/2013 г. на Министерство на околната среда и водите. Предварителната оценка е извършена паралелно с разработването на проекта на РПР 2014-2020 г. и има за цел да подпомогне процеса на изготвяне на плана, като предоставя независимо експертно мнение и препоръки за подобряване на неговото качество. РПР на ЮЦР 2014-2020 г. по своята същност е планов документ, който надгражда постигнатото през предходния планов период 2007-2013 г. Оценката, освен за кохерентността и качеството на документа, следи за връзката и съгласуваността на плана с изводите, научените уроци и постигнатите резултати и въздействие от изпълнението на предходния РПР на ЮЦР 2007-2013.

Годишните доклади за наблюдението на изпълнението на РПР и индикаторите за наблюдение са основа за изготвяне на междинната и последващата оценка на изпълнението на РПР на ЮЦР.

Съгласно чл. 33, ал.1 и 2 от Закона за регионалното развитие, междинната оценка на РПР на ЮЦР 2014-2020 г. следва да бъде изготвена до края на 2017 г. и да включва: оценка на първоначалните резултати от изпълнението; оценка на степента на постигане на съответните цели; оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси; изводи и препоръки (при необходимост) за актуализация на РПР.

На база на междинната оценка е възможно да се инициира актуализация на РПР, за да се направят необходимите корекции в документа и да се предприемат мерки, за да се

осигури реализиране на заложените цели и приоритети, като се отговори на актуалните нужди на района.

С цел постигане на ефективност и ефикасност при изпълнение на целите на регионалната политика и усвояване на средствата от структурните и инвестиционните фондове на ЕС, се препоръчва след приемане и одобряване на оперативните програми от ЕК, с оглед необходимостта от фокусиране на стратегическата рамка за развитие на ЮЦР с тематичните области на интервенции по оперативните програми за следващия програмен период, с първия годишен доклад за наблюдение изпълнението на РПР на ЮЦР 2014-2020 г. да бъде направен съответния анализ и при установено несъответствие между РПР на ЮЦР и ОП, да бъдат предприети необходимите действия за актуализация на Плана.

Съгласно чл. 34, ал.1 и 2 от Закона за регионалното развитие, последващата оценка на Регионалния план за развитие на ЮЦР 2014-2020 г. следва да се извърши до една година след изтичане на периода на действие на документа, т.е. до края на 2021 г. и да включва: оценка на степента на постигане целите и устойчивостта на резултатите; оценка на общото въздействие; оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси; изводи и препоръки относно провеждането на политиката за регионално развитие.

Целта на този вид оценка е да се види доколко ефективни са предприетите мерки в резултат на междинната оценка действия, как са повлияло върху развитието на района изпълнението на заложените цели и приоритети са изпълнени и дали са постигнати очакваните резултати. На база на тази оценка могат да се направят основни изводи и констатации за всеки от етапите на регионалното развитие в ЮЦР. Резултатите и препоръките от последващата оценка служат и като основа при разработването на регионалния план за развитие за следващия период след 2020 г.

Междинната и последващата оценка на регионалния план за развитие се обсъждат в Регионалния съвет за развитие, по предложение на неговия председател. Резултатите от междинната и последващата оценка на регионалния план за развитие се внасят от министъра на регионалното развитие за обсъждане и одобряване в Министерския съвет.

През периода на действие на РПР на ЮЦР могат да се извършват допълнителни тематични оценки и оценки за специфични случаи, по преценка на органите за управление на регионалното развитие.

Съгласно Становище по Екологична оценка № 3-1/2013г. на МОСВ, са включени следните допълнителни мерки:

6.3 Мерки за наблюдение и контрол при прилагане на РПР на ЮЦР 2014-2020 г.

1. Министерство на регионалното развитие изготвя в рамките на предвидените междинна и последваща оценка на плана, **доклади по наблюдението и контрола на въздействието върху околната среда при прилагането на РПР на ЮЦР 2014-2020г., включително на мерките за предотвратяване, намаляване или възможно най-пълно отстраняване на предполагаемите неблагоприятни последствия от осъществяването на плана.** Изготвените доклади, които представляват и доклади по смисъла на чл. 30, ал. 1 от Наредбата за ЕО, ще се представят своевременно в МОСВ (дирекция „Превантивна дейност“) за одобряване, преди обсъждането на междинната и последваща оценка на плана на Регионалния съвет за развитие.

2. Наблюдението и контролът на въздействията върху околната среда при прилагането на РПР на ЮЦР 2014-2020г. ще се извършват въз основа на специфичните екологични индикатори за проследяване на реализацията на плана, предвидени в т. VI на проекта на плана, и следната допълнителна мярка и индикатори:

Мярка по наблюдение и контрол	Индикатори	Източник на информация за стойностите на индикатора
Контрол на нерегламентирано изхвърляне на отпадъци	Нерегламентирани сметища – бр. или площ, дка;	Общини
Осигуряване на добро качество на питейните води	Новоизградени водоизточници за питейно-битови цели, бр.; Новоизградени пречиствателни станции за питейни води, бр.	ВиК-дружества

3. При констатирани неблагоприятни последствия върху околната среда ще се предложат и предприемат своевременно мерки за възможното им отстраняване.

Наблюдението и оценката на РПР на ЮЦР 2014-2020 г. се извършва въз основата на набор от индикатори. Индикаторите са дефинирани въз основа на определените в Националната стратегия за регионално развитие. Аргументът в подкрепа на ползвания подход е, че изпълнението на индикаторите на РПР допринася за изпълнението на индикаторите на НСРР.

Индикаторите са три основни категории:

- 1) Рамкови индикатори за наблюдение, включващи основни макроикономически индикатори и индикаторите на Стратегия „Европа 2020“.
- 2) Специфични индикатори за наблюдение, дефинирани за всеки приоритет.
- 3) Индикатори за интегриране на глобалните цели по околна среда в регионалното развитие и Регионален индекс за климатична сигурност.

Таблица 49. Индикатори по целите на Стратегия „Европа 2020“

	ИНДИКАТОРИ	стойности Южен централен район			Периодичност на събиране на инф.	Източник на инф.
		Исходни	Междинни (2015)	Целеви (2020)		
	ЦЕЛИ НА СТРАТЕГИЯТА „ЕВРОПА 2020“					
1	Коефициент на заетост на населението на възраст 20-64 навършени години - %	61,25 (2011г.)	68,30	77,00	Ежегодно	НСИ, Евростат
	- Коефициент на заетост на населението на възраст 55-64 г.	44,2 (2011 г.)	46,5	50	Ежегодно	Евростат
2	Инвестиции в научноизследователска и развойна дейност - % от БВП	0,23 (2010 г.)	0,62	1,80	Ежегодно	НСИ
3	Цели „20/20/20“ по отношение на климата/ енергията:					
	- дял на ВЕИ в брутното крайно потребление на енергия - %	15,60	16,95	21,00	Ежегодно	НСИ, АУЕР
	- повишаване на енергийната ефективност - %	-	22	26	Ежегодно	НСИ, АУЕР
	- намаляване на енергийната интензивност на БВП - %	-	79,63	53,00	Ежегодно	НСИ
4	Дял на преждевременно напусналите образов. система (на възраст 18-24 г.) - %	16,50 (2010 г.)	14,00	10,50	Ежегодно	НСИ
5	Дял на 30-34 годишните със завършено висше образование - %	19,20 (2010 г.)	21,65	29,00	Ежегодно	НСИ
6	Население в риск от бедност или социално изключване – хил. души	760,0 (2010г.)	740,0	720,0	Ежегодно	НСИ

Таблица 50. Ключови национални индикатори

	ИНДИКАТОРИ	стойности Южен централен район			Периодичност на събиране на инф.	Източник на инф.
		Исходни (2010)	Междинни (2015)	Целеви (2020)		
	КЛЮЧОВИ ПОКАЗАТЕЛИ					
1	БВП/човек в лв.	6525	6851	7308	Ежегодно	НСИ
2	Дял на БВП на човек от населението от средната стойност на ЕС 27 – %	31 (2009 г.)	34	39	Ежегодно	Евростат
3	Коефициент на безработица на населението на 15 и повече навършени години - %	12,7 (2011г.)	10	7	Ежегодно	НСИ
4	Общ доход на лице от домакинство в лв.	3507 (2010г.)	4065	4650	Ежегодно	НСИ

Таблица 51. Специфични индикатори за проследяване реализацията на плана

	ИНДИКАТОРИ	стойности Южен централен район			Период на събиране на инф.	Източник на информация
		Исходни (2010)	Междинни (2015)	Целеви (2020)		
Стратегическа цел 1 “Икономическо сближаване в национален и вътрешнорегионален план базирано на щадящо/екологосъобразно ползване на собствени ресурси“						
Приоритет 1.1 „Повишаване конкурентоспособността на малкия и средния бизнес като движеща сила на регионалната икономика“						
1	Приходи от дейността на МСП в млн. лв.	19 048	23 562	30 000	Ежегодно	НСИ
2	Относителен дял на заетите лица в микро, малките и средни предприятия спрямо общия брой на заетите лица на възраст 15 и повече години в района - %	18,40	18,32	18,20	Ежегодно	НСИ
3	Нарастване на преките чуждестранни инвестиции в нефинансовите предприятия - %	n/a	18	40	Ежегодно	НСИ
Приоритет 1.2 „Развитие на устойчиви форми на туризъм и на културните и творческите индустрии в ЮЦР“						
1	Реализирани приходи от ношувки в средствата за подслон и местата за настаняване в млн. лв.	64 (2011г.)	75	83	Ежегодно	НСИ
2	Новосъздадени и/или подобрени туристически атракции – бр.	n/a	4	10	Ежегодно	МРР, ИСУН, Областни администрации
3	Новосъздадени и/или популяризирани туристически продукти и дестинации – бр.	n/a	2	4	Ежегодно	МРР, ИСУН, Областни администрации
Приоритет 1.3. „Развитие на инфраструктурата за опазване на околната среда и адаптиране към промените на климата“						
1	Относителен дял на населението, обслужвано от СПСОВ в %	41 (2011г.)	45	50	Ежегодно	НСИ, МОСВ
2	Новоизградени водоизточници за питейно-битови цели, бр.;	n/a	4	8	Ежегодно	ВиК-дружества
3	Новоизградени пречиствателни станции за питейни води, бр.	n/a	5	9	Ежегодно	ВиК-дружества
4	Нерагламентирани сметища – бр. или площ, дка;	90	70	40	Ежегодно	Общини
5	Реализирани проекти по ОПОС и ПРСР за изграждане и реконструкция на ВиК инфраструктура – бр.	n/a	12	25	Ежегодно	МОСВ, ИСУН, Областни администрации
6	Изградени системи за ранно предупреждение за възникващи опасности от наводнения, пожари, активиране на свлачищни райони – бр.	1	2	4	Ежегодно	МВР, ИСУН, Областни администрации
Стратегическа цел 2 „Социално сближаване и намаляване на междуобластните неравенства чрез инвестиции в човешкия капитал и социална инфраструктура“						
Приоритет 2.1. „Подобряване на достъпа до образователни, здравни, социални, културни услуги и спорт“						
1	Реконструирани сгради и обекти на културата – бр.	n/a	8	18	Ежегодно	МРР, ИСУН, Областни администрации
2	Изградени и реконструирани обекти на инфраструктурата за професионален спорт и спорт в свободното време - бр.	n/a	3	8	Ежегодно	МРР, ИСУН, Областни администрации
3	Рехабилитирани образователни заведения, вкл. с осигурена високоскоростна интернет свързаност – бр.	n/a	25	55	Ежегодно	МРР, МОМН, ИСУН, Областни администрации

	ИНДИКАТОРИ	стойности Южен централен район			Период на събиране на инф.	Източник на информация
		Измодни (2010)	Междинни (2015)	Целеви (2020)		
СПЕЦИФИЧНИ ИНДИКАТОРИ ЗА РЕЗУЛТАТ						
4	Рехабилитирани здравни и социални заведения – бр.	n/a	15	30	Ежегодно	МРР, ИСУН, Областни администрации
5	Брой създадени партньорства между университетите, НИИ и бизнеса	n/a	1	3	ежегодно	НСИ, МОНМ, проучвания, ВУЗ
Приоритет 2.2. „Подобряване на административния капацитет на регионално и местно ниво в полза на гражданите и бизнеса”						
1	Реализирани проекти по Оперативните програми, съфинансирани от Структурните и Кохезионния фонд на ЕС – бр.	n/a	500	1800	Ежегодно	ИСУН, Областни администрации, УО на ОП
2	Служители, преминали обучение за развитие на уменията за управление на проекти, финансов контрол и прилагане на интегрирани системи за развитие – бр.	35	42	50	Ежегодно	ИПА, Областни администрации
Стратегическа цел 3 „Развитие на трансгранично и транснационално сътрудничество в принос на икономическото и социалното развитие и сближаване,,						
Приоритет 3.1 „Развитие на трансграничното сътрудничество и мобилизиране потенциала на периферните гранични територии“						
1	Реализирани проекти/инициативи по програмите за трансгранично сътрудничество – бр.	70 (2011г.)	80	90	Ежегодно	МРР, Областни администрации
2	Брой на интегрирани стратегически планови документи за управление и развитие на граничните територии	n/a	1	2	ежегодно	ИСУН, Областни администрации, общини
Приоритет 3.2 „Развитие на междурегионалното и транснационалното сътрудничество за постигане на стратегическите цели на плана“						
1	Брой проекти за разширяване на сътрудничеството и насърчаване на икономическия, социалния и културния обмен между регионите на България и Европа.	n/a	10	25	ежегодно	ИСУН, МРР
Стратегическа цел 4 „Балансирано териториално развитие чрез укрепване на градовете-центрове, подобряване свързаността в района и качеството на средата в населените места“						
Приоритет 4.1. „Подкрепа за интегрирано и устойчиво градско развитие и подобряване на вътрешнорегионалната свързаност“						
1	Население, живеещо на територия с реализирани планове за интегрирано градско развитие - бр.	n/a	n/a	624 312	Ежегодно	МРР, НСИ
2	Реализирани проекти за създаване/обновяване на зелени площи в градските райони – бр.	n/a	8	20	Ежегодно	МРР, ИСУН, Областни администрации
3	Население с подобрен транспортен достъп (%)	n/a	8%	20%	Ежегодно	МРР, ИСУН, Областни администрации
4	Относителен дял на домакинствата с достъп до интернет, вкл. и широколентова връзка от общото за страната в %	24 (2011г.)	50	100	Ежегодно	НСИ, Евростат
Приоритет 4.2. „Подобряване на свързаността на района в национален и международен план”						
1	Дължина на новоизградени и/или реконструирани автомагистрала и пътища от I клас - км	12 (2012 г.)	40	80	Ежегодно	НСИ, АПИ, ИСУН
2	Дължина на рехабилитирани/реконструирани пътища от II и III клас - км	n/a	60	120	Ежегодно	МРР, НСИ, АПИ, ИСУН, Областни администрации
Приоритет 4.3 „Подобряване качеството на живот в селските райони”						
1	Реализирани проекти за подобряване качеството на средата и живота в селските райони - бр.	n/a	42	100	Ежегодно	МЗХ, Областни администрации

Таблица 52. Глобални екологични индикатори, Регионален индекс за климатична сигурност

	ИНДИКАТОРИ	стойности Южен централен район			Периодичност на събиране на инф.	Източник на инф.
		ГЛОБАЛНИ ЕКОЛОГИЧНИ ИНДИКАТОРИ	Изходни	Междинни (2015)		
1	Относителен дял на антропогенно натоварените територии (инфраструктура, селища, промишлени обекти) – %	3,64 (2008г.)	3,90	4,10	Различна периодичност в зависимост от данните, предоставяни в рамките на проект CORINE Landcover ²⁶	ИАОС
2	Съотношение между горските, земеделските и урбанизираните територии - %/ %/ %	54,98/40,29/ 3,64 (2008г.)	54,98/40,15 /3,70	54,98/40, 00/3,90	Различна периодичност -CORINE Landcover	ИАОС
3	Емисии на парникови газове (приравнени към CO ₂ еквивалент) на човек от населението - т/човек/година	1,575 (2010г.)	1,402	1,290	Различна периодичност -CORINE Landcover	ИАОС
4	Разходи за ДМА с екологично предназначение – млн. лв.	174 (2011г.)	182	202,6	Ежегодно	НСИ
5	Разходи за ДМА с екологично предназначение на човек от населението – лв.	118 (2011г.)	122	138	Ежегодно	НСИ
6	Дял от територията със силна и много силна податливост на ерозиране – %	7,12 (2012г.)	6,77	6,47	Различна периодичност -CORINE Landcover	ИАОС
7	Регионален индекс за климатична сигурност - точки	30,84 (2010г.)	33,09	36,43	Различна периодичност – съгласно изследвания	MPP

²⁶ Проектът CORINE Landcover е част от европейската програма „Координация на информацията за околната среда (CORINE) и цели осигуряване на съвместима географска информация за земното покритие в страните от Европейския съюз – <http://www.eea.europa.eu/publications/COR0-landcover>

VII. ПРИЛАГАНЕ НА ПРИНЦИПА НА ПАРТНЬОРСТВО И ОСИГУРЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ПУБЛИЧНОСТ

Разработването и прилагането на работещ механизъм за осъществяване на принципа на партньорство и осигуряване на информация и публичност на изпълнението на РПР на ЮЦР за периода 2014-2020 г. има решаващо значение за постигането на целите и приоритетите на устойчивото интегрирано регионално развитие.

Прилагането на принципа на партньорство включва информиране за Регионалния план на всички заинтересовани страни, възможност за изразяване на мнения и представяне на предложения чрез формални и неформални работни срещи с по-тесен кръг актьори, осъществяване на широко консултиране чрез организиране на публични дискусии, в т.ч. и чрез интернет, участие във формални структури за планиране и мониторинг със състав, основан на принципа на партньорството - власти на различните равнища, социални и икономически партньори, гражданско общество.

Гражданското участие и партньорство при обсъждането на РПР на ЮЦР 2014-2020 г. допринесе за подобряване качеството на Плана и за бъдеща по-широка подкрепа при изпълнението на целите му. В приложение към Плана е представена справка с получените становища, след поместване на проекта на Регионалния план за развитие на Южен централен район за периода 2014-2020 г. на портала на Министерски съвет за обществени консултации.

Изготвянето на РПР е в съответствие с принципа, заложен в Закона за регионалното развитие за провеждане на държавната политика за регионално развитие, а именно: партньорство, публичност и прозрачност на всички нива при осъществяване на планирането, програмирането, финансирането, наблюдението и оценката.

Регионалният план за развитие на Южен централен район 2014-2020 г. е разработен чрез прилагане на принципа на партньорство с включване на широк кръг заинтересовани страни, вкл. членове на РСР, в процеса на обсъждане и консултиране.

Министерство на регионалното развитие осигурява информация и публичност на РПР на ЮЦР 2014-2020 г., чрез публикуването му на интернет страницата на МРР.

Осигуряването на необходимата и своевременна информация и публичност на процеса на разработване, актуализиране, съгласуване и изпълнение на регионалния план за развитие се осъществява и от председателя на регионалния съвет за развитие и областните управители в съответствие с техните компетенции. В процеса на наблюдение на изпълнението на Регионалния план за развитие на Южен централен район,

Регионалният съвет за развитие осигурява участието на органите на централната и местната власт, организации, физически и юридически лица като се спазва принципа за партньорство, публичност и прозрачност. Значителна роля за ефективното и ефикасно изпълнение на РПР, както и за необходимата прозрачност, публичност и координация при неговото изпълнение, има Регионалният координационен комитет. Неговата роля, свързана с наблюдението и оценката на териториалните аспекти и въздействието на операциите по оперативните програми, съфинансирани от фондовете на ЕС, включва взаимодействие за съответствието и координация с приоритетите, заложи в РПР.

Изграждането и усъвършенстване на интегрираната система за информационно осигуряване на регионалното и местното развитие също ще осигури публичност и прозрачност при реализацията на РПР в ЮЦР. Централизираната информационна система (интернет базирана), в която всички министерства, държавни агенции, областни и общински администрации да попълват информация за изпълняваните на тяхната територия проекти, ще осигури необходимата информационно-технологична платформа за събиране, обработка, съхранение на информация, както за икономическото и социалното състояние на различните териториални нива, така и за изпълнението на мерките за развитие.

Създаването на специализирани комисии в отделни области, както е според разпоредбите в ЗРР и ППЗРР, ще допринесе за въвличането на по-широк кръг от заинтересовани страни в процеса на реализация на плана.

С Годишната индикативна програма се определят основните дейности, пряко свързани с функциите на РСР. В нея се предвижда провеждането на работни срещи, семинари и други форми за взаимодействие с областните съвети за развитие, други РСР, с централните и местните органи на изпълнителната власт. За осигуряване на публичност и прозрачност на дейността на РСР и изпълнение на РПР, се предвижда организиране на пресконференции, информационни срещи и други форми с цел осигуряване на информация и публичност, както и изготвяне на презентации, обучителни материали и провеждане на обучителни семинари.

Изграждането на ефективни партньорства в процеса на планиране и изпълнение ще даде възможност да се реализира по-голяма икономическа целесъобразност и да укрепят потенциала за разкриване на нови възможности за привличане на средства. Партньорството ще допринесе и за доизграждане на връзки между различните местни субекти за осигуряване на устойчиво и балансирано регионално развитие. Изграждането

на публично-частни партньорства при реализацията на отделни мерки в РПР ще съдейства за по-доброто изпълнение на плана.

Важни инструменти за осигуряване на информация и публичност са Годишните доклади за наблюдение на изпълнението на Регионалния план за развитие, както и междинната и последваща оценка, които също се публикуват на електронната страница на МРР.

Участието на партньорите на всички нива при подготовката, съгласуването, обсъждането и контрола на изпълнението, гарантира прозрачност, компетентност, ефективност и реалистичност на Регионалния план за развитие на Южен централен район за периода 2014-2020 г.

РПР е ориентиран основно към дейности в сферата на компетенция на местните и регионални власти, като ключови партньори на регионално равнище се явяват Националното сдружение на общините в Република България, БАРДА, регионални структури на Българската търговско-промишлена палата, Българската стопанска камара, браншови и синдикални организации, Агенции за регионално развитие, НПО, изследователски и университетски институции, граждански сдружения и др.

VIII. РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРЕДВАРИТЕЛНАТА ОЦЕНКА

В рамките на извършената независима предварителна оценка са анализирани отделните части на РПР на ЮЦР 2014-2020 г. както следва: социално-икономически анализ, SWOT анализ, стратегическа част на плана, финансови ресурси и обезпеченост и др.

В оценката като цяло е изразено **становище**, че *„планът е изготвен в съответствие с „Методическите указания за разработване на Национална стратегия за регионално развитие 2012-2020г., Регионални планове за развитие, Областни стратегии и Общински планове за развитие за периода 2014-2020г.“ на МРР и е съобразен със Заданието на Възложителя, с Националната стратегия за регионално развитие 2012-2022 г., както и с приоритетите, целите и мерките, заложиени в Националната програма за развитие „България 2020“. Регионалният план отчита основните постановки на Стратегията „Европа 2020“, както и на новата Кохезионна политика на ЕС за периода 2014-2020 г. Като изключително положителна черта в изготвения анализ е посочено обособяването на отделна секция „Вътрешно регионални различия“ към всеки изследван сектор, както и извеждането на изводи и препоръки.“*

Дадени са конкретни **препоръки по всяка една от частите на плана**, по които се предлагат следните коментари:

Препоръките, отнасящи се до **социално-икономическия анализ** в голяма степен са приети и отразени в преработения вариант на плана. Не са възприети препоръки, свързани с набавяне на информация, за която не съществуват официални данни, различни от посочените, като например:

Цитат: „*Основен проблем на анализа в сектор „Социални услуги“ е липсата на актуални данни (в плана е декларирано, че последните налични данни от НСИ са към 2008 г.). Препоръчително е да се използват данни от други източници (напр. Агенция за социално подпомагане, Министерство на труда и социалната политика, Агенция за защита на детето), за да се осъвремени информацията.*”

Цитираните институции не поддържат обществено достъпна информация на ниво район от ниво 2, а целевото търсене и обобщаване на такава не би допринесла за повишаване качеството на анализа, за целите на идентифициране на нужди и планиране на стратегически интервенции.

Цитат: „*По отношение на броя театри, кина, музеи, библиотеки и училища по изкуство, приложените данни се сравняват само с останалите региони, но не и с европейските равнища към съответното население.*”

Липсва достъпна информация относно *броя театри, кина, музеи, библиотеки и училища по изкуство на европейско равнище* и такава не е специално търсена по причината, изложена по-горе.

Цитат: „*Показателите „Разходи в лева за придобиване на дълготрайни материални активи” и „Средна работна заплата” използват данни от НСИ до 2009 г., което също не отразява съвременната картина.*”

Във всички случаи като горния, при които са използвани данни от 2007 до 2009 година на НСИ или ЕВРОСТАТ, това е направено за целите на отразяване на динамиката на съответния процес. Изпълнителят е използвал **актуалните** налични статистически данни от съответния източник.

По отношение на **SWOT анализа** направените препоръки са отразени и са прецизирани текстове в силни и слаби страни.

В **стратегическата част** на плана са отразени следните промени, в съответствие с направените препоръки: общата стратегическа рамка е запазена, като е прецизирана чрез намаляване на приоритети и специфични цели, преформулиране и обединяване.

Специално внимание е обърнато на спецификата на района и фокусирането, съобразно местни, областни и регионални нужди и приоритети.

По отношение на **предвидените финансови ресурси**: към общата оценка на необходимите ресурси са добавени в съответствие с препоръките: анализ на разпределението на финансовите средства по приоритети, коментар на индикативните средства и степенуване по важност, както и индикативно времево разпределение.

В раздела на **индикаторите**: включени са допълнителни индикатори по отношение на някои специфични цели, в съответствие с направените препоръки и при отчитане на особеностите на региона.

За **наблюдението, оценката и актуализацията на РПР на ЮЦР**: всички направени препоръки са съответно отразени.

На основание **чл. 26, ал. 1, т. 1 от Наредбата за условията, реда и методите за извършване на екологична оценка на планове и програми**, Министерство на околната среда и водите съгласува със Становище по Екологична оценка № 3-1/2013г. Регионалния план за развитие на Южен централен район 2014-2020г., при следните мерки и условия:

8.1 Мерки и условия за предотвратяване, намаляване или възможно най-пълно отстраняване на предполагаемите неблагоприятни последствия на РПР на ЮЦР:

А. Общи:

1. Инвестиционни предложения/планове, програми или проекти, за които се изисква ОВОС/ЕО (по реда на глава шеста на ЗООС) и оценка за съвместимостта в предмета и целите на опазване на защитените зони (по реда на ЗБР) да се одобряват по реда на съответния специален закон само след произнасяне с акт за съгласуване от компетентните органи по околна среда и при съобразяване с препоръките от извършените оценки, както и с условията в съответния акт.

Б. При прилагането на РПР на ЮЦР 2014-2020г. да се осигури съобразяването на следните мерки и условия:

1. При реализацията на съответните дейности да се вземат предвид границите и режимите на всички защитени по реда на специален закон територии и зони, като:

- Зони за защита на водите по реда на чл. 119а от Закона за водите и предвидените за тях мерки за опазване в Плановите за управление на речните басейни (ПУРБ) в Източнобеломорски и Западнобеломорски райони;
- Паметниците на културата и на техните охранителни зони;

- Защитените територии, определени със ЗЗТ, заповедите за обявяването им и с утвърдените планове за управление;
- Защитените зони: обявени със заповед по чл. 12, ал.6 от ЗБР; включени в списъка по чл. 10, ал. 4 от ЗБР, обнародван в „Държавен вестник“; разгледани и одобрени по принцип от Националния съвет по биологичното разнообразие, независимо дали са отложени за допълнително проучване и разглеждане, или са включени в списъка по чл. 10, ал. 3 от ЗБР за внасяне в Министерски съвет за приемане;
- Санитарно-охранителни зони, водите в зоните за съществуващо и перспективно ползване (зони за къпане и др.).

2. За предотвратяване на негативното въздействие върху водните тела и зоните за защита на водите от предвидените дейности в РПР на ЮЦР трябва да се съблюдават следните мерки от Раздел 7 Кратък преглед на програмата от мерки за постигане на целите за опазване на околната среда на ПУРБ в Източнореломорски и Западнореломорски район:

- Прилагане на добри земеделски (в т.ч. „Правила за добрите земеделски практики“, одобрени със Заповед на МЗХ) и фермерски практики;
- Прилагане на водоспестяващи техники и технологии за напояване;
- Контрол върху прилагането на торове и препарати, вкл. Прилагане на задължителните за земеделските стопани по нитратната директива общи и допълнителни мерки и мерки при съхранение на азотосъдържащи торове, (органични и минерални/неорганични) по „Програма от мерки за ограничаване на замърсяването с нитрати от земеделски източници в уязвимите зони“ (приета със Заповед на МОСВ и МЗХ);
- Контрол на водовземането;
- Изграждане на санитарно-охранителни зони около водоизточниците за питейно-битово водоснабдяване;
- Изграждане и реконструкция на „В и К“ мрежа, ПСОВ, депа за отпадъци и др.

9. Развитие на възобновяеми енергийни източници (ВЕИ) да става в съответствие с мерките и ограниченията в *Националния план за действие за енергията от възобновяеми източници за периода 2011-2020г.*

10. При изпълнение на дейностите по *Приоритет 1.3, специфична цел 6 „Превенция на последиците от климатичните промени”* да се предвидят рискове, свързани с евентуални бъдещи наводнения като за целта бъдат взети предвид разработените от Басейновите дирекции *Предварителни оценки на риска от наводнения*, в които са определени районите с потенциален риск от наводнения.

8.2 Мерки за наблюдение и контрол при прилагане на РПП на ЮЦР 2014-2020г.

1. Министерство на регионалното развитие да изготвя **в рамките на предвидените междинна и последваща оценка на плана, доклади по наблюдението и контрола** на въздействието върху околната среда при прилагането на *РПП на ЮЦР 2014-2020г.*, включително на мерките за предотвратяване, намаляване или възможно най-пълно отстраняване на предполагаемите неблагоприятни последствия от осъществяването на плана. Изготвените доклади, които да представляват и доклади по смисъла на чл. 30, ал. 1 от Наредбата за ЕО, да се представят своевременно в МОСВ (дирекция „Превантивна дейност”) за одобряване, преди обсъждането на междинната и последваща оценка на плана на Регионалния съвет за развитие.

2. Наблюдението и контролът на въздействията върху околната среда при прилагането на РПП на ЮЦР 2014-2020г. да се извършват въз основа на специфичните екологични индикатори за проследяване на реализацията на плана, предвидени в т. VI на проекта на плана, и следната допълнителна мярка и индикатори:

Мярка по наблюдение и контрол	Индикатори	Източник на информация за стойностите на индикатора
Контрол на нерегламентирано изхвърляне на отпадъци	Нерегламентирани сметища – бр. Или площ, дка;	Общини
Осигуряване на добро качество на питейните води	Новоизградени водоизточници за питейно-битови цели, бр.; Новоизградени пречиствателни станции за питейни води, бр.	ВиК-дружества

3. При констатирани неблагоприятни последствия върху околната среда да се предложат и предприемат своевременно мерки за възможното им отстраняване.

IX. ПРИЛОЖЕНИЯ

ПРИЛОЖЕНИЕ № 1

ПРИМЕРНИ ПРОЕКТИ*, ПОСОЧЕНИ ОТ ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ В ПРОЦЕСА НА РАЗРАБОТВАНЕ НА РЕГИОНАЛНИЯ ПЛАН ЗА РАЗВИТИЕ НА ЮЖЕН ЦЕНТРАЛЕН РАЙОН ОТ НИВО 2 ЗА ПЕРИОД 2014-2020 Г.

1. Рехабилитация на път I-6 “Пирдоп-Карлово“ по проект “Транзитни пътища IV”;
2. Електрификация и реконструкция на железопътната линия Свиленград-турска граница;
3. Рехабилитация на железопътната инфраструктура в участъци от железопътната линия Пловдив–Бургас”;
4. Модернизация на железопътен участък Септември – Пловдив, част от трансевропейската железопътна мрежа;
5. Проект „Енергийно обновяване на българските домове” – в процес на изпълнение
6. Проект „Подкрепа за развитие на критична, защитена, сигурна и надеждна обществена ИКТ инфраструктура” в общините Брацигово, Раковски, Златоград, Мадан, Неделино, Рудозем, Симеоновград, Стамболово и Минерални бани;
7. Проект „Енергийна ефективност, подобряване на достъпа за хора в неравностойно положение в Университета по хранителни технологии – Пловдив и модернизация на информационното обслужване“;
8. Проект „Осигуряване на достъпна и рентабилна инфраструктура на Медицински университет – Пловдив чрез подобряване на енергийната ефективност на сградите и модернизация на Библиотечно-информационния център“;
9. Проект „Изграждане и развитие на центрове за насърчаване на предприемачеството към висшите училища в България”;
10. Изготвяне на интегрирани планове за градско възстановяване и развитие в градовете Пловдив, Карлово, Пазарджик, Панагюрище, Велинград, Хасково, Кърджали и Смолян;
11. Рехабилитация на довеждащия водопровод от яз.”Боровица” и ПС за питейни води (общини Кърджали и Черноочене);

* За всички проекти по ОПИК 2014-2020 г. не се гарантира финансирането им, т. к. подлежат на разглеждане по общия, законоустановен ред.

12. Разширение на ПСОВ Пазарджик за отстраняване на биогенни елементи за азот и фосфор, рехабилитация и разширение на ВиК мрежа на гр. Пазарджик;
13. Интегриран воден проект за реконструкция на вътрешна водопроводна мрежа, канализационна мрежа с довеждащи колектори и МПСОВ с. Добрич; община Димитровград;
14. Интегриран воден проект за изграждане на канализационна мрежа с МПСОВ и реконструкция на водопроводната мрежа на гр. Меричлери, община Димитровград;
15. Водоснабдяване на системата с. Българин от ПС за питейни води - Харманли, община Харманли;
16. Изграждане на инсталация за сортиране и компостиране в Регионален център за управление на отпадъци /РЦУО/ край Вишеград, община Кърджали;
17. Проект за изграждане на тунел с ж.п. връзка „Троян – Христо Данов“;
18. Изграждането на скоростно трасе на републиканския път II 86 „Пловдив, Асеновград-Смолян-Рудозем“;
19. Реконструкцията и модернизацията на следните пътища: път Церово-Септември-Велинград-Якоруда-Гоце Делчев; път Гоце Делчев-Смолян-Кърджали-Бургас; път Пловдив-Смолян-Рудозем-Ксанти, път Кърджали–Подкова-Маказа-Комотини (Гърция).

С П Р А В К А

за отразяване на становищата, получени след поместване на проекта на Регионалния план за развитие на Южен централен район за периода 2014-2020 г. на портала на Министерски съвет за обществени консултации

Изготвил становището	Предложение	Отразяване на становището	Мотиви
Сдружение „Екофорум за устойчиво развитие”	1. За пълноценно използване на природните дадености на района, считаме че държавната политика към него следва да обърне внимание на проблема с качеството на атмосферния въздух, пречистването на отпадъчните води, опазване на защитените територии, и консервиране и популяризиране на културно-историческите паметници.	Не се приема	В РПР на ЮЦР на стр. 140, 144, 145, 147, 160, 185 са включени мерки по проблемите свързани с качеството на атмосферния въздух, пречистването на отпадъчните води, опазване на защитените територии, и консервиране и популяризиране на културно-историческите паметници
	2. В транспортната политика държавата следва да подкрепи мерки за достъпност и подкрепа	Не се приема	На стр. 156-157 към Приоритет 3.1: Развитие на трансграничното сътрудничество и мобилизиране

	<p>на железопътния транспорт и за подобряване на конкурентоспособността на ж.п. услугите.</p> <p>3. В общините в района има висок потенциал за развитие на биоземеделие. Следва да се планират целеви средства за подпомагане на биопроизводители и за популяризиране на местни марки биопродукти.</p>	<p>Не се приема</p>	<p>потенциала на периферните гранични територии на Стратегическа цел 3: Развитие на трансгранично и транснационално сътрудничество в принос на икономическото и социалното развитие и сближаване е включена дейност в подкрепа на железопътния транспорт на ЮЦР.</p> <p>РПР на ЮЦР представлява документ за стратегическо планиране на устойчиво интегрирано развитие, съдържащ целите и приоритетите на района. За различните секторни политики са разработени съответно Стратегии и програми, които по-задълбочено анализират и прогнозираят развитието на района.</p>
--	--	---------------------	--